

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA II

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA II

Hans Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars I:

Familia Romana (1-58510-201-6; hard cover 1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (1-58510-050-1)
Grammatica Latina (1-58510-223-7)
Exercitia Latina I (1-58510-212-1)
Latin-English Vocabulary (1-58510-049-8)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)

Pars II:

Roma Aeterna (87-997016-8-5)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (1-58510-052-8)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)

Ancillaries:

Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (87-90696-06-9)
Colloquia Personarum (1-58510-156-7)
Menaechmi ex Plauti Comoedia (1-58510-051-X)
Petronius: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plautus: Amphitruo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)
Transparency Masters & CD w/ images (Mac/PC) (1-58510-239-3)

Instructor's Materials:

Latine Doceo: Companion for Instructors (1-58510-093-5)
Lingua Latina Set for Instructors: Teacher's Materials & Answer Keys for I&II (1-58510-074-9)

For College Students:

Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2007 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-067-6

ISBN 13: 978-1-58510-067-5

This book is published by Focus Publishing / R. Pullins Company, PO Box 369, Newburyport MA 01950. All rights are reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without the prior written permission of the publisher.

If you have received this material as an examination copy free of charge, Focus Publishing/R. Pullins Company retains the title to the material and it may not be resold. Resale of any examination copies of Focus Publishing/R. Pullins Company materials is strictly prohibited.

15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5

0310W

INDEX LECTIONVM

Cap. XXXVI

Lēctiō I: v. 1–86, ex. 1–5
 Lēctiō II: v. 87–184, ex. 6–8
 Lēctiō III: v. 185–263, ex. 9–11
 Lēctiō IV: v. 264–370, ex. 12–15
 Lēctiō grammatica, ex. 16–18

Cap. XXXVII

Lēctiō I: v. 1–88, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 89–180, ex. 4–7
 Lēctiō III: v. 181–285, ex. 8–11
 Lēctiō grammatica, ex. 12–14

Cap. XXXVIII

Lēctiō I: v. 1–74, ex. 1–4
 Lēctiō II: v. 75–147, ex. 5–7
 Lēctiō III: v. 148–213, ex. 8–10
 Lēctiō grammatica, ex. 11–13

Cap. XXXIX

Lēctiō I: v. 1–65, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 66–156, ex. 4–7
 Lēctiō III: v. 157–234, ex. 8–10
 Lēctiō IV: v. 235–316, ex. 11–13
 Lēctiō grammatica, ex. 14–16

Cap. XL

Lēctiō I: v. 1–69, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 70–150, ex. 4–6
 Lēctiō III: v. 151–217, ex. 7–9
 Lēctiō IV: v. 218–299, ex. 10–13
 Lēctiō grammatica, ex. 14–16

Cap. XLI

Lēctiō I: v. 1–68, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 69–137, ex. 4–6
 Lēctiō III: v. 138–196, ex. 7–9
 Lēctiō IV: v. 197–231, ex. 10–12
 Lēctiō grammatica, ex. 13–14

Cap. XLII

Lēctiō I: v. 1–84, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 85–173, ex. 4–6
 Lēctiō III: v. 174–253, ex. 7–10
 Lēctiō IV: v. 254–353, ex. 11–13
 Lēctiō V: v. 354–393, ex. 14–16
 Lēctiō grammatica, ex. 17–19

Cap. XLIII

Lēctiō I: v. 1–76, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 77–153, ex. 4–6
 Lēctiō III: v. 154–230, ex. 7–9
 Lēctiō IV: v. 231–298, ex. 10–12
 Lēctiō V: v. 299–358, ex. 13–14
 Lēctiō grammatica, ex. 15–16

Cap. XLIV

Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2
 Lēctiō II: v. 91–158, ex. 3–5
 Lēctiō III: v. 159–246, ex. 6–8
 Lēctiō IV: v. 247–333, ex. 9–11
 Lēctiō V: v. 334–406, ex. 12–15
 Lēctiō VI: v. 407–473, ex. 16–18
 Lēctiō grammatica, ex. 19–20

Cap. XLV

Lēctiō I: v. 1–89, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 90–167, ex. 4–6
 Lēctiō III: v. 168–228, ex. 7–9
 Lēctiō IV: v. 229–287, ex. 10–12
 Lēctiō V: v. 288–343, ex. 13–15
 Lēctiō VI: v. 344–413, ex. 16–17
 Lēctiō grammatica, ex. 18–19

Cap. XLVI

Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–3
 Lēctiō II: v. 124–214, ex. 4–5
 Lēctiō III: v. 215–305, ex. 6–8
 Lēctiō IV: v. 306–477, ex. 9–11
 Lēctiō grammatica, ex. 12–13

Cap. XLVII

Lēctiō I: v. 1–103, ex. 1–2
 Lēctiō II: v. 104–206, ex. 3–5
 Lēctiō grammatica, ex. 6–7

Cap. XLVIII

Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2
 Lēctiō II: v. 91–179, ex. 3–4
 Lēctiō III: v. 180–271, ex. 5–6
 Lēctiō IV: v. 272–388, ex. 7–8
 Lēctiō V: v. 389–508, ex. 9–10
 Lēctiō VI: v. 509–614, ex. 11–12
 Lēctiō VII: v. 615–745, ex. 13–14
 Lēctiō VIII: v. 746–865, ex. 15–16
 Lēctiō grammatica: v. 866–873, ex. 17–18

Cap. XLIX

Lēctiō I: v. 1–101, ex. 1–2
 Lēctiō II: v. 102–178, ex. 3–4
 Lēctiō III: v. 179–275, ex. 5–6
 Lēctiō grammatica: v. 276–295, ex. 7–8

Cap. L

Lēctiō I: v. 1–128, ex. 1–2
 Lēctiō II: v. 129–275, ex. 3–4
 Lēctiō III: v. 276–383, ex. 5–6
 Lēctiō IV: v. 384–506, ex. 7–8
 Lēctiō V: v. 507–601, ex. 9–10
 Lēctiō VI: v. 602–680, ex. 11–12
 Lēctiō grammatica: v. 681–694, ex. 13–14

Cap. LI

Lēctiō I: v. 1–118, ex. 1–2	102
Lēctiō II: v. 119–215, ex. 3–4	103
Lēctiō III: v. 216–279, ex. 5–6	104
Lēctiō IV: v. 280–326, ex. 7–8	105
Lēctiō grammatica: v. 327–383, ex. 9–10	106

Cap. LII

Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–2	107
Lēctiō II: v. 124–241, ex. 3–4	108
Lēctiō III: v. 242–354, ex. 5–6	109
Lēctiō IV: v. 355–483, ex. 7–8	110
Lēctiō V: v. 484–617, ex. 9–10	112
Lēctiō VI: v. 618–724, ex. 11–12	113
Lēctiō grammatica: v. 725–740, ex. 13–14	114

Cap. LIII

Lēctiō I: v. 1–152, ex. 1–2	115
Lēctiō II: v. 153–303, ex. 3–4	116
Lēctiō III: v. 304–412, ex. 5–6	117
Lēctiō grammatica: v. 413–435, ex. 7	118

Cap. LIV

Lēctiō I: v. 1–93, ex. 1–2	119
Lēctiō II: v. 94–178, ex. 3–4	120
Lēctiō III: v. 179–272, ex. 5–6	121
Lēctiō IV: v. 273–373, ex. 7–8	122
Lēctiō V: v. 374–492, ex. 9–10	123
Lēctiō VI: v. 493–617, ex. 11–12	124
Lēctiō grammatica: v. 618–642, ex. 13–14	125

Cap. LV

Lēctiō I: v. 1–106, ex. 1–2	126
Lēctiō II: v. 107–214, ex. 3–4	127
Lēctiō III: v. 215–344, ex. 5–6	128
Lēctiō IV: v. 345–471, ex. 7–8	129
Lēctiō grammatica: v. 472–481, ex. 9–10	130

Cap. LVI

Lēctiō I: v. 1–60, ex. 1–2	131
Lēctiō II: v. 61–139, ex. 3–4	131
Lēctiō III: v. 140–231, ex. 5–6	133
Lēctiō IV: v. 232–325, ex. 7–8	134
Lēctiō grammatica: v. 326–359, ex. 9–10	135

NOTAE

abl.	ablātīvus	part.	participium
acc.	accūsātīvus	pass.	passīvum
āct.	āctīvum	perf.	perfectum
adi.	adiectīvum	pers.	persōna
adv.	adverbium	plūr., pl.	plūrālis
cēt.	cēterī -ae -a	plūsquamperf.	plūsquamperfectum
comp.	comparātīvus	pos.	positīvus
coni.	coniūctīvus	praes.	praesēns
dat.	datīvus	sing., sg.	singulāris
dēcl.	dēclīnātiō	sup.	superlātīvus
dēp.	dēponens	voc.	vocātīvus
ex.	exercitium	[1, 2, 3, 4]	coniugātiō I, II, III, IV
f., fēm.	fēmininum	1, 2, 3	persōna I, II, III
fut.	futūrum	–	thema praesentis
gen.	genetīvus	~	thema perfectī
imp.	imperātīvus	≈	thema supīnī
imperf.	imperfectum		finis thematis
ind.	indicātīvus	/	sīve
inf.	īnfinītīvus	<	factum ex
m., masc.	masculinum		
n., neutr.	neutrum		
nōm.	nōminātīvus		
p.	pāgina		

EXERCITIA LATINA

CAPITVLVM TRICESIMVM SEXTVM

Lēctiō prīma (versūs 1–86)

Exercitium 1

Exemplum: Altī mūrī Rōmam cingunt = Rōma altīs mūrīs cingitur.

1. Magnum incendium templum Iovis cōsūmpsit = ...
2. Columnae pulcherrimae tēctum templī sustinent = ...
3. Signa deōrum forum exōrnant = ...
4. Cloāca palūdem siccāvit = ...
5. Nūntius victōriae populum dēlectat = ...
6. Clāmor hostium Rōmānōs excitāvit = ...
7. Fuga celeris exercitum servāvit = ...
8. Poena sevēra hominēs scelestōs dēterret = ...
9. Timor mortis nōs perturbat = ...
10. Cantus avium mē dēlectat = ...

Exercitium 2

1. Ex urbe antīquissimā, quae ā fōrmā moenium 'Rōma _____' vocābātur, nihil _____ [= superest].
2. _____ est parva domus pauper quae strāmentō _____ [= operitur].
3. _____ dīcitur summus mōns arduus _____ [= validīs] mūrīs mūnītus.
4. Dē saxō Tarpēiō hominēs scelestī _____ [= prōiciēbantur].
5. Templum est aedificium _____ [: ubi diī adōrantur].
6. Postquam rēx L. Tarquinius Superbus ā Brūtō Rōmā _____ est, duo _____ populō Rōmānō praepositī sunt.
7. Templum _____ [= magnificum et deō dignum] in summō Capitōliō situm Iovī Optimō Māximō _____ [= sacrum factum] est.
8. Hoc templum cum _____ [: igne] cōsūmptum esset, ā Domitiānō _____ est et iterum _____ [= sacrātum].
9. Templum Iovis Capitōlinī aurō et gemmīs _____ [= clārē lūcet] et columnae ē _____ pulcherrimō factae sunt.
10. In _____ templī est ingēns _____ [= signum] Iovis in altā _____ sedentis.
11. Imperātor victor ducēs hostium in _____ ante currum suum dūcit.
12. Post triumphum Capitōlium ascendit, ut Iovī _____ faciat.
13. In templō Iūnōnis Monētae, quod in summā Arce _____ [= situm] est, nummī efficiuntur ex _____ pretiōsīs, aurō, argentō, aere.
14. _____ est metallum ex quō assēs efficiuntur.
15. _____ est _____ [= magnum] aedificium in quō tabulae et litterae pūblīcae _____ [= salvae cūstōdiuntur].
16. In forō Rōmānō ōlim _____ [= locus ūmidus] erat.
17. Aqua palūdis cloācā _____ [= sub terrā sitā] in Tiberim _____ est; ita _____ [< siccum factum] est forum.
18. Forum Rōmānum multīs aedificiīs pūblicīs cingitur, in iīs duābus _____, Aemiliā et Iūliā.
19. _____ est aedificium ā Iūliō Caesare _____ [= aedificātum] quō _____ Rōmānus convenīre solet.
20. Senātus Rōmānus cōstat ex DC _____, civibus nōbilissimīs.
21. Locus _____ est quō multī hominēs conveniunt.
22. _____ dīcitur pars urbis cum viīs domibusque.
23. In tabernīs Rōmānīs multae mercēs _____ [= vēnduntur].

Cap. XXXVI

Lēctiō I

nōm + acc + āct =

nōm + abl + pass

aes
 amplius
 arx
 augustus
 basilica
 casa
 celebrer
 cella
 cōnsecrāre
 cōsul
 cūria
 dēducere
 expellere
 exstruere
 firmus
 incendium
 locāre
 marmor
 metallum
 palūs
 praecipitāre
 quadrātus
 reficere
 restāre
 sacer
 sacrāre
 sacrificium
 sēdēs
 senātor
 senātus
 servāre
 siccāre
 simulācrum
 splendēre
 subterrāneus
 tabulārium
 tegere
 triumphus
 vēnīre
 vīcus

acc + inf
nōm + inf

Exercitium 3

Exempla: “Mercurius nūntius deōrum est”:

(Hominēs) dīcunt/nārrant/putant ‘Mercurium nūntium deōrum esse’:

Mercurius nūntius deōrum esse dīcitur/nārrātur/putātur.

“Rōmulus frātre suum necāvit”:

‘Rōmulum frātre suum necāvisse’ dīcunt/nārrant:

Rōmulus frātre suum necāvisse dīcitur/nārrātur.

1. Dīcunt ‘Iūli_____ domin_____ sevēr_____ es_____’:
Iūli_____ domin_____ sevēr_____ es_____ dīcitur.
2. ‘Iān_____ duās faciēs hab_____’ dīcunt:
Iān_____ duās faciēs hab_____ dīcitur.
3. ‘Rōmul_____ Palātium mūnīv_____’ dīcunt/nārrant:
Rōmul_____ Palātium mūnīv_____ dīcitur/nārrātur.
4. Dīcunt ‘prīm_____ mūr_____ Rōmān_____ quadrāt_____ fu_____’:
Prīm_____ mūr_____ Rōmān_____ quadrāt_____ fu_____ dīcuntur.
5. ‘Cinn_____ versiculōs in mē scrib_____’ nārrant:
Versiculōs in mē nārrātur scrib_____ Cinn_____.
6. Dīcunt ‘Solōn_____ vir_____ sapient_____ et iūst_____ fu_____’:
Sol_____ vir sapiēns et iūst_____ fu_____ dīcitur.
(Sapientia Solōnis ab omnibus laudātur.)

sapientia -ae f
< sapiēns

Exercitium 4

Exempla: locus celeberrimus, celeberrimus
via celebris, celeberrima
forum celebre, celeberrimum

sacer sacr|a sacr|um
ācer ācr|is ācr|e
sup
sacerrim|us -a -um
ācerrim|us -a -um

1. Templum est locus sac_____ et aedificium sac_____.
2. Via Sac_____ dīcitur via quae ad templa sac_____ forī Rōmānī dūcit.
3. Ex omnibus templis sac_____ Rōmānis sac_____ est templum Iovis Capitōlinī.
4. Nullus locus tam celeb_____ est quam forum Rōmānum: illud forum est locus urbis celeb_____.
5. Via Latīna nōn est tam celeb_____ quam via Appia; haec est via Rōmāna celeb_____.
6. Forum Tūsculānum nōn tam celeb_____ est quam forum Rōmānum.
7. Achillēs fuit dux bellī āc_____ et fortis.
8. Apud Trōiam pugna āc_____ (bellum āc_____) fuit.
9. Bellum Trōiānum fuit omnium āc_____.

Exercitium 5

1. Cūr urbs Rōma in collibus sive montibus locāta est? ...
2. Quod nōmen est campī quī inter collēs et Tiberim patet? ...
3. Moenia Rōmulī antīquissima quam fōrmam habēbant? ...
4. Num Rōmulus in domō magnificā habitābat? ...
5. Ubi sita est ‘domus Augustāna’? ...
6. In Capitōliō quod templum clārissimum est? ...
7. Illud templum ā quō aedificātum et ā quō sacrātum est? ...
8. Cūr templum Iovis Capitōlinī iterum sacrātum est? ...
9. Quō imperātor post triumphum ascendit? ...
10. Quod templum in summā Arce situm est? ...
11. Ubi situm est Tabulārium? ...
12. Quōmodo siccātum est forum Rōmānum? ...
13. Cūr medium forum appellātur ‘lacus Curtius’? ...
14. Quae sunt aedificia pūblica amplissima in forō Rōmānō? ...
15. Quō senātus Rōmānus convenīre solet? ...

Lēctiō secunda: versūs 87–184

Lēctiō II

Exercitium 6

Exempla:

media Italia = medium (= media pars) Italiae

prīma/postrēma aestās = initium/finis (= prīma/postrēma pars) aestātis

summus/īnfimus mōns = summum/īnfimum (= summa/īnfima pars) montis

1. In medi_____ for_____ Rōmānō [= in mediō forī Rōmānī] ōlim lacus erat.
2. Itaque medi_____ for_____ Rōmānum [= medium forī Rōmānī] etiam nunc ‘lacus Curtius’ appellātur.
3. Naxos in medi_____ mar_____ Aegaeō [= in mediō maris Aegaeī] sita est.
4. Hōra sexta dīcitur ‘merīdiēs’, id est medi_____ di_____ [= medium diēī].
5. Sōl altissimus est hōrā sextā vel merīdiē, id est medi_____ di_____ [= mediō diēī].
6. Sexta hōra noctis est medi_____ nox [= medium noctis].
7. Postrēm_____ mēns_____ Iūnius est prīm_____ aestās [= postrēma pars mēnsis Iūniī est initium aestātis].
8. Arx dīcitur summ_____ mōns arduus [= summum montis arduī].
9. In summ_____ mont_____ Capitōlinō [= in summō montis Capitōlinī] templum Iovis situm est.
10. Tabulārium in īnfim_____ Capitōli_____ [= in īnfimā Captōliī parte] situm est.
11. Cūria ad īnfim_____ Argīlēt_____ [= ad īnfimam partem Argīlētī] locāta est.
12. In postrēm_____ cōmoedi_____ [= in fīne cōmoediae] spectātōrēs plaudunt.
13. In postrēm_____ libr_____ [= in fīne librī] est index vocābulōrum.

Exercitium 7

1. Ex Rōstrīs _____ verba faciunt ad populum.
2. Is locus ōrnātur _____, quae ē _____ [↔ puppibus] nāvium captārum ērepta sunt.
3. Cicerō fuit ōrātor _____ [= clārissimus].
4. Rōstra antīqua ā Iūliō Caesare _____ [↔ exstrūcta] sunt.
5. Vesta est dea _____ [= ignis domesticī].
6. In _____ [= templō] Vestae, quae fōrmam _____ habet, ignis semper _____.
7. Ignis ille, quī numquam _____ [↔ accenditur], Rōmam urbem _____ [= perpetuam, sine fīne] esse significat.
8. _____ est domus rēgis, idemque nōmen habet domus _____ māximī, quī cēterīs sacerdotibus _____ [= praepositus] est.
9. Sacerdotēs sacrificia faciunt ac rēs _____ [< deus] cūrant.
10. Post mortem Iūlius Caesar ‘_____ [= dīvīnus] Iūlius’ nōminātus est.
11. Mōs Rōmānōrum est corpus hominis mortuī _____ [= ūrere].
12. Templum Sātūrnī senātus populusque Rōmānus incendiō cōnsūmptum _____ [= refēcit].
13. Id templum est _____ populī Rōmānī, ubi pecūnia pūblica _____ ac servātur.
14. Ōlim _____ inter duās _____ [= partēs cīvium] inimīcissimās, _____ et _____, populum Rōmānum dīvidēbat.
15. _____ [↔ discordiā] restitūtā, aedēs Concordiae aedificāta est.
16. Haec aedēs, cum _____ [< vetus] _____ [= ad terram lāpsa] esset, in meliōrem _____ [= fōrmam] restitūta est.
17. In Carcere subterrāneō sordidō foedus _____ sentītur (nāsō).
18. Dīvō Vespasiānō ā filiō aedēs _____ [= sacrāta et dōnāta] est.

aedēs
aerārium
aeternus
āra
ārdēre
aurātus
boārius
clīvus
collābī
concordia
cremāre
dēdicāre
dēpōnere
dēstruere
discordia
dīvīnus
dīvus
ēminēre
exstinguere
faciēs
factiō
focus
illūstris
odor
ōrātor
patriciī
pecūs
plēbēī
pontifex
porticus
praefficere

prōmunturium
prōra
rēgia
restituere
rōstrum
rotundus
triumphāre
vetustās

dat/abl plūr
-īs *m f n*
-ibus *m f n*
-ābus *f*

coniūnx
domesticus
gemini
sapientia
Apollō -inis, Ἀπολλων
Cerēs -eris, Δημητηρ
Diāna -ae, Ἀρτεμις
Iūnō -ōnis, Ἥρα
Iuppiter Iovis, Ζεὺς
Mārs -rtis, Ἄρης
Minerva -ae, Ἀθηνῆ
Mercurius -ī, Ἑρμῆς
Neptūnus ī, Ποσειδῶν
Sāturnus -ī, Κρονός
Venus -eris, Ἀφροδίτη
Vesta -ae, Ἑστία
Vulcānus -ī, Ἡφαίστος

Lēctiō III

arcuātus
balneae
bibliothēca
committere
ductus
exercēre
genetrīx
glōriārī
ibīdem
incohāre
indūcere
intericere
later
latericius
longitūdō
marmoreus
mausōlēum
monumentum
renovāre

19. In _____ deōrum inter columnās stant signa _____
[= aurō operta].
20. _____ Capitōlīnō imperātōrēs _____ [< triumphus] in
Capitōlium ascendunt.
21. In forō _____ [< bōs] bovēs aliaeque _____ [= bēstiae
agricolārum] vēneunt.
22. Ibi locāta est _____ Māxima, in quā sacrificia fiunt Herculi deō.
23. _____ est mōns quī in mare _____.

Exercitium 8

Nōmina deōrum et deārum

1. Porticus sub Capitōliō sita sex di_____ et sex de_____ sacrāta est.
2. Illi duodecim dii sunt: Iuppiter cum tr_____ sorōr_____, Iūn_____ et Vestā et
Cer_____, ūnō frātre, Neptūnō, quattuor fili_____, Mār_____, Mercuriō,
Vulcānō, Apoll_____, du_____ fili_____ virginibus, Minervā et Diānā, et cum
Ven_____, quae item I_____ filia esse putātur.
3. Iūnō est Iovis soror atque _____ [= uxor].
4. Sāturnus est pater Iovis et Iūn_____ et Vestae et Cer_____ et Neptūnī.
5. Apollō, deus sōlis, et Diāna, dea lūnae, Iovis filii _____
[: eōdem diē nātī] sunt.
6. Vesta est dea focī rērumque _____ [< domus], Cerēs dea
frūgum.
7. Aedēs Iovis Capitōlinī etiam du_____ de_____, Iūnōnī et Minervae,
cōnsecrāta est.
8. Minerva, Iovis filia virgō, dea artium ac _____ [< sapiēns] est.
9. Nōmina deōrum Graeca et Latīna: Zeus _____, Hēra _____,
Hestia _____, Dēmētēr _____, Poseidōn _____,
Arēs _____, Hermēs _____, Hēphaistos _____,
Apollōn _____, Athēnē _____, Artemis _____,
Aphrodītē _____, Kronos _____.

Lēctiō tertia: versūs 185–263

Exercitium 9

1. Inter Palātium et Aventīnum _____ est [= interest] vallis Murcia.
2. Circus Māximus ā Caesare _____ [= novus factus] est.
3. Ad Pharsālum Caesar exercitum Pompēiī _____ [= vicit].
4. Caesar novum forum fēcit cum templō Veneris _____ [= mātis].
5. Caesar ad pedēs _____ [= signī] Pompēiī necātus est.
6. C. Octāviānus, quī necem Caesaris _____ voluit, cum Brūtō et
Cassiō proelium _____ [= coepit].
7. Post victōriam novum templum, quod ante proelium Mārti deō
_____ [= prōmiserat], _____ [= aedificāre coepit].
8. Hoc _____ [< monēre] victōriae suae templum Mārtis
_____ [< ulciscī] nōmināvit.
9. Augustus multa nova opera _____ [< marmor] extrūxit in locō
veterum domuum quae ē _____ aedificātae erant.
10. Itaque hīs verbīs _____ est [= gloriōsē dixit]: “Marmoream
relinquō urbem quam _____ [< later] accēpī.”
11. In _____ Augustī ossa prīncipis servantur.
12. In campō Mārtiō sitae sunt _____ [= balnea pūblica] quae
_____ Agrippae appellantur.

13. In thermīs Rōmānī lavantur atque _____ [= eōdem locō] corpora _____ natandō, currendō, luctandō.
 14. Aquae _____ veterrimus, quī ab Appiō Claudiō in urbem _____ est, habet _____ [< longus] prope XII mīlium passuum.
 15. Prope Rōmam sunt longī aquae ductūs _____ [< arcus].
 16. In _____ servantur librī.

statua
superāre
thermae
ulcīscī
ultor
vovēre

Exercitium 10*Exemplum:*

Caesar Cūriam aedificandam cūravit = Caesar cūravit ut Cūria aedificārētur.

acc + gerundivum
+ cūrāre

1. Pompēius cūravit ut theātrum aedificārētur = ...
2. Caesar cūravit ut Circus Māximus renovārētur = ...
3. Appius Claudius Caecus cūravit ut via Appia mūnīrētur = ...
4. Augustus cūravit ut aedēs collāpsae reficerentur = ...
5. Caesar cūravit ut novum forum fieret = ...
6. Post incendium necesse est cūrāre ut nova domus aedificētur = ...
7. Sacerdōtum negōtium est cūrāre ut sacrificia fiant = ...

Exercitium 11

1. Cūr 'Rōstra' vocātur locus ex quō ōrātōrēs verba faciunt? ...
2. Quid est rōstrum nāvis? ...
3. Quis fuit Cicerō? ...
4. Quandō clauditur aedēs Iānī? ...
5. Quandō Iānus tertium clausus est? ...
6. Estne quadrāta aedēs Vestae? ...
7. Quid significat ignis Vestae semper ārdēns? ...
8. Quid est officium virginum Vestālium? ...
9. Quis habitat in Rēgiā? ...
10. Pontifex māximus quis est? ...
11. Quid aedificātum est eō locō quō corpus Caesaris cremātum erat? ...
12. Ubi est aerārium populī Rōmānī? ...
13. Quī sunt Castor et Pollūx? ...
14. Quandō aedēs Concordiae aedificāta esse dīcitur? ...
15. Quid appellātur carcer Rōmānus subterrāneus? ...
16. Quot statuae in porticū deōrum stant? ...
17. Quid est forum Boārium? ...
18. Cui deō in ārā Māximā sacrificia fiunt? ...
19. Ubi est Circus Māximus? ...
20. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est? ...
21. Cūr Venus ā Iūliō Caesare 'genetrīx' vocābātur? ...
22. Quōmodo Octāviānus necem Caesaris ultus est? ...
23. Brūtō et Cassiō victīs quod templum aedificāvit? ...
24. Quālem urbem Augustus sē relinquere glōriātus est? ...
25. Ubi servantur ossa Augustī? ...
26. Quārē Rōmānī in thermās eunt? ...
27. Unde et quōmodo aqua in thermās dēdūcitur? ...

Lēctiō IV

absūmere
adimere
aereus
candēlābrum
collocāre
dēlēre
flamma
incendere
inīre
īnsānus
laurus
magnitūdō
morbus
origō
pōns
praeclārus
probāre
splendidus
stāgnum
tuba
vestibulum

abl et acc temporis
quandō? abl
quamdiū? acc

Lēctiō quārta: versūs 264–370

Exercitium 12

1. Ex incendiō altae _____ surgunt.
2. Cum māximum incendium Rōmam _____ [= cōnsūmeret], Nerō scaenam _____ [= intrāvit], ut incendium Trōiae caneret.
3. Tyrannus ille _____ [↔ mente sānus] ipse urbem _____ [= accendisse] putātur.
4. Post Rōmae incendium Nerō sibi domum _____ [< splendēre] aedificāvit, quae 'domus aurea' appellāta est.
5. In _____, id est in locō clausō ante iānuam, ingēns statua _____ [< aes] Nerōnis _____ [= locāta] erat.
6. Vespasiānus, quī opus Nerōnis nōn _____ [< probus], domum auream dēstrūxit et in locō _____ [= lacūs] amphitheatrum aedificāvit.
7. Titus Iūdaeōs vīcit, urbem et templum eōrum _____ [= perdidit] et rēs sacrās iīs _____ [↔ dedit].
8. _____ dīcitur rāmus et folia quibus imperātor triumphāns ōrnātur.
9. _____ est mala valētūdō.
10. _____ est magna lucerna quā domus illūstrātur.
11. Cantū _____ milītēs ante proelium convocantur.
12. Hadriānus _____ Aelium in Tiberī fēcit.
13. Vergilius scrīpsit carmen _____ [= clārissimum] cui titulus est *Aenēis*.
14. Urbs Rōma ā parvā _____ [< orīrī] ad mīrābilem _____ [< magnus] crēvit.

Exercitium 13

1. Circus Flāminius ann_____ ducentēsīm_____ vīcēsīm_____ [CCXX] ante Chrīstum nātum exstrūctus est ā C. Flāminiō, quī e_____dem tempor_____ viam Flāminiam mūniendam cūrāvit.
2. Vergilius id_____ Octōbr_____ nātus est ann_____ septuāgēsīm_____ [LXX] ante Chrīstum nātum et ūn_____ et quīnquāgintā ann_____ vīxit.
3. Senātus in templum Iovis Statōris convēnit e_____ di_____ qu_____ Cicerō ōrātiōnem prīmā in Catilīnam habuit.
4. Caesar novem ann_____ in Galliā bellum gessit.
5. Caesar necātus est id_____ Mārti_____ quārt_____ ann_____ postquam Pompēium vīcit.
6. Octāviānus ūndēvīgintī ann_____ nātus dux exercitūs fuit.
7. Nerva ann_____ tantum et quattuor mēns_____ imperāvit.
8. Cum exercitus prīm_____ lūc_____ profectus magnīs itineribus di_____ noct_____ que prōcēderet, milītibus pauc_____ hōr_____ noct_____ dormīre licuit.

Exercitium 14

Dīvide hōs versūs in pedēs dactylōs et spondēōs appositīs notīs (— ∪ ∪ | — —):

1. *Iūnō | Vesta Mī | nerva Ce | rēs Dī | āna Ve | nus Mārs*
Mercuri us Iovi' Neptū nus Vulcānus A pollō.
2. *Hīc ubi nunc Rōma'st or bis caput arbor et herbae*
et paucae pecudes et casa rara fuit.
3. *Iuppiter arce sua cum tōtum spectat in orbem*
nīl nisi Rōmānum quod tueatur habet.

Exercitium 15

1. Cūr Nerō urbem incendisse putābatur? ...
2. Quid ēgit Nerō post incendium Rōmae? ...
3. Quid aedificātum est in locō domūs aureae? ...
4. Quae templa Vespasiānus aedificāvit? ...
5. Quam gentem Titus in Oriente vīcit et quam urbem dēlēvit? ...
6. Quās rēs sacrās Titus Iūdaeīs adēmit? ...
7. Ubi situs est arcus Titī? ...
8. Quid est stadium? ...
9. Columna Trāiānī ubi locāta est? ...
10. Quae sunt māxima Hadriānī opera? ...
11. Quis post Hadriānum imperium accēpit? ...
12. Quid Ovidius poēta Rōmam appellat? ...
13. Quis est dux Trōiānus ā quō populus Rōmānus orīginem trahit? ...
14. Quis poēta carmen praeclārum dē Aenēā scrīpsit? ...

Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica****Exercitium 16**

Syllabae acūtae sunt quae vōce māiōre seu clāriōre leguntur quam cēterae.

In vocābulis bīnārum syllabārum syllaba prior acūta est.

In plērisque vocābulis longiōribus acūta est syllaba paenultima; sīn

paenultima in vōcālem brevem dēsinit, syllaba antepaenultima est acūta.

In hīs vocābulis dūc lineam [_] sub syllabam acūtā!

1. e-rant	13. ap-pā-rē-re	25. pon-ti-fex	37. tri-um-phus
2. va-lē	14. trī-gin-tā	26. mū-nī-tus	38. cōn-se-quī
3. fe-rōx	15. a-mī-cus	27. pri-us-quam	39. cōn-se-qui-tur
4. in-gēns	16. pū-bli-cus	28. iu-ven-tūs	40. sa-lū-tā-tus
5. pa-lūs	17. im-pe-ri-um	29. sa-cer-dōs	41. sa-lū-tāns
6. pa-lū-dis	18. cir-cum-da-re	30. cōn-sti-tu-it	42. in-tel-le-git
7. si-mi-lis	19. in-ter-fi-cit	31. īn-sti-tu-e-re	43. in-tel-lēx-it
8. ser-vī-lis	20. in-ter-fec-tus	32. Nep-tū-nus	44. re-fer-re
9. an-tī-qua	21. se-nā-tor	33. ge-ne-trīx	45. re-ci-pe-re
10. Au-gus-tus	22. se-nā-tō-rēs	34. the-ā-trum	46. re-ci-pit
11. con-ve-nit	23. in-te-gra	35. il-lī-us	47. du-o-de-cim
12. con-vē-nit	24. ce-ler-ri-mus	36. in-te-ri-or	48. du-cen-tī

(syllaba) paen-ultima
(< paene ultima) =
secunda ā fine
ante-paen-ultima
= tertia ā fine

Exercitium 17

Datur singulāris alicuius cāsūs. Dā plūrālem eiusdem cāsūs!

Exemplum: abl sg rēge bonō, pl rēgibus bonīs.

1. acc sg servum fidum, pl ...	9. abl sg litterā Graecā, pl ...
2. nōm/acc sg opus difficile, pl ...	10. dat/abl sg virō sapientī, pl ...
3. abl sg diē longō, pl ...	11. nōm sg hostis superbus, pl ...
4. dat sg bēstiae ferae, pl ...	12. abl sg vōce clārā, pl ...
5. nōm sg magna pars, pl ...	13. abl sg versū brevī, pl ...
6. acc sg collem altum, pl ...	14. acc sg nautam Rōmānum, pl ...
7. dat sg meae sorōrī, pl ...	15. acc sg currum novum, pl ...
8. gen sg mīlitis fortis, pl ...	16. gen sg passūs, pl ...

sing > plūr

	Exercitium 18 - adimere, ad_____isse, ad_____um esse - augēre, _____isse, _____um esse - collābī, col_____um esse - cōstituere, cōn_____isse, cōn_____um esse - dēlēre, _____isse, _____um esse - dēstruere, dē_____isse, dē_____um esse - expellere, ex_____isse, ex_____um esse - exstinguere, ex_____isse, ex_____um esse - exstruere, ex_____isse, ex_____um esse - incendere, in_____isse, in_____um esse - operīre, _____isse, _____um esse - orīrī, _____um esse - praefficere, prae_____isse, prae_____um esse - reficere, re_____isse, re_____um esse - restituere, re_____isse, re_____um esse - tegere, _____isse, _____um esse - ulcīscī, _____um esse - vēnīre, _____isse - vovēre, _____isse, _____um esse
prae-ficiō -iunt	
re-ficiō -iunt	
vēn-eō -eunt	

Cap. XXXVII

Lēctiō I

- amplectī
- anguis
- arvum
- āvehere
- benignus
- clipeus
- conclāmāre
- cōfugere
- contingere
- corripere
- cūra
- cūstōs
- dēcurrere
- dēmittere
- discumbere
- diūturnus
- dolus
- explicāre
- fabricāre
- fēstus
- frōns frondis
- fūnis
- immolāre
- īnsānia
- īnspicere
- iūstitia

CAPITVLVM TRICESIMVM SEPTIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–88

Exercitium 1

- Rēx Sāturnus māximā _____ [< iūstus] fuit; _____ [< rēx] eius erat tempus beātum.
- Sāturnālia dīcuntur diēs _____ mense Decembrī quibus servī cum dominīs _____ [= accumbunt].
- Faunus Euandrō _____ [= fugientī] _____ colenda dedit.
- Filius rēgis Latīnī in primā _____ [< iuvenis] mortuus est.
- In Italiā pāx _____ [< diū] erat, cum Trōia ā Graecīs capta est.
- Graecī hōc _____ ūsī sunt: equum ligneum _____ [< faber] et mīlitibus complēvērunt.
- Minerva dea Trōiānīs _____ erat [= bene volēbat].
- Trōiānī, cum Graecōs _____ [↔ advectōs] esse putārent, sine _____ exiērunt et _____ [= magnitudinem] equī mīrābantur.
- Lāocoōn ā summā arce _____ cīvēs monuit nē dōnum illud _____ ā Graecīs infidīs acciperent.
- Hasta quam Lāocoōn in equum ligneum mīsīt nōn _____ ad mīlitēs _____ [= latentēs], sed in _____ [= lignō dūrō] stetit.
- Paulō post duo _____ terribilēs Lāocoontem, dum ad āram taurum _____, petunt.
- Anguēs corpus eius _____ [= complectuntur] neque is sē _____ [↔ implicāre] potest.
- Simul anguēs duōs filiōs eius _____ [= rapiunt] et membra eōrum _____ [= mollia, invalida] edunt.
- Inde sub _____ [= scūtum rotundum] Minervae _____ [= fugiunt], ubi nēmō eōs _____ [= tangere] audet.

15. Trōiānī _____ [= subitō timōre] perturbātī _____
[= simul clāmant] ‘dōnum Graecōrum in arcem Minervae dūcendum esse.’	iuventūs
māchina
mōlēs
occultus
patefacere
pavor
penetrāre
penitus
praedicere
profugus
rēgnum
rōbur
scelerātus
sonāre
suprēmus
suspectus
tener
16. Tanta erat _____ [< īnsānus] Trōiānōrum ut equum ligneum in urbem traherent, dum templa _____ [= foliīs] exōrnant.	
17. Etsī _____ [= ex interiōre parte] arma _____ [< sonus] audiunt, nēmō partem equī interiōrem _____ cōnātus est.	
18. Cassandra fātum Trōiae _____ nec quisquam eī crēdēbat.	
19. Plūrimīs Trōiānīs ille diēs _____ [= summus, ultimus] fuit.	
20. Equō _____ [= apertō] Graecī per _____ _____ ad terram lāpsī sunt.	
21. Urbis _____ [> cūstōdīre] occīdērunt et portās patefēcērunt.	
22. _____ est instrūmentum bellī quō mūrī dēstruuntur.	
23. Catilīna arma _____ [< scelus] contrā patriam cēpit.	

Exercitium 2

Exempla: Dominus: “Dāvus vocandus est. Vocā Dāvum!”

Dominus ‘Dāvum vocandum esse’ dīcit = Dominus Dāvum vocārī iubet.

- Gubernātor ‘mercēs ēiciendās esse’ dīxit = Gubernātor iussit.
- Dominus ‘servum improbum pūniendum esse’ dīcit = ...
- Rēx ‘Daedalum in labyrinthum dūcendum esse’ dīxit = ...
- Caesar dīxit ‘novam Cūriam aedificandam esse’ = ...
- Augustus ‘Iānum tertium claudendum esse’ dīxit = ...
- Trōiānī dīxērunt ‘equum in arce locandum esse’ = ...
- Aliī ‘eum in mare prōiciendum aut ūrendum esse’ dīxērunt = ...
- Aliī ‘interiōrem equī partem īspiciendam esse’ dīxērunt = ...

acc + īnf pass + iubēre

-ndum esse dīcit

= -(r)ī iubet

Exercitium 3

- Incolae Italiae primī quī fuērunt? ...
- Quālis rēx fuit Sāturnus? ...
- Quid Sāturnālibus fierī solet? ...
- Unde vēnit Euander et quid eī dedit Faunus? ...
- Latīnō rēgī quot liberī erant? ...
- Quō dolō Graecī ūsī sunt ut Trōiam caperent? ...
- Ubi Trōiānī equum ligneum invēnērunt? ...
- Omnēsne eum in urbem dūcendum esse cēnsēbant? ...
- Quid Lāocoōn cīvēs suōs monuit? ...
- Quid eī accidit cum equum hastā percussisset? ...
- Hoc videntēs quid dīxērunt Trōiānī? ...
- Quōmodo equus ligneus in urbem tractus est? ...
- Quae fuit Cassandra et quid ēgit? ...
- Quid factum est cum sōl occidisset? ...
- Quōmodo cēterī Graecī urbem intrāvērunt? ...

Lēctiō II

aedēs *pl*
 amēns
 barba
 coma
 concēdere
 concidere
 conicere
 crīnis
 culmen
 dēfēnsor
 dēfigere
 dominārī
 egere
 elābī
 ērigere
 flagrāre
 gemere
 gemitus
 haerere
 incitāre
 infirmus
 inūtilis
 laeva
 moritūrus
 nātus
 nēquīquam
 pandere
 pavidus
 quondam
 resonāre
 ruere
 sacra
 somnium
 speciēs
 stringere
 tēlum
 trabs
 trucidāre
 turris
 ululātus
 undique
 vādere
 vinculum

Lēctiō secunda: versūs 89–180

Exercitium 4

1. Hector, quī Aenēae in somnīs appāruit, _____ et _____
[= capillōs] cruentōs gerēbat.
2. Ille graviter _____ Aenēam monuit ut ex urbe _____
[= ārdenti] fugeret:
3. “*Heu, fuge, _____ deā, tēque hīs*” ait “*ēripe flammīs!*
Hostis habet mūrōs. _____ altō ā _____ Trōia.”
4. Hōc _____ [< somnus] turbātus Aenēās _____
[= sine mente] gladium _____ [= ēdūxit] et iuvenēs ad
pugnam _____.
5. Sacerdōs Apollinis _____ [= rēs sacrās] tenēns vix ex _____
[= pīlīs/sagittīs] Graecōrum _____ est [= effūgit].
6. “... *Incēnsā Danaī _____* [= dominī sunt] *in urbe*”
inquit magnō cum _____ [< gemere].
7. Iuvenēs audācēs _____ [*part fut* < morī] in hostēs _____
[= eunt].
8. Cassandra crīnibus _____ ā templō Minervae trahēbātur, nec
manūs, quae _____ tenēbantur, ad caelum _____
[= tollere] potuit.
9. Trōiānī, cum hanc _____ ferre nōn possent, _____
[= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _____
[= sē praecipitābant].
10. Apud _____ [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur.
11. Culminibus domōrum dēstrūctīs Trōiānī laterēs _____que in
hostēs _____ [< con- + iaciēbant].
12. Magnum ātrium _____ [< ululāre] fēminārum _____.
13. Tandem frāctīs cardinibus forēs _____ [= collābuntur].
14. Graecī in ātrium penetrantēs _____ [= eōs quī dēfendunt]
_____ [= crūdēliter occīdunt].
15. In manū senis _____ [↔ fīrmī] tēlum _____ est.
16. Hecuba, quae cum filiābus _____ [= territīs] circum āram
sedēbat, “Iam nōn tēlīs _____” inquit, “sed auxiliō deōrum.
Hūc tandem _____! Haec āra tuēbitur omnēs”
17. Tēlum Priamī _____ [= frūstrā] in clipeō Pyrrhī _____
[= fīxum est].
18. Ille _____ [= sinistrā] _____ [= crīnem] rēgis
prehendit et dextrā gladium in latere eius _____.
19. Priamus _____ [= ōlim] rēx fuit multārum gentium.
20. _____ est aedificium altē ēminēns.

Exercitium 5*Exemplum:*

Dum Ariadna dormit/Cum Ariadna dormiret, Thēseus abiit = Ariadnā dormiente Thēseus abiit.

1. Dum Latīnus in Italiā rēgnat, Trōia ā Graecīs capta est = ...
2. Dum puerī puellaeque canunt, equus ligneus in urbem tractus est = ...
3. Dum Trōiānī dormiunt, Graecī ex equō ligneō exiērunt = ...
4. Cum hominēs perterritī clāmārent, Aenēās excitātus est = ...
5. Dum Priamus spectat, filius eius trucidātus est = ...
6. Cum Venus dūceret, Aenēās salvus domum rediit = ...
7. Dum Nerō imperat, incendium Rōmae ortum est = ...
8. Dum multī plaudunt, victōria nūntiātur = ...

abl abs cum part praes
= dum + praes ind /
cum + imperf coni

Exercitium 6*Exempla:*

Cum hostēs victī essent/Postquam hostēs victī sunt, imperātor triumphāvit = Hostibus victis imperātor triumphāvit.

Augustus, cum Antōnium vīcisset/postquam Antōnium vīcit, Iānum clausit = Antōniō victō Augustus Iānum clausit.

1. Cum rēx Tarquinius expulsus esset, duo cōsulēs ēlēctī sunt = ...
2. Caesar, cum multās domūs privātās dēstrūxisset, novum forum fēcit = ...
3. Postquam Titus mortuus est, Domitiānus imperāvit = ...
4. Cum equus ligneus in lītore collocātus esset, Trōiānī exiērunt = ...
5. Lāocoōn, cum equum hastā percussisset, ab anguibz necātus est = ...
6. Postquam rēx Priamus occīsus est, Aenēās domum rediit = ...
7. Cum nox iam cōsūmpta esset, Aenēās ad sociōs revertit = ...
8. Thēseus, cum Ariadnam Naxī reliquisset, in patriam rediit = ...
9. Postquam lucernae accēnsae sunt, dominus librum poscit = ...
10. Postquam ālās cōnfēcit, Daedalus cum filiō suō ēvolāvit = ...
11. Cum ēiectae essent mercēs, nāvis servāta est = ...

abl abs cum part perf
= postquam + perf ind
/ cum + plusquamperf
coni

Exercitium 7

1. Cuius filius erat Aenēās? ...
2. Quid Hector Aenēam monuit? ...
3. Quōmodo Aenēās ē somnō excitātus est? ...
4. Quid Panthūs Aenēae dē fortunā patriae interrogantī respondit? ...
5. Quid Aenēās iuvenēs Trōiānōs hortātus est? ...
6. Quid Cassandrae accidit? ...
7. Ubi ācerrimē pugnābātur? ...
8. Quōmodo Trōiānī in aedibus Priamī inclūsī sē dēfendēbant? ...
9. Quōmodo Aenēās in rēgiam penetrāvit? ...
10. Quid ibi agēbant fēminae? ...
11. Frāctīs rēgiae foribus quid ēvēnit? ...
12. Num rēx Priamus quietē hostēs exspectābat? ...
13. Quid dīxit Hecuba cum maritum senem arma capere vīdit? ...
14. Ubi interfectus est Polītēs? ...
15. Quōmodo periit Priamus? ...

Lectiō III

participium praesentis

alloquī
aura
commovēre
comprehendere
cōferre
dūdum
efferre
famulus
fragor
fulgēre
horror
īnstaūrāre
inultus
lūmen
micāre
nepōs (bis)
obtruncāre
onus
pariter
patrius
perfundere
pius
prōdigium
quā
quīn etiam
recūsāre
rēgius
repetere
respicere
restinguere

Lectiō tertia: versūs 181–285

Exercitium 8

1. *Quidquid id est, timeō Danaōs – et dōna* _____ [= cum... ferunt].
2. Anguēs oculīs _____ [= quī ārdent] Trōiānōs prōspiciunt.
3. Nēmō Cassandrae rēs futūrās _____ [= cum... praediceret] crēdebāt.
4. Hector graviter _____ [= dum... gemit] Aenēam monuit ut ex urbe _____ [= quae flagrābat] fugeret.
5. Graecīs undique _____ [= quī... prōcurrēbant] Trōiānī vī et armīs resistēbant.
6. Laterēs trabēsque in hostēs mūrōs _____ [= quī... ascendēbant] coniciēbant.
7. Pyrrhus senem _____ et in sanguine filiī _____ [= dum tremat et... lābitur] ad āram occīdit.
8. Coniūnx pedēs virī _____ [= quī abīt] complectitur.
9. Pius Aenēās patrem _____ et filiū manū _____ [= dum... portat et... dūcit] domō ēgressus est.
10. Creūsa marītum _____ [= quī aberrābat] sequī nōn potuit.
11. Uxor virō _____ [= quī stupēbat] apparuit et "... *valē!* ..." inquit.
12. *Haec ubi dicta dedit,* _____ *et multa* _____ *dīcere* [(virum) quī lacrimābat et multa volēbat dīcere] *dēseruit* ...
13. Aenēās frūstrā imāginem eius _____ [= quae effugiēbat] amplectī cōnātus est.

Exercitium 9

1. Rēgem _____ [= trucidātum] vidēs Aenēās _____ [*< horrere*] _____ est.
2. Pater Anchīsēs domō fugere _____ [= nōluit], etsī filius et parvus . . . [= filius filiī] eī suāsērunt ut sēcum fugeret.
3. Aenēās: "Sine tē hinc pedem _____ [= hinc ēgredī] nōlō. *Reddite mē Danaīs! Sinite* _____ [= renovāta] _____ *proelia! Numquam omnēs hodiē moriēmur* _____!"
4. Tum mīrābile _____ visum est: _____ [= lūx] ardēs in lūlī capite apparuit.
5. Dum parentēs ignem _____ [= exstinguunt], ā laevā _____ [= tonitrus fit] magnō _____ [= strepitū] et simul stēlla _____ [= subitō splendēs] caelum percurrit.
6. Anchīsēs manūs ad caelum _____ [= extendit] et deōs _____: "*Iam iam nūlla mora est, sequor et* _____ [= ubi] *dūcitis adsum, dī* _____ [*< pater*]! *Servāte domum, servāte* _____!"
7. Aenēās patrem ex urbe portāvit, nec filiō _____ id _____ grave fuit.
8. _____ [= servōs] iussit extrā urbem ad _____ [= parvum collem] convenīre.
9. Aenēās per tenebrās prōcēdēs _____ [= aequē] patrī ac filiō timēbat.
10. Quī _____ [= nūper] tēlīs hostium nōn _____ [= permovēbātur] iam omnī _____ [= ventō levī] et omnī sonō terrēbātur.
11. _____ [= ubi prīmum] clipeōs et gladiōs _____ [= fulgentēs] vīdit, ē nōtā viā discessit nec ad uxōrem suam _____ [*↔* prōspexit].

12. Extrā urbem multōs _____ invēnit, sed cum uxōrem deesse vidēret, domum patriam _____; _____ etiam rēgiam Priamī revīsīt.
13. Hūc Graecī dīvitiās Trōiae _____ [= in eundem locum ferēbant].
14. Creūsa eī terram _____ [= fertilem] et _____ [< rēx] coniugem prōmīsīt, sed prius eī per _____ [= ingentia] maria nāvigandum erat.
15. Aenēas manum Creūsae _____ [=prehendere] cōnātus est.

revīsere
socius
tendere
tonāre
tumulus
ūber
ubi (+ perf)
vāstus

Exercitium 10

1. Rōmānī hostēs moen_____ prohibuērunt.
2. Brūtus populum Rōmānum rēgn_____ liberāvit.
3. Incendiō Rōmae magna pars urbis dom_____ vacua facta est.
4. Iuppiter, arc_____ su_____ cum tōtum spectat in orbem, nīl nisi Rōmānum quod tueātur habet.
5. "Heu, fuge, nāte deā, tēque h_____" ait "ēripe flamm_____!"
6. "Crēditis āvectōs hostēs? aut ūlla putātis dōna carēre dol_____ Danaum? ..."
7. "Iam nōn tēl_____ egēmus, sed auxili_____ deōrum."
8. Anchīsēs loc_____ sē movēre recūsāvit.

ablātivus sēparātivus
(<sēparāre ↔ iungere)

Exercitium 11

1. Quōs Aenēas domī dēseruerat? ...
2. Quid Venus Aenēae filiō suō suāsīt et quid prōmīsīt? ...
3. Quid respondit Anchīsēs cum Aenēas eum rogāret ut sēcum fugeret? ...
4. Num Aenēas patrem senem domī relinquere voluit? ...
5. Quod prōdigium effēcīt ut Anchīsēs filiū suū comitārētur? ...
6. Quō Aenēas famulōs convenīre iussīt? ...
7. Quid fēcīt Aenēas nē pater senex fatigārētur? ...
8. Quam ob rem ē nōtā viā discessīt? ...
9. Cūr Aenēas in urbem revertīt? ...
10. Quālem domum suam invēnit? ...
11. Quid vīdit apud rēgiam Priamī? ...
12. Quid factum est cum Aenēas uxōrem suam quaereret? ...
13. Quid Creūsa Aenēae prōmīsīt? ...
14. Quō Aenēas sine coniuge rediit? ...
15. Quōs ibi invēnit? ...
16. Quārē tot hominēs eō convēnerant? ...

Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica****Exercitium 12**

Quod genus (m/f/n)?

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? Uter numerus (sg/pl)?

Exemplum: flūmen n: flūminis gen sg, flūmina nōm/acc pl.

1. urbs _____: urbis _____, urbe _____, urbium _____.
2. mōns _____: montem _____, montibus _____/_____.
3. annus _____: annōs _____, annī _____ aut _____.
4. scelus _____: scelus _____/_____, scelerum _____.
5. via _____: viā _____, viās _____, viārum _____.
6. nauta _____: nautae _____/_____ aut _____, nautīs _____/_____.
7. templum _____: templō _____/_____, templī _____, templa _____/_____.

8. rēx ____: rēgī ____, rēge ____, rēgēs ____/____.
9. portus ____: portūs ____ aut ____/____.
10. porta ____: portās ____, portīs ____/____.
11. tempus ____: temporī ____, temporibus ____/____.
12. amīcus ____: amīcō ____/____, amīce ____.
13. rēs ____: reī ____/____, rēs ____
aut ____/____.
14. avis ____: avī ____, ave ____, avēs ____/____.
15. carmen ____: carmine ____, carmina ____/____.
16. manus ____: manū ____, manum ____,
manuum ____.
17. collum ____: collī ____, colla ____/____,
collis ____/____.
18. collis ____: collis ____/____, collī ____,
collēs ____/____.

Exercitium 13*Datur genetivus. Dā nōminātivum!**Exemplum: gen corporis, nōm corpus*

1. gen mortis, nōm ____	19. gen maris, nōm ____
2. gen pontis, nōm ____	20. gen faciēi, nōm ____
3. gen flōris, nōm ____	21. gen operae, nōm ____
4. gen equitis, nōm ____	22. gen operis, nōm ____
5. gen portūs, nōm ____	23. gen aedis, nōm ____
6. gen cornūs, nōm ____	24. gen sēdis, nōm ____
7. gen pecoris, nōm ____	25. gen rēgis, nōm ____
8. gen capitis, nōm ____	26. gen pontificis, nōm ____
9. gen lectī, nōm ____	27. gen arcis, nōm ____
10. gen tēctī, nōm ____	28. gen prīncipis, nōm ____
11. gen agrī, nōm ____	29. gen virtūtis, nōm ____
12. gen theātrī, nōm ____	30. gen palūdis, nōm ____
13. gen aeris, nōm ____	31. gen flūminis, nōm ____
14. gen iūris, nōm ____	32. gen orīginis, nōm ____
15. gen bovis, nōm ____	33. gen liberōrum, nōm ____
16. gen itineris, nōm ____	34. gen thermārum, nōm ____
17. gen senis, nōm ____	35. gen castrōrum, nōm ____
18. gen hiemis, nōm ____	36. gen moenium, nōm ____

Exercitium 14

1. attingere, at____isse, at____um esse
2. complēre, com____isse, com____um esse
3. cōferre, con____isse, col____um esse
4. conicere, con____isse, con____um esse
5. cōsistere, cōn____isse
6. contingere, con____isse, con____um esse
7. corripere, cor____isse, cor____um esse
8. ēgredī, ē____um esse
9. ērigere, ē____isse, ē____um esse
10. haerēre, ____isse
11. occidere, oc____isse
12. pandere, ____isse, ____um esse
13. perfundere, per____isse, per____um esse

gen → nōm

con-iciō -iunt

cor-ripiō -iunt

ē-gredior -iuntur

14. recēdere, re_____isse
15. respicere, re_____isse
16. revīsere, re_____isse
17. sonāre, _____isse
18. stringere, _____isse, _____um esse
19. stāre, _____isse
20. suādēre, _____isse
21. tonāre, _____isse
22. vādere, _____isse

re-spiciō -iunt

CAPITVLVM DVODEQVADRAGESIMVM

Cap. XXXVIII

Lēctiō prīma: versūs 1–74

Lēctiō I

Exercitium 1

Exemplum: Post Faunum Latīnus rēgnāvit. Quī [: is] bonus rēx fuit.

1. Latīnus filiā habēbat iam mātūra virō. _____ multī virī petēbant.
2. Euander profugus in Italiam vēnit. _____ rēx Faunus arva colenda dedit.
3. Aenēae dormientī Hector appāruit. _____ eum hortātus est ut fugeret.
4. Cassandra in vinculis trahēbatur. _____ speciem cīvēs ferre nōn poterant.
5. Rēx Priamus senex arma cēpit. _____ cum coniūnx eius vidēret, eī suāsit ut ad āram cōfugeret.
6. Rēx tēlum in Pyrrhum coniēcit. _____ Pyrrhus “Nunc morere!” inquit.
7. Subitō stēlla per caelum lābitur. _____ cum post montem Īdam occidisset, Anchīsēs deōs alloquitur.
8. Aenēās tēla hostium cōspexit. _____ rē perturbātus ē nōtā viā discessit.
9. Aenēās ‘Creūsam’ vocābat. _____ cum diū fēcisset, uxor virō appāruit.
10. Extrā urbem Aenēās multōs sociōs invēnit. _____ omnēs posterō diē sēcum trāns montēs dūxit.
11. Aenēās deōs precātus est. _____ factō patrem certiōrem fēcit.

... Quī...

... Quae...

... Quod...

adeō
adstāre
aequor
certiōrem facere
citō

condere

cōnsidere

curvus

dēferre

discernere

interdiū

linquere

longinquus

nimbus

noctū

parēns

pestilentia

pondus

posterī

potīrī

prōvehere

quoad

repentīnus

sacrificāre

sēdēs

stupefacere

subdūcere

Exercitium 2

1. Rēx Thrāciae Polydōrum, quem Priamus ad eum mīserat cum magnō aurī _____, obtruncāvit et aurō _____ est.
2. Itaque Trōiānī profugī novam urbem in Thrāciā _____ nōluērunt.
3. _____ [= celeriter] Thrāciam relīquērunt et in altum _____ sunt.
4. Dēlī Apollō Trōiānīs et _____ eōrum novam terram prōmīsīt.
5. In Crētā, cum nāvēs in lītus _____ [↔ dēductae] essent, foeda _____ [= morbus multōrum] eōs afficere coepit.
6. Simul sōl flagrāns agrōs _____ [= tam valdē] _____ [= igne siccābat] ut nūllās frūgēs ferre possent.
7. Hīc dī Penātēs _____ [= nocte] Aenēae vīsī sunt ante lectum _____ et eum monēre ut aliam _____ in terrā _____ [↔ propinquā] peteret nēve in Crētā _____ [= sēdem caperet].
8. Aenēās _____ [= stupēns factus] _____ [= patrem] suum dē eā rē _____ fēcīt.
9. Nāvēs rūrsus vāstum _____ [= mare] percurrēbant, cum _____ [= nūbēs] _____ [< repente] caelum operuit.
10. Tempestāte ortā gubernātor cursum nōn tenuit, cum diem noctemque _____ nōn posset.
11. Nec sōl _____ [↔ noctū] nec stēllae noctū vidēbantur!

torrere
totidem
tumidus
unda
volucris

12. Trēs diēs et _____ [: item trēs] noctēs nāvēs caecae errābant, _____ quārtō diē ad īnsulās Strophadēs _____ sunt.
13. Synōnyma: arcuātus et _____, turgidus et _____, avis et _____, parvus flūctus et _____, sacrificium facere et _____, relinquere et _____.

Exercitium 3

Perfectum indicatīvī verbī dēpōnentis.

1. Graecī dolō _____ sunt [< ūtī].
2. Octāviānus necem Caesaris _____ est [< ulcīscī].
3. Augustus 'sē urbem marmoream relinquere' _____ est [< glōriārī].
4. Graecī in īnsulam propinquam _____ sunt [< proficīscī].
5. Anguēs Lāocoontem _____ sunt [< complectī]; ita ille Minervae supplicium _____ est [< patī].
6. Graecī per fūnem dēmissum ad terram _____ sunt [< lābī].
7. Pugna ācris ante templum _____ est [< orīrī].
8. Anchīsēs manūs ad caelum tendēns deōs _____ est [< alloquī].
9. Aenēās cum patre et filiō domō _____ est [< ēgredī].
10. Polydōrō interfectō rēx Thrāciae aurō _____ est [< potīrī].
11. Apollō Trōiānīs novam terram _____ est [< pollicērī].
12. Penātēs Aenēam sīc _____ sunt [< cōnsōlārī]: "Nōs quī tē per mare _____ sumus [< sequī] posterīs tuis imperium dabimus."

Exercitium 4

1. Quid Trōiānī profugī fēcērunt hieme? ...
2. Quādo nāvēs dēdūxērunt et profectī sunt? ...
3. Quō primum nāvigāvērunt? ...
4. Cūr in Thrāciā novam urbem condere nōluērunt? ...
5. Quid fēcērat rēx Thrāciae, ut aurō Priamī potīrētur? ...
6. Cui deō sacra est īnsula Dēlos? ...
7. Quid Apollō Trōiānīs et posterīs eōrum pollicitus est? ...
8. Quid prohibuit nē Trōiānī in Crētā cōnsīderent? ...
9. Quōs Aenēās noctū in somnīs ante lectum adstāre vīdit? ...
10. Quam sēdem dī Penātēs Aenēam quaerere iussērunt? ...
11. Cui Aenēās dicta Penātium rettulit? ...
12. Quid ēvēnit in mediō marī Īoniō? ...
13. Cūr gubernātor nec sōlem nec stēllās aspicere poterat? ...
14. Quō nāvēs quārtō diē dēlātae sunt? ...
15. Harpŷiae quae sunt? ...
16. In īnsulā Leucadiā quid fēcit Aenēās ad templum Apollinis? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 75–147

Exercitium 5

sē
sibi
suus -a -um

1. Augustus: "Urbem marmoream relinquit ____." Augustus dīxit '____ urbem marmoream relinquit ____.'
2. Nerō: "Quasi homō tandem habitāre coepit ____!" Nerō dīxit '____ quasi homin ____ tandem habitāre coepit ____!'
3. Lāocoōn: "Time ____ Danaōs..." Lāocoōn dīxit '____ Danaōs tim ____' / 'Danaōs ā ____ tim ____.'
4. Aenēās: "Patrem meum portābō, nec mihi grave erit hoc onus." Aenēās dīxit '____ patrem ____ port ____', nec ____ grave ____ [= futūrum esse] id onus.'

5. Aenēās: “Fīlium meum mēcum dūcam.” Aenēās dīxit ‘_____ fīlium _____ cum duct_____.’
6. Aenēās: “Ubi est uxor mea? cūr mē nōn sequitur?” Aenēās interrogāvit ‘ubi _____ uxor _____? cūr _____ nōn sequ_____?’
7. Andromachē: “Dīc mihi: Hector meus ubi est?” Andromachē Aenēam ōrāvit ut _____ dīc_____ ubi Hector _____.
8. Andromachē: “Ego et Helenus in Ēpīrum abductī sumus; postea vērō Helenus Chāoniā potītus est et mē uxōrem dūxit.” Andromachē nārrāvit ‘_____ et Helen_____ in Ēpīrum abduct_____; postea vērō Helen_____ Chāoniā potīt_____ et _____ uxōrem dūx_____.’
9. Aenēās: “Quae perīcula mihi vītanda sunt?” Aenēās ab Helenō quaesīvit ‘quae perīcula _____ vītanda _____?’
10. Aenēās: “Dī immortalēs! Servāte mē et sociōs meōs!” Aenēās ōrat ut dī immortalēs _____ et sociōs _____ serv_____.

Exercitium 6

1. Quod dē Andromachē nārrātur _____ est [= vix crēdī potest].
2. Helenus Chāoniā, parte Ēpīrī _____ [< extrā], potītus esse et Andromachēn, _____ Hectoris, uxōrem dūxisse nārrātur.
3. Andromachē in _____ [= silvā sacrā] sacrificābat et _____ Hectoris invocābat.
4. _____ [= ut prīmum] Aenēam _____ [= recognōvit], _____ [= territa] _____ [< pallēscere], quia eum mortuum esse _____ [= arbitrābātur].
5. Dum Andromachē fortunam suam nārrat et dē _____ [< cadere] Aenēae quaerit, Helenus vēnit et Aenēam ad cēnam _____ [= vocāvit].
6. Helenus, postquam _____ [= bovēs iuvenēs] immolāvit, Aenēam dē perīculīs quae ā fretō Siculō nautīs impendent certiōrem fēcit.
7. Scylla ex _____ obscurō nāvēs in saxa trahit, et Charybdis nāvēs in _____ [= vorāginem] mergit.
8. _____ [= melius est] tōtam Siciliam _____ quam mōnstra illa terribilia _____ [= cognōscere quālia sint].
9. Helenus _____ erat, quī dīvinō modō rēs futūrās praedīcere poterat.
10. Cum Trōiānī inde _____ essent [= discessissent], post sōlis _____ [< occidere] in lītus exiērunt.
11. Mediā nocte profectī, cum iam _____ rubēret, Italiae lītus cōspexērunt.
12. Anchīsēs _____ vīnō implēvit atque deōs sic invocāvit: “*Dī maris et terrae tempestātumque _____!*”
13. Trōiānī in terrā illā Graecōrum _____ [< mora] nōluērunt.

agnōscere
antrum
aurōra
circumīre
cāsus
dīgredī
experīrī
exterrēre
extrēmus
gurgēs
incrēdibilis
invītāre
iuvenus
lūcus
Mānēs
morārī
occāsus
pallēscere
patera
potēns
praestāre
rērī
ut (+ perf)
vidua
vātēs

Exercitium 7

1. Cuius uxor fuerat Andromachē? ...
2. Trōiā captā quis Andromachēn et Helenum in Ēpīrum abdūxerat? ...
3. Ā quō Pyrrhus interfectus est? ...
4. Quō rēgnō Helenus potītus est et quam uxōrem dūxit? ..
5. Quid Andromachē agēbat in lūcō extrā urbem? ...
6. Quid Andromachē ab Aenēā quaesīvit? ...
7. Quōmodo Helenus Aenēam sociōsque eius recēpit? ...
8. Quid Aenēās Helenum interrogāvit? ...
9. Quid Helenus dē fretō Siculō nārrāvit? ...
10. Quid Trōiānīs profugīs suāsīt? ...

Lectiō III

cum *inversum*
(*in-vertere* = ordinem
inter se mūtāre)

acūtus
cavus
concurrere
cōfectus
cōferre sē
contremēscere
ēdere
egomet
ēmittere
flētus
fūmus
genitor
horribilis
incidere
incitāre
infandus
infōrmis
lapis
nīmīrum
ortus
quicumque
scopulus
sepelire
sepulcrum
supplex
terror
trepidus
vescī

11. Quod dōnum Ascanius accēpit ab Andromachē? ...
12. Mediā nocte profectī quid Trōiānī primā lūce cōspexērunt? ...
13. Quōmodo Anchīsēs Italiam salūtāvit? ...
14. Cūr Trōiānī in eā regiōne Italiae morārī nōluērunt? ...
15. Cui deae sacrificāverunt antequam ad Siciliam profectī sunt? ...

Lectiō tertia: versūs 148–213

Exercitium 8

Exemplum: Cum nautae haec falsa nārrārent, Ariōn repente intrāvit
= Nautae haec falsa nārrābant, cum Ariōn repente intrāvit.

1. Cum omnēs dēspērārent, subitō prōdigium visum est = Omnēs
2. Cum iam portīs appropinquārent, Anchīsēs exclāmat... = ...
3. Cum Aenēās dormiret, Hector ei appāruit = ...
4. Cum Aenēās diū uxōrem vocāvisset, imāgō Creūsae ei appāruit = ...
5. Cum Trōiānī iam arva nova colerent, pestilentia eōs afficere coepit = ...
6. Cum iam aurōra rubēret, procul humilēs collēs appāruērunt = ...
7. Cum vix haec dixisset, Polyphēmum vīdērunt = ...

Exercitium 9

1. Ā fretō Siculō audiēbātur fragor _____ [< horrēre] quem
_____ flūctibus pulsātī _____ [< ē + dabant].
2. “_____ [= scīlicet] haec est illa Charybdis” inquit Anchīsēs.
3. Ex monte Aetnā _____ āter et flammae in caelum surgunt.
4. Nōnnumquam _____ [= parva saxa] cum māximō fragōre ex
monte interiōre _____.
5. Ante sōlis _____ [< orīrī] vir fame _____ exiit ē silvīs.
6. Ad litus sē _____ cum _____ [< flēre] precibusque.
7. _____ [= orāns] manūs ad Trōiānōs extendit et “Hinc tollite mē”
inquit, “in quās _____ terrās mē abdūcite!”
8. Vir Graecus, cum _____ [< terrēre] eius cessisset, nārrāre coepit
dē mōnstrō _____ [= horrendō] quī carne hūmānō _____.
9. “Ego _____ [= ego ipse]” inquit “vīdī eum duōs sociōs meōs dēvorāre!”
10. Graecī hastam _____ in Cyclōpis oculō ūnō et sōlō dēfixērunt.
11. Trōiānī _____ [= pavidī] Polyphēmum caecum accēdere vīdērunt,
mōnstrum horrendum, _____, *ingēns*, *cui lūmen adēptum!*
12. Fūnēs _____ [= secuērunt] et nāvēs rēmīs _____
[= citō ēgērunt].
13. Clāmōre Polyphēmī _____ [= valdē tremuit] terra et mōns
_____ [= penitus vacuus] resonuit.
14. Cēterī Cyclōpēs _____ [= in eundem locum cucurrērunt].
15. In Siciliā _____ [= pater] Aenēae mortuus est et in monte
Eryce _____.
16. _____ Anchīsae situm est in monte Eryce.

Exercitium 10

1. Cūr Trōiānī per fretum Siculum nōn nāvigāverunt? ...
2. Quō deinde advectī sunt? ...
3. Cūr Trōiānī perterritī in silvīs latuērunt?
4. Quid ex monte Aetnā ēmittitur? ...
5. Quī vir ex silvīs prōcessit? ...
6. Cūr ille exterritus restitit? ...
7. Quid Anchīsēs virum ignōtum interrogāvit? ...

8. Quid vir Graecus respondit?
9. Quōmodo Ulixēs necem sociōrum suōrum ultus erat? ...
10. Ūnō oculō perditō nōne Polyphēmus alterō oculō vidēre poterat? ...
11. Quid Trōiānī Polyphēmum agere vīdērunt? ..
12. Quid fēcērunt Trōiānī, ut quam celerrimē fugerent? ...
13. Ā quō benignē receptī sunt in Siciliā? ...
14. Quem Aenēās in monte Eryce sepelīvit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 11

Prōnōmen dēmōnstrātīvum hic haec hoc.

hic haec hoc

	singulāris			plūrālis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
1. <i>nōm</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
2. <i>acc</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
3. <i>gen</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
4. <i>dat</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
5. <i>abl</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
6.	H_____ modō dēclīnātur h_____ prōnōmen.					
7.	Dēclīnātiō h_____ prōnominis haud facilis est.					
8.	H_____ prōnomina <i>hic, iste, ille</i> appellāntur 'dēmōnstrātīva'.					
9.	H_____ prōnominibus dēmōnstrantur rēs et hominēs.					
10.	Dēclīnātiō h_____ prōnōminum bene discenda est.					
11.	H_____ libellō titulus est EXERCITIA LATINA.					
12.	H_____ libellus multa exercitia continet.					
13.	H_____ pāgina exercitium habet de h_____ prōnōmine: <i>hic haec hoc</i> .					
14.	Exercitia quae h_____ libellō continentur discipulīs solvenda sunt.					
15.	Quī h_____ libellum legit et h_____ exercitia solvit grammaticam Latīnam discit.					

Exercitium 12

Quod tempus? futūrumne (fut) an praesēns indicātīvī (praes ind) an praesēns coniūctīvī (praes coni)?

Exempla: neget: praes coni; auget: praes ind; leget: fut.

-et -ētur: *praes ind?*
praes coni?
fut?

1. dolet: _____; colet _____; ambulet _____.
2. scribet: _____; habet: _____; turbet _____.
3. movet: _____; vīvet: _____; servet: _____.
4. gaudet: _____; claudet: _____; laudet: _____.
5. vocet: _____; docet: _____; dūcet: _____.
6. manet: _____; canet: _____; cēnet: _____.
7. amet: _____; timet: _____; sūmet: _____.
8. aget: _____; neget: _____; auget: _____.
9. pāret: _____; ōret: _____; curret: _____.
10. portet: _____; patet: _____; mittet: _____.
11. iaciet: _____; cruciet: _____; sciet _____.
12. nūntiet: _____; sentiet: _____; rapiet: _____.
13. fatētur: _____; ūtētur: _____; mūtētur: _____.
14. fruētur: _____; tuētur: _____; statuētur: _____.

dī-gredior -iuntur

Exercitium 13

1. agnōscere, _____isse
2. concurrere, con_____isse
3. condere, con_____isse, con_____um esse
4. contremēscere, con_____isse
5. dīgredī, dī_____um esse
6. ēdere, ē_____isse, ē_____um esse
7. efferre, ex_____isse, ē_____um esse
8. excēdere, ex_____isse
9. incīdere, in_____isse, in_____um esse
10. linquere, _____isse, _____um esse
11. pallēscere, _____isse
12. prōcēdere, prō_____isse
13. resistere, re_____isse
14. sentīre, _____isse, _____um esse
15. sepelīre, _____isse, _____um esse
16. torrēre, _____isse, _____um esse

Cap. XXXIX*Lēctiō I*

abripere
arcēre
bellicōsus
colligere
crēber
disicere
dispellere
ferīre
impellere
iūdicium
iūdicāre
memor
mōlēs
nāre
pontus
rēgīna
rigēre
scēptrum
sēdāre
sinus
tridēns
vadum
vertex
volvere

CAPITVLVM VNDEQVADRAGESIMVM*Lēctiō prīma: versūs 1–65***Exercitium 1**

1. Iūnō, deōrum _____ [*f* < *rēx*], irāta erat ob _____ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse _____ [= *cēnsuerat*].
2. Huius rei _____ [= *reminiscēns*] Iūnō ā Latiō _____ [= *prohibēbat*] Trōiānōs, quī novam urbem condere cupiēbant.
3. *Tantae* _____ *erat Rōmānam condere gentem!*
4. Iūnō Aeolum, rēgem ventōrum, rogāvit ut classem Trōiānōrum submergeret aut _____ [= *in variās partēs iaceret*].
5. Simul atque Aeolus montem hastā _____ [= *pulsāvit*], ventī mare turbant et magnōs flūctūs ad litora _____ [= *circumagunt*].
6. Per caelum obscūrum _____ [= *frequentia*] fulgura micant.
7. Membra frīgētia _____ [= *flectī nōn possunt*].
8. Aliae nāvēs in saxa periculōsa _____ [*< ab + rapiuntur*], aliae ab altō in _____ [*↔ altum*] feruntur.
9. Ūna nāvis ingentī flūctū _____ [= *pulsātur*] et in _____ [= *vorāginem*] mergitur.
10. *Appārent rārī* _____ [= *natantēs*] *in gurgite vāstō*.
11. Neptūnus vērō flūctūs turbidōs _____ [*↔ turbāvit*] et nūbēs _____ [= *in variās partēs pepulit*].
12. Aenēas septem nāvēs _____ [*↔ sparsit*] in _____ [= *lītus curvum*], ubi insula portum efficit inter duōs scopulōs.
13. _____ [*< trēs + dēns*] est _____ Neptūnī, cui imperium _____ [= *maris*] datum est.
14. Rōmulus fuit rēx _____ [= *bellī studiōsus*].

Exercitium 2

1. Quī pecūni_____ cupit est _____ pecūni_____.
2. Quī patri_____ amat _____ patri_____ est.
3. Quī vi_____ ignōrat vi_____ est.
4. Quī litter_____ studet _____ litter_____ est.
5. Pōculum vīn_____ implētur; iam pōculum _____ est vīn_____.
6. Neptūnus mar_____ imperāre potest; is deus mar_____ est.
7. “Dī mar_____ et terr_____ tempestāt_____ que _____!”
8. Iūnō Paridis iūdicī_____ meminerat. Paridis iūdicī_____ Iūnō Trōiānōs persequēbātur.

adi + gen
amāns
cupidus
ignārus
memor
plēnus
potēns
studiōsus

Exercitium 3

1. Quam urbem Iūnō ante omnēs diligēbat? ...
2. Quamobrem Trōiānōs ōderat Iūnō? ...
3. Quam deam Paris pulcherrimam esse iūdicāverat? ...
4. Cūr Minerva Graecōrum classem disiēcerat? ...
5. Quōmodo Iūnō classem Trōiānōrum disiēcit? ...
6. Quis est Aeolus et quid est officium eius? ...
7. Cūr Aenēās optāvit ut prō patriā pugnāns occidisset? ...
8. Cūr nāvēs nec vēlīs nec rēmīs agī poterant? ...
9. Trēs nāvēs quō tempestāte abreptae et aliae trēs quō lātae sunt? ...
10. Quid factum est ante ipsius Aenēae oculōs? ...
11. Cui datum est imperium maris? ...
12. Cum mare tantā tempestāte miscērī vidēret, quid fēcit Neptūnus? ...
13. Quō vectae sunt nāvēs quae ex tempestāte supererant? ...
14. Quid fēcērunt Trōiānī ē nāvibus ēgressī? ...

Lēctiō secunda: versūs 66–156

Lēctiō II

Exercitium 4

Dā contrāria!

Exemplum: Omnēs loquuntur: nēmō tacet.

1. Multī dormiunt: _____.
2. Vīta urbāna mihi molesta est: Vīta _____ mihi _____ est.
3. Servus numquam abest: Servus _____.
4. Aestās est tempus calidum: _____ est tempus _____.
5. Calor vīneīs prōdest: _____ vīneīs _____.
6. Vesperī sōl occidit: _____ sōl _____.
7. Discipulus piger reprehenditur: Discipulus _____.
8. Nōn omnēs dīvitēs beātī sunt: Nōn omnēs _____ sunt.
9. Agricola in sōle labōrat: Agricola in _____.
10. In montem ascende!: In _____!
11. Aestāte nāvēs dēdūcuntur: _____ nāvēs _____.
12. Puppis est pars nāvis posterior: _____ est pars nāvis _____.
13. Puer versūs intellegit quia facilēs sunt: Puer versūs intellegit _____ sunt.

animus
 aper
 appellere
 cēlare
 cervus
 clam
 comitātus
 -cumque, quī- quae-
 decor
 devenire
 discrimen
 dūrāre
 elūdere
 explorāre
 fēlix
 forsan
 gestāre
 gradī
 honōs
 hostia
 impius
 incūsāre
 nebula
 nūdāre
 obviam
 onerāre
 ōrae
 patefacere
 praeda
 quicumque
 resurgere
 simulāre
 tendere
 thēsauros
 vērārī
 vōsmet

ablātivus limitātiōnis
 < limitāre = finīre,
 finēs statuere
 (significātiōnis)

Exercitium 5

1. Aenēās septem _____ ē magnō grege sagittīs occīdit.
2. Hanc _____ sociīs suīs dīvisit, quōs sīc cōnsolātus est:
3. “Ō sociī! ... Revocāte _____ [↔ timōrem] *maestumque timōrem mittite!* _____ [= forsitan] *et haec ōlim meminisse iuvābit!*”
4. *Per variōs cāsūs, per tot _____ [= perīcula] rērum _____ [= īmus] in Latium, sēdēs ubi fāta quiētās ostendunt: illic fās rēgna _____ Trōiae.*
5. _____ [< dūrus] *et _____ rēbus servāte secundīs!”*
6. Posterō diē Aenēās nova loca _____ [= īnspicere] cōstituit.
7. Ūnō Achātē _____ [< comitārī] per silvam _____ [= ambulat].
8. Ibi Venus eī _____ iit [= occurrit], quae arcum et sagittās _____ [= gerēs] _____ [< similis] sē in silvā _____ [= ferās persequi].
9. Venus ab Aenēā quaesivit ‘an forte vīdisset sorōrem suam _____ [= porcum ferum] persequentem.’
10. Aenēās deam aliquam sē vidēre arbitrātus “Quae _____ es” inquit, “sīs nōbīs _____ [= favēs] et doceās nōs quibus in _____ versēmur.”
11. Prōmīsīt ‘sē multās _____ illī deae immolātūrum esse.’
12. Venus ‘sē Karthāginiēsem esse’ dīxit, ‘nec tālī _____ dignam.’
13. Pygmaliōn, rēx Tyrī, frātrem suum Sychaeum _____ [= occultē] necāvit et scelus suum diū _____ [= occultāvit].
14. In somnīs Sychaeus uxōrī suae Dīdōnī appāruit, pectus suum vulnerātum _____ [< nūdus] et scelus rēgis _____ [↔ cēlāvit].
15. Sychaeus mortuus uxōrī veterēs _____ aurī et argentī mōnstrāvit eīque suāsīt ut nāvēs aurō _____ [< onus] et ex patriā excēderet.
16. Dīdō cum cīvibus quī rēgem _____ [↔ pium] ōderant ad ōram Āfricae _____ [= pervēnit], ubi novam urbem condidit.
17. Aenēās nārrāvit ‘sē tempestāte ad ōram Libyae _____ esse.’
18. Postrēmō, cum dea dīvinō _____ [< decēre] fulgēret, Aenēās mātrem suam agnōvit eamque _____ [= accūsāvit]: “Ō māter crūdēlis! Quid filium tuum _____ [= fallis ac dērīdēs]?”
19. _____ est nūbēs quae terram operit.

Exercitium 6

Exemplum: Quīntus pede et bracchiō aeger est.

1. Iūnō Aeolō Nympham fōrm_____ pulcherrimam uxōrem prōmīsīt.
2. Nerō ment_____ sānus nōn erat.
3. Vulcānus alter_____ ped_____ claudus est.
4. Hostēs numer_____ superiōrēs fuērunt.
5. Paucae nāvēs, numer_____ septem, ē tempestāte servātae sunt.
6. In labyrinthō vivēbat terribile mōnstrum nōmin_____ Mīnōtaurus.
7. Via Appia aliās viās longitūdin_____ superat
8. Frāter mē aetāt_____ māior est.
9. Nūlla dea Venerī pār est pulchritūdin_____.
10. Me_____ sententi_____ Vergilius et Ovidius ingeni_____ comparandī nōn sunt.

Exercitium 7

1. Quid Aenēas ē scopulō prōspiciēns vīdit? ...
2. Quot cervōs occīdit? ...
3. Quibus illam praedam partītus est? ...
4. Quōmodo Trōiānī vīrēs et animum restituērunt? ...
5. Quis Aenēae in silvā obviam iit? ...
6. Cūr Aenēas mātrem suam nōn agnōvit? ...
7. Quid deam interrogāvit? ...
8. Unde Dīdō in Āfricam vēnerat? ...
9. Cūr illa Tyrō fūgit? ...
10. Quōmodo Dīdō scelus Pygmalīōnis cognōvit? ...
11. Unde Dīdō magnum aurī pondus quaesīvit? ...
12. Quō Tyrīi profugī vēnērunt? ...
13. Quid Aenēas deae nārrāvit? ...
14. Quid Venus Aenēae nūntiāvit? ...
15. Quōmodo Aenēas mātrem suam agnōvit? ...
16. Cūr nēmō Aenēam et Achātē vidēre poterat? ...
17. Quō Venus sē contulit? ...

Lēctiō tertia: versūs 157–234

Lēctiō III

Exercitium 8

1. Hector in somnīs Aenēam monuit _____ deōs Penātēs cap_____ atque ex urbe incēnsā fug_____.
2. Aenēas arma cēpit, _____ patriam dēfend_____.
3. Aenēas iuvenēs hortātur _____ sē arm_____ et strictīs gladiīs in mediōs hostēs sē praecipit_____.
4. Venus Aenēae suāsīt _____ celeriter domum ad suōs fug_____.
5. Fīlius et nepōs Anchīsae suādēt _____ omnēs suōs sēcūm perd_____.
6. Multī Trōiānī eō convēnerant, _____ cum Aenēā proficīsc_____.
7. Helenus Aenēam dissuāsīt _____ per fretum Siculum nāvigā_____.
8. Iūnō rēgem Aeolum ōrāvit _____ classem Aenēae disic_____.
9. Posterō diē Aenēas exiit, _____ nova loca explōrā_____.
10. Sychaeus in somnīs uxōrī suāsīt _____ ex patriā excēd_____.
11. Īlioneus: “Tē ōrāmus _____ nōs ab ōrīs Āfricae arce_____. Nōn vēnimus, _____ praedam faci_____. ... Hoc tantum ōrāmus _____ nōbīs lic_____ classem subdūcere et nāvēs frāctās reficere.”
12. Venus Aenēam nebulā circumfūdīt, _____ quis eum cernere pos_____.
13. Penātēs Aenēam monuērunt _____ longum fugae labōrem recūsā_____: “Tū longum fugae labōrem _____ recūsāv_____ [= nōlī recūsāre]!”
14. Andromachē dubitābat an Aenēas vīveret, sed ille eam hortātus est _____ dubitā_____: “Vivō equidem. _____ dubitāv_____ [= nōlī dubitāre]!”

ut/nē + *conī*

Exercitium 9

1. Aenēas et Achātēs collem _____ [= ascendunt] quī urbī Karthāginī _____.
2. Aenēas admīrātur _____ [< industrius] cīvium, quī novīs aedificiīs _____ [↔ culmina] locant.
3. “Ō _____ [= fēlicēs], *quōrum iam moenia surgunt*” inquit Aenēas, tum urbem intrat et singula opera _____ [= īnspicit].
4. In novō templō imāginēs bellī Trōiānī _____ erant.
5. Aenēas, cum in imāginibus Graecōs et Trōiānōs _____ [= bellum gerentēs] vidēret, lacrimīs vultum _____.

addūcere
Auster
bellāre
caterva
compellere
fortūnātus
fundāmentum
genus
imminēre

incēdere
industria
instāre
lūstrāre
obtūnsus
ōrdīrī
paenitēre
perfundere
pingere
saltem
scandere
solium
statuere
superbia

6. Trōiānōs vīdit cēdentēs, cum Achillēs currū _____ [= premeret].
7. Hīc Dīdō rēgīna ad templum _____ [= prōcessit] magnā iuvenum _____ [= multitūdine] comitāta, atque in _____ altō cōnsēdit.
8. Subitō Aenēās quōsdam sociōs suōs _____ [↔ abdūcī] vīdit.
9. Īlioneus rēgīnae nārrāvit ‘Trōiānōs _____ [= Notō] disiectōs ad ōrās Āfricae _____ [↔ dispulsōs] esse.’
10. Tum Dīdō sīc _____ est [= loquī coepit]:
“Quis _____ [= gentem] *Aeneadum, quis Trōiae nesciat urbem? ...*
Nōn _____ [↔ acūta] adeō gestāmus pectora Poenī.”
11. “*Urbem quam _____ [= cōstituō] vestra est. Subdūcite nāvēs!*”
12. Trōiānī, sī in Italiam ire nōn liceret, in Siciliam _____ redīre cupiēbant.
13. Aenēās: “Mē nōn _____ miserō Graecō auxilium tulisse.”
14. Tanta erat _____ [< superbus] Nerōnis ut domum auream sibi aedificāverit.

Exercitium 10

1. Quid Aenēās et Achātēs mīrābantur ex colle dēspicientēs? ...
2. Num quis eōs urbem intrantēs vīdit? ...
3. Quae imāginēs in templō Iūnōnis pictae erant? ...
4. Quamobrem Aenēās magnum gemitum dedit? ...
5. Quālis erat Dīdō rēgīna ad templum incēdēs? ...
6. Ubi Dīdō cōnsēdit et quid agēbat? ...
7. Quī hominēs ad rēgīnam adductī sunt? ...
8. Quid Īlioneus Dīdōnem ōrāvit? ...
9. Quid Īlioneus dē sē et sociīs suīs nārrāvit?
10. Num cāsus Trōiae Dīdōnī ignōtum erat? ...
11. Quid Dīdō Trōiānīs pollicita est? ...
12. Hoc audientēs quid Aenēās et Achātēs cupiēbant? ...

Lēctiō IV

abolēre
apparāre
conticēscere
cōram
dapēs
error
faciēs
fax
fūnus
gignere
īnscius
īnsidiae
intentus
libāre
ministra
obstupēscere
paulātīm
pendēre
praemittere
purpura
quiēs

Lēctiō quārta: versūs 235–316

Exercitium 11

1. Aenēās: “Ō rēgīna! Dum _____ [= stēllae] in caelum surgent, semper honōs tuus manēbit!”
2. Dīdō, cum Aenēam _____ [= praesentem] aspiceret, _____ [= stupēns facta est].
3. Dīdō: “Tūne ille Aenēās quam Anchīsēs et Venus _____?
Quārē agite, ō, tēctīs, iuvenēs, _____ [= subīte] nostrīs!...
Nōn ignāra malī miserīs _____ [= auxilium ferre] discō.”
4. In rēgiā suā Dīdō magnificum convīvium _____ [= parāvit].
5. _____ [= lectī] yeste _____ et _____ Tyriā strātī sunt.
6. Aenēās Achātēn _____ [= ante mīsīt], quī Ascanium arcesseret.
7. Venus cūrāvit ut Cupīdō, _____ [= fōrmā] mūtātā, prō Ascaniō venīret.
8. Centum ministrī et totidem _____ [f] convīvīs _____ [= cibum] et vīnum apposuērunt.
9. Lucernae quae dē tēctō _____ et _____ ārdentēs triclinium illūstrābant.
10. Dīdō _____ [= nesciēs] Cupīdinem in gremium accēpit.
11. Cupīdō _____ [↔ subitō] marītum mortuum ē memoriā Dīdōnis _____ [= dēlēre] coepit et novum amōrem accendere _____ [= cōnātus est].

12. Dīdō, postquam Iovem precāta est, vīnum in mēnsam _____.
13. Omnēs _____ [= loquī dēsiērunt] atque _____ [= attentī] Aenēam audīvērunt nārrantem _____ [= quōmodo] Trōia _____ [= dolō] Graecōrum capta atque incēnsa esset.
14. Cum _____ [< errāre] suōs et _____ patris [= patrem sepultum esse] in Siciliā nārrāvisset, tandem _____ [= somnō] sē dedit.

sīdus
succēdere
succurrere
temptāre
torus
ut *adv*
vestis picta

Exercitium 12*Exemplum:*

(Dominus) servum tacēre iubet/iussit = servus tacēre iubētur/iussus est.

1. (Rēgīna) Tyriōs discumbere iubet = Tyri_____ discumbere iub_____.
2. (Rēx) Daedalum inclūdī iussit = Daedal_____ inclūdī _____.
3. (Cicerō) Catilinam ex urbe ēgredī iubēbat = Catilīn_____ ex urbe ēgredī iub_____.
4. (Caesar) Gallōs arma pōnere iussit = Gall_____ arma pōnere _____.
- Gallī arma posuērunt, ut iussī erant.

acc + inf + iubet/iussit
= *nōm + inf + iubētur*
/iussus est

Exercitium 13

1. Cūr Aenēās deō similis ante Dīdōnem stābat? ...
2. Quam ob rem ille grātiās ēgit rēgīnae? ...
3. Quōmodo Dīdō Aenēam recēpit? ...
4. Quid ad cēterōs Trōiānōs missum est? ...
5. Quibus rēbus ōrnātum est triclinium? ...
6. Quae mūnera Aenēās Dīdōnī darī iussit? ...
7. Quod cōsiliū Venus in animō versābat? ...
8. Cūr nēmō Cupīdinem prō Ascaniō venientem agnōvit? ...
9. In quō lectō accubuit rēgīna? ...
10. Quis in gremiō eius cōsīdit? ...
11. Quid Cupīdō in gremiō Dīdōnis sedēns effēcit? ...
12. Quōmodo illūstrābātur triclinium? ...
13. Quid Dīdō deōs precāta est? ...
14. Quōmodo Iōpās convīvās dēlectābat? ...
15. Quid Dīdō Aenēam rogāvit? ...
16. Num ille libenter cāsum Trōiae nārrāvit? ...
17. Ā quō factō finem nārrandī fēcit? ...

*Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica***Exercitium 14***Utrum praesens indicatīvī (ind) an coniūctīvī (coni)?**Exemplum:* claudat: coni; laudat: ind.

1. volat: _____;	colat: _____	8. sacrificat: _____;	perficiat: _____
2. ēdūcat: _____;	ēducat: _____	9. occīdat: _____;	trucīdat: _____
3. sentiat: _____;	nūntiat: _____	10. negat: _____;	legat: _____
4. nārrat: _____;	currat: _____	11. vertat: _____;	certat: _____
5. cōgat: _____;	rogat: _____	12. canat: _____;	cēnat: _____
6. dōnat: _____;	pōnat: _____	13. cūrat: _____;	ūrat: _____
7. emat: _____;	amat: _____	14. vīvat: _____;	servat: _____

-at: *ind?*
coni?

-it
-unt -ere
-iunt -ere
-iunt -īre
-eunt -īre

Exercitium 15

Datur persōna 3 singulāris praesentis indicatīvī āctīvī (-it).

Dā persōnam 3 plūrālis (-unt/-iunt/-eunt) et infīnītīvum praesentis (-ere/-īre)!

Exemplum: venit, veniunt, venīre.

	<i>pers 3 sing</i>	<i>pers 3 plūr</i>	<i>īnf praes</i>
1. plaudit	plaud_____	plaud_____	plaud_____
2. audit	aud_____	aud_____	aud_____
3. pūnit	pūn_____	pūn_____	pūn_____
4. pōnit	pōn_____	pōn_____	pōn_____
5. alit	al_____	al_____	al_____
6. salit	sal_____	sal_____	sal_____
7. tollit	toll_____	toll_____	toll_____
8. mollit	moll_____	moll_____	moll_____
9. discit	disc_____	disc_____	disc_____
10. efficit	effic_____	effic_____	effic_____
11. gerit	ger_____	ger_____	ger_____
12. parit	par_____	par_____	par_____
13. perit	per_____	per_____	per_____
14. aperit	aper_____	aper_____	aper_____
15. redit	red_____	red_____	red_____
16. reddit	redd_____	redd_____	redd_____

Exercitium 16

1. accumbere, ac_____isse
2. appellere, ap_____isse, ap_____um esse
3. colligere, col_____isse, col_____um esse
4. compellere, com_____isse, com_____um esse
5. conticēscere, con_____isse
6. dīligere, dī_____isse, dī_____um esse
7. disicere, dis_____isse, dis_____um esse
8. dispellere, dis_____isse, dis_____um esse
9. ēlūdere, ē_____isse, ē_____um esse
10. gignere, _____isse, _____um esse
11. impellere, im_____isse, im_____um esse
12. incēdere, in_____isse
13. obstupēscere, ob_____isse
14. pingere, _____isse, _____um esse
15. restāre, re_____isse

dis-iciō -iunt

Cap. XL

Lēctiō I

capra
cinis
concupere
coniugium
cupīdō
dīlētus
extemplō
fulmen
furere
grandō

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–69

Exercitium 1

1. Fēmina amōre flagrāns _____ somnum capere nōn potest.
2. Dīdō, cui certum erat nullī virō _____ [< coniūnx] sē iungere, tamen amōrī Aenēae _____ [= resistere nōn potuit].”
3. Dīdō: “Nōn dubitō _____ ille deā nātus sit... Sed _____ [= utinam] Iuppiter mē _____ percutiat priusquam fidem fallō!”
4. Anna sorōrem suam _____ [= cāram] suāsīt nē _____ [= grātō] amōrī repugnāret atque ut sacrificiīs ā dīs _____ peteret.
5. Ita animum sorōris amōre _____ [= incendere] temptat.

6. Mulier _____ [= amēns] flammā amōris ūritur.
7. Aenēae opēs suās _____ [= glōriōsē ostendit] et, novō convīviō parātō, postquam Aenēās discessit, lectō eius relictō _____.
8. Dum Dīdō et Aenēās in montibus vēnantur, _____ [= statim] tonāre incipit atque imber _____ mixtus _____ [= sequitur].
9. Aenēās et Dīdō eandem _____ [= idem antrum] petunt.
10. Fāma est mōnstrum volāns, cui tot _____ [= vigilantēs] oculī sunt quot _____ [= pennae] in corpore.
11. Fāma nārrābat 'Aenēam cum Dīdōne _____ [= eīdem lectō in cubuisse] eōsque in _____ vītā agere, turpī _____ captōs!'
12. Neque vērō Dīdō fāmam _____ [= cūrat].
13. _____ ferae sunt bēstiae quae montēs arduōs ascendere possunt.
14. Ascanius ācrī equō cervōs _____ [= praeter cervōs it] leōnem quaerēs.
15. Germānī sunt hostēs Rōmānōrum _____ [= quī vincī nōn possunt].
16. _____ est quod igne relinquitur.
17. Magna est _____ [< potēns] deōrum.

Exercitium 2

1. Nōn crēdō fābulam vērā esse = Dubitō _____ fābula vērā _____.
2. Crēdō fabulam vērā esse = Nōn dubitō _____ fābula vērā _____.
3. Nōn crēdō Neptūnum marī imperāre posse = Dubitō...
4. Crēdō Deum nōs servāvisse = Nōn dubitō....
5. Nōn crēdō Nerōnem urbem incendisse = Dubitō...
6. Crēdō gentem Iūliam ā Venere ortā esse = Nōn dubitō...
7. Dīdō: "Crēdō eum deā nātum esse" = "Nōn dubitō..."

Exercitia 3

1. Cūr Dīdō placidē dormīre nōn poterat? ...
2. Cui amōrem suum fassa est? ...
3. Cūr Dīdōnī certum erat nullī virō nūbere? ...
4. Num Anna sorōrī suae suās ut novō amōrī repugnāret? ...
5. Quae gentēs Karthāginem cingunt? ...
6. Quārē Dīdō et Anna templa deōrum adeunt? ...
7. Quid Dīdō Aenēae ostentat? ...
8. Quārē novum convīvium Aenēae parat? ...
9. Quid facit postquam Aenēās dīgressus est? ...
10. Sōlusne Aenēās in montēs vēnātum iit? ...
11. Quās bēstiās Ascanius quaesīvit? ...
12. Cūr Dīdō et Aenēās in spēluncā dēvēnērunt? ...
13. Quae dea amantēs eō dūxit? ...
14. Quōmodo facta nova ā multīs hominibus cognōscuntur? ...
15. Quid tum fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā? ...

Lēctiō secunda: versūs 70–150

Exercitium 4

Exemplum: Rēgī Latīnō ūna filia erat = Rēx Latīnus ūnam filiā habēbat.

1. Trōiānīs classis xx nāvium erat = ...
2. Dīdō coniugem habēbat Sychaeum = ...
3. Ilioneus: "Rēx nōbīs erat Aenēās" = "...."
4. Aenēās vestem pretiōsam habēbat = ...
5. Erat illī ēnsis gemmīs fulgēns = ...

incumbere
inflammāre
insequī
invictus
luxus
ostentāre
placidus
placitus
plūma
potentia
praeterīre
quīn
respicit
spēlunca
succumbere
velim
venia
vigil

dubitō num/an + *coni*
= nōn crēdō + *acc* +
īnf

nōn dubitō quīn + *coni*
= crēdō + *acc* + *īnf*

Lēctiō II

nōm + *acc* + (habēre)
= *dat* + *nōm* + (esse)

abrumpere
 admonēre
 admovēre
 advocāre
 ālātus
 amictus
 astrum
 attonitus
 aula
 cōnūbium
 cūctārī
 dēcedere
 dēferre
 dēmēns
 dissimulāre
 ēvānēscere
 excipere
 famula
 hibernus
 infēnsus
 mandāre
 mandātum
 merērī
 miserērī
 moribundus
 nectere
 nefās
 obmūtēscere
 omnīnō
 ōrnāre
 perfidus
 poenās dare
 praesentire
 querēlla
 quī (sī quī...)
 quotiēs
 refellere
 sponte
 struere
 subicere
 suscipere
 thalamus
 tigris
 ūber

6. Aenēās in animō habēbat Dīdōnem dēserere = ...
7. Aenēās: “Tū mihi uxor nōn es” = “.....”
8. Dīdō: “Sī saltem infāntem dē tē habērem = “.....”
9. Dīdō: “Nōn est tibi dīvīna parēns!” = “.....”
10. Quot caelō stēllae, tot sunt tuae Rōmae puellae = ...
11. Fāma est mōnstrum quod tot oculōs, tot linguās, tot aurēs habet quot plūmās in corpore = ...

Exercitium 5

1. Iuppiter, cum Aenēam Karthāgine morārī vidēret, “Quid _____?” inquit, “Nāviget! Hoc est _____ [= imperium] meum.”
2. Mercurius ālās pedibus _____ et pedibus _____ [< āla] in Āfricam volat, ut mandātum Iovis ad Aenēam _____.
3. Aenēās, quī _____ [= palliō] pretiōsō indūtus erat, imperiō Iovis _____ [= stupefactus] _____ [= mūtus factus est].
4. Mandātō Iovis dēlātō, Mercurius ex oculīs Aenēae _____.
5. Trōiānōs _____ [= ad sē vocāvit] iisque _____ [= imperāvit] ut classem clam _____ [= parātam facerent].
6. Rēgīna, quae id quod futūrum erat _____, Aenēam sīc appellat:
7. “Spērāsne” inquit, “tē tantum _____ [↔ fās] _____ [= cēlāre] posse et _____ tempore [= hieme] ex meā terrā clam _____ [= excēdere]?”
8. Dīdō Aenēam ōrāvit ut suī _____ [< miser] nēve sē hostibus _____ [= inimīcissimīs] dēsereret.
9. Dīdō: “Sī saltem filium dē tē habērem, sī _____ [= aliquī] parvulus Aenēās in _____ [= rēgiā] meā lūderet, nōn _____ [= plānē] dēserta vidērer.”
10. Aenēās nōn negāvit ‘Dīdōnem bene _____ esse [= meruisse] dē sē’, sed negāvit ‘sē eī _____ [= coniugium] prōmīsisse.’
11. Aenēās: “Dēsine _____ [< querī] tuīs mē incendere! Nōn meā _____ [= voluntāte] Italiam petō.”
12. Dīdō dicta Aenēae nōn _____, sed dīcit ‘eum _____ datūrum esse [= pūnītum irī]!’
13. Aenēās multa dīcere parāns _____ [= dubiē morātur], sed Dīdō sermōnem _____ et aufugit.
14. _____ [= ancillae] rēgīnam collāpsam _____ et in lectō pōnunt.
15. _____ noctū surgunt _____ [= sīdera], totiēs imāgō patris Aenēam _____ [= monet].
16. Venus Aenēam ab armīs Graecōrum servāvit, ut posterī eius Rōmānī tōtum orbem sub lēgēs _____ [< sub + iacerent].
17. Leō et _____ sunt bēstiae ferae māximae.
18. Tigris nūtriēns _____ ad pullōs suōs _____, ut lac bibant.
19. Quī fidem fallit homō _____ est.
20. *Synōnyma*: cubiculum coniugum et _____; āmēns et _____; moriēns et _____; accipere et recipere et _____.

Exercitium 6

1. Quārē Iuppiter Mercurium Karthāginem mīsit? ...
2. Quid Iuppiter Mercuriō mandāvit? ...
3. Quālem Mercurius Aenēam invēnit? ...
4. Quid Aenēas deī imperiō attonitus sē interrogābat? ...
5. Quid sociīs suīs mandāvit? ...
6. Quō annī tempore Trōiānī nāvigāre parābant? ...
7. Quōmodo Dīdō cōnsilia Aenēae cognōvit? ...
8. Quid Dīdō hospitem suum ōrāvit? ...
9. Quōs hostēs rēgīna timēbat? ...
10. Coniugēsne erant Aenēas et Dīdō? ...
11. Cūr Aenēas in Italiam proficīscī cupiēbat? ...
12. Quam grātiā Dīdō sibi referendam esse putābat? ...
13. Quid rēgīna sē spērāre dīxit? ...
14. Cūr Aenēas nihil ad haec respondit? ...
15. Quō famulae rēgīnam collāpsam ferunt? ...

Lēctiō tertia: versūs 151–217

Exercitium 7

1. Lŷdia: “Ō, _____ beāta sum! _____ est Deī ergā mē amor!”
2. Dīdō: “_____ hospes tēctīs nostrīs successit! _____ nōbilis, _____ fortis! _____ bella nārrābat!”
3. Hector in somnīs Aenēae appāruit, sed _____ erat, _____ mūtātus ab illō Hectore quī victor rediit!
4. Īcarus: “Ō, _____ parvae īnsulae in marī ingentī sunt!”
5. Anna: “_____ erit potentia Poenōrum, _____ glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūnxis!”
6. _____ dolōre Dīdō afficiēbātur! _____ gemitūs dabat!

Exercitium 8

1. Aenēas amīcam suam dolentem _____ [= cōsōlārī] cupiēbat.
2. Trōiānī _____ [= imperia] deōrum _____ sunt [= perfēcērunt].
3. Dīdō supplex virum _____ [= valdē ōrat] ut paulum morētur.
4. Aenēas nec flētū nec precibus movētur: fāta _____ [= prohibent].
5. Tum infēlix Dīdō morī cupit: _____ eam vītae.
6. Dum sēcum rem _____ [= dē rē cōgitat], multīs prōdigīis et vātum _____ [< praedīcere] terrētur.
7. Sorōrem rogat ut sub _____ [= caelō apertō] _____ ērigat et arma Aenēae et _____ [= vestīmenta] lectumque _____ [= coniugum] super impōnat.
8. “Ita” inquit “amōre virī et cūrīs _____ [= liberārī] possum.”
9. Anna īnscia iussa _____ [= exsequitur].
10. Dīdō, cum _____ [= imāginem] Aenēae super lectum posuisset, iūxtā _____ [= āram] precābātur.
11. Intereā omnia ad _____ [< discēdere] Trōiānōrum parāta erant.
12. Tum Aenēae in somnīs appāruit Mercurius ab _____ [= summō āere] missus eumque monuit ut fugere _____ [= properāret].
13. “Imperiō deī _____ [= gaudentēs] pāreāmus!” inquit, et ēnse ē _____ ēreptō fūnēs incīdit.
14. Māximō _____ [= ārdentī studiō] Trōiānī nāvēs solvērunt et lītus dēseruērunt.
15. Rēs _____ est quae facile mūtātur.

Lēctiō III

quam...!
quantus...!
quantum...!
quālis...!
quot...!
quī quae quod...!

aethēr
altāria
ārdor
carīna
collūcere
discessus
dīvum
effigiēs
exsequī
exsolvere
exuviae
fervēre
festīnāre
implōrāre
iugālis
iussum
mūtābilis
obstāre
ovāre
peragere
praeceps
praedictum
reputāre

rogus
sōlārī
taedēre
vāgīna

16. _____ est trabs nāvis īnfīma.
17. *Synōnyma*: _____ īre et sē praecipitāre; _____ et lūcēre;
_____ et ārdēre.

Exercitium 9

1. Quōmodo Trōiānī iussa deōrum exsequuntur? ...
2. Quid vīdit Dīdō ex summā arce prōspiciēns? ...
3. Num Aenēas precibus rēgīnae commōtus est? ...
4. Quid tum īnfēlix Dīdō facere cōstituit? ...
5. Quae prōdigia eam terrēbant? ...
6. Quid Dīdō sorōrem suam rogāvit? ...
7. Quās rēs super rogum pōnī iussit? ...
8. Num Anna cōsilium sorōris intellēxit? ...
9. Ubi Dīdō deōs precābātur? ...
10. Noctū dum aliī dormiunt quid ēgit rēgīna? ...
11. Cūr Trōiānōs classe persequī nōluit? ...
12. Quī deus Aenēae in somnīs appāruit? ...
13. Quid Mercurius Trōiānōs facere iussit? ...
14. Quōmodo Aenēas fugam festīnāvit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 218–299

Exercitium 10

Exempla:

Dīdō Aenēam ōrat ut suī misereātur: “Miserēre meī!” Aenēas: “Profectō tuī misereor, Dīdō.” Aenēas Dīdōnīs miserēbātur, sed tamen eam relīquit.
Hostēs: “Victī sumus. Miserēre nostrī, victor!” Victor: “Ego vestrī nōn misereor!” Victor hostiū victōrum nōn miseretur.

genetīvus

1. meī nostrī
2. tuī vestrī
3. suī

miserērī, oblīvīscī,
meminisse + *gen*
amor, memoria, imāgō
+ *gen*

1. Dīdō: “Nōlī me_____ oblīvīscī!” Dīdō timet nē Aenēas su_____ oblīvīscātur.
2. Aenēas: “Numquam tu_____ oblīvīscar. Semper tu_____ meminerō. Sed amor tu_____ mē hīc tenēre nōn potest.”
3. Nautae: “Miserēminī nostr_____, pīrātae!” Pīrātae: “Nōs vestr_____ nōn miserēmur.” Pīrātae naut_____ nōn miserentur.
4. Ariadna: “Sōla dēserta sum. Nēmō me_____ miseretur!” Bacchus: “Equidem tu_____ misereor, Ariadna. Ob amōrem tu_____ tē hīc mēcum dūcam.”
5. Dīdō: “Utinam īfantem dē tē habērem, quī memoriā tu_____ referret mihi!” Fīlius memoriā patr_____ referre potest.
6. Syra: “Nōlō in speculō imāginem aspicere me_____!”
7. Dīdō: “*Vīxī et quem dederat cursum fortuna perēgī et nunc magna me_____ sub terrās ībit imāgō.*”

Exercitium 11

advena
colōnus
cubīle
dēbellāre
exorīrī
fortitūdō
iaculum
illūdere
impōnere
īnepultus
mementō!

1. Dīdō cum Aenēam abīre vidēret “_____ [= ō], Iuppiter!” ait “Abībit _____ [< advenīre]?”
2. Dīdō intellegit Aenēam sibi _____ [= sē ēlūsisse].
3. Iūnōnem et Furiās _____ [*f* < ultor] invocat.
4. Precātur ut Aenēas in bellō cadat _____ [: sine fūnere] atque ut aliquī ultor _____ [= oriātur] quī Trōiānōs persequātur.
5. Oculōs _____ [< sanguis] volvēns rogum cōscendit et nōtō _____ [= lectō, torō] incubuit.
6. _____ [= ultima] eius verba fuērunt: “*Sīc iuvat īre sub umbrās!*”
7. In Siciliā, cum annus _____ ex fūnere Anchīsae, Aenēas lūdōs magnificōs apparāvit.

8. _____ est pīlum quod procul iacitur.
9. Imperātor _____ [< fortis] militum laudat.
10. Vir quī patriam relinquit ut novam terram incolat _____ dīcitur.
11. Hic liber ad _____ [< ūtī] discipulōrum scīptus est.
12. *Tū regere imperiō populōs, Rōmāne, _____ [< meminisse]!*
Hae tibi erunt artēs: pācisque _____ mōrem,
parcere subiectīs et _____ superbōs.

novissimus
 praeterīre
 prō!
 sanguineus
 ultrīx
 ūsus

Exercitium 12

Exemplum: Pudet eum ita fēcisse = Pudet eum factī suī.

1. Dīdō: "Taedet mē vīv_____" = "Taedet mē vīt_____."
2. Dīdōn_____ vīv_____ taedēbat = Dīdōn_____ vīt_____ taedēbat.
3. Militēs Rōmānī fūgērunt! Milit_____ Rōmān_____ fūg_____ pudet = Milit_____ Rōmān_____ fug_____ su_____ pudet.
4. Cōsul iniūriam fēcīt. Cōsul_____ paenitet iniūriam fēc_____
 = Cōsul_____ paenitet iniūri_____ su_____.
5. Discipulus prāvē scīpsit (mendū fēcīt). Discipul_____ prāvē scīps_____ pudet; discipulus, qu_____ mend_____ su_____ pudet, sē excūsāt.
6. Fēmin_____ Trōiān_____ longē err_____ taedēbat. Fēminae, qu_____ long_____ errōr_____ taedēbat, nāvēs incendērunt.
7. Fēminae in Siciliā relictæ sunt, etsī e_____ male fēc_____ paenitēbat = ... etsī e_____ malefici_____ su_____ paenitēbat.

verba *impersōnālia*
 pudet, taedet, paenitet
 + acc + inf/gen
 verbum *im-persōnāle*
 = cui dēsunt persōnae
 praeter 3 sing, ut licet,
 oportet, pudet

Exercitium 13

1. Unde Dīdō prōspexit classem Trōiānōrum prōcēdentem? ...
2. Num quid fēcīt ut nāvēs cursū prohibēret? ...
3. Quid rēgīna sē facere potuisse dīxit? ...
4. Quās deās Dīdō invocāvit? ...
5. Quod fātum optābat Aenēae? ...
6. Quid posterōs suōs Karthāginiēnsēs hortāta est? ...
7. Quid fēcīt Dīdō postquam rogum ascendit? ...
8. Novissima verba eius quae fuērunt? ...
9. Quōmodo comitēs mortem rēgīnae lūxērunt? ...
10. Aenēās Karthāginem respiciēns quid vīdit? ...
11. Quō nāvēs Trōiānae inde vectae sunt? ...
12. Ā quō Trōiānī in Siciliā exceptī sunt? ...
13. Quid Aenēās in Siciliā apparāvit? ...
14. Cūr plēraeque fēminae Trōiānae in Siciliā relictæ sunt? ...
15. Quō Aenēās inde profectus est? ...
16. Quō Sibylla vātēs eum dūxit? ...
17. Quid pater Anchīsēs filiō suō ostendit apud Īnferōs? ...

Lēctiō grammatica

Exercitium 14

Dā imperātīvum et vocātīvum!

Singulāris

Plūrālis

1. Val____, m____ marīt____!	Val____, mei liberī!
2. Heu fug____, nāt____ deā!	Fug____, Trōiānī!
3. Tac____ et aud____, Sext____!	Tac____ et aud____, discipulī!
4. Tū sequ____ mē, serv____!	Sequ____ mē, servī!
5. Ag____! curr____, Mārc____!	Ag____, ō tēctīs, iuvenēs, succēd____ nostrīs!
6. Intu____ caelum, nauta!	Intu____ caelum, nautae!

imperātīvus
vocātīvus

7. Man____! nōl____ abire, Iūl____!	Man____! nōl____ abire, socii!
8. Serv____ mē, Neptūn____!	Dī immortalēs, serv____ nōs!
9. Part____ mēcum, Lūc____!	Part____ praedam, mīlitēs!
10. Laet____, Tit____, m____ fil____!	Laet____, cīvēs meī!
11. <i>Fer</i> mihi vīnum, Dāv____!	Arma, virī, fer____ arma!
12. <i>Dīc</i> quid cēseās, Cornēl____!	Dīc____ quid cēseātis, amīcī!
13. Domin____! salvum mē <i>fac</i> !	Impetum fac____, mīlitēs!
14. <i>Dūc</i> puerum hūc, Achāt____!	Subdūc____ nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō <i>es</i> , Aenē____!	Es____ clēmentēs, victōrēs!

Exercitium 15

Quae persōna (1/2/3)? uter numerus (sg/pl)? quod tempus (praes/imperf/fut/perf/plusqperf/fut perf)? uter modus (ind/coni)? quod genus (āct/pass/dēp)?

Exempla: dīcis 2 sg praes ind āct; agerentur 3 pl imperf coni pass.

1. (v. 2) flagrat ...	26. (v. 120) vidērer ...
2. (v. 7) successit ...	27. (v. 125) loquar ...
3. (v. 8) nātus sit ...	28. (v. 133) vīdī ...
4. (v. 10) nārrābat ...	29. (v. 146) dabis ...
5. (v. 12) potuī ...	30. (v. 154) cōferunt ...
6. (v. 14) agnōscō ...	31. (v. 156) afficiēbātur ...
7. (v. 15) velim ...	32. (v. 158) vidēret ...
8. (v. 15) dēvoret ...	33. (v. 162) doceat ...
9. (v. 19) habeat ...	34. (v. 172) terrent ...
10. (v. 21) agēs ...	35. (v. 176) reddat ...
11. (v. 22) nōveris ...	36. (v. 181) periī ...
12. (v. 24) dīmīstī ...	37. (v. 182) volō ...
13. (v. 24) repugnābis ...	38. (v. 193) comitābor ...
14. (v. 25) cingant ...	39. (v. 197) merita es ...
15. (v. 27) minātur ...	40. (v. 201) potes ...
16. (v. 27) reor ..	41. (v. 206) vidēbis ...
17. (v. 30) coniūnxeris ...	42. (v. 208) attigerit ...
18. (v. 80) nāviget ...	43. (v. 215) pāreāmus ...
19. (v. 91) morāris ...	44. (v. 221) abībit ...
20. (v. 96) agat ...	45. (v. 222) illūserit ...
21. (v. 100) ōrñent, parent ...	46. (v. 223) capient ...
22. (v. 109) ōrñās, properās ...	47. (v. 231) tulissem ...
23. (v. 113) ōdērunt ...	48. (v. 238) implōret ...
24. (v. 115) extīnxī ..	49. (v. 244) exoriātur ...
25. (v. 118) habērem ...	50. (v. 246) dabuntur ...

Exercitium 16

- concupere, con_____isse
- ēvānēscere, ē_____isse
- excipere, ex_____isse, ex_____um esse
- fallere, _____isse, _____um esse
- flectere, _____isse, _____um esse
- illūdere, il_____isse
- merērī, _____um esse
- nectere, _____isse, _____um esse
- obmūtēscere, ob_____isse
- refellere, re_____isse
- subicere, sub_____isse, sub_____um esse
- succumbere, suc_____isse

persōna: 1, 2, 3

numerus: sg, pl

tempus: praes, imperf,

fut, perf, plusqperf,

fut perf

modus: ind, coni

genus: āct, pass, dēp

ex-cipiō -iunt

sub-iciō -iunt

CAPITVLVM VNVM ET QVADRAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1-68

Exercitium 1

- _____ [= certum est] Trōiānōs ōlim in Latium vēnisse.
- Rēx Aborīginum inter _____ [= prīncipēs] prōcessit et Aenēam ad colloquium _____.
- Latīnus _____ [< nōbilis] Aenēae admīrātus amīcitiam et _____ [< socius] cum Trōiānīs fēcit.
- Rēx Aenēae filiā suā Lāvīniā in _____ dedit.
- Ex eō mātīmōniō brevī _____ [: filius] _____ [< vir] fuit.
- Ante _____ [< advenīre] Aenēae Lāvīnia Turnō, rēgī Rutulōrum, _____ fuerat.
- Turnus _____ patiēbātur advenam sibi praelātum esse.
- Itaque Latīnō Aenēaeque _____ [↔ cōnfidēbat] iisque bellum _____.
- Rutulīs victīs et Latīnō interfectō, Aenēās animōs Aborīginum sibi _____ utramque gentem 'Latīnōs' appellandō.
- Mezentius, rēx Etrūscōrum, quī Caere, in _____ [< opēs] tum oppidō, rēgnābat, _____ Latīnōrum nimium crēscere cēnsēbat.
- Ille societātem cum Rutulīs _____ et Latīnīs bellum intulit.
- Aenēās _____ suās in aciem edūxit.
- Post proelium Latīnīs _____ [= secundum] Aenēās _____ [= nūllō locō] apparuit.
- Cum Ascanius sive Iūlus, filius Aenēae, nōndum _____ [= mātūrus aetate] esset, Lāvīnia prō puerō rēgnāvit.
- Nec tamen inter rēgnum _____ [< mulier] et Ascaniī _____ [< puer] ūlla gēns _____ [< finis] Latīnīs bellum intulit.
- Ascaniō alterum nōmen est 'Iūlus': gēns 'Iūlia' Iūlum _____ nōminis suī esse putat.
- Filius Aenēae novam urbem condidit, quae ab _____ [= locō ubi sita erat] in longō monte Albānō 'Alba Longa' appellāta est.

Exercitium 2

- Viv_____, mea Lesbia, atque am_____!
- Aenēās: "Quaecumque es, s_____ nōbīs fēlix et doce_____ nōs quō sub caelō et quibus in ōrīs versēmur."
- Aenēās: "Dī tibi praemia digna fer_____!"
- Dīdō: "Ille meōs, prīmus quī mē sibi iūnxit, amōrēs abstulit, ille habe_____ sēcum serv_____que sepulcrō!"
- Iuppiter: "Nāvig_____! Hoc est mandātum nostrum!"
- Aenēās: "Imperium deī oventēs pare_____!"
- Dīdō: "Sī necesse est virum impium Italiā attingere, at bellō ex finibus suis pulsus auxilium implōr_____ vide_____que indigna suōrum fūnera!"
- "Nec in pāce rēgnō fru_____, sed ipse ante diem cad_____ insepultus!"

Exercitium 3

- Ubi postrēmō ēgressī sunt Trōiānī profugī? ...
- Quōmodo rēx Latīnus Trōiānōs excēpit? ...
- Quid Latīnus Aenēam interrogāvit? ...
- Quid fēcit Latīnus cum respōsum Aenēae audīvisset? ...
- Cui Lāvīnia, filia Latīnī, spōnsa erat? ...

Cap. XLI

Lēctiō I

adventus
auctor
conciliāre
cōstat
cōpiae
ēvocāre
diffidere
finitimus
inferre
iungere, societātem i.
mātīmōnium
molestē patī
muliebris
nusquam
nōbilitās
opēs
opulentus
prīmōrēs
prosperus
pūbēs
pueritia
situs
societās
spōnsus
stirps
virilis

coniūctīvus hortātīvus

6. Num Turnus Lāvīniam uxōrem dūxit? ...
7. Quid fēcit Turnus cum Lāvīnia Aenēae in mātīmōnium data esset? ...
8. Cūr victōrēs Latīnī ex eō proeliō nōn laetī abiērunt? ...
9. Aenēās sōlus rēx factus quōmodo animōs Aborīginum sibi conciliāvit? ...
10. Turnus Rutulīque victī ad quem cōnfūgērunt? ...
11. Quōrum rēx erat Mezentius? ...
12. Num Etrūscī Latīnōs proeliō vīcērunt? ...
13. In eō proeliō quid Aenēae accidit? ...
14. Quis rēgnāvit inter pueritiam Ascaniī? ...
15. Utra mātēr Ascaniī erat, Creūsane an Lāvīnia? ...
16. Ubi Ascanius rēx novam urbem condidit? ...
17. Quī finis erat inter Latīnōs et Etrūscōs? ...

Lēctiō II

adipiscī
 adolēscere
 alveus
 ambō
 avus
 cāsū
 comprimere
 concilium
 crūdēlitās
 cūstōdia
 dēdere
 falsō adv
 grātulārī
 hostilis
 icere
 insidiae
 interimere
 iussū
 lambere
 latrō
 lēgāre
 legere
 lupa
 mītis
 necessitās
 partus
 praeberē
 prōcreāre
 puerilis
 saltūs
 sēgnis
 servilis
 sitīre
 sōlitūdō
 stabulum
 suspicārī
 vāgītus

*Lēctiō secunda: versūs 69–137***Exercitium 4**

1. Ascanius _____ [= genuit] Silvium, quī ita nōminātus est quia _____ [= forte] in silvīs nātus erat.
2. Omnibus rēgibus Albānīs 'Silvius' cognōmen erat, ut Rōmulō Silvīō, quī post Agrippam Silvium rēgnum _____ est [= accēpit].
3. Rōmulus Silvius, fulmine _____ [= percussus], Aventīnō rēgnum _____ [= relīquit].
4. Amūlius frātrem Numitōrem rēgnō pepulit, filium eius _____ [= interfēcit] et filiam eius Ream Silviam virginem Vestālem _____ [= ēlēgit].
5. Ita perpetuā _____ [< virgō] spem _____ [< parere] eī adēmit.
6. Vestālis, cum geminōs filiōs peperisset, 'sē ā deō Mārte vī _____ esse' affirmāvit.
7. Amūlius infantēs in fluvium mittī iussit: tanta fuit rēgis _____ [< crūdēlis]!
8. Nec vērō periērunt puerī quī _____ [< iubere] rēgis expositī erant.
9. _____ enim, in quō puerī expositī erant, aquā recēdente in siccō relictus est.
10. Tum _____ [f < lupus] _____ [< sitis] ad _____ [< vāgīre] _____ [< puer] cursum flexit.
11. Lupa tam _____ [< ferōx] fuisse dīcitur ut infantibus ūbera sua _____ [= offerret] eōsque linguā _____.
12. _____ [= duo simul] puerī ā Faustulō, pāstōre rēgiō, inventī sunt.
13. Ut _____ [= adulēscētēs fuērunt] in _____ [= silvīs montium] vēnābantur, neque _____ [= pigrī] domī manēbant.
14. Etiam in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant et praedam iīs ēripuērunt.
15. Sed latrōnēs ex _____ [= locō occultō] Remum cēpērunt atque _____ [< vērē] accūsāvērunt 'eum ex agrīs Numitōris praedās agere _____ [< hostis] in modum!'
16. Itaque Remus Numitōrī ad supplicium _____ [= trādītus] est.
17. Numitor, quī Remum in _____ [< cūstōs] habēbat, cum geminōs esse frātres audīvisset, nepōtēs suōs servātōs esse _____ [= crēdere incipiēbat], et Remō rem aperuit.
18. Item Faustulus _____ [< necesse] coāctus Rōmulō rem aperuit.
19. Haud _____ [< servus] ingenium erat Rōmulō et Remō.

20. Amūliō occīsō, geminī Numitōrem, _____ suum, _____
[↔ cōnsōlantēs] appellant eumque 'rēgem' salūtant.
21. Ille _____ advocātō scelera frātris et orīginem nepōtum ostendit.
22. Ōlim circā montem Palātīnum vāstae _____ [< sōlus] erant.
23. Sātūrnī templum _____ [= vetus] est.
24. _____ est casa pecoris.

vetustus
virginitās

Exercitium 5

Dē participiō perfectī

participium perfectī

1. Dīdō: "In litus _____ [< ēicere] tē excēpī, classem _____
[< āmittere] restituī..." Haec _____ [< loquī] sermōnem abrumpit.
2. Famulae eam _____ [< collābī] suscipiunt.
3. Latīnus nōbilitātem virī _____ [< admīrārī] amīcitiam cum
Aenēā fēcit.
4. Ita sōlus rēx duārum gentium _____ [< fierī] Aenēās utramque
gentem 'Latīnōs' appellāvit.
5. Alba condita est xxx ferē annō post Lāvīnium _____ [< condere].
6. Ascaniī filius, cāsū in silvīs _____ [< nāscī], 'Silvius' vocātus est.
7. Rōmulus Silvius fulmine _____ [< icere] Aventīnō rēgnū lēgāvit.
8. Aventīnus _____ [< sepelīre] in eō colle quī nunc pars urbis Rōmae
est nōmen collī dedit.
9. Virgō Vestālis vī _____ [< comprimere] geminōs filiōs peperit.
10. Ita _____ [< gignere] et _____ [< educāre] puerī adolēvērunt.
11. Latrōnēs ob praedam _____ [< āmittere] irātī Remum cēpērunt.
12. Cum Remus _____ [< capere] Numitōrī dēditus esset, Faustulus
metū _____ [< cōgere] Rōmulō rem aperuit.
13. Rōmulus Albam _____ [< proficīscī] rēgiā oppugnat.
14. Frātrēs in medium _____ [< prōgredī] avum suum 'rēgem'
salūtāvērunt.
15. Līvius scrīpsit CXLII librōs *Ab urbe* _____ [< condere].
16. Augustus mortuus est annō XIV post Chrīstum _____ [< nāscī].

Exercitium 6

1. Cūr rēgibus Albānīs cognōmen fuit 'Silvius'? ...
2. Uter ē duōbus Procae filiīs rēgnū accēpit? ...
3. Quōmodo rēx factus est Amūlius? ...
4. Quid fēcit Amūlius nē posterī Numitōris rēgnārent? ...
5. Quid Reae Silviae virginī Vestālī accidit? ...
6. Quid Amūlius geminīs Reae Silviae fierī iussit? ...
7. Ubi servī rēgis geminōs exposuērunt? ...
8. Geminīne in flūmine submersī sunt? ...
9. Cūr nōn fame periērunt geminī expositī? ...
10. Quis lupam infantēs alentem et lambentem invēnit? ...
11. Quid pāstor rēgius dē geminīs fēcit? ...
12. Rōmulus et Remus adulēscētēs quid agēbant? ...
13. Ā quibus Remus captus est et rēgī dēditus? ...
14. Quid latrōnēs Rōmulum et Remum accūsāvērunt? ...
15. Num Numitor Remum sibi dēditum pūnīvit? ...
16. Quamobrem Faustulus crēdebāt sē filiōs rēgiōs educāre? ...
17. Cum orīginem suam cognōvissent, quid geminī fēcērunt? ...
18. Amūliō occīsō quis rēx factus est? ...

Lectiō III

abdere
abigere
armentum
auspicārī
auspiciū
clāva
conditor
cōnfūsus
cōnsulere
convenīre
discrīmen
duplex
eximius
facinus
inde
interīre
molestē ferre
mūgīre
rītus
sacrum
trānsilīre
trepidāre
vultur

-cumque:

quī-cumque = quisquis

quae-cumque

quod-cumque = quid-
quid

quō-cumque = quōquō

quō-cumque tempore
= quandō-cumquequō-cumque locō
= ubi-cumque

Lectiō tertia: versūs 138–196

Exercitium 7

1. Cum geminī urbem condere vellent, necesse fuit deōs _____, uter rēgnāret; nec enim aetātis _____ inter eōs fierī poterat.
2. Inter frātrēs _____ [= statūtum est] ut Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventīnō _____ [= avēs aspiceret].
3. Remus prior sex _____ aspexit; sed ut hoc _____ nūntiātum est, _____ [= bis tantus] numerus Rōmulō appāruit.
4. Rōmulus igitur in Palātiō urbem condidit; quod cum Remus molestē _____ [= paterētur], novōs mūrōs humilēs _____!
5. _____ [= itaque] Rōmulus frātre interfēcit atque sōlus rēgnāvit in novā urbe, quae 'Rōma' appellāta est ā nōmine _____ [$<$ condere].
6. Rōmulus _____ [= sacrificia] fēcit nōn solum _____ [= modō] Albānō, sed etiam rītū Graecō, ut ab Euandrō Herculi deō institūta erant.
7. Herculēs ōlim cum _____ [= bōbus] ad Tiberim vēnerat.
8. Dum Herculēs quiēscit, latrō Cācus aliquot bovēs eius āversās in spēluncam suam trāxit ibique _____ [= cēlāvit].
9. Herculēs bovēs suās quaerēns, cum vestigia forās versa vidēret, incertus atque _____ [= turbātus] cēterās bovēs inde _____ coepit.
10. Sed cum bovēs quae abigēbantur _____ [= 'mū' facerent], bovēs in spēluncā inclūsae vōcem reddidērunt, quā audītā Herculēs revertit.
11. Cācus, cum eī resisteret, ictus _____ Herculis _____ [= periit].
12. Euander, postquam _____ [= maleficium] Cācī audīvit, Herculem salvēre iussit eīque ut Iovis filiō āram vōvit.
13. Bove _____ [= ēgregiā] occīsā, sacrum Herculi factum est.
14. Quī trepidus est _____ dīcitur.

Exercitium 8

1. Aliquis iānuam pulsāt. Quī _____ [= quisquis] est, admitte eum!
2. Quod _____ [= quidquid] accidet, bonum animum habēte!
3. "Esne dea an aliqua Nympha? Quae _____ es, sis nōbīs fēlix!"
4. "Hinc tollite mē! In quās _____ terrās mē abdūcite!"
5. Quō _____ [= quōquō] modō Dīdō implōrābat, Aenēās nōn movēbātur.
6. Dīdō: "Exoriātur aliquis nostrīs ex ossibus ultor quī Dardaniōs persequātur colōnōs nunc, ōlim, quō _____ tempore dabuntur vīrēs!"
7. Ascanius, ubi _____ et quā _____ mātrem nātus, filius Aenēae fuit.
8. Rōmulus: "Sic deinde pereat quī _____ trānsiliet moenia mea!"

Exercitium 9

1. Ubi Rōmulus et Remus urbem condere cōstituērunt?...
2. Quod certāmen inter frātrēs geminōs ortum est? ...
3. Quōmodo geminī deōs cōnsuluērunt? ...
4. Quod auspiciū Remō vēnit? ...
5. Cūr diī Rōmulō favēre vīsī sunt? ...
6. Quō diē Rōmulus urbem condidit? ...
7. Quōmodo Remus opus frātris dērīsīt? ...
8. Quid tum fēcīt Rōmulus? ...
9. Cui deō Rōmulus Graecō rītū sacrificāvit? ...
10. Quōmodo Herculēs cum armentō suō Tiberim trānsiit?

11. Quid accidit dum Herculēs dormit? ...
12. Cūr Cācus aversās bovēs caudīs in spēluncam suam trāxit? ...
13. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? ...
14. Quid Herculēs fēcit Cācō? ...
15. Quis Herculem ibi salvēre iussit? ...
16. Quid Herculēs prōmīsīt? ...

Lēctiō quārta: versūs 197–231

Exercitium 10

1. Amūlius _____ [= frāter patris] Reae Silviae fuit.
2. Illō rēgnante Silvia geminōs filiōs partū _____ [= peperit].
3. Iussū rēgis servī geminōs expōnunt: opus _____ [< lacrima]!
4. Servus dīxit ‘sē suspicārī _____ [= aliquem] deum in geminīs esse, sed alterum plūs _____ [= vīrium] habēre.’
5. Nisi Mārs filiīs suīs _____ [= auxilium] tulisset, Silvia eōdem diē māter et _____ [: sine liberīs] facta esset.
6. _____ [= geminīs parvulīs] expositīs, servī _____ [= ūmidīs] genīs rediērunt.
7. Aquā fluvii _____ [: recēdente] alveus in _____ [= terrā ūmidā mollī] sēdit in silvā _____ [: sine sōle].
8. Lupa _____ [= quae nūper pepererat] gemellōs _____ [= aluit].
9. _____ est nāvicula levis.
10. Fluvius quī _____ [= tumidus est] lātē super rīpas funditur.
11. Vultū _____ [= dēmōnstrātur] nōbilitās generis.

Exercitium 11

Accūsātīvus cum infīnitīvō

1. Nōtum est veter _____ Rōmān _____ crūdēl _____ fu _____.
2. Ignis Vestae Rōm _____ urb _____ aetern _____ es _____ significat.
3. Augustus glōriātus est ‘marmoream s _____ relinquit _____ urbem...’
4. Venus prōmīsīt ‘s _____ ips _____ filium tūtum ad līmen domūs patriae duct _____ es _____.’
5. Creūsa: “Nōn fās est t _____ hinc comitem port _____ Creūsam.”
6. Anchīsēs terr _____ ill _____ longinqu _____ quaerend _____ es _____ cēnsuit.
7. Vir Graecus: “Fateor ‘ _____ Īlium bellō petiv _____.’”
8. Achātēs: “Vidēsne omn _____ tūta es _____ et class _____ soci _____ que servāt _____, ita ut dīxit mater tua?”
9. Fāma nārrābat ‘Aenē _____ Trōiā vēr _____ et cum Dīdōne concubu _____; e _____ nunc rēgnī oblīt _____ in luxū vīv _____ turpī cupīdine capt _____.’
10. Fāma rēgīnae dētulit ‘arm _____ class _____ curs _____ que par _____.’
11. Anna: “Crēdisne ciner _____ aut Mān _____ sepult _____ fidem nostram cūr _____? Ego reor nūmine deōrum Trōiān _____ hūc vēr _____.”
12. Aenēās: “Numquam negābō ‘t _____ bene merit _____ es _____ dē mē’ ... Neque ego spērāvī h _____ fug _____ cēlārī pos _____.”
13. Anna nōn intellegit sorōr _____ furent _____ fūnus par _____.
14. Cōnstat Aenē _____ domō profug _____ prīmō in Macedoniam vēr _____, inde in Siciliam dēlāt _____ es _____, ab Siciliā ad Latium tenu _____.
15. Turnus molestē ferēbat adven _____ sibi praelāt _____ es _____.
16. Mezentius rēbātur op _____ Latīnōrum nimis crēsc _____.

Lēctiō IV

arguere
dēficere
ēdere, partū ē.
fētus
gemellus
lacrimōsus
līmus
linter
nescioquis
nūtrīre
opācus
opem
orbus
patruus
tumēre
ūdus
vigor

nōm + ind:

veterēs Rōmānī
crūdēlēs fuērunt
Rōma urbs aeterna est
“marmoream relinquit
urbem”
“ipsa filium... dūcam”

terra illa longinqua
quaerenda est
“Īlium bellō petivī”
omnia tūta sunt et clas-
sis sociīque servātī
“Aenēās... vēnit et ...
concubuit; nunc rēgnī
oblītī... vīvunt... captī”
“armātur classis cursus-
que parātur”
“num cinerēs aut Mānēs
fidem nostram cūrāt?”
...Trōiānī hūc vēnērunt
“tū bene merita es dē
mē” neque haec fuga
cēlārī potest
soror furēns fūnus parat
Aenēās...profugus...vē-
nit... dēlātus est...tenuit

advena *mihi* praelātus est
opēs ~~oppidum~~... nimis crēscit
rēgia stirps apud *mē* ^{unt}
ēducātur... iussū rēgis
īfantēs expositi *sunt*
“Mārs pater est”

geminī *sunt* frātrēs: ne-
pōtēs *meī* servātī *sunt*
pars gregis abest

“fātum implēbō
“tū ... augēbis tibi que
āra hīc dicābitur”
puerīs nōn nocuit feral!
Venus dea pulcherrima
est

17. Faustulō spēs erat rēgi_____ stirp_____ apud sē ēduc_____, nam iussū
rēgis īfant_____ exposit_____ es_____ sciēbat.”
18. Silvia Vestālis, cum geminōs filiōs peperisset, ‘Mārt_____ patr_____
es_____’ affirmāvit.
19. Numitor, cum audīvisset gemin_____ es_____ frātr_____,
nepōt_____ servāt_____ es_____ suspiciābātur.
20. Herculēs, cum part_____ gregis abes_____ sēnsisset, pergīt ad proximam
spēluncam.
21. Herculēs ‘_____ fātum implēt_____ es_____’ ait.
22. Euander: “Māter mea ‘t_____ deōrum numerum auct_____ es_____’
cecinit ‘tibi que ār_____ hīc dicāt_____’.”
23. Quis crēdat puerīs nōn nocu _____ fer _____ ?
24. Paris Vener_____ de_____ pulcherrim_____ es_____ iūdicāvit.

Exercitium 12

1. Cūr gemellī Reae Silviae ‘caelestia sēmina’ appellantur? ...
2. Quid servī rēgis Amūliī facere iussī sunt? ...
3. Num servī laetī īfantēs ferēbant? ...
4. Ā cuius nōmine fluvius Albula ‘Tiberis’ nōminātus est? ...
5. Quid tunc vidērēs eō locō ubi nunc forum Rōmānum est? ...
6. Cūr servī ad ipsum fluvīi cursum prōcēdere nōn potuērunt? ...
7. Quid dīxit alter servus cum geminōs comparāret? ...
8. Vultūs īfantium aspiciēs quid suspiciābātur? ...
9. Tacitīne fuērunt geminī cum expōnerentur? ...
10. Cūr ūmidīs genīs rediērunt servī? ...
11. Quō appulsus est alveus cum puerīs? ...
12. Quae bēstia fera primum geminōs expositōs invēnit? ...
13. Num lupa puerīs nocuit? ...

Lēctiō grammatica

cāsus: nōm, acc, gen,
dat, abl, voc

numerus: sg, pl

dēclīnātiō: 1,2,3,4,5

genus: m, f

Lēctiō grammatica

Exercitium 13

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? uter numerus (sg/pl)?
quae dēclīnātiō (1/2/3/4/5)? quod genus (m/f/n)?

Exemplum: agrum acc sg 2 m < ager; gentium gen pl 3 f < gēns.

1. (v. 4) classe ...	16. (v. 21) spem ...
2. (v. 5) agrum ...	17. (v. 23) uxōris ...
3. (v. 6) arma ...	18. (v. 24) stirps ...
4. (v. 6) nāvēs ...	19. (v. 27) adventum ...
5. (v. 7) rēx ...	20. (v. 30) certāmine ...
6. (v. 8) advenārum ...	21. (v. 35) rēbus ...
7. (v. 10) aciēs ...	22. (v. 39) opēs ...
8. (v. 10) signum ...	23. (v. 45) cōpiās ...
9. (v. 11) ducem ...	24. (v. 60) sitū ...
10. (v. 15) Trōiānōs ...	25. (v. 76) flūminī ...
11. (v. 16) sēdem ...	26. (v. 86) filiae ...
12. (v. 17) gentis ...	27. (v. 88) partūs ...
13. (v. 18) bellō ...	28. (v. 105) frātribus ...
14. (v. 18) dextrā ..	29. (v. 107) pecus ...
15. (v. 20) societātem ...	30. (v. 187) nāte ...

Exercitium 14

1. abdere, ab_____isse, ab_____um esse
2. abigere, ab_____isse, ab_____um esse
3. adipīscī, ad_____um esse
4. adolēscere, _____isse
5. arcessere, _____isse, _____um esse
6. comprimere, com_____isse, com_____um esse
7. crēscere, _____isse
8. cōgere, co_____isse, co_____um esse
9. cōfundere, cōn_____isse, cōn_____um esse
10. cōsulere, cōn_____isse, cōn_____um esse
11. dēdere, dē_____isse, dē_____um esse
12. īcere, _____isse, _____um esse
13. īferre, _____isse, _____um esse
14. īstituere, īn_____isse, īn_____um esse
15. interimere, inter_____isse, inter_____um esse
16. manēre, _____isse
17. opprimere, op_____isse, op_____um esse
18. recumbere, re_____isse
19. spondēre, _____isse, _____um esse
20. trāsilīre, _____isse

īciō -iunt

CAPITVLVM ALTERVM ET QVADRAGESIMVM**Cap. XLII***Lēctiō prīma: versūs 1–84**Lēctiō I***Exercitium 1***Exemplum:* Hostēs lēgātōs mīserunt, quī (= ut) pācem peterent.... quī + *coni.* (*finālis*)

1. Caesar pontem fēcit, quō Rhēnum trānsī_____.
2. Rōmulus mūrōs aedificāvit, quibūs nova urbs dēfend_____.
3. Līctōrēs sūmpsīt, quī fascēs et secūrēs ger_____ rēgīque anteī_____.
4. Lēgātōs ad vīcīnās gentēs mīsīt, quī societātem novō populō pet_____.
5. Rōmulus Sabīnōs Rōmam vocāvit, quī lūdōs spectā_____.
6. Aenēās ad nāvēs praemittit Achātēn, quī Ascaniō haec nūnti_____ eumque in urbem dūc_____.
7. Amūlius geminōs auferri iussit, quī in Tiberim expōn_____.
8. Mēdus dominō pecūniam surripuit, quā amīcae suae dōnum em_____.
9. Senex serit arborēs, quae alterī saeculō prō_____.

Exercitium 2

1. Postquam rēs dīvīnās _____ [= bonō rītū] fēcit, Rōmulus _____ [= lēgēs] dedit; neque enim hominēs _____ [< ager] sine lēgibus in ūnum populum _____ poterant.
2. Rōmulus rēx duodecim _____ sūmpsīt, quī cum _____ et _____ rēgī _____ [= ante rēgem īrent], et centum senātōrēs _____ [= lēgit].
3. Fascēs et secūrēs sunt _____ imperiī.
4. Sub monte Capitōlīnō Rōmulus _____ aperuit, quō _____ vir, sive līber sive servus, _____ [= cōnfugere] poterat.
5. _____ līberī _____ servī [= et l. et s.] multī Rōmam perfūgērunt.

admodum
aegrē
agrestis
anteīre
asylum
blandus
cīvitās
coalēscere
concitāre
creāre
cum.. tum

decus
 dēsignāre
 discurrere
 ēscendere
 fascis
 fugāre
 hospitālis
 indignātiō
 insigne
 iūra
 lēgātiō
 lentus
 lictor
 lūdicrum
 mītigāre
 occāsiō
 opīma, spolia o.
 perfugere
 profugere
 proinde
 quercus
 quīlibet
 rīte
 secūris
 spectāculum
 spernere
 spolia
 spoliāre
 vānus
 vīcīnus

6. Ita _____ [< cīvis] aucta est, sed cīvibus mulierēs deerant, neque iīs cōnūbium erat cum _____ [= finitimīs] gentibus.
7. Cum finitimī Rōmānōs _____ [= dēspicerent], _____ Rōmānōrum haud bene ab iīs recepta est.
8. Rōmānī id _____ passī sunt, sed Rōmulus finitimōs ad _____ [= lūdōs] invitāvit eōsque _____ [< hospes] recēpit.
9. Dum omnium oculī ad _____ [< spectāre] conversī sunt, iuvenēs Rōmānī ad virginēs rapiendās _____.
10. Parentēs virginum irātī _____ [= aufūgērunt].
11. Rōmulus _____ [= iram] virginum _____ [= molliēbat] verbīs _____ [= conciliantibus]:
12. “Vōs cum virīs Rōmānīs in mātirimōniō eritis, in societāte fortūnārum omnium et liberōrum; _____ [= ergō] mollite iram...!”
13. Cum animī raptārum _____ [= plānē] mītigātī essent, parentēs eārum cīvitātēs _____ [↔ mītigābant].
14. Dum cēterae gentēs _____ [= tardē] agunt et _____ [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēsēs in agrum Rōmānum impetum faciunt.
15. At _____ [= frūstrā facta] est ira sine vīribus: Rōmulus exercitum eōrum _____ [= in fugam vertit] atque ipse ducem eōrum occīdit et _____.
16. Post proelium in Capitōlium _____ [= ascendit] _____ ducis hostium occīsī prae sē gerēs.
17. Ibi spolia ad _____ sacram dēposuit atque finēs templō Iovis Feretriī _____ [= statuit].
18. Spolia quae ad Iovem Feretrium feruntur ‘spolia _____’ appellantur; trēs tantum ducēs Rōmānī id _____ [= eum honōrem] adeptī sunt.

Exercitium 3

1. Rōmulus rēx quae īnsignia sūmpsīt? ...
2. Quās rēs gerunt lictōrēs? ...
3. Quid fēcīt Rōmulus ut novōs cīvēs alliceret? ...
4. Quot senātōrēs creāvit Rōmulus? ...
5. Cūr cīvibus Rōmānīs uxōrēs deerant? ...
6. Quōmodo Rōmānī societātem et cōnūbium cum finitimīs petivērunt? ...
7. Cūr aliae gentēs lēgātiōnem Rōmānōrum dīmīsērunt? ...
8. Quārē magnus numerus finitimōrum Rōmam vērērunt? ...
9. Quid finitimī Rōmae mirābantur? ...
10. Dum hospitēs lūdōs spectant, quid fēcērunt iuvenēs Rōmānī? ...
11. Num parentēs filiās suās dēfendere potuērunt? ...
12. Quōmodo Rōmulus animōs virginum mītigābat? ...
13. Parentēs virginum raptārum quid faciēbant? ...
14. Quī populus primum impetum fēcīt in agrum Rōmānum? ...
15. Quid fuit exitus eius proeliī? ...
16. Quid fēcīt Rōmulus cum ducem hostium occīdisset et spoliāvisset? ...
17. Cui deō Rōmulus tum templum vōvit? ...
18. Ā Rōmulō ad Augustum quotiēs spolia opīma capta sunt? ...

Lectiō secunda: versūs 85–173

Exercitium 4

1. Ab advenā ignōtō quaeritur ‘_____ nātus sit, _____ veniat, _____ eat?’
2. Aenēās: “Mihi patria erat Trōia. Ill_____ nātus sum, ill_____ fugiō, neque ill_____ redire possum. Nunc dī mē h_____ abire iubent et Italiam petere. _____ [= illic] mihi rēgnum parātum est et rēgia coniūnx.”
3. Dīdō irā accēnsa Aenēam intuētur h_____ ill_____ volvēns oculōs.
4. Rōmulus asyllum aperuit. _____ [= illuc] quilibet homō perfugere poterat.
5. Rōmulus: “Iuppiter!” H_____ in Palātiō prīma urbī fundāmenta iēcī. Arcem iam Sabīnī habent, _____ [= illinc] h_____ armātī tendunt. At tū, pater deum hominumque, h_____ saltem arcē hostēs! H_____ ego tibi templum voveō.”

Lectiō II

adverbia loci

ubi? hīc ibi = illic
 quō? hūc eō = illuc
 unde? hinc inde = illinc

Exercitium 5

1. Caenīnēnsibus victīs, Antemnātēs et Crustumīnī in finēs Rōmānōrum _____, sed facile victī sunt atque oppida eōrum capta.
2. Post hās _____ [↔ victōriās] parentēs et frātrēs raptārum Rōmam _____ [= habitātum ierunt].
3. Tarpēia virgō arcem Rōmānam Sabīnīs _____ [= hostibus trādidit], cum Sabīnī eī aureās _____ prōmīssissent; nec vērō id _____ [= sine poenā] fēcit, nam ā Sabīnīs necāta est!
4. Rōmānī montem subiērunt, ut arcem _____ [= rūsus caperent], sed _____ [↔ aequō] locō pugnantēs fugātī sunt.
5. Mettius, dux Sabīnōrum, _____ [= sparsōs] ēgit Rōmānōs.
6. Rōmulus Iovem precātus est ut Rōmānīs terrōrem _____ [= adimeret] et fugam _____.
7. Rōmānī _____ [= statim] pugnam _____ [= renovāvērunt] et Rōmulus ad prīmōrēs _____ [: properāvit quasi volāns].
8. Mettius _____ [= clāmābat]: “Vīcimus _____ [↔ bellicōsōs] hostēs!” sed Rōmulus cum _____ [= turbā] mīlitum eum pepulit.
9. Mettius _____ [= vix] ē periculō _____.
10. Iam Rōmānī Sabīnōs _____ [= turbāre ac fugāre] coepērunt.
11. Tum Sabīnae, quās cōnūbiī cum Rōmānīs nōn _____ [= taedēbat], sē inter aciēs _____ coniēcērunt patrēs ac virōs ōrantēs ‘nē sanguine _____ [= infandō] sē _____ [= aspergerent]!’
12. Mulierēs Sabīnae id quod ōrābant _____ [= adeptae sunt].
13. Ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēssērunt].
14. Rēgnum _____ [= commūne fēcērunt], nec solum commūne, sed etiam _____ [> concordia] fuit rēgnum duōbus rēgibus.
15. Rōmulus populum in trīgintā _____ dīvisit et trēs _____ [< centum] equitum _____.
16. Cīvēs Rōmānī ‘_____’ appellantur ā Curibus, oppidō Sabīnōrum.

aegrē
 armilla
 centuria
 clādēs
 clāmitāre
 concors
 cōnfestim
 cōnscribere
 cōnsociāre
 cūria
 dēmere
 effūsus
 evādere
 foedus
 fundere
 globus
 imbellis
 impetrāre
 impūne
 infēstus
 inīquus
 invādere
 iterāre
 migrāre
 nefandus
 pigēre
 prōdere
 prōdire
 prōvolāre
 Quiritēs
 recipērare
 respergere
 sistere

Exercitium 6

1. Oppidīs vicinīs captīs quō cīvēs migrāvērunt? ...
2. Num Sabīnī arcem Rōmānam vī cēpērunt? ...
3. Quod praemium Tarpēia ā Sabīnīs postulāvit, ut arcem prōderet? ...
4. Quid eī fēcērunt Sabīnī, postquam in arcem acceptī sunt? ...
5. Quā dē causā Rōmānī sub monte Capitōlinō fugātī sunt? ...
6. Quid fēcit Rōmulus ut fugam Rōmānōrum sisteret? ...
7. Quid factum est post precēs Rōmulī? ...

8. Quis Mettium Curtium glōriantem pepulit? ...
9. Proeliō renovātō, utrī superiōrēs erant, Sabīnī an Rōmānī? ...
10. Quōmodo pāx facta est inter Sabīnōs et Rōmānōs? ...
11. Quod foedus ducēs Rōmulus et Tatius fēcērunt? ...
12. Quō nōmine cīvēs Rōmānī appellātī sunt? ...
13. Populō in trīgintā cūriās dīvisō, quae nōmina Rōmulus cūriīs imposuit? ...
14. Quot equitum centuriās cōscripsit Rōmulus? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertiā: versūs 174–253

Exercitium 7

Exempla:

priusquam/antequam
+ ind/coni

Imperātor mīlitēs hortātur, priusquam/antequam pugna committitur (*ind.*).
Latīnus ad colloquium prōcessit, priusquam/antequam signum pugnandī
darētur [: nē prius signum pugnandī darētur] (*coni.*).

1. Rōmulus auspicātus est, priusquam/antequam Rōmam condid_____.
2. Fidēnātēs, priusquam urbs Rōma validior es_____, properāvērunt bellum facere.
3. Hostēs perterritī, priusquam equitēs impetum fac_____, terga vertērunt.
4. Paulō antequam sōl ortus _____, Trōiānī ōram Italiae cōspexērunt.
5. Priusquam portae claud_____ [: claudī potuērunt], Rōmānī in oppidum irruērunt.

Exercitium 8

acceptus
aliquamdiū
arguere
concursum
cōntiō
convalescere
cooriri
dēlābī
dēnsus
dīmicare
excire
fānum
hodiernus
immittere
īnsidiae
īnsperātus
irrumperere
militia
modicus
obvius
oppōnere
patrēs
percellere
plēbs
populārī
praesidium
sublīmis
vāstare

1. Cum rēx Tatius Lāvīniī, _____ [< concurrere] factō, interfectus esset, pāx _____ [= nōn spērāta] fuit cum Lāvīniō.
2. Sed bellum ortum est cum Fidēnātibus, quī Rōmam prope sē nimis _____ [= validam fierī] cēnsēbant.
3. Exercitum _____ [< in + mīsērunt], ut _____ [< vāstus] ager inter Rōmam ac Fidēnās.
4. Exercitus cum magnō pavōre agrestium _____ [= vāstābat].
5. Rōmulus partem exercitūs locīs occultīs in _____ locāvit, ipse ad portās Fidēnārū accēdēns hostēs ad pugnam _____ [= ēvocāvit].
6. Illī, cum numerum Rōmānōrum _____ [= nōn magnum] contemnerent, ērūpērunt ac Rōmānōs, quī fugam simulābant, persecūtī sunt.
7. Ut Rōmānī ex īnsidiīs exortī in latus eōrum impetum fēcērunt, māximō terrōre _____ [= percussī] terga vertērunt.
8. Rōmānī persequentēs priusquam portae _____ [= contrā pōnerentur] in oppidum _____ [↔ ērūpērunt].
9. Cum Vēientibus prosperē _____ [= pugnāvērunt] Rōmānī.
10. Hīs rēbus domī _____ que gestīs, Rōmulus rēx populō et māximē mīlitibus _____ [= grātus] fuit.
11. Dum rēx _____ mīlitum in Campō habet, tempestās cum tonitrū _____ [= orta] est, quae eum _____ [↔ tenuī] nimbō operuit.
12. Post tempestātem, cum rēx nusquam appāruit, mīlitēs _____ [= aliquantum temporis] maestī siluērunt.
13. _____ [= senātōrēs] vērō 'rēgem _____ [= ad caelum] raptum esse' dīxērunt omnēsque eum 'deum deō nātum' salūtāvērunt.
14. Sed aliquī ex _____ [= plēbēiīs] 'eum ā senātōribus interēptum esse' clam _____ [= accūsābant].

15. Tum senātor “Quirītēs!” inquit, “Rōmulus primā _____ [< hodiē] lūce dē caelō repente _____ mihi _____ fuit [= obviam iit].”
16. _____ [= templum] in colle Quirīnālī Rōmulō deō dicātum est.
17. _____ dīcitur numerus mīlitum locātus ad dēfendendum locum.

Exercitium 9

Lēgātī missī sunt...

1. ut pācem pet_____.
2. quī pācem pet_____.
3. ad pācem pet_____.
4. pācem pet_____.
5. pācis pet_____ causā.

cōsiliū, voluntās:

- (1) ... ut + *conī*
- (2) ... quī + *conī*
- (3) ... ad + *ger*
- (4) ... *supīnum*
- (5) ... *ger* + causā

Exercitium 10

1. Num Rōmulus mortem rēgis Tatiī lūgēbat? ...
2. Cūr Fidēnātēs Rōmānīs bellum intulērunt? ...
3. Unde Rōmānī in latus Fidēnātium impetum fēcērunt? ...
4. Quōmodo Rōmānī oppidum Fidēnās cēpērunt? ...
5. Vēientibus victīs, cūr Rōmulus urbem eōrum nōn cēpit? ...
6. Quid Vēientēs post clādem fēcērunt? ...
7. Ā Rōmulī rēgnō quot annōs Rōma tūtā pācem habēbat? ...
8. Quī appellābantur equitēs quī corpus rēgis cūstōdiēbant? ...
9. Utrīs Rōmulus rēx grātior fuit, patriciīs an plēbēiīs? ...
10. Quid ēvēnit in Campō Mārtiō cum rēx cōntiōnem mīlitum habēret? ...
11. Cum sēdēs rēgia vacua esset, quid senātōrēs affirmābant? ...
12. Omnēsne hoc crēdēbant? ...
13. Quārē Proculus Iūlius fābulam nārrāvit ‘Rōmulum sibi obvium fuisse’? ...
14. Quid Rōmulus Proculō imperāvit?
15. Ubi fānum Rōmulō deō dicātum est? ...
16. Quō nōmine appellātur Rōmulus deus? ...

Lēctiō quārta: versūs 254–353

Lēctiō IV

Exercitium 11

1. Aenēās cupidus cīvibus inclūsīs auxili_____ ferend_____ [= *auxilium ferendī*] in rēgiam penetrāvit.
2. Dīdō puer_____ intuend_____ [= *puerum intuendō*] incenditur.
3. Aborīginēs ad arcend_____ v_____ advenārum concurrunt.
4. Sabīnī convēnērunt studiō nov_____ urb_____ vidend_____ [= *novam urbem videndī*].
5. Iuvenēs Rōmānī ad rapiend_____ virgin_____ discurrunt.
6. Bīna tantum spolia opīma capta sunt: adeō rāra fuit fortūna e_____ decor_____ adipiscend_____ [= *id decus adipiscendī*].
7. Tātius aur_____ pollicend_____ [= *aurum pollicendō*] Tarpēiae persuāsīt.
8. Rōmānī cupiditāte arc_____ reciprand_____ [= *arcem reciprandī*] accēnsī montem subiērunt.
9. Patrēs populō iūs rēg_____ creand_____ [= *rēgem creandī*] dedērunt.
10. Numa cum deā Ēgeriā sermōnēs habuisse dīcitur dē sacr_____ faciend_____.
11. Tum Numa ad sacerdot_____ creand_____ animum advertit.
12. Multitūdō omnis ā vī et armīs ad rēs dīvīn_____ cūrānd_____ conversa est.
13. Fīnitimī urbem positam esse ad turbānd_____ omnium pāc_____ crēdiderant.
14. Iam vērō Rōmānōs dīligentissimōs in dī_____ colend_____ et in pāc_____ cōnservand_____ vīdērunt.

acc/gen/abl + gerundivum adiectivum

adorīri
aduncus
advertere
ancīle
assiduus
auctor fieri
augur
colere
concēdere
cōservāre
dēcernere
deinceps
diligentia
discribere
externus
fāstus
faustus
flāmen
gener
imperitāre
indicāre
inicere
integrō, dē i.
interrēgnum
interrēx
lituus
mandāre
mīrāculum
monitū
nefāstus
nocturnus
peregrīnus
saltāre
sānctus
temperāre
uti
ūtilis
vēlāre
violāre

Exercitium 12

- Interim certāmen fuit dē rēgnō, quia Sabīnī rēgem Sabīnum volēbant, veterēs Rōmānī rēgem _____ [: ex aliā patriā] nōlēbant.
- Nē cīvitatē sine rēge hostēs _____ [↔ internī] _____ [= oppugnārent], senātōrēs imperium inter sē cōsociāvērunt.
- Dēnī _____ [= aliī post aliōs] quīnōs diēs _____ [= imperābant], quōrum prīncipēs _____ appellābantur et rēgnū eōrum _____.
- Cum plēbs postulāret ut novus rēx ā sē creārētur, patrēs plēbī quidem _____ [= cessērunt], sed _____ [= statuērunt] ut, cum populus rēgem creāvisset, patrēs _____ fierent.
- Interrēx: "Quod bonum, _____ fēlixque sit, Quirītēs, rēgem creāte!"
- Numa, cum rēx creātus esset, in arcem dēductus est ab _____, quī _____, id est baculum _____ [= curvum], tenēbat.
- Augur capite _____ [= veste opertō] Iovem precātus est _____ [= ut] certīs signīs Numam rēgem esse _____ [= clārē ostenderet].
- Numa rēx urbem, quam Rōmulus vī et armīs condiderat, dē _____ [= dēnuō] iūre lēgibusque condidit.
- Iānō clausō pācem esse _____ [= nōtum fēcit].
- Annum in XII mēnsēs _____ [= dīvisit] et diēs _____ [< fās] et _____ [< nefās] fēcit, aliāsque rēs _____ [< ūtī] instituit.
- Sacra instituit, ut deōrum metum cīvibus _____ [< in + iaceret], et simulābat sē id facere _____ [< monēre] deae Ēgeriae, quācum _____ [< nox] sermōnēs habēre dīcēbātur.
- Hōc dīvīnō _____ [= rē mīrābilī] animī cīvium permovēbantur.
- Sacerdōs Iovis _____ [= semper praesēns] ' _____ Diālis' appellātur.
- Saliī, sacerdōtēs Mārtis, ' _____', arma caelestia, ferentēs et dīvīna carmina canentēs per urbem _____ solent.
- Numa Vestālēs lēgit, quās virginitāte _____ fēcit.
- Deinde _____ suum [= marītum filiae suae] pontificem lēgit, cui omnia sacra _____ [= cūranda trādīdit].
- Per omne Numae rēgnū pāx _____ [= servāta] est, nec enim finitimī fās putābant _____ [< vīs] cīvitatē quae tantā _____ [< diligēns] deōs _____ [= rēs dīvīnās cūrāret].
- Numa cīvitatē Rōmānam cum validam, tum bellī et pācis artibus _____ [↔ turbātam] reliquit.
- Magister: "Animum _____ ad haec vocābula, discipule!"

Exercitium 13

- Post Rōmulum quod certāmen fuit inter patrēs? ...
- Quid patrēs timēbant? ...
- Quī interim Rōmae imperitābant? ...
- Quid tum plēbs postulābat? ...
- Cum patrēs populō concēderent, quod iūs sibi retinēbant? ...
- Post interrēgnū quis rēx creātus est? ...
- Cūr senātōrēs rēgem peregrīnum probāvērunt? ...
- Quō augur Numam dēdūxit ut deōs cōsuleret? ...
- Quōmodo Iānus bellum et pācem indicat? ...
- Quotiēs et quandō post Numae rēgnū Iānus clausus est? ...
- Quōmodo Numa Rōmānīs deōrum metum iniēcit? ..

12. Quōs mēnsēs annō addidit Numa? ...
13. Quis est flāmen Diālis? ...
14. Quem Numa pontificem lēgit? ...
15. Cūr finitimī populī Rōmam adortī nōn sunt? ...
16. Comparā duōs rēgēs, Rōmulum et Numam! ...

Lēctiō quīnta: versūs 354–393

Exercitium 14

1. *Respiciunt oculisque _____ sibi quisque puellam.*
2. In mediō _____ [< plaudere] rēx populō signum dedit.
3. Iuvenēs Rōmānī prōtinus _____ [< ex + saliunt].
4. *Ut fugiunt aquilās, timidissima turba, _____,
utque fugit vīsōs _____ [= parvula] lupōs
sic illae timuēre virōs sine lēge ruentēs,
_____ [= mānsit] in nūllā quī fuit ante color.*
5. *Nam timor ūnus erat, _____ [= fōrma] nōn ūna timōris:
pars _____ [= scindit] crīnēs, pars sine mente sedet.*
6. *Dūcuntur raptae, _____ [= iugālis] praeda, puellae...*
7. “Nōlī tenerōs ocellōs lacrimīs _____ [= perdere]!”
8. *Rōmule, militibus scīstī dare _____ [= bona] sōlus!*
9. Ante proelium _____ lituō, id est tubā aduncā, canit.
10. Liberī, nātī et _____ [= filiae], dīcuntur ‘_____ amōris’.
11. Homō supplex humī _____ [↔ recumbit].
12. _____ est pater uxōris.

Exercitium 15

1. Equō ligneō in lītor_____ relictō, Graecī in īnsul_____ propinqu_____ abiērunt.
2. Lāocoōn hastam in lat_____ equī mīsit, sed illa in fīrm_____ rōbor_____ stetit
neque in part_____ interiōr_____ penetrāvit.
3. Anguēs in summ_____ arc_____ cōfugiunt ibique sub clipe_____ deae latent.
4. Rēgīna Cupīdinem in faci_____ Ascaniī mūtātum in gremi_____ su_____ accipit,
īnschia quantus deus in gremi_____ (/super gremi_____) sedeat.
5. Dīdō, quae super lect_____ medi_____ accubat, noctem variō sermone trahit
multa super Priam_____ rogitāns, super Hector_____ multa.
6. Magnō coortō imbre Dīdō et Aenēās, cum sub tēct_____ concēdere nōn
possent, in spēlunc_____ cōfugiunt.
7. Tarpēia ā Sabīnīs poposcit id quod in sinistr_____ man_____ habēbant; ergō
Sabīnī scūta in e_____ coniēcērunt! Hoc nārrātur super Tarpēi_____.

Exercitium 16

1. Quis poēta scrīpsit librōs quibus titulus est *Ars amātōria*?
2. In illō spectāculō quō conversī erant oculī iuvenum Rōmānōrum? ...
3. Quāndō Rōmulus signum praedae dedit? ...
4. Quid tum fēcērunt Rōmānī iuvenēs? ...
5. Mentēs virginum raptārum quae fuērunt? ...
6. Quibus verbīs iuvenēs virginēs cōsōlābantur? ...
7. Quōmodo mulierēs Sabīnae inter patrēs virōsque pācem fēcērunt? ...
8. Quid mulierēs sēcum ferēbant? ...
9. Quid agēbant parvulī liberī Sabīnārum? ...
10. Remōtīs armīs quid fēcērunt socerī et generī? ...
11. Quī tunc ūsus fuit scūtōrum? ...

Lēctiō V

agna
columba
commodum
cōnstāre
corrumpere
exsilire
faciēs
geniālis
laniāre
nāta
notāre
novellus
pignus
plausus
prōcumbere
socer
tubicen

in, sub, super
+ abl/acc

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

praep + acc/abl

Exercitium 17*Praepositio + accusativus (acc) an ablativus (abl)?*

1. ā + ... : ā senāt _____	19. inter + ... : inter man _____
2. ab + ... : ab urb _____	20. intrā + ... : intrā vāll _____
3. ad + ... : ad vīll _____	21. iuxtā + ... : iuxtā vi _____
4. adversus + ... : adversus ōr _____	22. ob + ... : ob timōr _____
5. ante + ... : ante templ _____	23. per + ... : per fenestr _____
6. apud + ... : apud medic _____	24. post + ... : post terg _____
7. circum + ... : circum coll _____	25. prae + ... : prae dolōr _____
8. citrā/cis + ... : citrā Tiber _____	26. praeter + ... : praeter ūn _____
9. contrā + ... : contrā nātūr _____	27. prō + ... : prō patri _____
10. cōram + ... : cōram popul _____	28. prope + ... : prope oppid _____
11. cum + ... : cum uxōr _____	29. propter + ... : propter īr _____
12. dē + ... : dē cael _____	30. secundum + ... : s. flūm _____
13. ē + ... : ē castr _____	31. sine + ... : sine cūr _____
14. ergā + ... : ergā parent _____	32. sub + ... /..... : vidē ex. 15!
15. ex + ... : ex urb _____	33. super + ... /..... : vidē ex. 15!
16. extrā + ... : extrā moen _____	34. suprā + ... : suprā terr _____
17. in + ... /..... : vidē ex. 15!	35. trāns + ... : trāns Rhēn _____
18. īnfrā + ... : īnfrā lūn _____	36. ultrā + ... : ultrā mar _____

Exercitium 18*-ēre/~ēre: utrum inf. praes. (inf) an ind. perf. pers. 3 plūr. (perf)?**Exemplum: tenēre inf, vēnēre perf (= vēnērunt).*

- timēre:; timuēre:
- necāvēre:; cavēre:
- fēcēre:; decēre:
- vīdēre:; rīdēre:
- fūgēre:; augēre:
- audēre:; dedēre:
- tulēre:; dolēre:
- movēre:; mōvēre:
- ēgēre:; egēre:

Exercitium 19

- cōnstāre, cōn _____ isse
- convalescere, con _____ isse
- coorīrī, co _____ um esse
- dēcernere, dē _____ isse, dē _____ um esse
- ēscendere, ē _____ isse
- fundere, _____ isse, _____ um esse
- invādere, in _____ isse, in _____ um esse
- percellere, per _____ isse, per _____ um esse
- prōcumbere, prō _____ isse
- prōdere, prō _____ isse, prō _____ um esse

~ēre (= ~ērunt)
ind perf pers 3 pl

co-oritur

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM TERTIVM

Lēctiō prīma: versūs 1– 76

Exercitium 1

1. Tullus Hostīlius, rēx _____ [= ingeniō] ferōx, proximō rēgī _____ [↔ similis] fuit.
2. Cum nepōs esset Hostiī Hostiliī, ducis clārissimī, _____ [< avus] glōriā _____ [= incitābatur] ad bellum faciendum.
3. Cum Albānī praedās ex agrō Rōmānō ēgissent, lēgātī Rōmānī Albam missī sunt, ut rēs _____, sed superbē dīmissī sunt.
4. Ergō Albānīs bellum indīxērunt, et haec Tullō _____.
5. Eōdem tempore lēgātī Albānī rēs repetentēs Rōmae benignē exceptī sunt atque convīviō rēgis _____.
6. Interrogātī ‘quid petītum vēnissent?’ sē _____ [= excūsāre] coepērunt, ‘cum _____ [= nōlentēs] aliquid quod Tullō _____ [↔ placēret] dictūrī essent.’
7. “Rēs repetītum vēnimus” inquit; “nisi redditae erunt, bellum vōbīs _____ iussī sumus.”
8. Ergō _____ [= ab utrāque parte] bellum parābatur.
9. Hoc bellum inter populōs _____ [= ab eōdem ortōs] _____ [< cīvēs] bellō simile erat.
10. Inter Rōmam et (castra) _____ [< stāre] Albāna breve _____ erat.
11. Rēge Cluiliō mortuō Albānī Mettium _____ [< dictāre] creant.
12. Cōpiīs in aciem ēductīs ducēs prōcessērunt ad colloquium dē rē quae ad utrumque populum _____.
13. Mettius Tullum monuit ‘exercitūs pugnantes spectātum irī ab Etrūscīs, ut eōs pugnā cōfectōs _____ [= oppugnārent].’
14. Ergō frātrēs _____, ternī Horātiī Cūriātiīque, quī forte in utrōque exercitū erant, rogātī sunt ut prō suā utrīque patriā pugnārent.
15. Horātiī et Cūriātiī nec aetāte nec vīribus _____ [= imparēs] fuērunt.
16. Ante pugnam foedus _____ est hīs verbīs: “Is populus cuius cīvēs hōc certāmine vīcerit, alterī populō cum bonā pāce imperitābit.”
17. Nōmen ‘fossa Cluilia’ vetustāte _____ [= ē memoriā exiit].
18. Quī senex fierī incipit _____ dīcitur.
19. _____ [= quantō] altiōrēs sunt mūrī, _____ [= tantō] facilius oppidum dēfenditur.

Exercitium 2

1. Domitiānus templum Iovis tantīs dīvitiīs exōrnāvit _____ nihil magnificentius fierī pos_____.
2. Domus Nerōnis ita aurō splendēbat _____ ‘domus aurea’ nōminā_____.
3. Nerō ipse domum suam perfectam ita probāvit _____ ‘sē’ dīc_____ ‘quasi hominem tandem habitāre coepisse!’
4. Rēx Sāturnus tantā iūstitiā fuisse dīcitur _____ nēmō servī_____ sub illō.
5. Sōl flagrāns agrōs siccōs adeō torrēbat _____ nec herbam nec frūmentum ferre pos_____.
6. Tanta opibus Etrūria erat _____ tōtam Italiam fāmā nōminis suī implēv_____.
7. Tantum opēs Latīnōrum crēverant _____ nūllī finitimī arma movēre ausī s_____.
8. Lupa adeō mītis fuisse dīcitur _____ infantibus ūbera praebe_____.

Cap. XLIII

Lēctiō I

~~abolēscere~~

aggredi

avitus

civilis

cognātus

dictātor

dispār

displicere

dissimilis

icere, foedus ī.

indicare

indolēs

interesse

invitus

~~abolēscere~~

pertinere

purgare

quō ... eō

renūntiāre

repetere, rēs r.

senēscere

spatium

stativa

stimulare

trigeminī

utrimque

ut cōnsecūtivum

9. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ____ cuilibet finitimārum cīvitatū bellō pār es ____.
10. Ā Rōmulō vīribus datīs tantum valuit urbs Roma ____ in XL deinde annōs tūtā pācem habē ____.
11. Tempestās tam dēnsō nimbō rēgem operuit ____ cōspectum eius mīlitibus abstul ____.
12. Pāx ita convēnerat ____ Etrūscīs Latīnisque fluvius Tiberis finis es ____.
13. Inter frātrēs convēnit ____ Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventīnō auspicā ____.
14. Forte ēvēnit ____ agrestēs Rōmānī ex Albānō agrō, Albānī ex Rōmānō praedās ag ____.
15. Mōs Rōmānōrum est ____ Sātūrnālībus servī cum dominīs accumb ____.
16. Venus nova cōsilia in animō versat: ____ Cupīdō prō Ascaniō veni ____ atque rēginā amōre incend ____.
17. Patrēs populō concēdendum esse cēnsuērunt – ita tamen ____ nōn plūs iūris da ____ quam retinē ____.
18. Foedus ictum est inter Rōmānōs et Albānōs hīs lēgibus ____ cuius populī cīvēs eō certāmine vīcissent, is alterī populō imperitā ____.

Exercitium 3

1. Numā mortuō quem rēgem populus creāvit? ...
2. Cuius nepōs fuit Tullus Hostīlius? ...
3. Comparā rēgēs Numam et Tullum! ...
4. Quam causam bellī faciendī invēnit Tullus? ...
5. Quārē Rōmānī et Albānī inter sē lēgātōs mīsērunt? ...
6. Quōmodo lēgātī Albānī Rōmae exceptī sunt? ...
7. Uter populus prius lēgātōs rēs repetentēs dīmīsīt? ...
8. Quid tum fēcērunt lēgātī Rōmānī? ...
9. Cūr bellum inter Rōmam et Albam simile fuit bellō cīvīlī? ...
10. Ubi locāta sunt castra Albāna? ...
11. Post mortem rēgis Cluiliī quis fuit dux Albānōrum? ...
12. Cōpiīs in aciem ēductīs, quid Mettius Tullō nūntiāvit? ...
13. In colloquiō ducum quid Mettius sē metuere dīxit? ...
14. Quōmodo Albānī et Rōmānī magnum proelium vītāvērunt? ...
15. Quibus condiōnibus trigeminī dīmīcāvērunt? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 77–153

Exercitium 4

uter, *pl* utrī
neuter, *pl* neutri
alter, *pl* alterī
uterque, *pl* utrīque
utrimque *adv*

1. ____ rēx bellicōsior fuit, Rōmulusne an Tullus?
2. ____ rēx bellicōsus fuit, ____ eōrum pācem servābat.
3. Discordia fuit inter Rōmānōs et Albānōs, cum ____ [: et Rōmānī et Albānī] praedās ex ____ agrīs ēgissent.
4. ____ [= ex utrāque parte] lēgātī ad rēs repetendās missī sunt.
5. Tullus: “Deōs faciō testēs ____ prius populus ____ populī lēgātōs rēs repetentēs superbē dīmīserit!”
6. Bellum ____ omnibus vīribus parābātur.
7. Ante pugnam Mettius “Ineāmus viam” inquit, “quā sine multō sanguine ____ populī dēcernī possit ____ imperent.”
8. In ____ exercitū erant trigeminī frātrēs, Horātiī Cūriātiīque; eōs rogant rēgēs ‘ut ____ prō suā patriā dīmīcent’.
9. ____ [: nec Horātiī nec Cūriātiī] recūsāvērunt.

10. Foedus ictum est hīs lēgibus ‘ut populus cuius cīvēs eō certāmine vīcissent is _____ populō cum bonā pāce imperitāret.’
11. Rōmānī et Albānī _____ suōs adhortābantur.
12. Cum singulī superessent, _____ incolumis fuit, _____ vulnerātus.
13. Post pugnam _____ suōs mortuōs sepeliunt.

Exercitium 5

1. Dum utriūque suōs _____ [= hortantur], ternī iuvenēs concurrunt.
2. Duo exercitūs _____ castrīs [= ante castra] stantēs illam pugnam dē pūblicō imperiō aut _____ [= servitūte] intentī spectant.
3. Arma _____ [= strepitum fēcērunt] nec tantum _____ [$<$ movēre] corporum et _____ [$<$ agitāre] _____ [= in utramque partem] gladiōrum, sed etiam vulnera spectābantur.
4. Tribus Albānīs vulnerātīs, duo Rōmānī _____ [= morientēs] concidērunt, ūnus verō _____ [= incolumis] fuit.
5. Horātius, cum tribus Albānīs vulnerātīs _____ [= nūllō modō] pār esset, intellēxit pugnam dīvidendam esse, ut singulōs vinceret.
6. Ergō fugere coepit, et respiciēns vīdit trēs Albānōs vulnerātōs sē magnīs _____ [= spatiīs interiectīs] persequī.
7. Citō conversus proximum Albānum cecīdit, dum exercitus Albānus alterīs _____ [= clāmōre suādet] ut frātrī auxilium ferrent.
8. Victor gladiō _____ [= nōn tāctus] alterum Albānum interfēcit, priusquam tertius eum cōsequī posset.
9. Iam tertius Albānus, quī vulnere et cursū fessus _____ [= caedem] frātrum vīderat, sōlus victōrī hostī _____ [= oppositus] est.
10. Horātius citō pugnā _____ est [= pugnam cōnfēcit]: Cūriātiō gladium in _____ dēfixit eumque spoliāvit.
11. Horātiō spolia Cūriātiī prae sē gerentī obviam vēnit soror, quae Cūriātiō _____ [= spōnsa] fuerat.
12. Ut super frātris umerōs _____ [= pallium] spōnsī agnōvit, _____ [= cum flētū] eum mortuum lūget.
13. Incitātus _____ [$<$ complōrāre] sorōris Horātius eam verbīs _____ atque gladiō _____!
14. Ob hoc facinus _____ [= crūdēle] Horātius ā _____ [= duōbus virīs] in iūs (in iūdicium) vocātus est.
15. Lēgis verba haec erant: “Duumvirī _____ [: scelus māximum] iūdicent. Sī vincent, caput _____ [= vėlātō]! Infēlicī arborī _____ [= fūne] _____! Verberātō vel intrā vel extrā _____!”
16. In nōmine *Iuppiter* _____ [$<$ geminus] littera *p*.

adhortārī
agitātiō
anceps
atrōx
complōrātiō
dēfungī
dēspondēre
duumvirī
exspirāre
flēbilis
gemināre
inclāmāre
increpāre (*bis*)
intāctus
integer
intervāllum
iugulum
mōtus
nēquāquam
obicere
obnūbere
palūdāmentum
perduelliō
pōmērium
prō
restis
servitium
strāgēs
suspendere
trānsfigere

Exercitium 6

1. Quid trigeminīs pugnantibus ob oculōs versābātur? ...
2. Post prīmum concursum quid spectāculō fuit? ...
3. Cūr exercitus Albānus gaudiō conclāmāvit? ...
4. Incolumēsne erant trēs Albānī? ...
5. Horātiusne vulnerātus erat? ...
6. Sōlusne Hōrātius simul cum tribus Albānīs pugnāvit? ...
7. Quōmodo pugnam eōrum dīvisit? ...
8. Cūr facillimē victus est tertius Cūriātius? ...
9. Quōmodo Horātius victor ā Rōmānīs acceptus est? ...
10. Ubi sepultī sunt duo Horātiī et trēs Cūriātiī?

Lectio III

oratio rēcta: ipsa verba
loquentis (“...”)
↔ oratio oblīqua (“...”)

oblīquus -a -um:
/ līnea oblīqua
| līnea rēcta

absolvere
circumdūcere
citātus
colligāre
condemnāre
cōfluere
cornū
crīmen
cruciātus
decorāre
dēficere
dēfōrmis
dīrigere
foeditās
interclūdere
iūdex
laqueus
liberātor
palam

11. Quid Tullus Mettiō imperāvit? ...
12. Ā quibus hostibus Tullus bellum timēbat? ...
13. Quid Horātius victor rediēns prae sē gerēbat? ...
14. Quis Horātiō obviam iit ante portam Capēnam? ...
15. Quid fēcit Horātius cum soror eius mortem Cūriātī lūgēret? ...
16. Populusne Rōmānus hoc facinus probāvit? ...
17. Quī iūdicēs perduelliōnem iūdicant? ...
18. Quid est pōmērium? ...

Lectio tertia: versūs 154–230

Exercitium 7

Mūtā orātiōnem oblīquam (“...”) in rēctam (“...”) aut rēctam in oblīquam!
Exemplum: Horātius dīxit ‘sē ad populum prōvocāre’: “Ad populum prōvocō.”

1. Hōrātius pater prōclāmāvit ‘sē filiā suā iūre caesam iūdicāre!’:
“_____ filiā _____ iūre caesam iūdic_____!”
2. Mettius Fidēnātibus ‘sē ad eōs trānsitūrum esse’ prōmisit: “Ad _____ trāns_____, Fidēnātēs!”
3. Eques nūntiat rēgī ‘abire Albānōs!’: “Ab_____ Albān_____!”
4. Rēx eum ‘redire in proelium’ iubet: “Red_____ in proelium!”
5. Tullus dīxit ‘suō iūssū circumdūcī Albānum exercitum’: “_____ iūssū circumdūc_____ Albān_____ exercit_____.”
6. Post proelium rēx dīxit ‘iniussū _____ Albān_____ subi_____ ad montēs’: “Iniussū meō Albānī subiēre ad montēs”
7. Latīnus Trōiānōs interrogāvit ‘unde venī_____ et quid quaer_____’:
“Unde ven_____ et quid quaer_____?”
8. Trōiānī respondērunt ‘sē Trōiā ven_____ et novam sēdem quaer_____’:
“Trōiā ven_____ et novam sēdem quaer_____.”
9. Rōmulus: “Iuppiter! Dēm_____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist_____!” Rōmulus Iovem orāvit ‘ut dēm_____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist_____!’

Exercitium 8

1. Duumvirī, _____ sevērissimī, Horātium _____ [= poenam meruisse iūdicāvērunt].
2. Līctor manūs eius _____ et collō _____ inicere iussus est.
3. Horātius vērō ad populum _____, ut novum iūdicium fieret.
4. _____ [< prōvocāre] factā, in eō iūdictiō pater Horātiī senex _____ [= pūblicē clāmāvit] ‘filiā suā iūre caesam esse’!
5. Pater filium suum, quem modo _____ [< decus] ovantemque victōriā viderat, inter verbera et _____ [< cruciāre] vidēre nōluit, nec populus Rōmānus tam _____ [= foedum] spectāculum ferre potuit.
6. Ergō populus tam grave _____ neglēxit ac _____ [< liberāre] urbis Rōmae _____ [↔ condemnāvit].
7. Virtūs Horātiī eum ā tantā _____ suppliciī [= ā tam foedō suppliciō] dēfendit.
8. Mettius, cum īram _____ [= populī] Albānī sentīret, prāvīs cōsiliīs animōs _____ [= cīvium] sibi _____ temptāvit.
9. Quoniam bellum _____ [↔ clam] gerere nōn audēbat, clam _____ [< prōdere] parābat.
10. Persuāsit Fidēnātibus ut ā sociīs Rōmānīs _____ et cum Vēientibus bellum inferrent Rōmānīs.

11. Tullus contrā hostēs dūcit et cum Mettiō et exercitū Albānō castra locat ubi Tiberis et Aniō fluvī _____.
12. In aciē Vēientēs dextrum _____ tenuērunt, sinistrum Fidēnātēs; Tullus Rōmānōs adversus Vēientēs _____, Albānōs contrā Fidēnātēs.
13. Mettius vērō exercitum suum _____ [= paulātim] ad montēs abdūxit!
14. Cum Rōmānī mīrārentur cūr Albānī abirent, Tullus prōclāmāvit ‘suō iussū _____ Albānum exercitum ut Fidēnātium terga invādat.’
15. Itaque Fidēnātēs, nē _____ ab oppidō, terga vertērunt.
16. Fidēnātibus fugātīs, Tullus in Vēientēs aliēnō pavōre ac _____ [*< trepidāre*] percussos, impetum fēcit eōsque fūdit.
17. Equus _____ est quī citō currit.

populārēs
prōclāmāre
prōditiō
prōvocāre
prōvocātiō
reconciliāre
sēnsim
trepidātiō
vulgus

Exercitium 9

1. Cūr duumvirī Horātium nōn absolvērunt? ...
2. Quid līctor iussus est? ...
3. Ā duumvirīs condemnātus quid fēcit Horātius? ...
4. Quis Horātium in eō iūdicīō dēfendit? ...
5. Quid pater Horātiī populum ōrābat? ...
6. Quid senex pater ostentāvit? ...
7. Cūr Horātius ā populō Rōmānō absolūtus est? ...
8. Quamobrem irātum erat vulgus Albānum? ...
9. Quōmodo Mettius animōs cīvium reconciliāre cōnātus est? ...
10. Cūr Fidēnātēs ā sociīs Rōmānīs ad Vēientēs dēfēcērunt? ...
11. Ubi proelium cum Fidēnātibus Vēientibusque factum est? ...
12. In aciē contrā quōs instrūctī sunt Albānī? ...
13. Quid fēcit Mettius, cum palam ad hostēs trānsire nōn audēret? ...
14. Quārē Fidēnātēs terga vertērunt? ...
15. Quid Vēientēs ab effūsā fugā arcēbat? ...
16. Inter hoc proelium quid fēcerat Mettius et exercitus Albānus? ...
17. Rōmulus: “Iuppiter! Dēm__ terrōrem Rōmānīs fugemque foedam sist____!”
Rōmulus Iovem ōrāvit ‘ut dēm____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist____.’

Lēctiō quārta: versūs 231–298

Lēctiō IV

Exercitium 10

1. Anchīsēs: “Dī caelestēs, sī mē vītam prōdūcere volu_____, hanc patriam mihi servāv_____.”
2. Īlioneus: “Sī rēgem et sociōs salvōs invēn_____, Italiam petēmus.”
3. Dīdō: “Nisi certum mihi es_____ nūllī virō nūbere, amōrī Aenēae fortasse succumb_____.”
4. Anna: “Quanta erit glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūnx_____!”
5. Dīdō: “Sī infāntem dē tē habē_____, sī quī parvulus Aenēās in aulā meā lūd_____, nōn omnīnō dēserta vidē_____.”
6. Dīdō: “Etiam sī pugnae fortūna dubia fu_____, quem metuī moritūra? Facēs in castra tul_____, carīnās flammīs dēlēv_____, filium patremque cum genere exstīnx_____ – et ipsa mēmet super eōs iēc_____!”
7. Dīdō: “*Fēlix, heu, nimium fēlix* [essem] – *sī lītora tantum numquam Dardaniae tetig_____ nostra carīnae!*”
8. Gemitū et ululātū fēminārum tēcta resonant – nōn aliter quam sī omnis Karthāgō ab hostibus capta es_____ flammaeque furentēs per aedēs hominum atque deōrum volv_____.

sī/nisi
+ fut perf
conī imperf
conī plūsqperf

9. "At si quis vestrae deus es _____ originis auctor, in tam praecipiti tempore fer _____ opem."
10. "Fer _____ opem certē, si nōn ope māter egē _____."
11. Haec precātus, velut si sēns _____ auditās precēs, "Hinc" inquit Rōmulus, "Rōmānī, Iuppiter resistere atque iterāre pugnam iubet."
12. Interrēx: "Si rēgem dignum creāv _____, patrēs auctōrēs fient."
13. Rōmule, mīlitibus scīstī dare commoda sōlus:
haec mihi si ded _____ commoda, mīles erō!
14. Horātius ā tribus Cūriātiis victus _____, nisi fugā suā pugnam eōrum dīvīs _____.
15. Tullus: "Albānī ducem secūtī sunt, ut et vōs, si ego inde agmen abdūcere volu _____, fēc _____."
16. Tullus: "Si ipse discere pos _____ fidem ac foedera servāre, vīvum tē id docu _____."

Exercitium 11

at
centuriō
circumsistere
continēns
cōntiōnārī
culpa
dīmiciatiō
dīruere
distrahere
dīversus
ductor
duplicāre
ēdicere
effringere
grātulārī
hesternus
illūcēscere
iniussū
īnsānābilis
lacerāre
ligāre
maestitia
miserābilis
occupāre
passim
perfidia
pulvis
quadrīgae
ruīna
ruptor
saepīre
supplēre
trādūcere
turma
vagārī
violāre

1. Mettius, quī proelium spectāverat, Tullō dē victōriā _____ est.
2. Ubi _____ [= lūcēre coepit], duo exercitūs ad cōntiōnem vocātī sunt.
3. Albānī proximī stābant, ut Tullum dē proeliō _____ [= herī factō] _____ [= prō cōntiōne loquentem] audīrent.
4. Mīlitēs Rōmānī Albānōs _____ [= circumdant] .
5. Ibi Tullus dīxit 'Albānōs _____ [↔ iussū] suō ad montēs abiisse!'
6. "Nec _____ omnium Albānōrum est" inquit; "ducem secūtī sunt: Mettius est _____ [< dūcere] itineris et foederis _____ [< rumpere]."
7. Tullus, quī nōn magis cum hostibus quam cum _____ [< perfidus] sociōrum dīmiciāverat, hanc _____ [< dīmiciāre] periculōsiōrem esse cēnsēbat.
8. Dum _____ [< centuria] Mettium _____ [= cingunt], Tullus "Mettī Fūfētī!" inquit "Quoniam tuum ingenium _____ est [= sānārī nōn potest], _____ [= saltem] tū tuō suppliciō docē hūmānum genus ea sāncta crēdere quae ā tē _____ sunt!"
9. Cum Mettius ad duōs currūs _____ [= vīctus] esset, _____ [= quaternī equī] in _____ [= contrāriās] partēs concitātī sunt: ita corpus eius _____ [= laniātum] est.
10. Ut Mettius animum inter Fidēnātēs Rōmānōsque ancipitem gesserat, ita corpus eius in duās partēs _____ est.
11. Tullō in animō erat populum Albānum Rōmam _____.
12. Post prōditiōnem Mettiī Alba _____ [= destrūcta] est.
13. Magna erat _____ [< maestus] Albānōrum, cum postrēmum per domōs suās _____ [= errārent].
14. Cum dīruerentur domūs, _____ velut nūbe omnia implēvit.
15. Agmen _____ [: sine intervāllō] migrantium _____ [< miserārī] urbem reliquit.
16. Rōmānī _____ [= ubīque] pūblica prīvātaque aedificia dīruērunt.
17. Templā ab armātīs _____ sunt, nec vērō dīruīta, sicut ab rēge _____ erat.
18. Numerus cīvium Rōmānōrum _____ [< duplex] est: ita Rōma crēscēbat Albae _____ [< ruere].
19. Tullus ex Albānīs decem equitum _____ lēgit.
20. Ut urbs expugnētur, necesse est portās _____ [< ex + frangere].
21. In hōc exercitiō vocābula quae dēsunt _____ sunt.

Exercitium 12

1. Posterō diē quō vocātī sunt exercitūs? ...
2. Quī rēgi Rōmānō proximī stābant in cōtiōne? ...
3. Quid dīxit Tullus dē dīmiciōne hesternā?
4. Quem rēx Rōmānus prōditiōnis ac perfidiae accūsāvit? ...
5. Quid Tullō in animō erat facere populō Albānō? ...
6. Cūr iuvenēs Albānī ad haec silentium tenēbant? ...
7. Quid Tullus suppliciō Mettīi hūmanum genus docēre volēbat? ...
8. Quārē legiōnēs Rōmānae Albam missī sunt? ...
9. Num cīvēs Albānī tumultum fēcērunt? ...
10. Cūr cūctī Albānī urbem suam reliquērunt? ...
11. Quid Tullus dē templis Albānōrum ēdīxerat? ...
12. Quot annōs urbs Alba steterat? ...
13. Quantō māior factus est numerus cīvium Rōmānōrum? ...
14. Quī mōns urbī additus est? ...
15. Quō senātus ā Tullō Hostiliō auctus conveniēbat? ...
16. Quōmodo Tullus equitātum suum auxit? ...

Lēctiō quīnta: versūs 299–358

Exercitium 13

1. Eā _____ [= eō tempore] Sabīnī gēns opulentissima erat
_____ [= post] Etrūscōs.
2. Equitātū auctō, Tullus bellum contrā Sabīnōs summā _____ [= omnibus
vīribus] parābat.
3. Ad silvam Malitiōsam Sabīnōs _____ [= plānē vīcit], nam ab
equitibus repente _____ turbātī sunt ordinēs Sabīnōrum.
4. Interim Albānī sacra Rōmāna _____ aut _____ [< colere]
deōrum reliquerant.
5. Pestilentia ortā, tamen rēx iuvenibus nūllam quiētem dabat ā _____
[= officium mīlitum], _____ [= quoad] ipse morbō affectus est.
6. Tum deōs colere coepit atque etiam populum _____ [= metū deōrum]
implēvit.
7. Iam populus eum _____ rērum quī sub Numā fuerat dēsiderābat.
8. Postrēmō rēx Iovis fulmine ictus cum domō suā _____ [= flagrāvit].
9. ‘Dē _____’ est titulus artis _____ [< orātor] quam Cicerō
adulēscēns scrīpsit dē inveniendīs _____ [< arguere].
10. In librō II huius operis Cicerō _____ Horātii affert.
11. Cum Horātius, victīs Cūriātīs, domum sē _____ [= redīret], soror
eius _____ [= iterum iterumque] Cūriātium spōnsum nōmināvit
cum _____ [= complōrātiōne]; is tum sorōrem suam occīdit
– atque accūsātus est.
12. Verba crīminis, ut “Iniūriā sorōrem occīdistī”, ‘_____’ dīcitur.
13. _____ est respōnsum quō crīmen dēpellitur, ut “Iūre occīdī.”
14. Quaeritur in iūdictiō ‘Iūrene occīderit?’ id quod ‘_____’ dīcitur.
15. ‘_____’ dīcitur causa quā factum dēfenditur, ut “Horātia enim hostium
mortem lūgēbat, frātrum neglegēbat, meam victōriam molestē ferēbat.”
16. ‘_____’ est respōnsum quō ratiō infirmātur, ut “Nec tamen eam
ā frātre _____ [= nōn condemnātam] necārī oportuit.”
17. ‘_____’ [< iūdicāre] est ‘cum Horātia frātrum mortem neglegeret,
hostium lūgēret, frātris et populī Rōmānī victōriā nōn gaudēret, oportueritne
eam ā frātre indemnātam occīdī?’

Lēctiō V

argūmentum
causa
cōnflagrāre
cultus
dēpulsio
dēvincere
dōnec
identidem
indemnātus
infirmātiō
intentio
invehere
inventio
iūdictiō
lāmentātiō
mīlitia
ope, summā o.
orātōrius
quaestiō
ratiō
recipere sē
religiō
secundum
status
suscipere
tempestās

Exercitium 14

1. Exercitū auctō cui gentī Tullus bellum indixit? ...
2. Quae causae huius bellī afferēbantur? ...
3. Cūr victī sunt Sabīnī ad silvam Malitiōsam? ...
4. Dēvictīs Sabīnīs, quid in monte Albānō factum esse nūntiātum est? ...
5. Quid vōx caelestis Albānōs monuisse dīcitur? ...
6. Cūr ita monendī erant Albānī? ...
7. Cūr iuvenēs Rōmānī militiam recūsāre coepērunt? ...
8. Ubi rēx iuvenum corpora sāniōra esse rēbātur, domīne an militiae? ...
9. Quid accidit cum rēx ipse quoque morbō affectus est? ...
10. Morbōne mortuus est rēx Tullus? ...
11. Quot annōs ille rēgnāvit? ...
12. In quō librō suō Cicerō causam Horātiī affert? ...
13. In eā causā quae est intentiō sive crīmen? ...
14. Quae est dēpulsiō huius intentiōnis? ...
15. Quae igitur quaestiō est? ...
16. Tūne sorōrem Horātiī iūre caesam esse cēnsēs? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 15*Datur persōna 1 singulāris indicātivī praesentis.**Dā infīnitivum praesentis!**Exempla: negō, negāre; legō, legere; lēgō, lēgāre.*

ind praes 1 sg inf praes

1. -ō, -or	-āre, -ārī
2. -eō, -eor	-ēre, -ērī
3. -ō, -or	-ere, -ī
-iō, -ior	-ere, -ī
4. -iō, -ior	-ire, -īrī
eō	īre
-eō	-ire

1. parō, par____; pariō, par____; reperiō, reper____.
2. dōnō, dōn____; pōnō, pōn____; pūniō, pūn____; cōnor, cōn____.
3. claudō, claud____; laudō, laud____; plaudō, plaud____; audiō, aud____.
4. sentiō, sent____; nūntiō, nūnti____; mentior, ment____.
5. redeō, red____; rīdeō, rīd____; reddō, redd____.
6. ēducō, ēduc____; ēdūcō, ēdūc____; doceō, doc____.
7. pāreō, pār____; pereō, per____; aperiō, aper____; prōcreō, prōcre____.
8. conciliō, concili____; dēsiliō, dēsil____; spoliō, spoli____.
9. cōficiō, cōfic____; cōsociō, cōsoci____; conveniō, conven____.
10. fugō, fug____; fugiō, fug____; vāgiō, vāg____.
11. servō, serv____; serviō, serv____; solvō, solv____.
12. orior, or____; morior, mor____; glōrior, glōri____; moror, mor____.
13. complector, complect____; comitor, comit____, potior, pot____.
14. cūstōdiō, cūstōd____; ōrdior, ōrd____; prōgredior, prōgred____.
15. nesciō, nesc____; nāscor, nāsc____; nōscō, nōsc____; secō, sec____.
16. abigō, abig____; nāvigō, nāvig____; corrigō, corrig____; ligō, lig____.
17. veniō, ven____; vēneō, vēr____; vēndō, vēnd____; vēnor, vēn____.
18. vincō, vinc____; vinciō, vinc____; cruciō, cruci____; efficiō, effic____.
19. vertō, vert____; certō, cert____; nūdō, nūd____; lūdō, lūd____.
20. indicō, indic____; indicō, indic____; dēdicō, dēdic____; necō, nec____.
21. appellō, appell____/appell____; colligō, collig____/collig____.
22. trucidō, trucid____; occidō, occid____.

Exercitium 16

ag-gredior -iuntur

1. abolēscere, _____isse
2. aggredi, ag_____um esse
3. dēfungī, dē_____um esse
4. dēspondēre, dē_____isse, dē_____um esse
5. dīrigere, dī_____isse, dī_____um esse

6. dīruere, dī_____isse, dī_____um esse
7. effringere, ef_____isse, ef_____um esse
8. illūcēscere, il_____isse
9. increpāre, in_____isse
10. rēri, _____um esse
11. saepīre, _____isse, _____um esse
12. senēscere, _____isse
13. supplēre, sup_____isse, sup_____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVARTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–90

Exercitium 1

1. Post mortem Tullī Hostiliī interrēx _____ [= concilium ad rēgem creandum] habuit et populus Ancum Mārcium rēgem creāvit.
2. Latīnī, cum novum rēgem ōtiōsum fore crēdebant, _____ [*< incurrere*] in agrum Rōmānum fēcērunt.
3. Ancus iūs _____ scripsit quō rēs repetuntur et bellum indīcitur.
4. Lēgātus cum finēs hostium trānsit et cum oppidum et forum _____ [= *intrat*] _____ [*< postulāre*] peragit Iovem testem faciēns.
5. Sī nōn dēduntur quae _____ [= *poscit*], post xxxiii diēs bellum hīs _____ [= *ferē*] verbīs indīcit:
6. “Audī, Iuppiter, dīque omnēs caelestēs vōsque _____ [*< terra*] vōsque _____ [= *īferī*], ego vōs _____ [= *testēs faciō*] hunc populum iniūstum esse neque iūs _____ [= *solvere*]!”
7. Tum _____ [= *lēgātus dē iūre bellī*] Rōmam redit ut _____ nātū [*: patrēs*] cōnsulat, quō _____ [= *modō*] iūs adipīscantur.
8. Rēx quemque senātōrem sententiam rogat: “Quid cēnsēs?” et ille: “Pūrō piōque _____ [= *bellō*] rēs quaerendās cēseō itaque _____ que [= *dēcernōque*].”
9. Cum māior pars senātōrum in eandem sententiam ībat, fētiālis hastam _____ [= *ferrō mūnītā*] sanguineam ēmittēbat in finēs eōrum quī adversus populum Rōmānum _____ [= *male fēcērāt*].
10. Hōc modō tum Latīnīs bellum indictum est, et id _____ [= *eum mōrem*] posterī accēpērunt.
11. Cūrā sacrōrum sacerdotibus _____ [= *mandātā*], Ancus aliquot oppida Latīnōrum vī cēpit et cīvēs eōrum Rōmam trādūxit.
12. Postrēmō urbem Medulliam, quae magnīs _____ [*< mūnīre*] et praesidiō validō _____ [*< firmus*] erat, expugnāvit.
13. Latīnīs in Aventīnō et valle Murciā sēdēs datae sunt, et Iāniculum quoque urbī adiectum est, nē _____ [= *nē umquam*] ea arx hostium esset.
14. Ancus aedem Iovis Feretriī _____ [*< amplus*] atque Carcerem aedificāvit, ut cīvēs ā facinoribus _____ [*< clam*] dēterrērentur.
15. Imperium Rōmānōrum ūsque ad mare _____ [= *extentum*] est, Ōstia urbs condita et circā eam _____ [*< sāl*] factae.
16. Fētiālis dīcitur is quī _____ [= *lēgātus mittitur*] ad rēs repetendās et bellum indīcendum.
17. Homō āmēns suae mentis _____ nōn est.

Cap. XLIV

Lēctiō I

amplificāre
clandestīnus
comitia
compos
cōnsciscere
cōsentire
dēlinquere
dēmandāre
duellum
exposcere
fermē
ferrātus
fētiālis *adi*
fētiālis *m*
firmāre
incursiō
īfernus
ingredi
īnstitūtum
lēgāre
māiōrēs nātū
mūnitiō
pactō, quō p.
persolvere
postulātum
prōferre
quandō
salinae
terrestris
testārī

Exercitium 2

1. Mortuō Tullō Hostīliō quem rēgem populus Rōmānus creāvit? ...
2. Quis fuit avus Ancī Mārcii? ...
3. Ancusne mōrēs avī suī secūtus est? ...
4. Cūr Latīnī incursiōnem in agrum Rōmānum facere ausī sunt? ...
5. Quod iūs scrīpsit Ancus, ut bella rītū indīcerentur? ...
6. Quārē fētiālis mittēbātur ad finitimōs quī praedam fēcerant? ...
7. Quid faciēbat fētiālis sī rēs quās repetiverat nōn redditae erant? ...
8. Quibus verbīs rēx quemque senātōrem sententiam rogābat? ...
9. Quōmodo fētiālis bellum indīcēbat? ...
10. Quī cultum deōrum cūrābant dum Ancus bellum gerit? ...
11. Cūr difficile erat Medulliam capere? ...
12. Quōmodo Ancus bellō Latīnō rēs Rōmānās auxit? ...
13. Cūr Ancus Mārcius Carcerem aedificandum cūrāvit? ...
14. Quae aedēs ab Ancō amplificāta est? ...

*Lēctiō II**Lēctiō secunda: versūs 91–158***Exercitium 3**

accīre
āles
āmigrāre
aptus
augurium
bona
carpentum
cōgitātiō
cōmis
commigrāre
compōnere
cōnsensus
cōnspicius
dēcēdere
dīvinitus
exsul
fungī
hērēs
honōrāre
indignitās
locus
māternus
novitās
nūntia
nurus
perītus
pilleus
sēditio
strēnuus
testāmentum
tūtor
volitāre

1. Dēmarātus Corinthius ob _____ [= discordiam] cīvium Tarquiniōs _____ [= migrāvit]; ibi filiōs Lucumōnem et Arrūntem genuit.
2. Patre mortuō Lucumō omnium bonōrum _____ fuit, nam Arrūns prior quam pater _____ [= mortuus erat], neque pater sciēbat _____ [= uxōrem filiī] gravidam esse.
3. Itaque Dēmarātus nepōtis in _____ suō oblītus erat, ac puerō egentī Egeriō (/Egerius) nōmen datum est.
4. Tanaquīl, uxor Lucumōnis summō _____ nāta, virum suum _____ [= decorātum] vidēre volēbat.
5. Cum Etrūscī Lucumōnem ut _____ [= profugō ē patriā] nātum spernerent, uxor eius Tanaquīl eam _____ [< indignus] aegrē ferēbat.
6. Ergō virō suō persuāsit ut cum omnibus _____ suīs Tarquiniīs ex patriā _____ [< māter] _____.
7. Rōma ad honōrem adipiscendum _____ [= idōnea] fuit, quia in novō populō locus est fortī ac _____ [= impigrō] virō.
8. Dum Lucumō cum uxōre _____ [= currū] Rōmam vehitur, aquila repente _____ eius rapuit superque eōs _____ [= hūc illūc volāns] rūsus capitī aptē reposuit.
9. Tanaquīl, quae prōdigiōrum _____ [↔ ignāra] erat, 'eam _____ [< āla] _____ [f< nūntius] deōrum vēnisse' dīxit, et 'pilleum velut _____ [= ā diīs] virō redditum esse.'
10. Hoc _____ [= auspiciū] animum Lucumōnis _____ [< cōgitāre] implēvit dē rēgnō adipiscendō.
11. Lūcium Tarquīnium sē appellāvit, ac Rōmānōs, quibus ob _____ [< novus] et dīvitiās _____ [< cōnspicere] erat, _____ [= benignē] invītābat ac beneficiīs sibi conciliābat.
12. Amīcitiam iūnxit cum ipsō Ancō rēge, ac postrēmō _____ [< tuērī] rēgis liberīs institūtus est.
13. Ancō mortuō L. Tarquīnius magnō _____ [< cōnsentire] populī rēx creātus est, postquam ōrātiōnem habuit ad conciliandum populum _____ [= aptē cōnfectam].
14. Numa Curibus Rōmam in rēgnū _____ [= arcessītus] est.
15. Multī Rōmānī nōbilēs cīvilibus officiīs _____.

Exercitium 4

Exempla: Pāstor “Gaudeō” inquit, “quia repperī ovem, quae aberrāvit.”

Pāstor dīcit ‘sē gaudēre, quia reppererit ovem, quae aberrāverit.’

Horātius: “Iūre sorōrem meam necāvī, quod hostem lūgēbat.”

Horātius dixit ‘iūre sē sorōrem suam necāvisse, quod hostem lūgēret.’

1. Augustus “Marmoream relinquo _____ urbem” inquit, “quam latericiam accēp_____.” Augustus glōriātus est ‘marmoream _____ relinquo _____ urbem, quam latericiam accēp_____.’
2. Trōiānī: “Lāocoōn poenās meritās Minervae dedit, quod hastā scelerātā sacrum rōbur laesit.” Trōiānī ‘Lāocoont_____ poenās meritās Minervae ded_____’ dīcunt, ‘quod hastā scelerātā sacrum rōbur laes_____.’
3. Fāma nārrābat ‘Aenē_____ Trōiā vēn_____, cum quō virō Dīdō concubu_____’: “Aenēās Trōiā vēnit, cum quō virō Dīdō concubuit.”
4. Numa dīxit ‘Ēgeriae monitū _____ sacra quae dīs acceptissima es_____ institu_____’: “Ēgeriae monitū sacra quae dīs acceptissima sunt institu_____.”
5. P. Horātius pater cīvēs ōrābat ‘nē _____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspex_____, orbum liberis fac_____!’: “Nōlīte mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspexistis, orbum liberis facere!”
6. “In novō populō” inquit Tanaquīl, “ubi omnis ex virtūte nōbilitās est, erit locus fortī ac strēnuō virō.” Tanaquīl dīxit ‘in novō populo, ubi omnis ex virtūte nōbilitās s_____, futūr_____ loc_____ fortī ac strēnuō virō.’
7. Tarquinius ōrsus est: “Nōn rem novam pet_____, quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.” Tarquinius dīxit ‘_____ nōn rem novam pet_____, quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.’
8. “Māiōrem partem aetātis eius” inquit, “quā cīvilibus officiīs funguntur hominēs, Rōmae quam in vetere patriā vīxī.” Tarquinius dīxit ‘māiōrem partem aetātis eius, quā cīvilibus officiīs fung_____ hominēs, _____ Rōmae quam in vetere patriā vīx_____.’

ōratiō oblīqua:

acc + inf

coni post quī quae quod
(prōn rel) et quia quod
(coniūctiōnēs
causālēs)

Exercitium 5

1. Quamobrem Dēmarātus domō Tarquiniōs profūgerat? ...
2. Quot filiī eī erat Tarquiniīs? ...
3. Uter filius prior mortuus est? ...
4. Cūr Dēmarātus nepōtis oblītus est in testāmentō? ...
5. Quae fuit uxor Lucumōnis? ...
6. Quārē Tanaquīl virō suō suāsīt ut sēcum Rōmam migrāret? ...
7. Quid iīs accidit cum Rōmae appropinquārent? ...
8. Quid Tanaquīl id augurium significāre cēnsēbat? ...
9. Rōmae quās spēs Lucumō et Tanaquīl habēbant? ...
10. Nōmine mūtātō quem Lucumō sē appellāvit? ...
11. Quōmodo ille inter Rōmānōs fortūnam suam adiuvābat? ...
12. Quōcum L. Tarquinius in rēgiā amicitiam iūnxit? ...
13. Quōmodo rēx Ancus L. Tarquiniō utēbātur? ...
14. Rēge mortuō quis liberis eius tūtor fuit? ...
15. Quārē Tarquinius puerōs rēgiōs vēnātum dīmīsīt? ...
16. Quōmodo Tarquinius plēbis animōs sibi conciliāvit? ...
17. Quem populus Rōmanus tum rēgnāre iussit? ...
18. Tarquiniusne prīmus rēx peregrīnus Rōmae rēgnāvit? ...

Lēctiō III

verba dēp + abl:

ūtī
fruī
fungī
potīrī
vescī

captīvus
coepta
cōnfligere
convallis
dēditio
dēlūbrum
dicio
domāre
ērudire
ēvādere
exōrdium
expērgīscī
ferre
forī
fōrmula
impedire
incurrere
intervenire
lapideus
praecipuus
praeterquam
revehere
sēcrētum
serva
terminus

Lēctiō tertia: versūs 159–246

Exercitium 6

1. Sabīnī nōn solum v____, sed etiam dol____ ūsī sunt.
2. Post bellum hominēs pāc____fruuntur
3. Rēx offici____ iūdicis fungēbātur.
4. Tarquinius Superbus rēgn____ vī potītus est.
5. Mīnōtaurus carn____ hūmān____ vescēbātur.

Exercitium 7

1. Tarquinius rēx primum Apiolās, oppidum Latīnōrum, vī cēpit atque inde praedam et _____ [= milites captos] Rōmam _____.
2. Locum dēsignāvit Circō cum spectāculis quae ‘_____’ appellantur.
3. Mūrum _____ [< lapis] aedificāre parābat, sed hīs _____ [= operī coeptō] bellum Sabīnum _____.
4. Equitātū auctō Rōmānī _____ [= vī concurrerunt] cum Sabīnīs, quī Aniēnem trānsierant.
5. _____ [< praeter] quod Sabīnōs fugāvērunt, etiam fugam iīs _____ [= difficilem fēcērunt] ponte incēnsō.
6. Eō proeliō equitum glōria _____ [= prae aliis magna] fuit, quī ab lateribus _____ [↔ excurrentēs] hostēs in fugam vertērunt.
7. Collātia dēdita est; ecce _____ [= verba] _____ [< dēdere]:
8. Lēgātī interrogantur: “Dēditisne vōs populumque Collātīnum, urbem, agrōs, aquam, _____, _____ [= templa], dīvīna hūmānaque omnia in populī Rōmānī _____?” Respondent: “Dēdimus.”
9. Sabīnīs victīs Tarquinius nōnnūlla oppida Latīnōrum occupandō omne nōmen Latīnum _____ [= sibi pārēns fēcīt].
10. Deinde pācis opera incohāvit, quōrum _____ [= initium] bellō Sabīnō turbātum erat: forum et _____ [= vallēs] inter collēs cloācis siccāvit et aedis Iovis Capitōlinī fundāmenta iēcīt
11. ‘Eō tempore puerō Serviō Tulliō caput ārsisse’ _____ [= narrant] ‘nec prius flammam abiisse quam puer suā sponte _____ esset.’
12. Tanaquil virō in (locum) _____ abductō dīxit ‘illum puerum quondam Rōmānīs lūmen futūrum esse.’
13. Ergō puerum velut filium suum artibus _____ [= educāre] coepērunt, atque iuvenis _____ [= sē ostendit] vērē indolis rēgiae.
14. Incertum est num Servius Tullius _____ [= ancillā] nātus esset.

Exercitium 8

1. Quārē Tarquinius rēx centum novōs senātōrēs lēgit? ...
2. Quibuscum primum bellum gessit? ...
3. Quid fēcīt praedā quam Apiolīs revēxerat? ...
4. Quid prohibuit nē rēx mūrō lapideō urbem circumdaret? ...
5. Quot equitibus adiectīs Tarquinius equitātum suum auxit? ...
6. Quōmodo Rōmānī Sabīnīs fūsīs fugam impedīvērunt? ...
7. Quārē Sabīnī lēgātōs ad Rōmānōs mīsērunt? ...
8. Quod oppidum Sabīnōrum Rōmānīs dēditum est? ...
9. Quid interrogātī sunt lēgātī quī Collātium dēditum vēnerant? ...
10. Quōmodo Tarquinius omne nōmen Latīnum domuit? ...
11. Quōmodo ille rēx infima urbis loca siccāvit? ...
12. Cuius templī fundāmenta iēcīt Tarquinius Prīscus? ...
13. Quod prōdigium noctū in rēgiā vīsum est? ...
14. Cūr rēx et rēgīna Servium Tullium filiī locō habuērunt? ...

15. Cui Tarquinius filiam suam dēspōdit? ...
16. Tūne putās Servium Tullium servā nātum esse? ...

Lēctiō quārta: versūs 247–333

Exercitium 9

1. Alter secūr_____ in caput rēgis dēiēcit!
2. Post triumphum dux hostium secūr_____ percussus est.
3. Arīōn in pupp_____ ascendit ut caneret, tum dē pupp_____ dēsilit.
4. Dīdō ex summā turr_____ classem Trōiānam proficīcentem prōspexit.
5. Hostēs oppidum oppugnantēs altam turr_____ dēstrūxērunt.
6. Quī aquā caret sit_____ patitur, atque postrēmō sit_____ perībit.
7. Febris est nimius calor corporis. Quī aegrōtat febr_____ habet; homō sānus febr_____ caret.
8. Iāniculum ultrā Tiber_____ situm est.
9. In mediō Tiber_____ flūmine parva īnsula est.
10. Multae nāvēs in Charybd_____ merguntur.

Exercitium 10

1. Ancī filiī, quī aegrē ferēbant sē _____ [= dolō] tūtōris rēgnō prohibitōs esse, Tarquiniō īnsidiās parābant.
2. Duōs pāstōrēs dēlēgērunt, quī in rēgiā _____ [= pugnam] simulant.
3. Ad rēgem vocātī clāmitābant, sed ā lictōre _____ [= prohibitī] sunt.
4. Alter rem ex _____ [= ut convēnerat] ōrdītur, et dum rēx in eum intentus sē āvertit, alter secūrim in caput rēgis _____!
5. Tanaquil, cum rēgem paene _____ [= mortuum] vidēret, rēgiā claudī iussit, _____ [= testēs] ēiēcit, Servium _____ [= celeriter] accīvit.
6. “Tuū est” inquit, “Servī, sī vir es, rēgnū... Ērige tē deōsque ducēs sequere, quī clārum hoc fore caput dīvīnō igne _____.”
7. Tum populum alloquitur: “_____ est rēx subitō _____ [*< īcere*]; iam ad sē rediit; brevī ipsum vidēbitis.”
8. Iubet populum Serviō Tulliō _____ esse [= oboedīre].
9. “Is” inquit “iūra dabit aliīsque rēgis _____ [= officiīs] fungētur.”
10. Morte rēgis patefactā, Ancī filiī _____ [*< exsul*] iērunt.
11. Servius, ingentī hostium exercitū fūsō, rēx omnibus _____ erat.
12. _____ [*< cēnsēre*] īstituit, ut mūnera bellī nōn _____ [*< vir*], sed prō _____ [= statū] pecūniae _____ [= discīberentur].
13. Postquam omnēs cīvēs _____, populum ex cēnsū in v _____ et in CXCIII _____ distribuit.
14. Singulae classēs in _____ [*< senex*] et _____ dīvīsaē sunt.
15. Ita exercitus _____ [*< pēs*] distribūtus est.
16. Adiectae sunt XVIII centuriae equitum, atque ūna centuria pauperum quī militiā _____ erant (_____ [*< prōles*] appellātī).
17. Servius urbem in IV regiōnēs dīvīsīt quae _____ appellatae sunt.
18. Quī cornū canit _____ dīcitur.

Exercitium 11

1. Cūr Ancī Mārciī filiī Serviō Tulliō īnsidiās parāvērunt? ...
2. Num ipsī rēgem aggressī sunt? ...
3. Quōs ad necandum rēgem dēlēgērunt? ...
4. Cūr pāstōrēs ad rēgem vocātī sunt? ...
5. Quōmodo Servius occīsus est? ...

Lēctiō IV

dēcl III: -is, gen -is,
acc -im, abl -ī:
 febris
 puppis
 secūris
 sitis
 turris
 Tiberis
 Charybdis

arbiter
 cēnsēre
 cēnsus
 centuria
 classis
 coercēre
 compositō, ex c.
 cornicen
 dēicere
 dictō audiēns esse
 distribuere
 exsanguis
 exsulāre
 fraus
 habitus
 ictus
 immūnis
 iūnior
 mūnus
 pēdester
 portendere
 probātus
 prōlētārii
 properē
 rīxa
 senior
 sōpīre
 tribus
 virītim

6. Cūr Tanaquil rēgiam claudī iussit? ...
7. Quid rēgīna populō dīxit? ...
8. Quōmodo Servius potestātem suam firmāvit? ...
9. Quōmodo mors Tarquiniī populō patefacta est? ...
10. Quō Ancī filiī ierant? ...
11. Quibus Servius Tullius filiās suās in māttrimōnium dedit? ...
12. Quod pācis opus māximum perfēcit Servius? ...
13. In quot classēs et in quot centuriās distribūtus est populus Rōmānus? ...
14. Quot equitum centuriae factae sunt? ...
15. Quae appellantur regiōnēs quattuor in quās Servius urbem dīvisit? ...

Lēctiō V

accingere
 affectāre
 agger
 ārdēns
 condere, lūstrum c.
 cōfessio
 conquiēscere
 continuus
 contumēlia
 dignitās
 facessere
 frūstrārī
 furor
 grātuītus
 hospitium
 inclutus
 instīgāre
 instīnctus
 lūstrāre
 lūstrum
 nūptiae
 parricidium
 perpellere
 privātīm
 rēgālis
 scriptor
 senectūs
 suovetaurilia
 temeritās

*Lēctiō quīnta: versūs 334–406***Exercitium 12**

1. Cēnsū perfectō Servius lūstrum _____: exercitum in campō Mārtiō instrūctum _____ [*< sūs, ovis, taurus*] _____.
2. Eō _____ cēnsa sunt LXXX mīlia cīvium (eōrum quī arma ferre possent, ut adicit _____ [*< scribere*] antīquissimus Fabius Pictor).
3. Servius collēs Quirīnālem et Viminālem urbī addidit, itemque Ēsquiliās, ubi ipse habitābat, ut locō _____ [*< dignus*] fieret.
4. Urbem _____ [= vāllō], fossīs, mūrō circumdedit.
5. Cum prīmōribus Latīnīs pūblicē et _____ [*<=> pūblicē*] _____ [*< hospes*] amīcitiāsque iūnxit, iisque memorābat ‘fānum _____ [= illūstre] Diānae Ephesī ā cīvitatibus Asiae commūniter factum esse.’
6. Haec saepe iterandō Latīnōs _____, ut cum Rōmānīs fānum Diānae in Aventīnō aedificārent.
7. Ea erat _____ [= cōnfītērī] Latīnōrum ‘Rōmam caput rērum esse.’
8. Gener Serviī, L. Tarquinius, dīcēbat ‘eum iniussū populī rēgnāre’ atque ipse rēgnum _____ [= petēbat].
9. Iuvenis animī _____ [*< ārdēre*] erat, et Tullia, uxor ferōx, virum _____ [= incitābat] ac suā _____ [= audāciā] implēbat.
10. L. Tarquinius Tulliam, rēgis filiā mīiōrem, uxōrem dūxerat, postquam duōbus _____ [*< parricīda*] domum novīs _____ [*< nūbere*] vacuam fēcit.
11. Cum Tanaquil duo rēgna _____ [= sine intervāllō] virō ac generō dedisset, Tullia _____ [= quiēscere] nōn poterat priusquam suō virō rēgnum daret.
12. Ergō virum admonēbat ut _____ [= sē armāret] ad solium _____ [= rēgium] occupandum.
13. “Sī ad haec parum est animī, _____ hinc Tarquiniōs aut Corinthum!” inquit Tullia virō suō.
14. Hōc muliebri _____ [*< furere*] _____ [= instigātus] Tarquinius rēgem _____ [= dictīs indignīs] crīmīnibusque increpuit.
15. Ita Serviī Tullii _____ [*< senex*] in diēs infēstior fiēbat.
16. Rēs _____ est quae sine pretiō vel mercēde datur.
17. Quī uxōrī falsa prōmittit eam _____ [*< frūstrā*].

Exercitium 13

Exempla: Hostēs ex omnibus partibus dēcurrere [= dēcurrunt], tēla in vāllum conicere [= coniciunt]; nostrī fortiter repugnāre [= repugnant] neque ūllum frūstrā tēlum mittere [= mittunt].

*infīnītīvus prō
indicātīvō*

1. Ferōx Tullia alterum Tarquiniū admīr_____ [= admīrātur], ‘eum virum esse’ dīc_____ [= dīcit]; spēr_____ [= spērīt] sorōrem.
2. Nūllīs verbōrum contumēliīs parc_____ [= parcit] dē virō ad frātre.
3. Iam ab scelere ad aliud scelus spect_____ [= spectat] mulier.
4. Nec nocte nec interdiū virum conquiēscere p at_____ [= patitur].
5. Hōc muliebrī furōre īnstīctus Tarquinius circum_____ [= circumit] et concili_____ [= conciliat] sibi patrēs.
6. Admon_____ [= admonet] Tarquiniū Prīscī beneficiī ac prō eō grātiā repet_____ [= repetit]; allic_____ [= allicit] dōnīs iuvenēs.

Exercitium 14

Exemplum: Filiō Aenēae nōmen est Ascaniō (/Ascanius).

datīvus

1. Puer_____ egent_____ post avī mortem nāt_____ ‘Egeri_____’ (/‘Egerius’) nōmen datum est.
2. Rōmae Lucumō dīxit ‘sibi nōmen esse Tarquini_____’ (/Tarquinius).
3. Puerō dormientī, c_____ Servi_____ Tulli_____ (/Servius Tullius) fuit nōmen, caput ārsisse ferunt.
4. Ultim_____ rēg_____ Rōmān_____ ‘Superb_____’ (/‘Superbus’) cognōmen datum est.
5. Mercurius: “Iovis iussū veniō. Nōmen Mercuri_____ (/Mercurius) est mihi.”

mihi nōmen est Titō
(/Titus)

Exercitium 15

1. Suovetaurilibus quae hostiae immolantur? ...
2. Quot mīlia cīvium illō primō lūstrō cēnsa sunt? ...
3. Quis fuit Fabius Pictor? ...
4. Quōs collēs Servius Tullius urbī addidit? ...
5. Ubi rēx ipse habitābat? ...
6. Quōmodo rēx Latīnōs perpulit ut Rōmae fānum cum Rōmānīs facerent? ...
7. Cui deae in monte Aventīnō fānum aedificātum est? ...
8. Ubi situm est inclutum fānum Diānae? ...
9. Cūr Servius ad populum rettulit ‘iubērentne sē rēgnāre’? ...
10. Quam uxōrem L. Tarquinius dūxit priōre uxōre interfectā? ...
11. Quālis fēmina erat Tullia māior? ...
12. Num Tullia māior virum suum priōrem amābat? ...
13. Quid Tullia ferōx virum suum novum hortāta est? ...
14. Quibus virīs Tanaquīl rēgnū dederat? ...
15. Quōmodo L. Tarquinius patrēs sibi conciliāvit? ...

Lēctiō sexta: versūs 407–473

Lēctiō VI

Exercitium 16

1. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ut cuilibet finitimārum cīvitatū bell_____ pār esset.
2. Tullus cum indol_____ tum sp_____ victōriae Mettiō ferōcior erat
3. Forte in duōbus tum exercitibus erant trigeminī frātrēs, Horātiī Cūriātiīque, nec aetāt_____ nec vīr_____ disparēs.
4. Iamque singulī supererant, sed nec sp_____ nec vīr_____ parēs.
5. Rēgnāvit Ancus annōs xxiv, cuilibet superiōrum rēgum glōri_____ pār.
6. Nec quisquam iuventūtis Rōmānae ūll_____ art_____ cum Serviō cōferri potuit.

ablātīvus limitātiōnis

abhorrere
 admonitū
 amārus
 arripere
 comitātus
 corripere
 fautor
 fertur
 gradus
 intervenire
 iūmentum
 lēgitimus
 licentia
 maledicere
 paternus
 pietās
 potior
 praecō
 praeparare
 profundere
 rota
 sanguinolentus
 sīdere
 suffrāgium
 tingere
 vehiculum

7. Duae Tulliae, rēgis filiae, longē disparēs mōr_____ erant.
8. Tarquinius, multō et aetāt_____ et vīr_____ validior, medium arripit Servium eumque per gradūs dēiēcit!

Exercitium 17

1. L. Tarquinius armātis cīnctus in rēgiā sēde _____ [= cōnsēdit] et per _____ patrēs, quī ad hoc _____ [= ante parātī] erant, in Cūriam convenire iussit 'ad rēgem Tarquinium!'
2. Ibi Tarquinius Serviō _____ [= contumēliās dīcere] ōrsus est: 'Servum servā nātum nōn comitiīs habitīs, nōn per _____ populī, nōn auctōribus patribus, rēgnū occupāvisse!'
3. Servius huic ōrātiōnī _____ [= inter hanc ōrātiōnem vēnit] et generum _____ [= reprehendere] coepit, at ille respondit 'sē filium rēgis multō _____ rēgnī hērēdem esse quam servum!'
4. Tumultū factō utriusque _____ [< favēre] clāmābant, cum Tarquinius Servium _____ [< ad + rapuit] et per _____ dēiēcit!
5. Rēx prope exsanguis, cum domum sē reciperet sine rēgiō _____ [< comitārī], necātus est, id quod _____ [< admonēre] Tulliae factum esse crēditur; nec enim hoc ā cēterō eius scelere _____.
6. Cum Tullia carpentō domum veherētur, aurīga lacrimās _____ [= effundēns] restitit ante corpus rēgis trucidātī in viā iacēns.
7. Tum Tullia carpentum per patris corpus _____ [= sanguineum] ēgisce _____ [= nārratur]!
8. Illa filia sine _____ [< pius] _____ [= patriō] sanguine manūs suās _____ [= ūmidās fēcit].
9. Cum Serviō Tulliō, quī XLIV annōs rēgnāvit, iūsta ac _____ [< lēx] rēgna occidērunt ac rēgia _____ [< licēre] orta est.
10. Serviī senectūs nōn dulcis, sed _____ [= acerba] fuit.
11. Carpentum est _____ [< vehere] duārum _____, quod duōbus _____ [: equīs] vehitur.

Exercitium 18

1. Quid iussit L. Tarquinius in sēde rēgiā sedēns? ...
2. Cūr senātōrēs extemplō ad Tarquinium convēnērunt? ...
3. Quibus verbīs Tarquinius Serviō maledīxit? ...
4. Quōmodo Servium rēgnū occupāvisse dīxit? ...
5. Quis huic ōrātiōnī intervēnit? ...
6. Quid Tarquinius Serviō mīrantī respondit? ...
7. Inter tumultum in Cūriā factum quid fēcit Tarquinius? ...
8. Num rēx Servius salvus domum rediit? ...
9. Cūr admonitū Tulliae rēx necātus esse crēditur? ...
10. Cum Tullia domum redīret, cūr aurīga pavidus restitit? ...
11. Quod scelus foedum impiumque tum Tullia fēcisse nārratur? ...
12. Quot annōs rēgnāvit Servius Tullius? ...
13. Cūr Ovidius coniugium Tulliae 'sceleris mercēdem' appellat? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 19

Adiectīva.

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl)? uter numerus (sg/pl)? quod genus?
(m/f/n)? quae dēclīnātiō? (1/2/3)?

Exemplum: bonam acc sg f 1 < bonus.

1. (v. 7) avītae ...	17. (v. 53) praesentibus ...
2. (v. 8) proximus ...	18. (v. 67) priōrum ...
3. (v. 9) pūblica ...	19. (v. 68) omnem ...
4. (v. 11) cupidīs...	20. (v. 69) veterum ...
5. (v. 16) ōtiōsum ...	21. (v. 71) novae ...
6. (v. 18) medium ...	22. (v. 73) variā ...
7. (v. 19) necessāriam ...	23. (v. 76) ingentī ...
8. (v. 20) ferōcī ...	24. (v. 76) potēns ...
9. (v. 31) compotem ...	25. (v. 92) impiger ...
10. (v. 33) paucīs ...	26. (v. 93) omnibus ...
11. (v. 36) caelestēs ...	27. (v. 95) magnī ...
12. (v. 37) īfernī ...	28. (v. 107) humiliōrem ...
13. (v. 38) iniūstum ...	29. (v. 112) aptissima ...
14. (v. 40) nostrum ...	30. (v. 114) fortī ...
15. (v. 47) pūrō, piō ...	31. (v. 115) cupidō ...
16. (v. 49) māior ...	32. (v. 137) privātis ...

Exercitium 20

1. arripere, ar_____isse, ar_____um esse
2. colere, _____isse, _____um esse
3. cōnfligere, cōn_____isse, cōn_____um esse
4. cōnsciscere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. cōnsulere, cōn_____isse, cōn_____um esse
6. dēicere, dē_____isse, dē_____um esse
7. dēligere, dē_____isse, dē_____um esse
8. dēlinquere, dē_____isse, dē_____um esse
9. distribuere, dis_____isse, dis_____um esse
10. domāre, _____isse, _____um esse
11. expergīscī, ex_____um esse
12. fungī, _____um esse
13. incurrere, in_____isse
14. ingredī, in_____um esse
15. īnstīgāre, īn_____isse, īn_____um/īn_____um esse
16. nūbere, _____isse, _____um esse
17. perpellere, per_____isse, per_____um esse
18. portendere, _____isse, _____um esse
19. retinēre, re_____isse, re_____um esse
20. sīdere, _____isse
21. sinere, _____isse, _____um esse
22. solēre, _____um esse
23. tingere, _____isse, _____um esse

ar-ripiō -iunt

dē-icere -iunt

in-gredi -iuntur

Cap. XLV

Lectiō I

dativus finalis

+dativus commodi

administrāre
auctōritās
collaudāre
contēptus
crātis
dictitāre
difficulter
enimvērō
eōdem
exsilium
hospitium
iactāre
imminuere
īnsolēns
īnsōns
invehere in
invidia
invīsus
māchinārī
manifēstus
manipulus
minae
nūptum dare
paucitās
prōtrahere
quicquam

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVINTVM

Lectiō prīma: versūs 1–89

Exercitium 1

Exempla: Ariadna Thēseō auxiliō vēnit: filum eī dōnō dedit [= dōnāvit], quod eī salūtī fuit (‘eī’, dativus commodi, indicat cui aliquid bonō sit).

1. Castor et Pollūx saepe Rōmān_____ in proeliis auxili_____ vērunt.
2. Cum victōria Horāti_____ honōr_____ atque glōri_____ esset, nex sorōris e_____ crīmin_____ fuit.
3. Rapīna virginum Sabīnārum iuven_____ Rōmān_____ magnō fuit gaudi_____, at magnō dolōr_____ fuit parent_____, quibus fortūna filiārum cord_____ erat.
4. Iūnō est dea c_____ coniugia cūr_____ sunt [= quae coniugia cūrat].
5. Mettius: “Memor estō hās duās aciēs spectācul_____ fore Etrūsc_____.”
6. Lucumō ob dīvitiis cīv_____ invidi_____ erat [= cīvēs Lucumōnī invidēbant].
7. Tarquinius postulābat ut quam primum comitia rēg_____ creand_____ fierent.
8. Servius cēsum instituit, id quod r_____ pūblic_____ magn_____ ūs_____ [= ūtilissimum] erat et rēg_____ magn_____ honōr_____.
9. Tarquinius Superbus Latīnīs dīxit ‘moram suam hesternam salūt_____ s_____ atque ill_____ fuisse.’
10. Turnus minās in rēgem iactāre ausus erat, ea rēs e_____ crīmin_____ fuit.
11. Mīnōtaurus odi_____ erat Athēniēns_____ [= Athēniēnsēs Mīnōtaurum ōderant], Daedalus i_____ admīrātiōn_____ erat [= Daedalum admīrābantur].
12. Dīdō Aenēae ēnsem mūner_____ (= dōn_____) dederat.

Exercitium 2

1. L. Tarquinius rēx Serviī fautōrēs aliōsque _____ [= quōs ōderat] interfēcit aut in _____ [< exsul] ēgit.
2. Servium sepelīrī vetuit, cum ‘Rōmulum quoque īsepultum periisse’ _____ [= dīceret].
3. Patrum numerum _____ [= minuit], ut senātōrum _____ [< paucī] senātus _____ [= contemnendus] esset.
4. Senātum dē rē pūblicā nōn cōsulēbat, sed suis cōsiliis rem pūblicam _____ [= regēbat].
5. Cum Tarquinius Octāviō Mamiliō, prīncipī Latīnōrum, filiā _____ dedisset, _____ [= potentia] eius magna erat inter Latīnōs.
6. Latīnī, cum iussū rēgis primā lūce ad concilium convēnissent nec rēx ipse adesset, irātī in rēgem _____ sunt [= rēgī maledīxērunt].
7. Turnus Herdōnius, vir _____ [= audāx et superbus], “Haud mīrum est” inquit “eī ‘Superbō’ datum cognōmen: an _____ [= quidquam] superbius est quam ēlūdere sīc omne nōmen Latīnum!”
8. Postrēmō paulō ante sōlis occāsum Tarquinius intervēnit – atque Latīnōs posterō diē _____ [= in eundem locum] convenīre iussit!
9. Turnus vērō, _____ [= irā et odiō] commōtus, _____ [< minārī] in rēgem _____ [< iacere].
10. Itaque Tarquinius Turnō necem _____ est [= clam excōgitāvit].
11. Gladiis multīs in _____ [< hospes] Turnī clam illātīs, rēx eum falsō accūsāvit ‘necem sibi parāre.’
12. Cum gladii abditī _____ [= prōferrentur], _____ [= profectō] rēs _____ [< dubia] vīsa est.
13. Itaque Turnus _____ [= quī nōn delīquerat] sine iūdiciō suppliciō novō affectus est: in aquam mersus _____ super iniectā.

14. _____ [= laudātis] Latīnīs, Tarquinius haud _____
[↔ facile] iis persuāsit ut foedus cum Rōmānīs renovārent.
15. Legiō cōstat ex decem cohortibus, cohors ex tribus _____.

Exercitium 3

1. Quod cognōmen L. Tarquiniō datum est? ...
2. Quid L. Tarquinius dictitābat quārē socerum sepelīrī vetāret? ...
3. Omnēsne rēgēs Rōmānī post mortem sepultī sunt? ...
4. Cūr L. Tarquinius Superbus sē cūstōdibus armātīs cīnxit? ...
5. Quōmodo cīvibus Rōmānīs terrōrem iniciēbat? ...
6. Quārē ille rēx senātōrum numerum minuit? ...
7. Num Tarquinius senātum dē rē pūblicā cōsulēbat? ...
8. Quōmodo Latīnōs sibi conciliābat? ...
9. Cūr irātī erant Latīnī ad concilium convocātī? ...
10. Quis ferōcissimē in absentem rēgem invectus est? ...
11. Quid Turnus Herdōnius Latīnōs hortātus est? ...
12. Quōmodo Tarquinius sē pūrgāvit quod tardē venīret? ...
13. Cūr Tarquinius Turnō necem māchinātus est? ...
14. Quid rēx Turnum falsō accūsāvit? ...
15. Quōmodo culpam Turnī dēmōnstrāre cōnātus est? ...
16. Quō suppliciō Turnus affectus est? ...
17. Foedere inter Rōmānōs et Latīnōs renovātō, uter populus superior erat? ...

*Lēctiō secunda. versūs 90–167**Lēctiō II***Exercitium 4***genetivus quālitātis*

1. C. Octāviānus adulēscēns ūn_____ et vīgintī ann_____ Brūtum et Cassium vīcit.
2. Frātrēs geminī e_____dem aetāt_____ sunt.
3. Aqua Appia habet longitūdinem passuum ūndecim mīl_____centum nōnāgintā (ex eō suprà terram est opus arcuātum pass_____sexāgintā).
4. Trōiānī profugī classem vīgintī nāv_____aedicāvērunt.
5. In asyllum Rōmulī cōnfūgērunt virī omn_____gener_____.
6. Sabīnī aureās armillās magn_____ponder_____bracchiō laevō gerēbant.
7. Ecce ānulus aureus gemmātus; eius mod_____ [= eius generis, tālis] ānulus magn_____preti_____est.
8. Magister: “Foedae sunt litterae tuae. H_____mod_____ [= huius generis] litterae legere nōn possum.” Discipulus: “Ars scribend_____difficilis est!”
9. Tullus Hostīlius fuit rēx ingeni_____bellicōs_____.
10. Ūnā hōrā quadringent_____ann_____opus, quibus Alba steterat, funditus dēlētum est.
11. Servius Tullius iuvenis ēvāsīt vērē indol_____rēgi_____.
12. Cīvēs prīm_____class_____sunt quī cēsum centum mīl_____habent.
13. Cīvēs infim_____ōrdin_____‘prōlētāriī’ appellantur.
14. Serviō Tulliō erant duae filiae, quārum altera ferōc_____anim_____erat, altera mīt_____ingeni_____.
15. Tarquinius Superbus mōrem senātum dē rē publicā cōsulend_____solvit.
16. Nūntius Sextī dubi_____fid_____vidēbātur.
17. Plēbs indignābātur quod ad opera labōr_____māiōr_____trādūcēbantur.
18. *Tant_____mōl_____erat Rōmānam condere gentem.*

modus : genus; rēs eius
modī = rēs eius
 generis, tālis rēs

aequāre
 assentire
 assumere
 decutere
 deliberare
 imperfectus
 inambulāre
 indignari
 obire
 operarius
 papaver
 pererrare
 praecipere
 praedari
 promptus
 protegere
 prudentia
 rebellare
 saevitia
 sciscitari
 talentum
 tolerare
 transfugere
 ultimum, ad u.
 usquam

Exercitium 5

1. Arte bellandi L. Tarquinius superiorēs rēgēs _____ [< aequus].
2. Oppidō Volscōrum captō vëndendā praedā XL _____ argentī fēcit.
3. Cum Gabiōs vī capere nōn posset, Sextum filium Gabiōs _____
 [= ad hostem fugere] iussit patris in sē _____ [= saevus]
 querentem.
4. “Rēx” inquit Sextus Tarquinius “iam etiam liberis suis insidiās parat; ego
 quidem inter tēla patris elāpsus nihil _____ [= ūllō locō] mihi
 tūtum crēdidī nisi apud hostēs L. Tarquiniū!”
5. Gabiōs orāvit ut sē a patris crudelitāte _____ [= tuērentur].
6. A Gabiōs bene exceptus, Sextus dixit ‘dē aliis rēbus sē iis _____
 [= cum iis cōsentire]’, sed eōs ad _____ [= bellum
 renovandum] incitābat.
7. In eō bellō sibi _____ māximam _____ [= sē
 prūdētissimum esse affirmāvit].
8. Primō Sextus cum _____ [= parātissimis] iuvenum
 _____ [< praeda] ibat.
9. Ad _____ [= postrēmō] dux bellī lēctus, pariter cum militibus
 pericula _____ [= adibat] ac labōrēs _____ [= patiēbātur].
10. Cum Sextus Gabiōs tam potēns esset quam pater eius Rōmae, nūntium ad
 patrem mīsīt _____ [= quaesitum] ‘quid sibi faciendum esset?’
11. Rēx nūntiō nihil respondit, sed _____ [= cōgitāre] vidēbātur.
12. In hortō _____ [= hūc illūc ambulāns] summa _____
 capita _____.
13. Nūntius rē _____ sē redire putābat, sed Sextus intellēxit quid
 pater tacitus _____: ‘primōrēs Gabiōrum interficiendōs esse!’
14. Rōmae _____ [< opus] _____ [= indignum putābant]
 quod opera māximī labōris iis faciēda erant.
15. Aenēas omnia maria _____ [= per omnia maria errābat].

Exercitium 6

1. Quālis dux bellī fuit Tarquinius Superbus? ...
2. Quod oppidum ex Volscīs cēpit? ...
3. Quantam pecūniam fēcit praedā vëndendā? ...
4. Num Tarquinius Gabiōs vī cēpit? ...
5. Quārē Sextus Tarquinius ad Gabiōs trāsfūgit? ...
6. Quās fābulās Sextus Gabiōs nārrāvit? ..
7. Quōmodo Sextus a Gabiōs exceptus est? ...
8. Quōmodo effēcit ut Gabiōs dux bellī fieret? ...
9. Quid fēcit ut militibus cārus esset? ...
10. Quārē Sextus Tarquinius nūntium Rōmam mīsīt? ...
11. Cūr rēx huic nūntiō nihil respondit? ...
12. Quid fēcit rēx Tarquinius prō respōnsō? ...
13. Hōc auditō quid Sextus Tarquinius intellēxit? ...
14. Omnēsne primōrēs Gabiōs interēptī sunt? ...
15. Cūr Gabiōs sine dīmiciōne Rōmānīs dēditī sunt? ...
16. Quod monumentum Tarquinius tum exstruere coepit? ...
17. Quid plēbs Rōmāna indignābātur? ...

Lectiō tertia: versūs 168–228

Lectiō III

Exercitium 7

Exemplum: Solō vir summā sapientiā [= summae sapientiae, sapientissimus] fuit.

ablātivus quālitātis

1. Praedōnēs tant_____ audāci_____ [= tam audācēs] erant ut portūs Italiae oppugnārent.
2. Rēx Sātūrnus tant_____ iūstiti_____ fuisse dīcitur ut nēmō sub illō servīret.
3. Herculēs bovēs mīr_____ speci_____ sēcum in Latium ēgissee nārrātur.
4. Apud mīlitēs Sextus māxim_____ cāritāt_____ [= cārissimus] erat.
5. Tanaquil populum iubet bon_____ anim_____ esse.
6. Graeci equum ligneum ingent_____ magnitudin_____ fēcērunt.
7. Tullia, filia impia atque inhūmān_____ crūdēlitāt_____, carpentum per patris corpus ēgit!
8. Venus est dea mīrābil_____ pulchritudin_____.

Exercitium 8

1. Cum anguis ex columnā lignēā ēlāpsus esset, id _____ [*< portendere*] rēgis animum cūrīs _____ [= timidīs] implēvit.
2. Itaque duōs filiōs cum Brūtō Delphōs ad inclutum _____ mīsīt.
3. In eō ōrāculō fātum dīvinitus praedīcitur ex infimō _____.
4. Brūtus _____ [*< stultus*] simulābat, nē rēgī timendus esset.
5. Eum comitem vel potius _____ [*< lūdere*] Tarquiniī sēcum dūxērunt.
6. Respōnsō ōrāculī dē mātrem ōsculandā audītō, Tarquiniī _____ permīsērunt uter prior mātērī ōsculum daret.
7. Brūtus vērō respōnsum nōn ad mātrem hūmānam, sed _____ [= ad aliam rem] spectāre ratus, terram ōsculō tetigit.
8. Tarquinius Rutulīs, gentī _____ [= valdē potentī], bellum indīxit.
9. Ita rēx _____ [= dīves fierī] cupiēbat, nam aerārium _____ [*< magnificus*] pūblicōrum operum exhaustum erat.
10. Simul praedā animōs cīvium _____ [= mītigāre] volēbat.
11. Cum Ardeam nēquīquam vī adortus esset, urbem _____ [*< ob + sedēre*] coepit.
12. In stativīs rēgiī iuvenēs conviviīs et lūdīs _____ [*< iuvenis*] ōtium _____ [= cōnsūmēbant].
13. Dum cēnant apud Sextum et vīnō _____ [= calidī factī erant], dē uxōribus _____ facta est [= uxōrēs memorātae sunt].
14. ‘Suam’ quisque ‘_____ [= pudīcissimam] esse’ dīxit.
15. Certāmine ortō Tarquinius Collātīnus, quī aderat, ‘suam Lucrētiam cēterīs _____ [= meliōrem esse]’ dīxit.
16. “Quīn, sī vigor _____ [= iuventūtī] inest, cōnscendimus equōs _____que [= īnspicimusque] praesentēs nostrārum ingenia?”
17. Iuvenēs citātīs equīs Rōmam _____ [= āvehuntur quasi volantēs].
18. Ibi nurūs rēgis in conviviō luxūque cum _____ [*< aequus*] vīdērunt.
19. Nocte _____ [= tardā] Collātiam vērērunt, ubi Lucrētiam dēditam lānae inter ancillās sedentem invērērunt.
20. Ergō praemium certāminis dē _____ [*< castus*] uxōrum _____ [= apud] Lucrētiam fuit.
21. Ibi Sextum Tarquinium cēpit mala _____ [= cupīdō] Lucrētiaē _____ [= violandae].
22. In rēgnō Tarquiniī Superbī senātus populusque Rōmānus _____ imperiī [= sine imperiō] erat.

aequalis
aliō *adv*
ānxius
āvolāre
castitās
castus
dītāre
expers
incalēscere
invīsere
iuvenālis
iuventa
lēnīre
libīdō
lūdibrium
magnificētia
mentīō
obsidēre
ōrāculum
penes
portentum
praepotēns
praestāre
sērus
sors
specus
stultitia
stuprāre
terere

Exercitium 9

1. Quod portentum in rēgiā vīsum est? ...
2. Hōc portentō territus quid rēx fēcit? ...
3. Quis filiis rēgis comes datus est? ...
4. Nōmen 'Brūtus' quid significat? ...
5. Quid ēgit Brūtus cum frātre suum ā rēge interfectum cognōvisset? ...
6. Quid iuvenēs rēgi ex ōrāculō sciscitātī sunt? ...
7. Quod respōnsum iīs redditum est? ...
8. Quid Brūtus fēcit cum respōnsum ōrāculī audivisset? ...
9. Quārē Tarquinius Rutulīs bellum fēcit? ...
10. Quamobrem exhaustum erat aerārium? ...
11. Cūr necesse fuit Ardeam obsidēre? ...
12. Quōmodo iuvenēs rēgi in stativīs tempus terēbant? ...
13. Quod certāmen inter iuvenēs pōtantēs ortum est? ...
14. Quōmodo iuvenēs uxōrēs suās experīrī cōstituērunt? ...
15. Rōmae quid agentēs nurūs rēgiās invēnērunt? ...
16. Num Lucretia in conviviō inventa est? ...
17. Quae libidō ibi Sextum Tarquinium cēpit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 229–287

Exercitium 10

abl abs cum nōmine
(subst/adi)

1. Multī Trōiānī duc_____ Aenē_____ ē patriā profectī sunt.
2. Ascani_____ puer_____ Lāvīnia rēgnāvit.
3. Rōmul_____ rēg_____ numerus cīvium Rōmānōrum duplicātus est.
4. Tarquinius Superbus nōn auctōr_____ patr_____ rēgnāvit.
5. Brūtus d_____ test_____ iūrāvit 'sē rēgem exāctūrum esse.'
6. T. Mānli_____ cōsul_____ post prīmum bellum Pūnicum Iānus clausus est.
7. Geminīs expositīs, servī rēgis ūd_____ gen_____ rediērunt.
8. Cum Sabīnīs primō dubi_____ victōri_____, magn_____ utrimque caed_____ pugnātum est.
9. Servius: "Quā tū audāciā, m_____ vīv_____, ausus es in sēde cōnsidere meā?"
10. Sextus dict_____ fact_____ que omn_____ ad fallendum apt_____ Gabīnōs sibi conciliāvit, īnsi_____ multitudin_____ quid agerētur.
11. Nūntius Sextī, ut r_____ imperfect_____, Gabiōs rediit.
12. Sextus Tarquinius, īnsi_____ Collātīn_____, Collātiam vēnit.
13. Patr_____ et vir_____ praesent_____ Lucretia cultrum in corde dēfixit.

Exercitium 11

adulter
adulterium
dēdecus
dēlictum
dextera
exsequi
extrahere
fidēlis
hospitālis
impudicus
incidere
inclīnāre
iugulāre

1. Postea, cum Sex. Tarquinius Collātie benignē exceptus esset, noctū ex _____ [*< hospes*] cubiculō ad dormientem Lucretiam penetrāvit.
2. Strictō gladiō mulierī _____ [= *castae*] mortem minātus est, sed illa nec minīs nec precibus ā castitāte _____ [= *vertī*] potuit.
3. Tum Sex. Tarquinius ad metum addit _____ [*<=> decus*]:
4. "Tēcum mortuā" inquit "_____ [= *trucidātum*] servum nūdum pōnam, ut in sordidō _____ [*<=> coniugiō*] necāta dicāris!"
5. Tantō terrōre perterrita mulier _____ [= *firma, cōstāns*] postrēmō vī victa est.
6. Tarquiniō profectō, Lucretia maesta nūntium ad patrem et ad virum misit 'ut cum singulis _____ [= *fidīs*] amīcīs venīrent: opus esse _____ [= *properātō*], rem atrōcem _____ [= *accidisse*].'
7. Adventū virī et patris lacrimae _____ [= *ortae*] sunt.

8. Virō quaerenti “_____ [= satisne] salvē?” respondit “Minimē! Quid enim salvī est mulierī āmissā _____ [= castitāte]?”
9. Virōs hortāta est ut _____ [= dextrās] fidemque darent ‘haud impūne fore _____ [> adulterium]!’
10. Virī mulierem miseram cōsōlātī sunt, cum _____ [= culpam] ā coāctā in auctōrem _____ [< dēlinquere] āverterent.
11. “Mēns _____ [= dēlinquit]” inquiunt, “nōn corpus, et unde cōsiliū āfuit, inde culpa abest.”
12. Lucrētia: “Ego mē etsī _____ [< peccāre] absolvō, suppliciō nōn libērō; nec ūlla deinde _____ [↔ pudīca] Lucrētiaē exemplō vīvet!”
13. Cultrum in corde dēfixit _____ que in vulnus moribunda cecidit.
14. Cēterīs conclāmantibus, Brūtus cultrum cruōre _____ [= cruentum] ē vulnere _____ prae sē tenuit.
15. Brūtus per sanguinem Lucrētiaē _____ [= dīs testibus affīrmāvit] ‘sē L. Tarquiniū cum coniuge et libērīs vī _____ [= persecūtūrum] esse nec quemquam rēgnāre Rōmae passūrum!’
16. Mala libīdō quae pudicitiam mulieris vī et terrōre vincit vix _____ [f < victor] dīcī potest.
17. Morbus _____ est quī _____ [= mortem] fert.

iūrāre
mānāre
mātūrāre
noxa
oborīrī
obstinātus
peccāt^{āre}
peccātum
pestifer
pestis
prōlābī
pudicitia
pudicus
satin’
victrix

Exercitium 12

1. Quārē Sextus Tarquinius Collātiam revertit? ...
2. Quō ille post cēnam dēductus est? ...
3. Cēterīs dormientibus quid ēgit Sex. Tarquinius? ...
4. Quō terrōre Lucrētiaē minātus est? ...
5. Sex. Tarquiniō profectō quōs Lucrētia advocāvit? ...
6. Quem Collātīnus sēcum dūxit? ...
7. Quōmodo virī Lucrētiam cōsōlābantur? ...
8. Quid Lucrētia sub veste abditum habēbat? ...
9. Quid tum fēcit mulier violāta? ...
10. Quid iūrāvit Brūtus cultrum Lucrētiaē prae sē tenēns? ...

Lēctiō quīnta: versūs 288–343

Lēctiō V

Exercitium 13

Exemplum: Ā nostrīs fortissimē pugnātum est [= nostrī f. pugnāvērunt].

passivum impersonāle

1. Apud aedēs Priamī ācerrimē pugnā _____ [= ācerrima pugna erat].
2. Cum Sabīnīs primō dubiā victōriā pugnāt _____.
3. Bellō Latīnō nusquam dē ūniversā rē dīmīcāt _____, sed Tarquinius singula oppida occupandō omne nōmen Latīnum domuit.
4. Latīnī cum Rōmānīs fānum Diānae fēcērunt; ea erat cōfessiō caput rērū Rōmam esse, dē quō totiēs armīs certāt _____ [= certāmen fuerat].
5. Iuvenēs Delphōs profectī sunt. Quō postquam vent _____ [= vērērunt], ōrāculum petīvērunt.
6. Redit _____ [= rediērunt] inde Rōmam.
7. Ex omnibus locīs urbis in forum curr _____ [= hominēs currunt]; quō simul ac vent _____ [= vērērunt], praecō populum ad Brūtum advocāvit
8. Rēgnāt _____ [= rēgnāvērunt rēgēs] Rōmae annōs CCXLIV.
9. Nunc _____ bibend _____! Dormiend _____ nōn _____!

abrogāre
bellātor
castīgāre
centuriātus
comprimere
conciēre
exigere
exsecrārī
iners
magistrātus
miseria
mōtus
opifex
orbitās
praefectus
quācumque
rapīna
simultās
stuprum
tribūnus Celerum
ultrō
voluntārius

Exercitium 14

1. Corpore Lucrētiaē in forum dēlātō hominēs ad lacrimās et querēllās _____ [= concitantur] .
2. Brūtus lacrimās atque _____ [= sēgnēs] querēllās _____ [= reprehendit] suāsitque ut iuvenēs cum armīs _____ [↔ coactī] adessent.
3. Armāta multitudō pavōrem fēcit _____ [= ubicumque] prōcēdēbat.
4. Rōmae praecō populum advocāvit ad _____ Celerum (nam in eō _____ [= officiō pūblicō] Brūtus erat).
5. In forō Rōmānō Brūtus ōrātiōnem habuit dē _____ [> stuprāre] Lucrētiaē infandō, dē _____ [< orbus] Sp. Lucrētiī itemque dē _____ [< miser] et labōribus plēbis.
6. “Rōmānī hominēs” inquit “_____ [= operārii] prō _____ [< bellāre] factī sunt!”
7. Hāc ōrātiōne Brūtus populum perpulit ut imperium rēgī _____ [= adimeret].
8. Cum iuvenibus armātīs quī _____ [= suā sponte] nōmina dabant Brūtus Ardeam profectus est, Lucrētiō _____ [< praeficere] Rōmae relictō.
9. Intereā Tullia domō profūgit dum omnēs eam _____ [= eī poenās deōrum optant].
10. Rēx Rōmam perrēxit, ut _____ [< movēre] _____ [< con- + premere], sed ille cum liberīs suīs Rōmā _____ est.
11. Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est ob _____ [↔ amicitiam] quam sibi caedibus et _____ [< rapere] conciverat.
12. Deinde duo cōsulēs comitiīs _____ [< centuria] creatī sunt.

Exercitium 15

1. Quō corpus Lucrētiaē dēlātum est? ...
2. Hāc rē atrōcī concitātī quid hominēs querēbantur? ...
3. Brūtōne placēbant lacrimae et querēllae hominum? ...
4. Quid Brūtus castīgātor lacrimārum effēcit? ...
5. Quō Brūtus cum armātā multitudīne profectus est? ...
6. Quālem ōrātiōnem Brūtus habuit in forō Rōmānō? ...
7. Quae facinora nefanda memorāvit? ...
8. Quid dīxit dē miseriīs et labōribus plēbis? ...
9. Quōs deōs invocāvit? ...
10. Quid fēcit populus Rōmānus hāc ōrātiōne incēsus? ...
11. Tulliane Rōmae mānsit inter hunc tumultum? ...
12. Quārē Brūtus Rōmā Ardeam in castra profectus est? ...
13. Quis eōdem ferē tempore Ardeā Rōmam vēnit? ...
14. Quōmodo Brūtus cāvit nē rēgī obviū fieret? ...
15. Quōmodo Tarquinius Rōmae acceptus est? ...
16. Quid liberīs rēgis factum est? ...
17. Cūr Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est? ...
18. Quot annōs Rōmae rēgnātum est? ...
19. Quī primī cōsulēs creatī sunt? ...

Lectiō sexta: versūs 344–413

Exercitium 16

1. Sōle occidente Sextus Tarquinius portā _____ [= aere opertā] Collātiā ingressus est et domum Lucretiae petivit.
2. Lucretia īscia _____ parābat hostī suō: tantum animō _____ [< errāre] erat!
3. Noctū Sextus Tarquinius surgit et in thalamum Lucretiae, _____ [< nūbere] _____ [= castae], venit.
4. Lucretia _____ [= pavidā] ut parva agna _____ [= prehēnsa] cum iacet sub lupō _____ [= ad necem parātō].
5. Effugere nōn potest, nam pectora _____ [= manibus] _____ [= premuntur].
6. Lucretia violāta coniugem et patrem _____ [= senem] advocat.
7. Ut eam lūgentem vident, “Quae causa est lūctūs?” inquit, “cui _____ [= fūnus] parās?”
8. *Illa diū _____ [= tacet] _____ que [< pudēre] cēlat amictū ōra, fluunt lacrimae mōre _____ aquae [= ut aqua semper fluēs].*
9. Lucretia, ter frūstrā loquī cōnāta, tandem dēdecus suum _____ ausa est, dum _____ [< mātṛōna] genae ērubescunt.
10. Pater et coniūnx eī coāctae _____ dant [= ignōscunt], sed illa pectus suum cultrō trānsfigit!
11. Dum vir paterque commūne _____ [= iactūram] gemunt, Brūtus cultrum _____ [< genus] sanguine _____ tenēns iūrāvit ‘sē Tarquiniū cum scelerātā coniuge et _____ [= stirpe] Rōmā exāctūrum esse!’
12. Lucretia _____ [= nec vīva nec mortua] comā _____ haec verba _____ [↔ pavidā] probāre vīsa est.
13. In forō Brūtus vulnus Lucretiae _____ [= vacuum] patefēcit et rēgis facta nefanda referēns populum concitāvit.
14. Brūtus et Collātīnus, virī _____ [< honōs], cōsulēs creati sunt iisque _____ [< annus] imperium datum est.

Exercitium 17

1. Quō Sextus Tarquinius sōle occidente vēnit? ...
2. Quōmodo ille domī Collātīnī exceptus est? ...
3. Cūr hospes Collātīnī ‘hostis’ vocātur? ...
4. Num Sextus Tarquinius suspectus fuit Lucretiae? ...
5. Quārē noctū ē lectō surrēxit Tarquinius atque ēnsem strīnxit? ...
6. Quō fīlius rēgis penetrāvit? ...
7. Quid lectō Lucretiae incumbēns dīxit? ...
8. Cūr Lucretia neque clāmāvit neque repugnāvit neque effūgit? ...
9. Num Sextus Tarquinius eam precibus aut praemiīs movēre potuit? ...
10. Quid tum Tarquinius sē factūrum esse dīxit? ...
11. Quō metū perterrita tandem succubuit mulier? ...
12. Quālem pater et marītus fīliam et uxōrem suam invēnērunt? ...
13. Quid interrogāvērunt cum eam ita lūgentem vidērent? ...
14. Cūr Lucretia primō nihil respondit? ...
15. Num vir et pater mulierem violātam accūsāvērunt? ...
16. Num Lucretia ipsa sibi veniam dedit? ...
17. Cum Lucretia sē interfēcisset, quid fēcit Brūtus? ...
18. Quōmodo Brūtus populum Rōmānum concitāvit? ...
19. Cūr ille diēs rēgnō suprēmus fuit? ...

Lectiō VI

aerātus
annuus
concutere
damnum
dēprehendere
ēloquī
epulae
error
exsequiae
generōsus
grandaevus
honestus
impavidus
inānis
infēstus
mātṛōnālis
nūpta
palma
pavēre
perennis
prōlēs
pudibundus
pudīcus
reticēre
sēmianimis
stillāre
urgēre
veniam dare

Lēctiō grammatica

adi -us (-r)-a -um
adv -ē (-ō, -im)
adi -is -e (-r -ris -re,
-x, -ns)
adv -iter (-nter, -e)
adi (comp) -ior -ius
adv -ius
numerus quīnque...
adv -iēs (×)

con-cutiō -iunt
dē-cutiō -iunt

Cap. XLVI

Lēctiō I

coercēre
collēga
commovēre
cōnsenēscere
cōsulāris
cōsulātus
contendere
damnāre
decemvirī
dēprecātiō
dictātor
dictātūra
dītissimus

Lēctiō grammatica

Exercitium 18

Datur adiectivum (m.). Dā adverbium: -ē/-ō/-iter/-ter/-e/-im/-ius/-iēs.

1. superbus, <i>adv</i> superb_____.	15. postrēmus, <i>adv</i> postrēm_____.
2. iūstus, <i>adv</i> iūst_____.	16. ferōx, <i>adv</i> ferōc_____.
3. levis, <i>adv</i> lev_____.	17. libēns, <i>adv</i> liben_____.
4. celer, <i>adv</i> celer_____.	18. facilis, <i>adv</i> facil_____.
5. pulcher, <i>adv</i> pulchr_____.	19. difficilis, <i>adv</i> difficul_____.
6. ācer, <i>adv</i> ācr_____.	20. gravior, <i>adv</i> grav_____.
7. subitus, <i>adv</i> subit_____.	21. fortissimus, <i>adv</i> fortissim_____.
8. benignus, <i>adv</i> benign_____.	22. melior, <i>adv</i> mel_____.
9. cōmis, <i>adv</i> cōm_____.	23. prior, <i>adv</i> pr_____.
10. falsus, <i>adv</i> fals_____.	24. malus, <i>adv</i> mal_____.
11. pār, <i>adv</i> par_____.	25. bonus, <i>adv</i> _____.
12. sapiēns, <i>adv</i> sapien_____.	26. quīnque, <i>adv</i> quīnqu_____ (5×).
13. pūblicus, <i>adv</i> pūblic_____.	27. sex, <i>adv</i> sex_____ (6×).
14. prīvātus, <i>adv</i> prīvāt_____.	28. decem, <i>adv</i> dec_____ (10×).

Exercitium 19

- conciēre, con_____isse, con_____um esse
- concutere, con_____isse, con_____um esse
- dēcutere, dē_____isse, dē_____um esse
- dēprēndere, dē_____isse, dē_____um esse
- ērubēscere, ē_____isse
- exigere, ex_____isse, ex_____um esse
- favēre, _____isse
- incalēscere, in_____isse
- obsidēre, ob_____isse, ob_____um esse
- opprimere, op_____isse, op_____um esse
- praestāre, prae_____isse
- prōlābi, prō_____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEXTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–123

Exercitium 1

- Annō _____ quadrāgēsīmō quīntō [CCXLV] ab urbe conditā prō ūnō rēge duo cōsulēs creātī sunt, ut alter alterum _____.
- Senātuī _____ ut annum imperium habērent, nē _____ [$<$ diūturnus] imperiī eōs insolentēs _____ [= faceret].
- Cōsulēs sciēbant sē post annum _____ [= sine magistrātū] fore.
- Prīmī cōsulēs fuērunt Brūtus et Collātīnus, sed Collātīnus coactus est ex urbe migrāre cum omnī _____ suō [= bonīs patris].
- Brūtus P. Valerium Pūblicolam _____ sibi fēcīt.
- Tarquinius bellum Rōmānīs _____ [= mōvit], ut in rēgnum _____ [= rūsus instituerētur].
- In primō proeliō Brūtus cōsul et Arrūns, Tarquiniī filius, _____ sē [= alter alterum] occidērunt.
- Tarquinius victus Tūsculum sē contulit ibique _____ [$<$ senex].

9. Cum gener Tarquiniī bellum parāret, ut clādem socerī _____
[= ulcīscerētur], _____ Rōmae factus est T. Lārcius.
10. _____ [< dictātor] dignitās māior est quam _____
[< cōsul].
11. _____ equitum dictātōrī _____ [= oboedit].
12. xvi annō post rēgēs exāctōs plēbs Rōmāna, sēditione factā, _____
plēbis sibi creāvit, quī plēbēiōs ā patriciīs dēfenderent.
13. Cn. Mārcius, Rōmā expulsus, ad Volscōs _____ [= properāvit] et
exercitum adversus Rōmam dūxit ūsque ad quīntum _____.
14. Lēgātōs pācem petentēs _____ [= dīmīsīt], sed mātīs et uxōris
flētū et _____ [< dēprecārī] superātus exercitum remōvit.
15. Ex magnā familiā Fabiā ūnus _____ [< omnis] ex proeliō superfuit.
16. L. Cincinnātus, quī agrum vi _____ possidēbat, arāns dictātor
factus est; _____ dētersō togam _____ accēpit.
17. Annō _____ alterō [cccii] ab urbe conditā prō cōsulibus
_____ creātī sunt, quī lēgēs scrīberent.
18. Annō post decemvir, quī virginem nōbilem violāre voluit, _____
[= condemnātus] est, et imperium _____ [< cōsul] restitūtum.
19. Annō cccxv ab urbe conditā Fidēnae et Vēiī rebellāvērunt, sed ambae
cīvitātēs victae sunt atque Fidēnae captae et _____ [= dēlētae].
20. Camillus Vēiōs cēpit, urbem Italiae _____ [= dīvitissimam].
21. Gallī, cum Capitōlium obsidērent et Rōmānī fame _____, aurō
acceptō _____ [↔ prōgressī] sunt.
22. Postea Camillus Gallīs _____ eōsque bis vīcit.

diūturnitās
ducentēsimus
excīdere
invicem
iūgerum
labōrāre
magister equitum
mīliārium
obsequī
occupāre
omnīnō
patrimōnium
placēre
praetextus
prīvātus
reddere
regredī
repudiāre
restituere
sūdor
supervenīre
trecentēsimus
tribūnus plēbis
vindicāre

Exercitium 2

1. Rōmulus asyllum aperuit, _____ vāna urbis magnitūdō es_____.
2. Sabīnī Tarpēiam necāvērunt, _____ quis impūne patriam suam prōd_____.
3. Numa, _____ rēge absente sacra negleg_____, sacerdotēs fēcīt.
4. Iāniculum urbī adiectum est, _____ quandō ea arx hostium es_____.
5. Rēx, _____ ipse rem tam trīstem iūdicā_____, duumvirōs creāvit.
6. Cum rēx pergeret Rōmam, flexit viam Brūtus, _____ obvius fi_____.
7. Pater Verginiam occīdit, _____ stuprum ā decemvirō sustinē_____.
8. Gallī aurum accēpērunt, _____ Capitōlium obsidē_____.
9. Placuit _____ cōsulēs longius quam annum imperium habē_____,
_____ per diūturnitātem potestātis insolentiōrēs redd_____.
10. Horātius pater cīvēs ōrābat ‘_____ sē orbum liberīs fac_____!’
11. Tanaquil Servium ōrat ‘_____ inultam mortem socerī esse sin_____!’

nē (= ut nē) + *conī*

Exercitium 3

1. Quārē prō ūnō rēge perpetuō duo cōsulēs annuī creātī sunt? ...
2. Cūr L. Tarquiniō Collātīnō cōsulātus abrogātus est? ...
3. Quis prīmus novīs cōsulibus bellum intulit? ...
4. Uter cōsul in eō bellō occīsus est? ...
5. Cūr prīmus annus quīnque cōsulēs habuit? ..
6. Quō Tarquinius Superbus victus sē contulit? ...
7. Quae dignitās māior est quam cōsulātus? ...
8. Quōs plēbs, sēditione factā, dēfēnsōrēs sibi creāvit? ...
9. Quis Rōmānus exercitum adversus patriam suam dūxit? ...
10. Quōmodo L. Quīnctius Cincinnātus dictātor factus est? ...
11. Annō cccii quī prō cōsulibus creātī sunt ad lēgēs scrībendās? ...
12. Cūr decemvirīs potestās sublāta est? ...

Lēctiō II

amplius
 cēnsor
 corvus
 honor
 iugum
 lēgātus
 meritum
 perdomāre
 perseverāre
 praesūmere
 prōvocāre
 quadriennium
 sexāgēsīmus
 singulāris
 sternere
 subigere
 tīrō
 torquis
 tribūnus militāris
 tribūnus militum
 triennium
 unguis

13. Cūr Camillō, cum Vēiōs et Faleriōs cēpisset, commōta est invidia? ...
14. Quī hostēs urbem Rōmam praeter Capitōlium occupāvērunt? ...
15. Cūr Camillus tertium triumphāvit et 'alter Rōmulus' vocātus est? ...

Lēctiō secunda: versūs 124–214

Exercitium 4

1. Annō trecentēsīmō _____ quīntō [CCCLXV] ab urbe conditā prō duōbus cōsulibus creati sunt _____ militārēs cōsulārī potestāte.
2. Nec diū _____ [= māsērunt] tribūnī militārēs, et _____ [= IV annōs] nūlla potestās in urbe fuit.
3. Tribūnī militārēs iterum potestātem _____ [= prae aliīs sūmpsērunt] et _____ [= trēs annōs] perseverāvērunt.
4. Camillō mortuō māximus _____ [= honōs] dēlātus est.
5. T. Mānlius 'Torquātus' vocātus est quod in _____ [< singulī] certāmine Gallum occīdit et _____ eius aureum collō suō imposuit.
6. _____ [= novīs militibus] lēctīs x legiōnēs factae sunt, id est _____ [= plūs (quam)] sexāgintā mīlia mīlitum.
7. L. Fūrius 'Corvīnus' dictus est quod _____ eum in pugnā adversus Gallum adiūvit ālīs et _____ acūtīs Gallī oculōs verberāns.
8. Itaque Fūrius Gallum, quī eum ad pugnam _____, occīdit et ob hoc _____ [< merēre] adulēscēns cōsul factus est.
9. Latīnī, quī ā Rōmānīs _____ [= sub imperium coāctī] erant, rebellāvērunt, sed superātī sunt et _____ [= funditus domitī].
10. T. Veturiō Sp. Postumiō cōsulibus Samnītēs Rōmānōs vīcērunt et sub _____ mīsērunt, sed ipsī postea ā L. Papiriō cōsule victī sunt.
11. Eō tempore Ap. Claudius _____ [< cēnsēre] aquam Appiam indūxit et viam Appiam _____.
12. Singulīs legiōnibus sēnī _____ mīlitum praefectī sunt.
13. _____ est praefectus mīlitum quī imperātōrem adiuvat.

Exercitium 5

1. Quōmodo dignitātēs mūtatae sunt annō CCCLXV a. u. c.? ...
2. Quot cīvitatēs Camillus eō annō occupāvit et quot triumphōs ēgit? ...
3. Cūr T. Mānlius sibi et posterīs suīs cognōmen Torquātī accēpit? ...
4. Tīrōnibus lēctīs quot legiōnēs Rōmānae factae sunt? ...
5. Quōmodo M. Valerius Gallum prōvocantem vīcit? ...
6. Quod cognōmen eī datum est? ...
7. Quam urbem Alexander condidit eō annō quō Latīnī dēvictī sunt? ...
8. Cūr Q. Fabius Māximus ā dictātōre capītis damnātus est? ...
9. Quō dēdecore Samnītēs exercitum Rōmānum victum affēcērunt? ...
10. Ā quō via Appia strāta est? ...
11. Quis Q. Fabiō Māximō lēgātus datus est? ...
12. Quī cōsulēs Samnītēs dēvīcērunt? ...
13. Quot annōs bellum cum Samnītibus gestum est? ...

Lectiō tertiā: versūs 215–305

Exercitium 6

1. Urbs Rōma condita est ante di_____ ūndecim_____ kalend_____ Māi_____ (a. d. XI kal. Māi.) annō septingent_____ quīnquāg_____ terti_____ (DCCLIII) ante Chrīstum nātum (a. C. n.).
2. Annō ducent_____ quadrāg_____ quīnt_____ (CCXLV) ab urbe conditā (a. u. c.) sive annō quīngent_____ nōn_____ (DIX) ante Chrīstum nātum (a. C. n.) rēgēs Rōmā exāctī sunt.
3. _____ (xvi) annō post rēgēs exāctōs tribūnī plēbis creātī sunt.
4. Annō a. u. c. trecent_____ sexāg_____ quārt_____ (CCCLXIV) Rōma ā Gallīs capta est.
5. L. Genūci_____ Q. Servīli_____ cōsul_____ mortuus est Camillus.
6. T. Veturi_____ Sp. Postumi_____ cōsul_____, annō quadringent_____ _____ (CCCCXXXIII) a. u. c., exercitus Rōmānus apud Caudium victus sub iugum missus est.
7. Ap. Claudī_____ M. Fulvī_____ cōsul_____, annō a. u. c. _____ (CCCCXC), bellum prīmum contrā Poenōs susceptum est.
8. Poenī classe dēvictī sunt ante di_____ quārt_____ id_____ Mārti_____ (a. d. IV id. Mārt.) annō _____ (DXIII) a. u. c., Q. Lutāti_____ A. Mānli_____ cōsul_____.
9. C. Iūlius Caesar interfectus est id_____ Mārti_____ annō _____ (XLIV) a. C. n., id est annō a. u. c. septingent_____ decim_____ (DCCX).
10. M. Tullius Cicerō nātus est ante _____ nōn_____ Iānuārī_____ (a. d. III nōn. Iān.) annō sescent_____ duodēquīnquāg_____ (DCXLVIII) a. u. c. sive cent_____ sext_____ (CVI) a. C. n.

Exercitium 7

1. Pyrrhus fuit prīmus hostis Rōmānōrum _____ [< trāns mare].
2. Prīmō proeliō Pyrrhus vīcit auxiliō _____, nam eās bēstiās _____ [= ignōtās] Rōmānī expāvērunt.
3. Quam ob causam Pyrrhō victōria _____ [= data est].
4. Pyrrhus captīvōs Rōmānōs _____ [< honōs] _____ atque eōs sine pretiō Rōmam remīsīt.
5. Senātus captīvōs Rōmānōs quī redditī erant _____ [= indignōs] habērī iussit.
6. Pyrrhus, cum Fabricium pauperem esse _____ [= cognōvisset], magnīs prōmissīs eum _____ [= incitāvit], ut ad sē trānsīret.
7. Pyrrhus lēgātum mīsīt quī pācem _____ condiciōnibus peteret, sed rēgī _____ [= renūtiātum] est, ut ex Italiā recēderet.
8. Medicus Pyrrhī Fabriciō prōmīsīt 'sē rēgem _____ necātūrum esse, sī Fabricius sibi praemium dedisset', sed Fabricius eum vīctum remīsīt.
9. Hoc admīrātus Pyrrhus dīxit 'illum Fabricium difficilius ab _____ [< honestus] quam sōl ā cursū suō āvertī posse!'
10. Lēgātīs Rōmam missīs Ptolomaeus amīcitiam quam petīverat _____ [= adeptus est].
11. Annō _____ septimō [CCCCCLXXVII] a. u. c. cēsus habitus est.
12. Milītēs Rōmānī elephantōs _____ [= elephantīs territī sunt].

Lectiō III

quō annō?

annō -(ēsim)ō

ab urbe conditā: a. u. c.

(post rēgēs exāctōs)

ante Chrīstum nātum:

a. C. n.

post Chrīstum nātum:

p. C. n.

-ō -ō cōsulibus (*abl*
abs)

quō diē?

kal./nōn./id. Iān.–Dec.

= kalendīs/nōnīs/idibus

Iānuārīis–Decembribus

a. d. III–XIX/prīdiē kal./

nōn./id. Iān.–Dec. =

ante diē III–XIX/prīdiē

kalendās/nōnās/idūs

Iānuārīās–Decembrēs

adversus

aequus

comperīre

contingere

elephantus

expavēscere

explōrātor

honestās

honōrificus

incognitus

infāmis

obtinēre

quadringentēsimus

remandāre

septuāgēsimus

sollicitāre

tractāre

trānsmarīnus

trux

venēnum

13. Mīles Rōmānus _____ [= ferōcī] vultū adversus hostem prōcēdit.
14. Mīles fortis occīsus _____ vulnere iacet.
15. _____ est mīles quī hostium mōtūs explōrat.

Exercitium 8

1. Cūr Rōmānī Tarentīnīs bellum indīxērunt? ...
2. Ā quō Tarentīnī auxilium petīvērunt contrā Rōmānōs? ...
3. Quibus bēstiīs Pyrrhus ūsus est in proeliō? ...
4. Quōmodo Pyrrhus captīvōs Rōmānōs tractāvit? ...
5. Quam prope Rōmam perrēxit Pyrrhus? ...
6. Quārē lēgātī ad Pyrrhum missī sunt? ...
7. Quid rēx Fabriciō lēgātō prōmīsīt, sī ad sē trānsiisset? ...
8. Quārē Pyrrhus Cineam lēgātum Rōmam mīsīt? ...
9. Quid Cineās reversus Pyrrhō nārrāvit dē Rōmānīs? ...
10. Quid medicus Pyrrhī Fabriciō prōmīsīt? ...
11. Quid Fabricius illī medicō fēcīt? ...
12. Num Pyrrhus Rōmānōs contemnēbat? ...
13. Quis Pyrrhum dēvīcit et dē eō triumphāvit? ...
14. Quō fugātus est Pyrrhus? ...
15. Unde lēgātī annō a. u. c. CCCCLXXXI Rōmam vēnērunt? ...
16. P. Semprōniō Ap. Claudiō cōsulibus quās cīvitatēs Rōmānī condidērunt? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 306–477

Exercitium 9*Praenōmina Rōmāna*

praenōmina

Exemplum: C. Iūlius Caesar = Gāius Iūlius Caesar.

1. A. = ...	9. M'. = ...
2. Ap. = ...	10. P. = ...
3. C. = ...	11. Q. = ...
4. Cn. = ...	12. Sex. = ...
5. D. = ...	13. Ser. = ...
6. K. = ...	14. Sp. = ...
7. L. = ...	15. T. = ...
8. M. = ...	16. Ti(b). = ...

Exercitium 10

calamitās
castellum
complexus
conicere
contingere
dēcipere
dēmergere
fidēs, in fidem accipere
fiscus
grandis
historicus
īnfinītum
īnfringere
īngredi
īnsignis
modius

1. Quīntō annō bellī Pūnicī, parātīs nāvibus _____ [= cum rōstrīs], cōsul C. Duīlius proeliō _____ [< nāvis] Carthāginiēnsēs vīcit.
2. Alter cōsul ā Carthāginiēnsibus fraude _____ est et captus.
3. Classis Carthāginiēnsium ā M. Atīliō Rēgulō victa _____ [= eō unde vēnerat] sē recēpit.
4. In Āfricā Rēgulus multās cīvitatēs in _____ [= dēditiōnem] accēpit et multa _____ [= loca mūnīta] vāstāvit.
5. Postrēmō victus est ultimā _____ [= strāge], nam MM tantum ex exercitū Rōmānō _____ [= retrō fūgērunt], Rēgulus captus in catēnās _____ est.
6. M. Aemilius Paulus cīv nāvēs hostium _____ [= submersit], xxx cum _____ [< pugnāre] cēpit.
7. Classis rediēns māximā tempestāte _____ passa est, nec animus Rōmānōrum hāc _____ [= clāde] _____ [= frāctus] est.
8. Metellus in Siciliā Poenōs superāvit et multōs elephantōs cēpit, quōs īngentī _____ [= agmine] in triumphō dūxit.

9. Carthāginiēnsēs Rēgulum, quem cēperant, Rōmam remīsīt^{ērunt}, ut pācem et _____ [< permūtāre] captīvōrum obtinēret. 10. Rōmae ille _____ 'sē Rōmānum esse [= dīxit 'sē R. nōn esse...'] ex illō diē quō in potestātem Āfrōrum vēnisset.' 11. Itaque uxōrem ā _____ [< complecti] remōvit et senātuī suāsīt nē pāx cum Poenīs fieret. 12. Victōriā nāvālī ad Aegātēs īnsulās _____ [= immēnsa cōpia] aurī et argentī in potestātem Rōmānōrum _____ est. 13. Bellum Pūnicum primum xxiii annōs _____ [= prōductum] est. 14. Bellō _____ [= perāctō] pāx Carthāginiēnsibus _____ [= data] est. 15. Permūtātī sunt captīvī ita ut captīvī quōs Rōmānī tenēbant pretiō ex _____ [= aerāriō] solūtō redimerentur. 16. Rēx Hierō cc mīlia _____ frūmentī populō Rōmānō praeibuit. 17. _____ est frūmentum ex quō pānis albus fit. 18. Sardīs victīs Rōmānī ubique pācem habuērunt, quod iīs semel tantum _____ [= acciderat]; ergō Iānus iterum clausus est. 19. Fabius Pictor _____ [= scrīptor rērum] bellō Gallicō interfuit. 20. Gallīs victīs Mārcellus _____ [= magnam] praedam Rōmam vēxit. 21. Cum rēgem Gallōrum manū suā _____ [= interēmisset], spolia opīma _____ [= baculō crassō] imposita in Capitōlium tulit. 22. "Aspice ut _____ spoliīs Mārcellus opīmīs _____ [= graditur] victorque virōs _____ omnēs!"	naufragium nāvālis negāre perimere permūtātiō perniciēs pompa pugnātor redigere refugere retrō rōstrātus stīpes superēminēre trahere trānsigere tribuere triticum

Exercitium 11

1. Quibus cōsulibus primum bellum Pūnicum coeptum est? ...
2. Ubi Rōmānī Carthāginiēnsēs cōpiīs terrestribus vīcērunt? ...
3. Quī dux Rōmānus Poenōs primō proeliō nāvālī vīcit? ...
4. Post illam victōriam quō trāslātum est bellum? ...
5. Quōmodo M. Atīlius Rēgulus in Āfricā rem gessit? ...
6. Carthāginiēnsēs in Āfricā victī ā quibus auxilium petivērunt? ...
7. Quō duce exercitus Rēgulī victus est? ...
8. Quot nāvēs hostium Aemilius cōsul nāvālī proeliō dēmersit? ...
9. Quid classī victrīcī redeuntī ēvēnit? ...
10. Num animus Rōmānōrum hāc calamitāte īnfractus est? ...
11. Ubi L. Caecilius Metellus ducem Poenōrum superāvit? ...
12. Quot elephantōs dux Poenōrum sēcūm dūxit et quot Metellus cēpit? ...
13. Quārē Carthāginiēnsēs Rēgulum Rōmam mīsērunt? ...
14. Num Rēgulus Rōmānīs suāsīt ut pācem cum Poenīs facerent? ...
15. Cūr ille, uxōre ā complexū remōtā, Carthāginem rediit? ...
16. Quid P. Claudiō Pulchrō contigit cum contrā auspīcia pugnāret? ...
17. Annō bellī Pūnicī vīcēsīmō tertiō cui bellum commissum est? ...
18. Quot nāvibus in marī contrā Lilybaeum pugnātum est? ...
19. Utra classis eō proeliō nāvālī victrīx fuit? ...
20. Carthāginiēnsibus dēvictīs quid captīvīs factum est? ...
21. Quārē Rōmānī lēgātōs ad Ptolomaeum mīsērunt? ...
22. Quid rēx Siciliae Hierō populō Rōmānō dōnō dedit? ...
23. Quōmodo Carthāginiēnsēs bellum renovāre temptābant? ...
24. Cūr annō a.u.c. quīngentēsīmō ūndēvīcēsīmō Iānus iterum clausus est? ...
25. Cui bellō historicus Fabius Pictor interfuit? ...
26. Quis spolia opīma tertia tulit? ...

Lēctiō grammatica

nōm -us

gen -ī m

-oris n

-eris n

-eris n

-ūs m/f

Lēctiō grammatica

Exercitium 12

*Datur nōminātīvus singulāris: -us.**Dā genetīvum singulāris: -ī/-oris/-eris/-ūs et genus: m/f/n!**Exemplum: annus -ī m, fūnus -eris n, sinus -ūs m.*

1. pectus _____; lectus _____; flūctus _____.
2. sonus _____; onus _____; genus _____.
3. pontus _____; pondus _____; mundus _____.
4. nīdus _____; sīdus _____; gradus _____.
5. rītus _____; lītus _____; frīgus _____.
6. latus _____; status _____; metus _____.
7. lupus _____; opus _____; foedus _____.
8. corpus _____; hortus _____; portus _____.
9. tempus _____; campus _____; pignus _____.
10. vultus _____; vulnus _____; mūnus _____.
11. dolus _____; holus _____; scelus _____.
12. facinus _____; asinus _____; manus _____.
13. porticus _____; dēdecus _____; pecus _____.
14. domus _____; humus _____; vulgus _____.

Exercitium 13

1. cēdere, _____isse
2. comperīre, com_____isse, com_____um esse
3. cōnsenēscere, cōn_____isse
4. contemnere, con_____isse, con_____um esse
5. contendere, con_____isse
6. dēcipere, dē_____isse, dē_____um esse
7. excīdere, ex_____isse, ex_____um esse
8. expavēscere, ex_____isse
9. fluere, _____isse
10. īnfringere, īn_____isse, īn_____um esse
11. lūgēre, _____isse
12. pergere, per_____isse
13. perimere, per_____isse, per_____um esse
14. redigere, red_____isse, red_____um esse
15. referre, _____isse, re_____um esse
16. regredī, re_____um esse
17. subigere, sub_____isse, sub_____um esse
18. trānsigere, trāns_____isse, trāns_____um esse
19. tribuere, _____isse, _____um esse

dē-cipiō -iunt

re-gredior -iuntur

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEPTIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–103

Exercitium 1

1. Hōc capitulō continētur _____ quō A. Gellius tempora comparat quibus Graecī Rōmānīque illūstrēs _____ [< flōs].
2. Quod dīcit dē vītā clārōrum hominum _____ [< ex + carpsit] ē librīs quī _____ sive _____ [< annus] appellantur.
3. Ita nōbīs _____ [< cōnspicere] aetātum antīquissimārum dedit, nē quid _____ ac prāvum super vītā hominum clārōrum _____ [> temerārius] dīcerēmus.
4. A. Gellius ā Solōne incipit, quī Athēniēnsibus lēgēs scrīpsit Tarquiniō Rōmae rēgnante, cui _____ [= cognōmen] Prīscus fuit.
5. Archilochus, poēta Graecus clārus, Tullō Hostiliō rēgnante _____ [= carmina] scrīpsit.
6. Miltiadēs, quī annō CCLX a.u.c. Persās vīcit apud Marathōnem, damnātus ab Athēniēnsibus in vinculis mortem _____ [= mortuus est].
7. Aeschylus Athēnīs _____ [↔ cōmoediās] scrīpsit paulō antequam Coriolānus, ā tribūnīs plēbis _____ [= incitātus] ac _____ [= male tractātus], ā populō Rōmānō _____ [= dēfēcit].
8. Rōmae decemvirī lēgēs XII tabulārum _____ [= scrīpsērunt] eōdem tempore quō Empedoclēs in Siciliā _____ [< philosophus] _____ [< nātūra] studuit.
9. Sophoclēs et Euripidēs, poētae _____ [= quī tragoediās scrīpsērunt], ab Athēniēnsibus _____ [< nōbilis] sunt.
10. Sōcratēs, _____ Graecus nōbilissimus, _____ [= damnātus] ‘iuventūtem corrūpisse’ in carcere venēnō necātus est.
11. In _____ [< obsidēre] Capitōliī M. Mānlius Gallōs per ardua _____ [= clam ascendētēs] _____.
12. Ex temporibus paucōrum hominum quī hīc memorantur haud difficile est _____ facere dē plūribus quī nōminatī nōn sunt.

Exercitium 2

1. Unde A. Gellius facta excerpit dē vītā clārōrum hominum? ...
2. Cūr A. Gellius nōn ab Homērō, sed ā Solōne incipit? ...
3. Quō rēge Rōmānō rēgnante Solō lēgēs Athēniēnsium scrīpsit? ...
4. Ā quibus occīsus est Hipparchus tyrannus? ...
5. Ubi Persae ab Athēniēnsibus victī sunt Miltiade duce? ...
6. Cūr Cn. Mārcius Coriolānus ad Volscōs dēscīvit? ...
7. Quō duce classis Xerxis ab Athēniēnsibus victa est ad Salamīna? ...
8. Quī lēgēs duodecim tabulārum Rōmae scrīpsērunt? ...
9. Quis historicus bellum Peloponnēsiacum memoriae trādīdit? ...
10. Aeschylus, Sophoclēs, Euripidēs quid scrīpsērunt? ...
11. Quōmodo mortuus est Sōcratēs philosophus? ...
12. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est? ...

Lēctiō secunda: versūs 104–206

Exercitium 3

1. Decem mīlia sēsterti_____ /numm_____ [= sēstertiōrum/nummōrum].
2. “Ō Iuppiter! Pater de_____ hominumque!”
3. Cincinnātus agrum quattuor iūger_____ colēbat.
4. Sp. Carvīlius Rūga iūrāvit ‘uxōrem sē habēre liber_____ quaerundōrum causā’.

Cap. XLVII

Lēctiō I

annālis
chronicus
cognōmentum
commentārius
coniectūra
cōscribere
cōspectus
convincere
dēpellere
dēsciscere
exagitāre
excerpere
flōrēre
incōspectus
nātūrālis
nōbilitāre
obīre, mortem o.
obrēpere
obsidiō
philosophia
philosophus
poēma
temere
tragicus
tragoedia
vexāre

Lēctiō II

dēcl II
gen pl -um = -ōrum

celebrāre
 circumvallāre
 cōmicus
 condere
 cōfidentia
 cōflictāre
 cōstantia
 dēiūrāre
 dēlirāre
 dēsipere
 deūrere
 dīvortium
 diūtinus
 ecquid
 edepol
 exūrere
 foculus
 historia
 hospita
 iūs iūrandum
 libra
 mecastor
 mehercle
 mercārī
 nota
 obtrectāre
 orientālis
 percontārī
 pondō
 prōdere
 prōpōnere
 quīndecimvirī
 quīngentēsimus
 sacrārium
 scrīptum
 sterilis
 subinde
 subscribere
 trānsgrēdī
 vēnundare

Exercitium 4

- Alexander _____ est [= trānsiit] in Asiam et in partēs _____ [< oriēns].
- Paulō post Rōmānī in bellō Samnīticō _____ [= diūturnō] ab hostibus _____ [< circum + vāllum] sunt ac sub iugum missī.
- Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēliī Rūfinī _____ apposuērunt et haec _____: “quod comperimus tē argentī factī cēnae grātiā decem _____ habēre.”
- Quō tempore bellum Pūnicum primum coeptum est, Callimachus poēta Alexandriāe _____ [< celebr] est.
- Annō a.u.c. _____ ūndēvīcēsīmō [DXIX] Sp. Carvilius Rūga _____ cum uxōre fēcīt ‘quod _____ esset.’
- Terentius, poēta _____ [↔ tragicus], vīxit post bellum Pūnicum secundum, quod A. Gellius finem _____ adnotātiunculīs suīs.
- Lūcilius aliōs poētās versibus _____ [= male tractāvit].
- In librō suō primō A. Gellius _____ [= fābulam] _____ [= trādit] super librīs Sibyllīnīs.
- Anus _____ [f < hospes] novem librōs ōrāculōrum rēgī Tarquiniō Superbō _____ [= vēndere] voluit.
- Cum rēx pretium _____ esset [= quaesivisset], anus tantum poposcit ut rēx eam aetāte _____ [↔ sapere] putāret.
- _____ cum igne appositō anus trēs librōs _____ [= ussit] et _____ [= continuō post] idem pretium petīvit prō sex reliquīs.
- Iam rēx rīdēns ‘anum _____ [= dēmentem esse]’ dīxit.
- Mulier aliōs trēs librōs _____ [= deussit] et rēgem interrogāvit ‘_____ [= num] reliquōs trēs eōdem pretiō emere vellet?’
- Tarquinius _____ [< cōstāns] et _____ [< cōfidere] mulieris admīrātus trēs librōs _____ est [= ēmit] eōdem pretiō quod petītum erat prō novem.
- Librī illī ‘Sibyllīnī’ in _____ [= locum sacrum] _____ [= dēpositī] sunt.
- _____ [xv virī] librōs Sibyllīnōs quasi dīvīnum ōrāculum cōsulunt cum rēs pūblica periculīs _____ [= vexātur].
- Virī et fēminae nōn per eōsdam deōs _____ [= iūrant], ut ex veteribus _____ [< scribere] appāret.
- _____ [= per Castorem!] est _____ fēminārum, _____ [= per Herculem!] virōrum.
- _____ [= per Pollūcem!] est iūs iūrandum virīs et fēminīs commūne.

Exercitium 5

- Quis fuit pater Alexandrī Magnī? ...
- Rēgnum adeptus quō Alexander trānsgressus est? ...
- Quot annōs Alexander rēgnāvit? ...
- Quī fuērunt Platō et Aristotelēs? ...
- Quod bellum Rōmānī gerēbant cum Aristotelēs mortem obiit? ...
- Quā dē causā cēnsōrēs P. Cornēlium Rūfinum senātū mōvērunt? ...
- Quibus cōsulibus bellum Pūnicum primum coeptum est? ...
- Cūr Sp. Carvilius Rūga dīvortium fēcīt cum uxōre? ...
- Quid Plautus et Terentius scrīpsērunt? ...
- Quem finem commentārii suī prōposuit A. Gellius? ...

11. Quid anus hospita rēgī Tarquiniō Superbō obtulit? ...
12. Cūr rēx nōn omnēs librōs novem ēmit? ...
13. Quid fēcit mulier cum rēx librōs emere recūsāvit? ...
14. Num rēx trēs librōs minōre pretiō mercātus est? ...
15. Ubi conditī sunt librī Sibyllīnī? ...
16. Cūr fēminae nōn iūrant per Herculem? ...
17. Quod iūs iūrandum fēminārum proprium est? ...

*Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica***Exercitium 6***Verba dēpōnentia**verba dēpōnentia*

1. exīre = ēgred____; exit = ēgred____; exeunt = ēgred____;
exiit = ē____; exī! = ēgred____!
2. timēre = verē____; timeō = vere____; timēmus = verē____;
timēbāmus = verē_____.
3. exspectāre = opperī____; exspectāte! = opperī_____!
4. occidere ↔ orī____; occidēns ↔ ori_____.
5. temptāre = cōnā____; temptābat = cōnā____;
temptāvit = cōnā____; temptātūrus = cōnā_____.
6. cēnsēre = arbitrā____ = rē____; cēseō = arbitr____ = re____;
cēsebat = arbitrā____ = rē_____.
7. ambulāre = grad____; ambulat = gradi____; ambulābat = gradi_____.
8. āmittere ↔ adipīsc____; āmittit ↔ adipīsc____;
āmīsit ↔ ad_____.
9. errāre = vagā____; errāns = vagā____; errābam = vagā____;
errābō = vagā_____.
10. interrogāre = percontā____; interrogant = perconta____;
interrogāvērunt = percontā_____.
11. ōrāre = precā____; ōrābit = precā____; ōrēmus! = prec____!
12. emere = mercā____; emō = merc____; ēmī = mercā_____.
13. prōmittere = pollicē____; prōmittō = pollice____; prōmittit = pollicē____;
prōmīsī = pollic____; prōmīsīt = pollic_____.
14. redīre = revert____; redeō = revert____; redeunt = revert____;
redībō = revert____; redībunt = revert____; redīte! = revert_____!
15. dīvidere = partī____; dīvidit = partī____; dīvide! = partī_____!
16. gaudēre = laetā____; gaudeō = laet____; gaudeāmus! = laet_____!
17. spectāre = intuē____; spectābat = intuē____; spectā! = intuē_____!
18. tolerāre = pat____; tolerō = pat____; tolerābam = pat____;
tolerāvī = _____.

Exercitium 7

1. convincere, con_____isse, con_____um esse
2. dēpellere, dē_____isse, dē_____um esse
3. dēsciscere, dē_____isse
4. excerpere, ex_____isse, ex_____um esse
5. exūrere, ex_____isse, ex_____um esse
6. flōrere, _____isse
7. trāsgredī, trāns_____um esse

trāns-gredior -iuntur

Cap. XLVIII*Lectio I*

adigere
 alveus
 assensus
 assentiri
 assuescere/aduescere
 blandiri
 conferre (arma)
 differre
 diripere
 disponere
 exsuscitare
 habilis
 haudquāquam
 hiberna
 impeditus
 magistratus
 memorabilis
 merere (stipendia)
 niti
 oppidanus
 praetorium
 promovere
 succedere
 traicere (*bis*)
 ultrō
 vixdum

CAPITVLVM DVODEQVINQVAGESIMVM*Lectio prima: versūs 1–90***Exercitium 1**

1. Bellum _____ [< memorāre] est bellum Pūnicum secundum, quō duae māximae gentēs inter sē arma _____.
2. Indignābantur Rōmānī quod Poenī victī victōribus _____ [= sine causā] arma īferrent, Poenī quod Rōmānī victīs superbē imperitāvissent.
3. Hannibal puer patrī Hamilcarī _____ [< blandē rogābat] ut cum exercitū in Hispāniam dūcerētur.
4. Tum Hamilcar, antequam excercitum in Hispāniam _____ [= trādūceret], filium iūre iūrاندō _____ [= ad iūs iūrاندum coēgit] ‘sē, cum primum posset, hostem fore populō Rōmānō!’
5. Mortuō Hamilcare gener eius Hasdrubal eī _____ [= in locum eius secūtus est]; is foedus cum Rōmānīs renovāvit, id quod bellum _____ [= bellō moram attulit].
6. Hasdrubal Hannibalem _____ [= vix adhūc] pūberem ad sē arcessīvit, ut puer mīlitiae _____ [: mōrem nōsceret mīlitiae].
7. In senātū Carthāginiēnsī Hannō dīxit ‘Hannibalem domī tenendum esse sub lēgibus, sub _____ [< magister], nē quandō parvus ille ignis incendium ingēns _____ [= excitāret/suscitāret]!’
8. Paucī Hannōnī _____ [= assentiēbant], et Hannibal in Hispāniam missus est, ubi triennium sub Hasdrubale _____.
9. Ingenium Hannibalis _____ [= aptum] fuit ad omnēs rēs quae magnō futūrō ducī agendaerant.
10. Iuvenis Hannibal _____ [= labōrābat] ut exercituī cārus esset.
11. Ergō, Hasdrubale obtruncātō, Hannibal in _____ castrōrum dēlātus omnium _____ [< assentīre] ‘imperātor’ nōminātus est.
12. In Hispāniā Hannibal, postquam Cartalam, urbem Olcadum, expugnāvit et _____ [< dis- + rapuit], exercitum in _____ dēdūxit.
13. Vēre in Vaccaeōs bellum _____ [↔ remōvit] et Arbocalam oppidum cēpit, etsī ab _____ [= cīvibus oppidī] diū dēfēsum est.
14. Carpētānōs Tagum flūmen _____ [= trāseuntēs] adortus est, elephantīs in rīpā _____ [= variīs locīs positīs].
15. Cum hostēs aquam ingressī essent, equitēs impetum fēcērunt in agmen _____ [= quod mōtū impediēbātur]; ita _____ [= nēquāquam] parī certāmine in mediō flūminis _____ concurrērunt.

Exercitium 2

1. Quod bellum memorābile T. Līvius librīs XXI–XXX nārrat? ...
2. Ad quod iūs iūrاندum Hamilcar Hannibalem puerum adēgit? ...
3. Quamobrem bellum cum Rōmānīs dīlātum est? ...
4. Quis in locum Hamilcaris successit? ...
5. Hasdrubalne nova bella gessit in Hispāniā? ...
6. Quod foedus populus Rōmānus fēcīt cum Hasdrubale? ...
7. Quārē Hasdrubal Hannibalem vix pūberem ad sē arcessī voluit? ...
8. Quid Hannō dē ēa rē cēnsuit in senātū Carthāginiēnsī? ...
9. Quōmodo Hannibal in Hispāniam missus ab exercitū exceptus est? ...
10. Hasdrubale occīsō quis imperātor nōminātus est? ...
11. Quibus Hannibal dux primum bellum intulit et quam urbem cēpit? ...
12. Cartalā captā et dīreptā, quō exercitus dēductus est? ...

13. Ubi Hannibal posterō annō proelium commisit cum Carpētānīs? ...
14. Carpētānīs superātis, omnisne Hispānia Carthāginiēnsium erat? ...
15. Cūr Saguntīnīs libertās servābatur? ...

Lēctiō secunda: versūs 91–179

Exercitium 3

1. Lēgātīs Saguntīnīs _____ [= inductis], senātuī placuit 'lēgātōs Saguntum mitti, quī Hannibalī _____ [= imperārent] ut ā Saguntīnīs, sociīs Rōmānōrum, abstinēret!'
2. Lēgātiōne dēcrētā _____ [= nec adhūc] missā, Hannibal Saguntum aggressus est, agrīs circā _____ [= funditus vāstātis].
3. Ubi duo mūrī iungēbantur _____ erat quī in _____ [= aequam] vallem _____ [= spectābat, versus erat].
4. Adversus eum Carthāginiēnsēs _____ [tēcta quibus prōteguntur militēs] ēgērunt, sub quibus _____ [māchinās quibus mūrī feriuntur]. moenibus admōvērunt, nec vērō mūrū _____ [$<$ quater] potuērunt, nam hōc locō mūrus _____ [= firmē mūnītus] erat.
5. Saguntīnī fortiter _____ [= resistēbant] ac _____ [= tēlis (missis)] hostēs _____ [= remōvērunt].
6. In hōc certāmine _____ [$<$ tumultus] ipse Hannibal, dum mūrū _____ [= temere] subit, _____ [= iaculō] ictus est.
7. Tum nōn multum aberat _____ dēsererētur _____ [$<$ oppugnāre].
8. Nec vērō Poenī, quī urbem _____ [= circum obsidēbant], ab _____ [$<$ apparāre] operum ac mūnitiōnum cessāvērunt.
9. Renovātā pugnā pars mūrī ita quassāta est ut _____ [$<$ prō + caderet], sed oppidānī hostēs prōcurrentēs _____ [= retrō ēgērunt].
10. Lēgātī Rōmānī ab Hannibale dīmissī sunt, cum iīs respondēret 'nōn _____ [*adv* $<$ tūtūs] eōs Saguntum aditūrōs esse.'
11. Hōc respōnsō _____ [= ad iram incitātī] lēgātī Carthāginem profectī sunt, ut Hannibalem _____ [= dēdī exposcerent].
12. Hannō ūnus in senātū Carthāginiēnsī Rōmānīs _____ [= grātum facere] temptāvit, cum 'Hannibalem Rōmānīs dēdendum esse!' cēnsēret.
13. Cum is _____ [= ōrātiōnis finem fēcisset], nēmō eī assēnsit.
14. Interim māior in _____ [= māior cotīdiē] fit _____ [$\leftrightarrow$ spēs] Saguntīnōrum ac minor _____ [$<$ exspectāre] auxiliī, cum tam procul Rōma, _____ [= ūna et sōla] spēs, esset.
15. Hannibal _____ [= cīnctus] armīs et legiōnibus vīvēbat.
16. Dum Rōmānī _____ [= consulunt inter sē], Saguntum _____ [= dēlētum] est.

Exercitium 4

1. Quārē Saguntīnī lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
2. Lēgātīs audītīs quid senātuī placuit? ...
3. Quī nūntius Saguntō allātus est lēgātiōne dēcrētā necdum missā? ...
4. Rē iterum ad senātum relātā, omnēsne lēgātōs mittendōs cēnsēbant? ...
5. Cūr haec sententia vīcit? ...
6. Quōmodo Hannibal Saguntum aggressus est? ...
7. Quibus māchinīs mūrī quassārī possunt? ...
8. Prīmōne impetū Carthāginiēnsēs intrā mūrōs Saguntī penetrāvērunt? ...
9. Quid Hannibalī accidit in tumultuāriīs certāminibus? ...

Lēctiō II

angulus
 apparātus
 ariēs
 circumsedēre
 cōsultāre
 dēnūntiāre
 dēposcere
 dēspērātiō
 (in) diēs
 ēmūnīre
 exscindere
 exspectātiō
 grātificārī
 incautus
 intrōdūcere
 irritāre
 missile
 necdum
 obsistere
 oppugnātiō
 perōrāre
 pervāstāre
 plānus
 prōcidere
 quassāre
 (nōn multum abest) quīn
 redigere
 submovēre
 succingere
 trāgula
 tumultuārius
 tūtō *adv*
 ūnicus
 vergere
 vīnea

Lectiō III

assignāre
auctōritās
comparāre
equester
ēvenire
excidium
īnsuper
inviolātus
labōriōsus
maeror
mentiōnem (facere)
mōmentum
obligāre
omittere
parturire
Periochae
pervādere
praetor
prīvātum
quīnquerēmis
sēmet
sortiri
statiō
succlāmāre
summa
trānsitus

10. Quid Hannibal lēgātīs quī Rōmā vērunt respondit? ...
11. Quō lēgātī dīmissī profectī sunt? ...
12. Quid Hannō in senātū Carthāginiēnsī cēnsuit? ...
13. Num senātus Carthāginiēnsis sententiam Hannōnis secūtus est? ...
14. Quid lēgātīs Rōmānīs respōsum est? ...
15. Inopiā omnium crēscēte quae Saguntīnīs erat ūnica spēs? ...

*Lectiō tertiā: versūs 180–271***Exercitium 5**

1. Alorcius ad _____ [= praefectum urbis] Saguntinum dēductus pācis condiōnēs dūrissimās Saguntīnīs attulit:
2. ‘Hannibalem urbem iīs adēptūrum esse et locum _____ in quō novam urbem aedificārent.’
3. Omnī aurō et argentō ad Hannibalem dēlātō, oppidānī inermēs ex urbe exire iubēbantur; ita _____ [= incolumēs] servārī poterant.
4. Ut haec audīvērunt, primōrēs, aurō et argentō ex pūblicō _____ que in ignem coniectō, plērīque _____ [= sē] ipsī eōdem praecipitāvērunt.
5. Ex hōc pavor et trepidātiō tōtam urbem _____.
6. Mox, cum turris prōcidisset et urbs _____ [< stāre] cūstōdiisque solitis nūdāta esset, exercitus Poenōrum omnibus vīribus impetum fēcit et urbem _____ [= brevissimō tempore] cēpit.
7. Saguntī _____ [< excindere] nūntiātō, _____ [< maerere] et ira metusque dē _____ rērum [= ūniversis rēbus] senātōrēs cēpit.
8. Cōsulēs prōvinciās _____ [< sors] sunt: Hispānia Cornēliō, Āfrica Semprōniō _____ [= sortibus mandāta est].
9. Utrīque magnae cōpiae pedestrēs et _____ [< equus] datae sunt, atque _____ [= praeterea] alterī nāvēs longae CLX, alterī LX _____ [< v + rēmus].
10. Hīs _____ [= parātis] lēgātī Carthāginem missī sunt, quī bellum indicērent ‘sī pūblicō cōsiliō Hannibal Saguntum oppugnāvisset.’
11. Senātus Carthāginiēnsis lēgātīs respondit ‘foedus quod Hasdrubal sine _____ [< auctor] suā icisset cum Rōmānīs, sē _____ [= officiō tenēre] nōn potuisse; ergō iūre oppugnātum esse Saguntum.’
12. “Proinde” inquit Poenus “_____ [= nōlite] Saguntī _____ facere [= Saguntum memorāre], et quod diū _____ animus vester, aliquandō pariat!”
13. Postrēmō Rōmānus “Bellum vōbīs dō!” inquit, et omnēs Carthāginiēnsēs _____ [< sub + clāmāvērunt]: “Accipimus!”
14. Posterō annō Hannibal post _____ [< labor] _____ [< trānsire] Alpium in Italiam dēscendit.
15. Breviārium librōrum Līvī ‘_____’ appellantur.

Exercitium 6

1. Quem nūntium Alorcius Hispānus Saguntīnīs attulit? ...
2. Quid victor Hannibal Saguntīnīs imperāvit? ...
3. Quōmodo Saguntīnī corpora sua inviolāta servāre poterant? ...
4. Num Saguntīnī omne aurum et argentum suum Hannibali dēdērunt? ...
5. Saguntī excidiō nūntiātō quid Rōmānī sentiēbant? ...
6. Utrī cōsuli Hispānia prōvincia et utrī Āfrica sortibus ēvenit? ...
7. Quot legiōnēs in eum annum dēcrētae sunt? ...
8. Iuvenēsne lēgātī in Āfricam missī sunt? ...

9. Quid lēgātī Rōmānī Carthāginiēnsēs percontātī sunt? ...
10. Utrum iūre an iniuriā oppugnātum est Saguntum? ...
11. Utrum Carthāginiēnsēs voluērunt, pācemne an bellum? ...
12. Quō Hannibal, Saguntō captō, exercitum in hīberna dēdūxit? ...
13. Posterō annō quod flūmen Hispāniae Hannibal exercitum trādūxit? ...
14. Quōs montēs trāsgressus est ut in Italiam venīret? ...
15. Ubi Hannibal primum cum Rōmānīs cōnflīxit? ...
16. Quis dux Rōmānus in eō proeliō vulnerātus est? ...
17. Quid Cn. Cornēlius Scīpiō in Hispāniā ēgit? ...

Lēctiō quārta: versūs 272–388

Lēctiō IV

Exercitium 7

1. In Etrūriae palūdibus Hannibal ob continuās _____ oculum amīsit. 2. C. Flāminius cōsul auspiciīs neglēctīs neque _____ [= hostiīs] immolātīs adversus Hannibalem profectus est. 3. Ad lacum Trasumennum Hannibal equitēs in insidiīs locāvit ad _____ [< angustus] inter montem et lacum. 4. Via interest _____ angusta [= valdē angusta], deinde lātor _____ [= patēns fit] campus, suprā quem montēs _____ [= surgunt]. 5. Hannibal levem _____ [< armātus] post montēs circumdūxit, ipse in campō patentī castra locāvit. 6. Flāminius _____ [= locō nōn explōrātō] exercitum per _____ [= angustias] dūxit in campum, quī dēnsā _____ operiēbātur. 7. Ex _____ [= ā fronte] tantum hostēs cōspexit, sed clāmōre undique ortō sē _____ [= inexpectātis] insidiīs circumventum sēnit. 8. Tam _____ [= repentīna] rēs fuit ut vix arma _____ [= parāta fierī] possent. 9. Cum cōsul prae strepitū audīrī nōn posset, sibi quisque dux _____ que [< adhortārī] factus est, ac tantō ardōre pugnābant ut nēmō eōrum sēnerit eum mōtum terrae quī multās domōs _____ [= dēlēvit]. 10. Eques Insuber cōsulem _____ [= agnōscēs] “Ēn” inquit “hic est quī agrōs et urbem nostram est _____ [= populātus]...” 11. Equō _____ [< sub + datīs] per _____ [= dēnsōs] hostēs impetum fēcit cōsulemque _____ [= hastā] trānsfixit! 12. Rōmānī fugientēs _____ [= vagantēs] diversīs itineribus Rōmam petivērunt. 13. Cum populus magistrātūs ē Cūriā ēvocāret, M. Pompōnius _____ [= magistrātus iūdictiīs praefectus] “Pugnā” inquit “magnā victi sumus.” 14. Ad portās stetit multitudō hominum quī aliquōs _____ [= cognātōs] suōs aut nūntiōs dē iīs opperiēbantur. 15. Obviīs _____ [= obviōs circumstībant] nec _____ [= abripī] poterant priusquam omnia _____ [= in + quaesivissent] 16. Duae mātres, cum filiōs suōs _____ [= salvōs] redeuntēs vidērent, nīmīō gaudiō _____ sunt [= exspirāvērunt]. 17. Alia insuper clādēs nūntiāta est: ‘C. Centēnium _____ [: quī priore annō praetor fuit] cum IV milibus equitum circumventum!’ 18. Itaque populus dictātōrem et magistrum equitum creāvit iisque mandātum est ut mūrī firmārent et pontēs flūminum _____ [= dēstruerent]. 19. Iam Rōmānīs prō urbe dīmicandum erat, _____ [= quoniam] Italiam tuērī _____ [= nōn potuerant].	<p>adhortātor
(ex) adversō
angustiae
armātūra
assurgere
avellere
calcar
circumfundī
cōnfertus
dēpopulārī
exanimāre
expedire
faucēs
imprōvisus
inexplōrātō
inquirere
lancea
nebula
nequīre
nōscitāre
patēscere
per-(angustus)
praetor
propinquus
prōpraetor
prōsternere
quandō
repēns
rescindere
sōspes
subdere
vagus
victima
vigiliae</p> |
|---|---|

Exercitium 8

1. Quōs montēs lacus Trasumennus subit? ...
2. Ubi Hannibal equitēs in insidiis locāvit? ...
3. Quid C. Flāminius cōspexit postquam angustias superāvit? ...
4. Cūr impetus Poenōrum Rōmānis imprōvisus fuit? ...
5. Quae spēs salutis mīlitibus Rōmānis erat? ...
6. Quamdiū ad lacum Trasumennum pugnātum est? ...
7. Cūr eques Īnsuber cōsulem Rōmānum petīvit? ...
8. Num C. Flāminius incolumis ex eō proeliō rediit? ...
9. Quid fugam Rōmānōrum impedīvit? ...
10. Quot Rōmānī in aciē caesi sunt et quot effūgērunt? ...
11. Quī magistrātus eam clādem Rōmānis nūntiāvit? ...
12. Quōmodo Rōmānī nūntiōs dē suōrum fortunā petēbant? ...
13. Senātū cōsultante quae alia clādēs ex Umbriā nūntiāta est? ...
14. Quem populus Rōmānus dictātōrem creāvit? ...

Lēctiō V

aditus
aequāre
affluere
alligāre
aquārī
aquātor
callidus
cavē (nē)
commūnīre
contrādīcere
crīmīnārī
cūnctātor
cuneus
dēficere
ēvehere
funda
fūnestus
impatientia
inīquus
īnsidēre
interpōnere
irruere
macte (virtūte estō)
obruere
opplēre
praetervehere
prōminēre
recēns
sarmentum
vicus

*Lēctiō quīnta: versūs 389–508***Exercitium 9**

1. Ecce Ennī versus dē Q. Fabiō Māximō _____ [< cūnctārī]:
Ūnus homō nōbīs cūnctandō restituit rem.
2. Cum magister equitum dictātōrem _____ [= accūsāret] ut
‘timidum’ et ‘sēgnem’, imperium eōrum _____ [< aequus] est.
3. Hannibal sub Calliculam montem clausus erat ā Rōmānis quī montem
_____ [= occupātum tenēbant].
4. At dux ille _____ dēcēpit Rōmānōs, nam _____
[= virgīs] ad cornua boum _____ et incēnsīs eōs territōs fugāvit.
5. Cōsulēs Paulus et Varrō ad Cannās _____ [= parvum oppidum]
bīna castra _____ [= mūnīvērunt], quibus Aufidus flūmen
_____ [< ad + fluēbat].
6. _____ quī ex minōribus castrīs _____ [= aquam
petēbant] liberiōrem _____ [← adīre] ad flūmen habēbant; quibus
fugātīs Numidae equitēs ad ipsās prope portās castrōrum _____
sunt.
7. Posterō diē ob _____ [< impatiēns] Varrōnis aciēs īnstrūcta est,
etsī Paulus collēgae _____ [= verbīs resistēbat].
8. Varrō laevum, Paulus dextrum cornū tēnēbat, quibus _____
[= inter quōs positus] erat Cn. Servīlius Geminus.
9. Poenīs nōn aequa erat frōns, sed _____ ā mediā aciē
_____ [= ēminēbat].
10. Eum cuneum Rōmānī impulērunt, sed Āfrī eōs in medium _____
[< in + ruentēs] circumdedērunt et inclūsērunt.
11. Pugna _____ [= impār] fuit quod inclūsī cum circumfūsīs atque
fessī cum _____ [= novīs et integrīs] pugnābant.
12. Paulus cōsul, etsī _____ graviter ictus erat, proelium restituit,
sed postrēmō necesse fuit equum omittere, quia vīrēs etiam ad equum
regendum eum _____ [= eī deerant].
13. Dum cōsul cruōre _____ [= complētus/opertus] in saxō sedet,
Cn. Cornēlius Lentulus tribūnus mīlitum equō _____ [= praeter
eum vectus] “L. Aemilī...” inquit, “cape hunc equum! ... Nē _____
[< fūnus] hanc pugnam morte cōsulis fēceris!”

14. Ad ea cōsul “Tū Cornēlī” inquit, “_____ virtūte estō! Sed _____ (nē) absūmās [= nōlī absūmere] tempus ē manibus hostium ēvādendī!”
15. Hīc hostēs cōsulem tēlīs _____ [= operuērunt tēlīs suprà iniectīs].

Exercitium 10

1. Cūr dictātōrī Q. Fabiō Māximō cognōmen ‘Cūctātōrī’ datum est? ...
2. Quid M. Minucius magister equitum dictātōrem crīmīnābātur? ...
3. Quid ēgit Fabius Māximus cum legiōnēs Minuciī in discrīmine essent? ...
4. Quōmodo Hannibal in monte Calliculā Rōmānōs dēcēpit? ...
5. Quid Q. Fabius Māximus abiēns novōs cōsulēs monuit? ...
6. Castrīs apud Cannās locātīs, unde Rōmānī aquābantur? ...
7. Quid aquātōribus ē castrīs ēgressīs ēvēnit? ...
8. Quid fēcit Varrō posterō diē? ...
9. In aciē ubi locātī sunt equitēs? ...
10. Pulsīs equitibus Rōmānīs peditēsne cōstābant? ...
11. Cūr inīqua Rōmānīs erat pugna cum Āfrīs? ...
12. Cūr Paulum cōsulem vīrēs dēficiēbant? ...
13. Quid Cn. Lentulus cōsulī sauciō obtulit? ...
14. Num Paulus equō Lentulī servātus est? ...

Lēctiō sexta: versūs 509–614

Exercitium 11

1. Mīlitēs quī Cannās perfūgerant extemplō captī sunt, cum vīcus nullō _____ [= nullā mūnitiōne] prōtegerētur.
2. Proeliō Cannēnsī caesa sunt XLVIII mīlia hominum, in hīs ambō cōsulum _____, XXIX tribūnī mīlitum, aliquot _____ et _____ [: quī cōsulēs et praetōrēs fuerant], LXXX senātōrēs.
3. Hannibal tantō bellō _____ [= dēfūctūs] quiētem sibi et fessīs mīlitibus dedit.
4. Maharbal verō “Immō” inquit “diē quīntō victor in Capitōliō _____ [= cēnābis]! Sequare! Cum equite _____ [↔ sequare]!”
5. Ut Hannibal dīxit ‘tempore opus esse ad cōsiliū _____ [= reputandum]’, ille “Vincere scīs, Hannibal” inquit, “victōriā ūtī nescīs!”
6. Intereā, cum Hannibal castra Rōmāna minōra ā flūmine _____ [< ex + clausisset], dēditio _____ [↔ sēra] facta est.
7. Ex castrīs māiōribus _____ IV [circiter IV] mīlia peditum et CC equitēs Canusium perfūgērunt; quibus mulier Āpula dīves frūmentum, vestem, _____ [< via] dedit.
8. Eōdem tempore totidem mīlitēs Rōmānī, nōn agmine sed _____ [= vagī] per agrōs, Venusiam ad cōsulem Varrōnem pervēnērunt.
9. Hīs _____ [< reliquus] collēctīs, iam aliqua _____ exercitūs cōsulāris erat.
10. Hannibal per Campāniam Neāpolim petīvit, sed moenia firmissima eum ab urbe oppugnandā _____ [= dēterruērunt].
11. Inde Capuam profectus ā Campānīs receptus laetus ac _____ [< libet] ūnum diem _____ [= fēstum habuit], dum urbem vīsīt.
12. Posterō diē in senātū ōrātiōne _____ [= valdē blandā] Campānīs grātiās ēgit ‘quod suam amīcitiā societātī Rōmānae _____ [= praetulissent]’ et iīs prōmīsīt ‘brevī caput Italiae omnī Capuam fore!’
13. _____ est magistrātus quī aedificia pūblica, viās ac lūdōs cūrat.

Lēctiō VI

absterrere
ad
aedilis
celebrare
cōsulāris
epulārī
exclūdere
libēns
mātūrus
mūnimentum
pālārī
pēnsāre
perblandus
perfungī
praecēdere
praepōnere
praetōrius
quaestor
reliquiae
speciēs
viāticum

Exercitium 12

1. Quō cōsul C. Terentius Varrō cum quīnquāgintā equitibus perfūgit? ...
2. Quot Rōmānī proeliō Cannēnsī caesī esse dīcuntur? ...
3. Cūr clādēs Cannēnsis gravior foediorque fuit quam Alliēnsis? ...
4. Quid Maharbal Hannibalī suāsīt post proelium Cannēnse? ...
5. Cūr Hannibal nōn statim adversus Rōmam prōgressus est? ...
6. Quis Rōmānōs quī Canusium perfūgerant adiūvit? ...
7. Cūr castra minōra dēditiōnem mātūram fēcērunt? ...
8. Omnēsne quī in māiōra castra perfūgerant Poenīs sē dēdidērunt? ...
9. Quot mīlitēs Rōmānī Venusiam ad cōsulem pervēnērunt? ...
10. Quid cōsul Varrō senātuī litterīs nūntiāvit? ...
11. Quō Hannibal post Cannēnsem pugnam profectus est? ...
12. Cūr urbem Neāpolim nōn oppugnāvit? ...
13. Quōmodo Hannibal ā Campānīs receptus est? ...
14. Quid Hannibal Campānīs prōmīsīt? ...

Lēctiō VII

acervus
 commeātus
 cōnsciscere
 cōnsultum
 dēscribere
 dīmidium
 ductus
 ecquōs
 ēnervāre
 explēre
 expōnere
 exuere
 grātēs
 īnsigne
 luxuriārī
 obequitāre
 pālus
 prōcōsul
 profitērī
 speculārī
 supplēmentum
 suprā
 tolerābilis
 trāscendere
 vidēlicet

*Lēctiō septima: versūs 615–745***Exercitium 13**

1. In senātū Carthāginiēnsī Māgō rēs ab Hannibale gestās _____
 [= nārrāvit] et ‘deīs _____ [= grātiās] agendās esse’ dīxit.
2. “_____ [= plūs quam] cc mīlia hostium occīdit” inquit,
 “Rōmānōs bīnīs castrīs _____ [= Rōmānīs bīna castra adēmit] ...”
3. In vestibulō cūriae effūdit tot ānulōs aureōs ut _____ [= dīmidia
 pars] trēs modiōs _____ [= complēret].
4. Adiēcīt ‘nēminem nisi equitem Rōmānum id _____ gerere.’
5. Māgō ‘_____ [< supplēre], pecūniam, _____
 [= frūmentum, cibum...] Hannibalī mittendum esse’ dīxit, atque Himilcō
 Hannōnem increpāre coepit.
6. Hannō respondit ‘bellum aliquā _____ [< tolerāre] condiōne
 fīniendum esse, nec Hannibalī supplēmentō et commeātū opus esse, cum
 exercitūs hostium occīdisset et bīna castra cēpisset praedae _____
 [= scīlicet] plēna.’
7. “_____ [= num quōs] lēgātōs Rōmānī ad Hannibalem mīsērunt
 dē pāce?” interrogāvit Hannō.
8. Paucī Hannōnī assentiēbant: ingentī cōnsēnsū senātūs _____
 factum est ut magnum supplēmentum Hannibalī mitterētur.
9. In hībernīs exercitus Hannibalis ita _____ est [= in luxū vīxit] ut
 _____ [= invalida fierent] corpora.
10. Tib. Semprōnius Gracchus _____ [: quī priōre annō cōsul fuit]
 Poenōs ad Beneventum vīcit.
11. Syrācūsīs Archimēdēs interfectus est, cum intentus esset fōrmīs quās in
 pulvere _____.
12. Hannibal _____ [= explōrandī] causā ad ipsam portam Capēnam
 _____ [= equō vectus est].
13. Capuā captā Campānī prīncipēs venēnō mortem sibi _____
 [= sē interfēcērunt].
14. Q. Fulvius senātōrēs Campānōs ad _____ alligātōs secūrī ferīrī iussit.
15. Cum nēmō imperium Hispāniae suscipere vellet, P. Scīpiō adulēscēns
 _____ est [< prō- + fassus est] ‘sē itūrum esse.’

16. Hasdrubal cum novō exercitū Alpēs _____ [< trāns + scandit],
sed cum LVI mīlibus mīlitum caesus est M. Līvī cōs. _____
[< dūcere].
17. Multīs rēbus aliīs super aliās positīs magnus _____ fit.

Exersitium 14

1. Quis nūntius victōriae Cannēnsis Carthāginem vēnit? ...
2. Prō quibus rēbus diīs grātiās agendās esse dīxit Māgō? ...
3. Quōmodo Māgō dēmōstrāvit quot equitēs Rōmānī caesī essent? ...
4. Quae fuit summa ōrātiōnis eius? ...
5. Quid Himilcō Hannōnem interrogāvit? ...
6. Quid Hannō Himilcōnī respondit? ...
7. Quid senātus Carthāginiēnsis dēcrēvit? ...
8. Quī dux Rōmānus prīmus exercitum Hannibalis vīcit? ...
9. Quōmodo exercitus Hannibalis in hībernīs ēnervātus est? ...
10. Quam urbem Siciliae M. Claudius Mārcellus obsēdit et expugnāvit? ...
11. In Hispāniā quem exitum tulērunt P. et Cn. Scīpiōnēs? ...
12. Capuā captā quid Campānī prīncipēs fēcērunt? ...
13. Quid ēvēnit M. Claudiō Mārcellō ē castrīs prōgressō? ...
14. Quārē Hasdrubal cum exercitū Alpēs trānsgressus est? ...
15. Num Hasdrubal sē Hannibalī iūnxit? ...

Lēctiō octāva: versūs 746–865

Lēctiō VIII

Exercitium 15

1. P. Scīpiō in Hispāniā cum Poenīs _____ [= finem fēcit bellandī],
et in Āfricā nāve _____ foedus cum rēgibus Syphāce et
Masinissā iūnxit.
2. Syphāx, cum Sophonisbam, filiam Hasdrubalis Gisgōnis, uxōrem dūxisset,
foedus quod cum Scīpiōne iūnxerat _____ [= revocāvit].
3. Scīpiō Poenōs vīcit et Syphācem cēpit, adiuvante Masinissā, quī
Sophonisbam, uxōrem Masinissae, _____ [= amāre coepit].
4. Quā dē causā cum ā Scīpiōne _____ [= reprehenderētur],
Masinissa Sophonisbae venēnum mīsīt, quod illa _____ [= bibit],
nē capta Rōmam dūcerētur.
5. Annō bellī xvi Hannibal ex diūtina _____ [< possidēre] Italiae
revocātus est.
6. _____ [= irātus dentēs movēns] gemēnsque ac vix lacrimīs
_____ [= abstinēns] dīcitur lēgātōrum verba audīvisse.
7. Dīxit ‘sē nōn ā populō Rōmānō victum esse, sed _____
[< obtrectāre] atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis’.
8. “Neque hāc _____ [< dēfōrmis] _____ [< redīre] meī”
inquit “tam P. Scīpiō _____ [= ovābit] quam Hannō...!”
9. In Āfricā Hannibal, cum nēquīquam pācem cum Scīpiōne _____
temptāvisset, aciē victus est.
10. Carthāginem accītus in senātū fassus est ‘sē bellō victum esse, nec spem
salūtis _____ [= aliō locō] quam in pāce impetrandā esse’
11. Condiōnibus pācis ēditīs, senātus Carthāginiēnsis multīs verbīs dē pāce
_____ [= variās sententiās dīxit].
12. Antequam pāx facta est _____ Carthāginiēnsibus datae sunt in
trēs mēnsēs, quibus iīs nōn licuit _____ [= in alium locum] quam
Rōmam lēgātōs mittere.

adamāre
alibī
aliō (*adv*)
castīgāre
compōnere
dēbellāre
dēfōrmitās
disserere
exsultāre
frendere
haurīre
indūtiae
lūgubris
obses
obtrectātiō
pēnsiō
perfuga
possessiō
reditus
renūntiāre
temperāre
thema
trānsvehere
trirēmis

13. Pāx Carthāginiēnsibus data est hīs condiōnibus: _____
[<perfugere] et captīvōs omnēs redderent Rōmānīs, nāvēs praeter x
_____ [<III + rēmī] trāderent elephantōsque...; x mīlia talentum
argentī discripta _____ aequīs in annōs L solverent;
_____ c darent.
14. Nāvēs Poenōrum D in altum prōvectae incēnsae sunt, quārum incendium
Poenīs tam _____ [= fūnestum] fuit quam sī ipsa Carthāgō ardēret.

Exercitium 16

1. Quis cum Poenīs dēbellāvit in Hispāniā? ...
2. Cum quibus rēgibus P. Scīpiō foedus fēcīt? ...
3. Cūr rēx Syphāx amīcitiam quam cum Scīpiōne fēcerat revocāvit? ...
4. Syphāce captō, quis uxōrem eius Sophonisbam adamāvit? ...
5. Cūr Masinissa Sophonisbae venēnum mīsīt? ...
6. Victōriīs in Āfricā Scīpiōnis quid effectum est? ...
7. Quō animō Hannibal lēgātōs sē revocantēs audīvit? ...
8. Lēgātīs audītīs, ā quō sē victum esse dīxit Hannibal? ...
9. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vīcit? ...
10. Quō Hannibal victus perfūgit? ...
11. Carthāgine quid fassus est in senātū? ...
12. Poenīs dēvictīs, cūr Rōmānī Carthāginem nōn dēlēvērunt? ...
13. Quid Carthāginiēnsēs Rōmānīs trādiderunt? ...
14. Quid nāvibus Carthāginiēnsium factum est? ...
15. Quō cognōmine imperātor P. Cornēlius Scīpiō nōbilitātus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 866–873

terminātiō -ōnis f

Exercitium 17*Dē verbī thematīs et terminātiōnibus*

futūrum

futūrum perfectum

gerundium

gerundivum

imperfectum coniūctivī

imperfectum indicatīvī

imperatīvus praesentis

imperatīvus futūrī

infinitīvus perfectī

infinitīvus praesentis

participium futūrī

participium perfectī

participium praesentis

perfectum coniūctivī

perfectum indicatīvī

plūsquamperfectum

coniūctivī

plūsquamperfectum

indicatīvī

praesēns coniūctivī

praesēns indicatīvī

supīnum I

supīnum II

1. Terminātiōnēs sunt litterae vel syllabae, ut -re, -ō, -isse, -us, -a, -um, quae adduntur ad vocābulī partem priōrem quae dīcitur _____.
2. Verbīs Latīnīs sunt terna themata: (1) thema _____, ut ōrā-, dēbē-, leg-, pūnī-; (2) thema _____, ut ōrāv-, dēbu-, lēg-, pūnīv-; (3) thema _____, ut ōrāt-, dēbit-, lēct-, pūnīt-.
3. Ex themate praesentis [-] quae fōrmæ fiunt additīs terminātiōnibus?
 (1) additō -(e)re: _____ praesentis;
 (2) additō -(ē)ns -(e)ntis: _____ praesentis;
 (3) additō -ō, -(i)s, -(i)t...: _____ indicatīvī;
 (4) additō -(ē)bam, -(ē)bās, -(ē)bat...: _____ indicatīvī;
 (5) additō -bō, -bis, -bit... aut -am, -ēs, -et...: _____;
 (6) additō -em, -ēs, -et... aut -am, -ās, -at...: _____ coniūctivī;
 (7) additō -(e)rem, -(e)rēs, -(e)ret...: _____ coniūctivī;
 (8) additō -(e)nd|um -ī -ō: _____;
 (9) additō -(e)nd|us -a -um: _____;
 (10) additō - (nūllō), -te: _____ praesentis;
 (11) additō -(i)tō, -(i)tōte: _____ futūrī.
4. Ex themate perfectī [~] quae fōrmæ fiunt?
 (1) additō ~isse: _____ perfectī;
 (2) additō ~ī, ~istī, ~it...: _____ indicatīvī;
 (3) additō ~eram, ~erās, ~erat...: _____ indicatīvī;
 (4) additō ~erō, ~eris, ~erit...: _____;
 (5) additō ~erim, ~eris, ~erit...: _____ coniūctivī;
 (6) additō ~issem, ~issēs, ~isset...: _____ coniūctivī.

5. Ex themate supīnī [≈] quae fōrmae fiunt?

(1) *additō* ≈um: _____ I;

(2) *additō* ≈ū: _____ II;

(3) *additō* ≈us -a -um: _____ *perfectī* (*passīvī*);

(4) *additō* ≈ūr|us -a -um: _____ *futūrī*.

thema

thema praesentis [-]

thema perfectī [~]

thema supīnī [≈]

Exercitium 18

- adigere, ad _____ isse, ad _____ um esse
- currere, _____ isse
- dēficere, dē _____ isse, dē _____ um esse
- differre, dis _____ isse, dī _____ um esse
- dīripere, dī _____ isse dī _____ um esse
- disserere, dis _____ isse, dis _____ um esse
- explēre, ex _____ isse, ex _____ um esse
- exscindere, ex _____ isse, ex _____ um esse
- exuere, ex _____ isse, ex _____ um esse
- haurīre, _____ isse, _____ um esse
- inquīrere, in _____ isse, in _____ um esse
- nequīre, ne _____ isse
- obicere, ob _____ isse, ob _____ um esse
- obruere, ob _____ isse, ob _____ um esse
- opplēre op _____ isse, op _____ um esse
- permiscēre, per _____ isse, per _____ um esse
- prōcidere, prō _____ isse
- profitērī, pro _____ um esse
- trāicere, trā _____ isse, trā _____ um esse
- trāscendere, trān _____ isse

dē-ficiō -iunt

dī-ripiō -iunt

ne-queō -eunt

ob-iciō -iunt

trā-iciō -iunt

CAPITVLVM VNDEQVINQVAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–101

Exercitium 1

- Nēmō _____ [= negat] Hannibalem cēterōs imperātōrēs prūdentiā _____ [= praestāre].
- Etsī populus Rōmānus aliās _____ [= gentēs] virtūte _____ [= antecēdit], tamen Hannibal semper victor discessit _____ cumque cum Rōmānīs _____ est [= cōflīxit] in Italiā.
- At ille invidiā et obtrectātiōne cīvium _____ [< dēbilis] est.
- Odium Hannibalis ergā Rōmānōs velut _____ [< hērēs] eī relictum erat ā patre Hamilcare, quī eum _____ [= parvum puerum] iūrāre iussit 'numquam sē in amīcitiā cum Rōmānīs fore!'
- Post _____ [< obīre] Hamilcaris, Hasdrubal, _____ [= scīlicet] gener eius, imperātor _____ [= locō eius factus] est.
- Hasdrubale occīsō, exercitus Hannibalem imperātōrem nōmināvit, id quod ā senātū Carthāginiēnsī _____ [= probātum] est.
- Hannibal, _____ [= postquam] gentēs Hispāniae subēgit, Saguntum, cīvitātem _____ [< foedus], vī expugnāvit.
- Exercitum Pŷrēnaeum et Alpēs trādūxit, cum incolīs cōflīxit eōsque _____ [= cecīdit].
- Nēmō umquam _____ [= eā viā] Alpēs transierat cum exercitū.

Cap. XLIX

Lēctiō I

antecēdere

comprobāre

concīdere

congregdī

(manum) cōnserere

dēbilitāre

dēligāre

dētrīmentum

dispālārī

eā

expedīre

foederātus

hērēditās

indigēre

īnfītīārī

nātiō

obductā (nōcte)

obitus

operam dare
 posteāquam
 praestāre
 prōflīgāre
 puerulus
 quotiēscumque
 rēpere
 sēiungere
 sufficere
 suspīciō
 utpote
 verba dare
 vīsus

10. Apud Padum Hannibal bis manum _____ [= proelium commisit]
 cum Rōmānīs eōsque _____ [= dēvīcit].
11. In Etrūriae palūdibus, cum trēs noctēs somnī _____ [= eguisset],
 alterum oculum amisit.
12. Exercitū cōsulārī ad lacum Trasumennum victō, Hannibal dictātōrī Fabiō
 Māximō, quī eum intrā montēs clauserat, _____ dedit [= illūsit]
 et sine _____ [= damnō] sē _____ [= liberāvit]:
13. _____ [: obscurā] nocte bovēs cum sarmentīs ardentibus in
 cornibus _____ [= alligātis] _____ [= passim pālātōs]
 immisit, quō _____ [< vīdēre] Rōmānōs terruit.
14. Lēgātī Rōmānī _____ dedērunt [= labōrāvērunt] ut Hannibalem
 in _____ [↔ fidem] rēgī Antiochō addūcerent.
15. Mōns Pŷrēnaeus Hispāniam ā Galliā _____ [= disiungit].
16. Infāns quī nōndum ambulāre potest, manibus et genibus _____.

Exercitium 2

1. Quid Cornēlius Nepōs dicit dē fortitudīne Rōmānōrum? ...
2. Quid cēnsent dē prūdentiā Hannibalis imperātōris? ...
3. Quōmodo imperātōr ille fortissimus dēbilitātus est? ...
4. Quis animum Hannibalis odiō ergā Rōmānōs incendit? ...
5. Post obitum Hamilcaris et Hasdrubalis quis imperātōr factus est? ...
6. Quid Hannibal imperātōr ēgit in Hispāniā? ...
7. Saguntō captō quō exercitum sēcum dūxit? ...
8. Cum quō apud flūmen Rhodanum cōflīxit? ...
9. Quī montēs Italiam ab Galliā sēiungunt? ...
10. Alpēs trānsgressus ubi Hannibal equestribus proeliis Rōmānōs fūdit? ...
11. Quō morbō Hannibal in Etrūriā affectus est? ...
12. Quid factum est apud lacum Trasumennum? ...
13. Quōmodo Hannibal Fabiō Māximō dictātōrī verba dedit? ...
14. Quis cōsul Rōmānus apud Cannās occisus est? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 102–178

Exercitium 3

adversārius
 aēneus
 avāritia
 bīduum
 compōnere (bellum)
 cōnsiderāre
 corōna
 dīlēctus
 disicere
 ēnumerāre
 facultās
 grātiā
 impraesentiārum
 īnsciēns
 palam (facere)
 pendere
 plumbum
 praebēre, sē

1. _____ [= tam diū quam] Hannibal in Italiā fuit, nēmō eum vīcit.
2. Longum est omnia eius proelia _____.
3. Cum exhaustae essent Carthāginiēnsium _____ [= opēs],
 Hannibal revocātus est, ut _____ [= in praesens tempus]
 bellum _____ [= bellō finem pōneret] cum Rōmānīs.
4. Apud Zamam victus Hannibal _____ [= duōbus diēbus]
 Hadrūmētum pervēnit.
5. Tum pāx facta est, sed nihilō _____ [= nihilō minus, tamen]
 Hannibal exercituī praefuit.
6. Posterō annō Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam mīserunt, quī Rōmānīs
 grātiās agerent eōsque _____ aureā dōnārent.
7. Hannibal 'rēx' creātus effēcit ex novīs _____ ut pecūnia quae ex
 condiōnibus pācis Rōmānīs dēbēbātur _____ [= solvī] posset.
8. Ubi cognōvit lēgātōs Rōmā vēnisse suī exposcendī _____
 [= causā], Hannibal in Syriam profūgit ad rēgem Antiochum, quī _____
 [< adversus] Rōmānōrum fuit.
9. Fugā _____ factā [= patefactā], Poenī bona eius _____
 [< pūbicus] et domum _____ [= diruērunt].

10. Antiochō victō Hannibal Crētā vēnit, ut ibi _____ [= reputāret] quō proficīsceretur.
11. Vir callidē _____ [= praeparāvit, cūrāvit] nē pecūniam suam amitteret propter _____ [< avārus] Crētēnsium.
12. Amphorās _____ complēvit summīs aurō opertīs eāsque palam in templō dēposuit.
13. Tum, _____ [= īnsiīs] Crētēnsibus, statuās _____ [= aereās] aurō et argentō complēvit, eāsque in _____ ante domum suam abiēcit.
14. Hannibal cum optimum imperātōrem tum bonum magistrātum sē _____ [= sē esse ostendit].
15. Novī milītēs _____ [< dīligere] cōscribuntur.

prōpatulum
prōvidēre
pūblicāre
quamdiū
(nihilō) sētius
vectigal

Exercitium 4

1. Cūr Hannibal ex Italiā revocātus est? ...
2. Quis fuit Hannibalis adversārius in Āfricā? ...
3. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vīcit? ...
4. Quārē bellum compōnere cōnātus est? ...
5. Ubi Hannibal cum P. Scīpiōne cōflīxit? ...
6. Quō Hannibal victus profūgit? ...
7. Pāce cum Rōmānīs factā quid ēgit Hannibal? ...
8. Quārē Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
9. Cūr Rōmānī captīvōs Carthāginiēnsēs remittere recūsāvērunt? ...
10. Quid Hannibal Karthāgine effēcit? ...
11. Cūr Hannibal in Syriam ad rēgem Antiochum fūgit? ...
12. Fugā eius patefactā quid Poenī fēcērunt? ...
13. Num Antiochus prosperē cum Rōmānīs pugnāvit? ...
14. Quō Hannibal ex Syriā sē contulit? ...
15. Quid Hannibal in Crētā cōnsiderābat? ...
16. Cūr amphorās plumbō complētās in templō dēposuit? ...
17. Quōmodo pecūniam suam abdidit? ...

Lēctiō tertiā: versūs 179–275

Lēctiō III

Exercitium 5

1. Ex Cretā Hannibal ad Prūsiam in Bithyniam vēnit; quem cum vidēret nōn satis _____ [= firmum, validum] esse, cōnciliābat eī aliōs rēgēs; sed Eumenēs, rēx Pergamēnus, ab eō _____ [= dissentiēbat].
2. Cum eō bellum erat et marī et terrā, sed _____ [= utrōque locō] Eumenēs superior erat.
3. Hannibal vērō classem Pergamēnam _____ [= prūdentiā] sīc vīcit:
4. Plūrimās _____ [= anguēs] _____ [< venēnum] in vāsa _____ [= ē terrā coctā facta] coniēcit.
5. Ante proelium _____ [< cohortārī] _____ [= militum nāvālium] fēcit iisque praecēpit ut omnēs nāvem rēgis peterent.
6. In proeliō, cum Bithyniī ex _____ [< praecipere] Hannibalis nāvem Eumenis pepulissent, vāsa fictilia in reliquās nāvēs coniēcērunt.
7. Pergamēnī, cum nāvēs suās serpentibus opplētās vidērent, ad castra sua _____ [< nauta] fūgērunt.
8. Nec tum modo, sed saepe _____ [= aliō tempore] Hannibal hostēs vīcit.
9. Rōmae _____ vēnit [= accidit] ut ūnus ē lēgātīs Prūsiae inter cēnam dīceret ‘Hannibalem in rēgnō Prūsiae esse’.

acquiēscere
aliās (*adv*)
arbitrium
classiārius
cohortātiō
concupere
(patrēs) cōscriptī
cōsiliū
cōsuēscere
cōsuētūdō
dissidēre
districtus
doctor
dūcere
ēlegāns
eximere
fictilis

fortuītō
 innumerābilis
 mētārī
 nauticus
 nōnnihil
 peragrāre
 praeceptum
 prīstinus
 rōbustus
 serpēns
 ūsū (venīre)
 utrobique
 venēnātus

10. Quod cum patrēs _____ [: senātōrēs] comperissent, lēgātōs eō mīsērunt, quī eum exposcerent.
11. Hannibal, cum plūrēs praeter _____ [< cōnsuēscere] armātī appārērent, intellēxit id nōn _____ [= forte] fierī, sed sē petī.
12. Ergō, nē vītā aliēnō _____ [< arbiter] āmitteret, venēnum sūmpsit, quod semper sēcum habēre _____ [= solēbat]..
13. Sīc vir fortissimus, memor _____ [= antiquārum] virtūtum, _____ [ad + quiēvit] annō LXX.
14. Vir tantīs bellīs _____ [= occupātus] etiam _____ [= haud paulum] temporis litterīs tribuit atque aliquot librōs Graecē cōscripsit, cum Sōsilō litterārum Graecārum _____ [= magistrō] ūterētur.
15. Nēmō Hannibalī metum quem ex populō Rōmānō _____ [= in animum accēperat] _____ [= adimere] poterat.
16. Hannibal Alexandrum māximum imperātōrem fuisse _____ [= existimābat], quod parvā manū exercitūs _____ [< in- + numerāre] fūdisset atque ultimās ōrās _____ [= pererrāvisset].
17. Pyrrhus castra _____ [= rēctē locāre] prīmus docuit.
18. Dīdō rēgīna in epulārum apparātū _____ [= decēns] fuit.

Exercitium 6

1. Quō Hannibal ex Crētā vēnit? ...
2. Quid apud rēgem Prūsiam ēgit? ...
3. Quī rēx, Rōmānīs amīcus, bellum cum Prūsiā gerēbat? ...
4. Ante proelium nāvāle quid classiārīs praecēpit? ...
5. Nāve rēgis pulsā, quōmodo Bīthyniī reliquās nāvēs adortī sunt? ...
6. Quō Pergamēnī sē rettulērunt? ...
7. Quōmodo Rōmānī cognōvērunt Hannibalem apud Prūsiam esse? ...
8. Cūr Prūsiās Hannibalem Rōmānīs dēdere recūsāvit? ...
9. Ubi Hannibal latēbat? ...
10. Quid puer quī forēs castellī circumiisset Hannibalī nūntiāvit? ...
11. Quid fēcit Hannibal nē ā Rōmānīs vīvus caperētur? ...
12. Quā linguā Hannibal librōs cōscripsit? ...
13. Quō magistrō litterārum Graecārum ūsus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 276–295

Exercitium 7

Dē contractiōne verbōrum

Exempla

Excidit -v-: rogāvisse > rogāsse; rogāverat > rogārat; rogāvērunt > rogārunt; cupīvisse > cupīisse/cupīsse; cupīverat > cupierat; cupīvērunt > cupiērunt

1. vocāvisse > voc____; vocāvistī > voc____; vocāvisset > voc____.
2. vocāverat > voc____; vocāverit > voc____; vocāvērunt > voc____.
3. cōnsuēvisse > cōnsu____; cōnsuēvistī > cōnsu____; cōnsuēvisset > cōnsu____.
4. cōnsuēverat > cōnsu____; cōnsuēverit > cōnsu____; cōnsuēvērunt > cōnsu____.
5. nōvisse > nō____; nōvistī > nō____; nōvisset > nō____.
6. nōverat > nō____; nōverit > nō____; nōvērunt > nō____.
7. petīvisse > pet____/pet____; petīvistī > pet____/pet____; petīvisset > pet____/pet____.
8. petīverat > pet____; petīverit > pet____; petīvērunt > pet____.

contractiō -ōnis f
 < contrahere

-āvis- > -ās
 -ēvis- > -ēs-
 -ōvis- > -ōs
 -īvis- > -iis- > -īs-
 -āver/-āvēr- > -ār-
 -ēver/-ēvēr- > -ēr-
 -ōver/-ōvēr- > -ōr-
 -īver- > -ier-
 -īvēr- > -iēr-

Exercitium 8

1. acquiēscere, ac_____isse
2. concīdere, con_____isse, con_____um esse
3. congregī, con_____um esse
4. cōnserere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. cōnsuēscere, cōn_____isse
6. eximere, ex_____isse, ex_____um esse
7. rēpere, _____isse
8. sufficere, suf_____isse, suf_____um esse

con-gredior -iuntur

suf-ficiō -iunt

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM*Lēctiō prīma: versūs1–128***Exercitium 1**

1. Bellum cum rēge Philippō _____ [= coeptum] est annō quīngentēsīmō _____ prīmō [DLI] ab urbe conditā.
2. T. Flāminīnus cōs. Philippum ex Ēpīrō fugāvit et, postquam Thessaliam _____ [= vāstāvit], ibi signīs _____ cum rēge dēbellāvit.
3. Ob rēs prosperē gestās in v diēs _____ dēcrētae sunt.
4. Flāminīnus Elatēae _____ [= in hībernīs erat]; inde, pāce factā captīvīsque et _____ [= perfugīs] redditīs Rōmānīs, Corinthum ad Isthmiōrum lūdīcrum profectus est.
5. Is Graeciae _____ [< mercārī] erat, quō multī conveniēbant.
6. Praecō in mediam _____ prōcessit et magnā vōce _____ 'senātum Rōmānum, Philippo dēvictō, liberōs, _____ [= sine vectīgālībus], suīs lēgībus esse iubēre omnēs gentēs Graeciae...'
7. Gentēs quae sub diciōne rēgis fuerant _____ [= enumerāvit].
8. Hōc audītō Graecī, quī libertātem _____ [= valdē cupiēbant], prīmō _____ [= mīrantēs] siluērunt, sed cum praecō iterum prōnūntiāvisset eadem, clāmōr et plausus ortus est
9. Lūdīcrum _____ [= celeriter] perāctum est, cum nēmō spectāculō intentus esset: ūnum gaudium _____ spectātōrum animōs.
10. Magnō cum _____ [< sentīre] _____ [↔ dolōris] Graecī comperērunt 'populum Rōmānum suā _____ [= pecūniā pēnsā], suō labōre ac periculō bella gerere prō libertāte aliōrum!'
11. Nec _____ [= tantum/modo] prō finitimīs et gentibus propinquae _____ [< vīcīnus] pugnant Rōmānī, sed maria trāciunt, nē _____ [= ūllum] iniūstum imperium sit!
12. Catō bellō _____ [< citrā] Hispāniam _____ [< pāx].
13. Vere prīmō Corinthī _____ [< convenīre] fuit, ubi Flāminīnus Graecīs suās rēs gestās _____ [= exposuit] et _____ [= adiēcīt] 'sibi in animō esse exercitum ē Graeciā _____.'
14. Prōtinus agmen ab arce dēscendit, quod cūctī _____ [= secūtī] sunt, dum Flāminīnum '_____ ' [< servāre] 'līberātōrem'que _____ [< ad + clāmānt].
15. Flāminīnus omnēs cōpiās Brundisium _____ [= trāiēcīt].
16. Rōmae _____ [= trēs diēs] triumphāvit: aurum argentumque factum et _____ [↔ factum] trānstulit ac multōs captīvōs obsidēsque.
17. Sicilia īnsula est, nōn terrā _____ iūnta cum Italiā.
18. _____ nostrī sunt patrēs, avī, cēt., posterī sunt filiī, nepōtēs, cēt.

Cap. L*Lēctiō I*

acclāmāre
ārea
avēre
citerior
cōnferre (signa)
continēns
conventus
dēportāre
ēdisserere
hībernāre
immūnis
impēnsa
īnfectus
inīre
māiōrēs
mercātus
mīrābundus
pācāre
percēnsere
praeoccupāre
prōnūntiāre
prōsequī
(nē) quod
quīnquāgēsīmus
raptim
sēnsus
servātor
subicere
supplicatiō
tantummodo
trīduum
trānsfuga
trānsportāre
vexāre
vīcinitās
voluptās

Exercitium 2

1. Cui rēgi bellum illātum est post bellum Pūnicum secundum? ...
2. Quis cum rēge Philippō in Thessaliā dēbellāvit? ...
3. Hāc victōriā nūntiātā quid dēcrēvit senātus? ...
4. Ubi lēgātis Philippī senātus datus est? ...
5. Quibus condiōnibus pāx Philippō data est? ...
6. Cūr magnus numerus Graecōrum Corinthum convēnerant? ...
7. Quid praecō spectātōribus lūdōrum prōnūntiāvit? ...
8. Quōmodo Graeci nūntium libertātis accēpērunt? ...
9. Lūdīs dīmissis quō spectātōrēs ruērunt? ...
10. Cum quō tyrannō Flāminīnus posterō annō bellum gessit? ...
11. Exercitusne Rōmānus in Graeciā remānsit? ...
12. Quid senātus Flāminīnō dēcrēvit postquam rēs gestās ēdisseruit? ...
13. Quot diēs T. Quīnctius Flāminīnus triumphāvit? ...
14. Quās rēs in triumphō trānstulit? ...

*Lēctiō II**Lēctiō secunda: versūs 129–275***Exercitium 3**

1. Dum rēx Antiochus Chalcide mōrātur, M.' Acīlius cōs. exercitum Larīsā Crannōnem et inde _____ [↔ retrō] ad faucēs Thermopylārum dūxit.
2. _____ [= mōns longus] Thermopylārum mediam Graeciam _____ [= disiungit].
3. Acīlius in faucibus Thermopylārum castra posuit adversus Antiochum, quī castra sua duplici vāllō _____ [= bene mūnīverat].
4. Antiochus Aetōlis imperāvit ut _____ [= culmina] montium _____ [= occupārent], nē Rōmānī _____ [= parvīs viīs] trānsīrent et castra sua _____ [= circumīrent].
5. Acīlius, aciē _____ [= cōnfertā] fronte īnstrūctā, cōpiās rēgis intrā mūnīmenta pepulit, sed recēdere coactus esset, _____ [= nisi] Catō _____ [= auxiliō] vēnisset.
6. Catō enim in iugō Callidromī Aetōlōs _____ [↔ cautōs] atque sōpītōs oppresserat.
7. Macedonēs abiectīs armīs fūgērunt, et rēx cum paucīs _____ [= nec armātīs nec inermibus] mīlitibus Chalcidem sē recēpit atque inde Ephesum _____ [= trāiēcit].
8. Acīlius, castrīs ad Hēraclēam mōtis, equō urbem _____ [= circum urbem vectus] est, ut moenia _____ [= intuērētur].
9. Dum urbs quattuor ē partibus oppugnātur, xxiv diēs nocturnus labor _____ [↔ nocturnō] _____ [< continuus] est.
10. Mediā nocte oppugnātiōne _____ [↔ continuātā], iv vigiliā ā tribus partibus urbem aggressus est, ab ūnā mīlītēs signum expectābant.
11. Cum iam _____ [= illūcēsceret], signō datō mīlītēs ab eā parte quae dēfēnsōribus carēbat mūrōs integrōs _____ trāscendērunt!
12. L. Cornēlius Scīpiō, Antiochō in Asiā dēvictō, 'Asiāticus' appellātus frātrī cognōmine _____ [= aequātus] est.
13. Cum L. Scīpiō Asiāticus _____ [= fūrti pecūniae pūblicaē] damnātus esset, Tib. Semprōnius Gracchus tribūnus plēbis _____ [= vetuit].
14. Ob id beneficium ille Cornēliam, filiam P. Scīpiōnis Āfricānī, _____.
15. _____ est pars arboris subterrānea sive pars infima montis.

artus
 callis
 circuīre
 circumvehī
 contemplārī
 continuāre
 dīlūcēscere
 dirimere
 diurnus
 dūcere (uxōrem)
 exaequāre
 incautus
 īnsidere
 intercēdere
 intermittere
 iugum
 nī
 peculātus
 permūnīre
 porrō
 rādīx
 scālae
 sēmiermis
 subsidium
 trāsmittere
 vertex

Exercitium 4

1. Cum quibus Antiochus societatem iūnxit, ut bellum Graeciae inferret? ...
2. Quōmodo rex Antiochus Chalcide hiemem cōsūmpsit? ...
3. Quō M'. Acilius cōsul primō v̄ere exercitum dūxit? ...
4. Quō Antiochus sē recēpit? ...
5. Quā pugnā memorābilis est locus quī appellātur Thermopylae? ...
6. Quōmodo Antiochus ad Thermopylās castra sua permūnīvit? ...
7. Quid fēcit Antiochus nē Rōmānī iuga imminētia trānsirent? ...
8. Quis in mediō proeliō suprā castra appāruit? ...
9. Quōmodo M. Porcius Catō Aetōlōs ab iugō Callidromī dēiēcerat? ...
10. Cūr Macedonēs repente armīs abiectīs fūgērunt? ...
11. Quō rex Antiochus proeliō victus sē recēpit? ...
12. Num Acilius Chalcidem veniēns rēgem invēnit? ...
13. Quem cōsul Rōmam mīsīt quī senātuī victōriam nūntiāret? ...
14. Quō Acilius castra ab Thermopylīs mōvit? ...
15. Ubi sita est Hēraclēa et quōmodo mūnīta est? ...
16. Quot diēs oppugnātiō Hēraclēae continuāta est? ...
17. Aetōlīs fatigātīs, ab quot partibus Rōmānī urbem aggressī sunt? ...
18. Cūr ūna pars mūrōrum nōn dēfendēbātur? ...
19. Quōmodo Rōmānī ibi mūrōs trāscendērunt? ...
20. Num Aetōlī arcem Hēraclēae dēfendere potuērunt? ...
21. Quis primus Rōmānōrum ducum in Asiam trāiēcīt? ...
22. Quā condiōne Antiochō in Asiā victō pāx data est? ...
23. Quō cognōmine L. Cornēlius Scīpiō appellātus est? ...

Lēctiō tertiā: versūs 276–383

Exercitium 5

1. In Thessaliā P. Licinius Crassus levibus _____ [*< expedire*] cum Perseō, rēge Macedoniae, haud prosperō _____ [*< evenire*] pugnāvit.
2. In Āfricā dē agrō _____ [= certāmen] fuit inter Poenōs et Masinissam.
3. Annō DLXXXVI a. u. c. Perseus ā L. Aemiliō Paulō dēvictus est, et _____ [= deinde] omnis Macedonia dēdita.
4. Illō proeliō magna hostium strāgēs facta est paucōrum Rōmānōrum _____ [= paucīs Rōmānīs āmissīs].
5. Rōmae laetitia eius victōriae _____ [= ante capta] est, nam quārtō post diē _____ [= iv diē postquam] pugnātum est, in circō _____ [↔ clāmōr] spectācula pervāsīt 'in Macedoniā dēvictum rēgem esse.'
6. _____ [= crēvit] _____ [*< fremere*] et populus spectāculi _____ [= oblītus] clāmāre et plaudere coepit propter nūntium illum _____ similem [= quī v̄erus esse vidēbātur].
7. Cum auctor nūntiī nūllus reperirētur, laetitia _____ [= cessāvit] quidem, sed _____ [= signum rei fūtūrae] laetum animīs _____ [= in animīs sedēbat/remanēbat].
8. Hoc _____ [*< augur*] animōrum XIII diē firmātum est adventū tabellariī quī litterās _____ [= laurō ōrnatās] cōsulī trādīdit in circō.
9. Cōsul litterīs lēctīs populō _____ [= prōnūntiāvit] 'L. Aemilium cum Perseō pugnāsse; Macedonum exercitum caesum fūsumque...'
10. Postquam lēgātī ab Aemiliō Paulō advēnērunt, senātus supplicatiōnēs in quīnque diēs circā omnia _____ [= torōs deōrum] dēcrēvit.

Lēctiō III

augurium
coniūrātus
deinceps
dēnūntiāre
ēvānēscere
ēventus
expeditiō
fremitus
iactūra
immemor
incrēscere
īnsidēre
invius
laureātus
lis
murmur
nāvālia
ōmen
praecipere
pulvīnar
(post...) quam
v̄erī similis

11. Placuit ut nāvēs in _____ collocārentur atque ut dīmitterentur socii nāvālēs et militēs _____ [= quī in verba cōsulis iūrāverant].
12. Difficile est per saltūs _____ [= sine viā] penetrāre.

Exercitium 6

1. Quis rēgi Philippō V successit? ...
2. Cūr Rōmānī rēgi Perseō bellum indixērunt? ...
3. Ubi P. Licinius Crassus cum Perseō pugnāvit et quō ēventū? ...
4. Ā quō dēvictus est rēx Perseus? ...
5. Quōs victōriae nūntiōs L. Aemilius Paulus Rōmam mīsit? ...
6. Quae oppida deinceps Rōmānīs sē dēdidērunt? ...
7. Quō rēx Perseus victus trāiēcīt? ...
8. Quōmodo victōriae laetitia Rōmae praecepta est? ...
9. Quid factum est cum C. Licinius cōsul quadrīgās mitteret? ...
10. Cūr populus lūdōs circēnsēs relīquit? ...
11. Quid lēgātī Paulī in senātū et in cōntiōne exposuērunt? ...
12. Lēgātīs audītīs quid cōsul ēdīxit? ...
13. In quot diēs supplicatiōnēs dēcrētae sunt? ...
14. Quid ex Illyricō nūntiātum est? ...

*Lēctiō IV**Lēctiō quārta: versūs 384–506***Exercitium 7**

1. Perseus, quī nōn _____ rēgnō Macedoniae finitimōs oppugnāverat, iam āmissō exercitū, _____ [= exsul] rēgnō, in parvam insulam compulsus est.
2. Etiam victor Paulus _____ [< miserārī] permōtus _____ [= fortūnae] hūmānae _____ [< in + lacrimāvisse] dīcitur.
3. Perseus trēs _____ [↔ nōbilēs] ad Paulum mīsit cum litterīs quārum titulus erat: “Rēx Perseus cōsulī Paulō salūtem.”
4. Perseō victō necesse fuit nōmen ‘rēgis’ obliviscī et sē suaque omnia in fidem et _____ [< clēmēns] populī Rōmānī permittere.
5. Sōlus relictus, cum omnium animōs ā sē _____ [↔ sibi conciliāvisset], fugae cōsiliū cēpit.
6. Quendam Crētēsem, quī _____ [< mercārī] in eā regiōne faciēbat, rogāvit ut _____ [= nāviculā] sē in Thrāciam _____.
7. Mediā nocte cum tribus _____ [↔ insciīs] cōsiliū per _____ [= ostium posterius] in hortum exiit ac _____ aegrē transcendit.
8. Cum vērō nāvis in portū nōn esset, in templō _____ [= latuit].
9. Nē tum quidem ‘puerī rēgiī’, quī _____ [< minister] rēgis fungēbantur, ab eō _____ [= abībant].
10. At cum Cn. Octāvius rēgiīs puerīs _____ [< incolumis] prōmīsisset, _____ [< trānsire] omnium facta est.
11. Tum Perseus sē Octāviō trādīdit, et in nāvem _____ [= praefectī] impositus ad cōsulem missus est.
12. Amictū _____ [= ātrō] praetōrium (_____ imperātōris) _____ [= intrāvit].
13. Cōsul _____ [= surrēxit] et rēgi dextram _____ [= extendit] nec eum sē ad pedēs _____ [= dēmittere] passus est.
14. “Quā _____ [= coactus] iniūriā” inquit “contrā populum Rōmānum tam _____ [= tantā vī] bellum suscēpistī...?” nec rēx ad hanc _____ [< percontārī] respondit.

abaliēnāre
 abscēdere
 accessiō
 clēmētia
 cōnsciūs
 cōnspectus
 cōnsurgere
 contentus
 dēlitēscere
 dēvehere
 effulgēre
 extorris
 fidūcia
 flātus
 ignōbilis
 illacrimāre
 incolumitās
 introīre
 lembus
 mercātūra
 ministerium
 miseratiō
 māceria
 mūtatiō
 percontatiō
 porrigere
 posticum
 praetōrius
 pullus
 sors

15. Cōsul eum hortātus est ut _____ [= cōfidentiam] salūtis habēret, _____ [= quōcumque modō] haec incidissent.
16. Perseum _____ [= cōspicuum] faciēbant nōn modo patris et avī fāma, sed _____ [< ex + fulgēbant] Philippus et Alexander.
17. Fortūna eius est exemplum _____ [< mūtāre] rērum hūmānārum.
18. Animus virī sapientis _____ [< flāre] prosperārum rērum nōn effertur.
19. Bellum Illyricum tantum _____ [< accēdere] bellī Macedonicī fuit.

subigere
submittere
tabernāculum
trānsitiō
utcumque
violenter

Exercitium 8

1. Quī lēgātī Aemiliō Paulō cōsulī litterās Perseī attulērunt? ...
2. Quōmodo cōsul lēgātōs vidēns affectus est? ...
3. Cūr Paulus lēgātōs sine respōnsō ac sine litterīs dīmīsīt? ...
4. Quid Perseus alterīs litterīs petīvit et impetrāvit? ...
5. Quid lēgātī Rōmānī ā Perseō postulāvērunt? ...
6. Cūr Perseus fugae cōsiliū capere coāctus est? ...
7. Perseus ubi erat et quō ire cupiēbat? ...
8. Cūr in Thrāciam ire nōn potuit? ...
9. Ubi rēx Samothrācae dēlituit? ...
10. Cui rēx sōlus cum filiō relictus sē trādīdit? ...
11. Quō Octāviū rēgem captum mīsīt? ...
12. Quōmodo Paulus Perseum in praetōriō recēpit? ...
13. Quid cōsul Perseum percontātus est? ...
14. Cum rēx nihil respondēret, quid consul eum hortātus est? ...

Lēctiō quīnta: 507–601

Lēctiū V

Exercitium 9

1. Rēgnum Macedoniae sub rēge Alexandrō in Asiam sē _____ [= super rīpās effūdīt].
2. Euboea īnsula ponte (terrae) _____ iūncta est.
3. Minerva dea est _____ [= cūstōs] arcis Athēnārum.
4. In templō Aesculapiī, quod v mīlibus passuum ab Epidaurō _____, aegrī dōna deō sacrābant prō remediīs _____ [< salūs].
5. Lacedaemoniī _____ [< discipulus] sevērissimā ēducābantur.
6. Olympiae Paulus Iovī sacrificium māius _____ [= quam fierī solēbat] fēcīt haud _____ [= aliter] quam sī Rōmae in Capitoliō immolāvisset.
7. Amphipolim reversus Paulus in _____ sedēns ‘liberōs esse Macedonas’ prōnūntiāvit, eōsque _____ pendere Rōmānīs iussit.
8. Paulus, accītīs _____ quī _____ artem faciēbant, magnificum lūdīcrum apparāvit, ubi _____ validissimī inter sē certāvērunt.
9. Epulae quoque māximā _____ [< opulentus] parātae sunt.
10. _____ [< vulgus] opulentia epulārum laudābātur.
11. _____ est rēs quā aegrī sānantur.
12. Fīlius P. Scīpiōnis Āfricānī filium L. Aemiliī Paulī _____.

adoptāre
āthlēta
artifex
continēns
disciplīna
distāre
(ars) lūdīcra
opulentia
praeses
remedium
salūtāris
secus
solitō (māior)
superfundere (sē)
~~tribūnāle~~
tribūtum
vulgō

Exercitium 10

1. Quis fuit prīmus nōbilis rēx Macedoniae? ...
2. Quot annōs rēgnāvit Alexander? ...
3. Num Alexander sē Eurōpae finibus continuit? ...
4. Quid morte Alexandrī rēgnō eius factum est? ...

5. Quot lēgātī Rōmānī in Macedoniam missī sunt? ...
6. Quid fēcīt Aemilius Paulus prīmō autumnō? ...
7. Quem locum primum petīvit? ...
8. Quārē inclutus est portus Aulidis? ...
9. Cūr Agamemnōn filiam suam victimam ārīs admōvit? ...
10. Cui deae Paulus Athēnīs sacrificium fēcīt? ...
11. In Peloponnēsō quās urbēs vīsīt Paulus? ...
12. Olympiae quid animum Paulī mōvit? ...
13. Quid Paulus ex tribūnālī Macedonibus prōnūntiāvit? ...
14. Postquam Macedoniae lēgēs dedit, quid apparāvit?
15. Quid magnīs lūdīs in Graeciā fierī solet? ...

Lēctiō VI

Lēctiō sexta: versūs 602–680

Exercitium 11

adoptiō
cōfundere
dēflēre
dēstināre
documentum
gaza
impedimentum
inexpugnābilis
praetextatus
prōgeniēs
prōventus
quaesō
successor
turmatim

1. Perseus _____ [< succēdere] Philippī V fuit.
2. Perseus in catēnīs in triumphō ductus _____ [< docēre] fuit sortis hūmānae.
3. Paulum triumphantem secūtī sunt duo filiī quōs in _____ [< adoptāre] dederat, deinde equitēs _____ [= in turmīs] et peditēs.
4. Cōsul vērō duōs filiōs minōrēs _____ [< praetextus] sēcum vehere nōn potuit, nam alter ante triumphum, alter paulō post dēcessit.
5. Ex tantā _____ [= stirpe] liberōrum nēmō domī Paulī supererat.
6. Paulus ōrātiōne quā prīvātā suā calamitātem cum secundā fortūnā pūblicā comparāvit, audientium animōs magis _____ [= permōvit] quam sī sortem suā _____ [= sortī suae illacrimāvisset].
7. Paulus: “_____ [= ōrō] sinātis mē cum pūblicā fēlicitāte comparāre prīvātā meā fortūnā.”
8. Cum castra hostium _____ essent [= expugnārī nōn possent], Paulus aciē Perseum dēvicit ad Pydnam.
9. Victōriam Paulī rēs secundae velut _____ [= magnae frūgēs] secūtae sunt: cīvitatēs sē dēdidērunt, _____ [= thēsaurus] rēgia in potestātem Rōmānōrum vēnit, ac rēx ipse cum liberīs captus est.
10. Nōnumquam tempestās _____ [< impedīre] victoriae fuit.
11. Filius imperātōris triumphantis sibi ipse similem triumphum _____.

Exercitium 12

1. Quōs Paulus in triumphō ante currum dūxit? ...
2. Cūr duo Paulī filiī māiōrēs patris nōmen nōn ferēbant? ...
3. Cūr duo filiī eius minōrēs in triumphō cum patre currū vectī nōn sunt? ...
4. Dē quibus rēbus Paulus post triumphum in cōntiōne ēdisseruit? ...
5. Quot diēbus Paulus sē bellum Macedonicum perfēcisse dīxit? ...
6. Quae rēs secundae victōriam Paulī secūtae sunt? ...
7. Quid Paulus in exercitū in Italiam trāciendō timēbat? ...
8. Num Paulus tantum dē pūblicā fēlicitāte locūtus est? ...
9. Quid populō nārrāvit dē prīvātā suā fortūnā? ...
10. Num pater miserābiliter orbitātem suā dēflēvit? ...
11. Quōmodo sē cōsōlātus est in tantā clāde domūs suae? ...
12. Cūr Horātius Latium ‘agreste’ vocat? ...

Lectiō grammatica: versūs 681–694

Exercitium 13

Ōrātiō rēcta (“...”)

Exemplum

Sabīnī: “Quid ā nōbīs postulās?”

Tarpēia: “Postulō id quod in sinistrīs manibus habētis.”

1. Aemilia: “Cūr Iūlia plōrat?”
2. Quīntus: “Iūlia plōrat, quia Marcus eam pulsāvit.”
3. Iūlius: “Puer quī puellam pulsat improbus est.”
4. Trōiānī: “Lāocoōn poenam meruit quod hastā scelerātā sacrum rōbur laesit.”
5. Poenī “Aenēās Trōiā vēnit” inquiunt, “cum quō virō pulchra Dīdō concubuit!”
6. Tullus: “Quid petentēs vēnistis?” Albānī “Invītī” inquiunt “aliquid quod tibi displicet dicēmus: rēs repetitum vēnimus.”
7. Horātius pater: “Filia mea iūre caesa est. Nē mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspexistis, orbū liberis fēceritis!”
8. Cn. Octāvius: “Rēgiī puerī Macedonēsque aliī quī Samothrācae sunt, sī trānsierint ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servābunt quae aut sēcum habent aut in Macedoniā reliquēunt.”
9. Hannibal: “Omnēs in ūnam Eumenis rēgis concurrite nāvem! quem sī cēperitis aut interfēceritis, magnō vōbīs praemiō erit.”
10. Prūsias: “Nōlīte id ā mē fierī postulāre quod adversus iūs hospitī est!”
11. Paulus: “Et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem est quī vincere bellō scit.”
12. Paulus: “Quod bellum per quadriennium quattuor ante mē cōsulēs gessērunt, id ego quīndecim diēbus perfēcī!”

Ōrātiō oblīqua (“...”)

Sabīnī ā Tarpēiā quaesivērunt ‘quid ā sē postulāret?’ Tarpēia respondit ‘sē postulāre id quod in sinistrīs manibus habērent.’

Aemilia quaerit ‘cūr Iūlia plōr_____?’
 Quīntus respondet ‘Iūli_____ plōr_____, quia Mārcus eam pulsāv_____.’
 Iūlius dicit ‘puer_____ quī puellam puls_____ improb_____ es_____.’
 Trōiānī ‘Lāocoont_____ poenam meru_____’ dicēbant, ‘quod hastā scelerātā sacrum rōbur laes_____.’
 Fāma nārrābat ‘Aenē_____ Trōiā vēn_____, cum quō virō pulchra Dīdō concubu_____.’
 Tullus ab Albānīs quaerit ‘quid petentēs vēn_____?’ Iī dicunt ‘_____ invīt_____ aliquid quod Tullō displice_____ dict_____ : rēs repetitum _____ vēn_____.’
 H. prōclāmāvit ‘fili_____ iūre caes_____ !’ Ōrābat ‘nē _____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspex_____, orbū liberis fac_____!’
 Prōnūntiātum est ‘rēgi_____ puer_____ Macedonasque ali_____ quī Samothrācae _____, sī trāns_____ ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servāt_____ quae aut sēcum hab_____ aut in Macedoniā reliqu_____.’
 H. iīs praecēpit ‘omnēs ut in Eumenis rēgis concurr_____ nāvem; quem sī cēp_____ aut interfēc_____, magnō _____ praemiō _____.’
 Prūsias recūsāvit ‘nē id ā _____ fierī postul_____ quod adversus iūs hospitī _____.’
 Vulgō dictum ipsius ferēbant ‘et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem _____ quī vincere bellō sc_____.’
 Paulus dixit ‘quod bellum per quadriennium quattuor ante _____ cōsulēs gess_____, id _____ quīndecim diēbus perfēc_____!’

Lectiō grammatica

Ōrātiō rēcta (“...”)

nōm + ind

quī quae quod, quia, sī, etsī + ind

Ōrātiō oblīqua (“...”)

acc + inf

quī quae quod, quia, sī, etsī + conī.

Cap. LI*Lectiō I*

aedilitās
arbitr
circuitus
coīre
compellere
dēcrētum
dēprehendere
dētegere
dīlētus
ērudītus
ēvincere
explicāre
fingere
irritus
nervus
obstruere
paelex
perrogāre
perstāre
prōsequī
Pseudo-
remōtus
revincere
senecta
sors
struere
suffrāgārī
vigēre
vituperāre

Exercitium 14

1. dēlitēscere, dē_____isse
2. dirimere, dir_____isse, dir_____um esse
3. īnsīdere, īn_____isse, īn_____um esse
4. pendere, _____isse, _____um esse
5. pergere, _____isse
6. porrigere, por_____isse, por_____um esse
7. querī, _____um esse
8. subigere, sub_____isse, sub_____um esse
9. trānsferre, trāns_____isse, trāns_____/_____esse
10. vīdere, _____isse

CAPITVLVM VNVM ET QVINQVAGESIMVM*Lectiō prīma: versūs 1–118***Exercitium 1**

1. Rōmam nūntiātum est 'Carthāgine bellum _____ [= parārī], cum _____ agerentur [= militēs cōscriberentur] et classis comparārētur.'
2. Lēgātī Carthāginem missī renūntiāvērunt 'sē exercitum et classem Carthāgine _____ [= invēnisse].'
3. In senātū cum sententiae _____, Catō Carthāginem dēlendā esse cēnsuit, Nāsica dissuāsīt; tamen senātus dēcrēvit ut Carthāginiēnsibus bellum indīcerētur.
4. Etsī Carthāginiēnsēs lēgātōs mīsit ut sē dēderent, Catōnis sententia _____ [= persuāsīt] ut senātus in _____ [~~dēcerenere~~] _____ [= perseverāret].
5. Obsidibus et armīs acceptīs, cōsulēs imperāvērunt ut novum oppidum x mīlia passuum ā marī _____ [= distāns] conderent.
6. Ita Carthāginiēnsēs ad bellandum _____ [= coēgērunt].
7. Prīmō _____ [= vāna] fuit oppugnātiō Carthāginis, sed Rōmānī repulsī ac fugātī ā P. Scīpiōne Aemiliānō ē periculō _____ [= liberātī] sunt.
8. Catō, aliter prōmptus ad _____ [↔] laudandum], Scīpiōnem laudibus _____ est dīcēs 'reliquōs quī in Āfricā militārent umbrās volitāre, Scīpiōnem _____ [= valēre].'
9. Andriscus sive _____-Philippus fābulam _____ 'sē rēge Perseō et _____ [= alterā uxōre] nātum esse.'
10. Multī ad eum _____ [= conveniēbant], sed fraus _____ [= patefacta] est et Macedonia _____ [= rūsus victa].
11. Rēgnum Masinissae _____ Scīpiōne dīvīsum est inter trēs filiōs, quōrum minimus Graecīs litterīs _____ [= doctus] erat.
12. Plēbs Scīpiōnī ita _____ [= suffrāgiō favēbat] ut, cum _____ [~~aedilis~~] peteret, ante annum suum cōsul creatus sit.
13. Scīpiō, cui extrā _____ Āfrica prōvincia data erat, portum Carthāginis _____ [= clausit], ac tandem Carthāginem expugnāvit dcc annō postquam condita est.
14. Carthāgō in _____ [~~circuīre~~] xxiii mīlia passuum patēbat.
15. _____ [= senectūs] est aetās infirma neque senī tam validī sunt _____ quam iuvenī.

Exercitium 2

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? ...
2. Quid tum senātuī placuit? ...
3. Quid decem lēgātī ex Āfricā reversī renūntiāvērunt? ...
4. Catō quid senātuī suādēbat?
5. Quis in senātū bellum dissuādēbat? ...
6. Cūr senātuī placuit ut Carthāginiēnsibus bellum indīcerētur? ...
7. Quid Rōmānī Carthāginiēnsibus deditīs imperāvērunt? ...
8. Num Carthāginiēnsēs imperiō Rōmānōrum oboedīvērunt? ...
9. In obsidiōne Carthāginis quis praecipuam glōriam tulit? ...
10. In senātū Rōmānō quis virtūtem Scīpiōnis laudāvit? ...
11. Quam fābulam finxit Andriscus? ...
12. Quōmodo Andriscus orīginem suam sibi dētēctam esse dīxit? ...
13. Masinissā mortuō quī rēgnū Numidiae inter sē dīvisērunt? ...
14. Cūr necesse fuit Scīpiōnem lēgibus solvere ut cōsul fieret? ...
15. Quis tandem Carthāginem expugnāvit? ...
16. Num uxor Hasdrubalis Scīpiōnī sē dēdidit?...

Lēctiō secunda: versūs 119–215

Exercitium 3

1. Achaeīs victīs L. Mummius cōs. Corinthon, urbem _____ dīvitem, dīruit.
2. Ille _____ [↔ cupidum] virum ēgit, neque enim ūllum opus Corinthium sibi sūmpsit.
3. In Hispāniā Viriāthus, _____ [< vērārī] quīdam et latrō, dux exercitūs factus Lūsītāniā occupāvit.
4. Senātus pācem quam Q. Pompēius cum Numantīnīs fēcit _____ [= rem turpem] cēnsuit eamque _____ [< infirmus].
5. Viriāthus, cum ā _____ [< prōdere] perfidīs interfectus esset, ab exercitū suō multum _____ [= dēflētus] est.
6. Miles quīdam quī exercitum in Hispāniā dēseruerat sub _____ virgīs caesus est, id quod tīrōnibus exemplum fuit _____ [= salūtāre].
7. C. Mancīnus contrā auspicia ad bellum profectus est, nam cum sacrificāret, pullī ex _____ evolāvērunt, et cum nāvem cōscenderet, vōx _____ [= audīta est]: “Manē, Mancīne!”
8. Victus ā Numantīnīs pācem _____ [= turpissimam] cum iīs fēcit, quam senātus _____ [↔ irritam] esse vetuit.
9. Hōc ēventū illa auspicia trīstia fuisse _____ est.
10. Scīpiō, cui iterum cōsulātus _____ dēlātus est, exercitum _____ [= luxū] corruptum ad sevērissimam _____ revocāvit.
11. _____ [= fēminās impudicās] ā mīlitibus _____ [= sēiungī] iussit et omnia dēliciārum īnstrūmenta _____ [= remōvit caedendō].
12. Mīlitēs māxima onera, sicut _____ [VII...] _____ [= pālōs], ferre cōgēbat; mīlitī onere labōrantī dīcēbat: “Cum gladiō tē _____ [< vāllus] scieris, vāllum ferre dēsinitō!”
13. Nē mīlitēs _____ [= onere liberārentur], iūmenta vēndidit.
14. Scīpiō cum Numantiam obsidēret, saepe contrā _____ [< ērumpere] hostium fēliciter pugnāvit.
15. Numantīnī, cum frūstrā _____ [= pābulum petītum] exiissent, dēnique fame coāctī ipsī sē per _____ [= invicem] gladiīs trāiēcērunt.
16. Scīpiō prīmum Carthāginem, deinde, XIV annīs post, Numantiam cēpit et _____ [= funditus dīruit].

Lēctiō II

abstinēns
accidere
cavea
complōrāre
dēlēre
disciplīnam
ēruptiō
exonerāre
furca
ignōminiōsus
infirmāre
lābēs
luxuria
pābulārī
per vicem
prae(dīves)
probāre
prōditor
ratus
recidere
salūber
scortum
sēcernere
septēnī
ultrō
vāllāre
vāllus
vērātōr

Lectio III

admiscere
 adversari
 agrarius
 colonia
 eloquens
 exardescere
 fragmentum
 frumentarius
 modus
 offensa
 optimates
 ordo (equester)
 pars
 perniciosus
 promulgare
 quaestio
 rogatio
 seditionis
 sublegere
 subsellium
 tribunatus
 triens
 triumviri
 triumviralis

Exercitium 4

1. Cūr Rōmānī Achaeīs bellum intulērunt? ...
2. Quam urbem praeclāram L. Mummius cōsul dīruit? ...
3. Quis fuit Viriāthus et quid fēcit? ...
4. Num Viriāthus ā Rōmānīs interfectus est? ...
5. Quārē C. Matiēnius damnātus est et virgīs caesus? ...
6. Quae auspicia C. Mancīnus neglēxit? ...
7. Cūr Mancīnus pācem ignōminiōsam fēcit cum Numantīnīs? ...
8. Num senātus illam pācem ratam esse iussit? ...
9. Cūr bellum Numantīnum Scīpiōnī Aemiliānō dēlātum est?...
10. Quōmodo Scīpiō exercitum ad mīlitiae disciplīnam revocāvit? ...
11. Quid Scīpiō quaestōrem dōnīs rēgis Antiochī facere iussit? ...
12. Cūr Scīpiō hostēs quī pābulātum exierant occīdī vetuit? ...
13. Quid ēgit Scīpiō XIV annō post Carthāginem dēlētā? ...

Lectio tertia: versūs 216–279

Exercitium 5

1. Tib. Gracchus lēgēs _____ [< ager] tulit et _____ [III virōs] creāvit ad agrum pūblicum dīvidendum.
2. Hās lēgēs _____ [= tulit] adversus voluntātem senātūs et equestris _____ neque sine _____ [= indignātiōne] plēbis, quae amplum _____ agrī cupiēbat.
3. In tantum furōrem _____ ut collēgae M. Octāviō, quī causam dīversae _____ [= factiōnis] dēfenderet, potestātem abrogāret.
4. Tumultū in Capitoliō factō, Tib. Gracchus ab _____ [< optimus] occīsus est, ictus prīmum _____ [< frangere] _____ [= sellae humilis].
5. P. Scīpiō Āfricānus, cum novam _____ [= lēgem lātā] dissuādēret, dīxit ‘Tib. Gracchum iūre caesum esse sibi vidērī.’
6. Cum Scīpiō sēditiōnibus _____ [< triumvirī] _____ [< adversus] esset, māne mortuus in lectō inventus est.
7. Fāma erat Semprōniam uxōrem, sorōrem Gracchōrum, eī venēnum dedisse, nec verō ūlla _____ dē morte eius ācta est.
8. C. Gracchus, frāter Tiberiī, orātor _____ erat quam frāter.
9. Is lēgem _____ [< frūmentum] tulit ‘ut frūmentum plēbī darētur sēnīs assibus et _____ [= 1/3].’
10. Aliam lēgem tulit ‘ut DC equitēs CCC senātōribus _____ [= adderentur miscendō], cum tot equitēs in Cūriam _____ [= legerentur supplendī causā].
11. Senātōribus hae lēgēs _____ [< perniciēs] vidēbantur.
12. C. Gracchus _____ [< tribūnus] suum in alterum annum continuāvit et complūrēs _____ [< colōnus] dēdūxit.
13. Post tribūnātum _____ [< sēditiō] C. Gracchus cum Fulviō Flaccō ā L. Opīmiō cōnsule occīsus est.

Exercitium 6

1. Quās lēgēs Tib. Gracchus tribūnus plēbis prōmulgāvit? ...
2. Quid fēcit M. Octāviō collēgae cum lēgī adversārētur? ...
3. Quī triumvirī ad dīvidendum agrum pūblicum creatī sunt? ...
4. Quem rēx Attalus hērēdem relīquerat? ...
5. Quid factum est cum Ti. Gracchus iterum tribūnus creārī vellet? ...
6. Quid dīxit P. Scīpiō Āfricānus dē caede Ti. Gracchī? ...

7. Ā quibus novae sēditiōnēs excitātae sunt? ...
8. Quis triumvirīs sēditiōsīs adversātus est? ...
9. Quōmodo mortuus est P. Scīpiō Āfricānus? ...
10. Cūr suspecta fuit uxor eius Semprōnia? ...
11. Quās lēgēs tulit C. Gracchus? ...
12. Illō tempore quot senātōrēs erant? ...
13. Alterō tribūnātūs annō quid C. Gracchus effēcit? ...
14. Quid C. Gracchō factum est cum Aventīnum occupāset? ...
15. Quid Līvius cēnsēt dē cōnsiliīs Gracchōrum? ...

Lēctiō quārta: versūs 280–326

Exercitium 7

1. Ante Carthāginem dēlētam populus Rōmanus vītā placidā ac _____ [*< modus*] _____ [= agēbat].
2. _____ [= terror] hostium cīvēs in bonīs _____ [= mōribus] retinēbat.
3. Victīs hostibus, ob _____ [= nimiam cōpiā] omnium rērum _____ [= licentiā] atque superbia incessērunt.
4. Glōriā et _____ [*< dominārī*] certāmen inter cīvēs erat, omnia in duās partēs _____ [= distracta] sunt, rēs pūblica _____ [= lacerandō distracta].
5. _____ [= cīvēs nōbilēs] factiōne magis _____ [= valēbat], penes eōsdem magistrātūs, glōriā triumphīque erant.
6. Plēbs, quae in multitūdine _____ [= passim sparsa] minus poterat, _____ [= molestā] militiā atque inopiā urgēbātur.
7. Praedās _____ [*< bellum*] imperātōrēs cum paucīs _____ [= rapiēbant].
8. Parentēs et liberī militum, sī _____ [= fīnitimī] erant cīvī potentiōrī, sēdibus pellēbantur.
9. Avāritia sine _____ [*< modestus*] omnia invādere et _____ [= sordida facere] coepit.
10. At paucī nōbilēs repertī sunt quī vērā glōriā iniūstae potentiae _____ [= praeferrent].
11. Postquam Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem _____ [= liberāre] et optimātium scelera patefacere coepērunt, nōbilitās _____ [*<⇒ insōns*] ac pavidā eōrum _____ [*< agere*] obviam iērunt.
12. Ita _____ [= discordia] cīvilis quasi _____ [*< permiscēre*] terrae orta est, et primum necātus est Tiberius, deinde Gāius cum M. Fulviō Flaccō.
13. Nōbilitās victōriā suā ūsa haud _____ [*< modus*] fuit.
14. In bellō cīvilī alterī alterōs _____ [= quōlibet] modō vincere vult, id quod saepe magnās cīvitātēs _____ dedit [= perdidit].

Exercitium 8

1. Quamobrem mōs factiōnum ac dissēsiō cīvilis Rōmae orta est? ...
2. Quōmodo populus Rōmānus ante Carthāginem dēlētā vivēbat? ...
3. Cūr tunc dominātiōnis certāmen inter cīvēs nōn erat? ...
4. Hostibus victīs, quōmodo cīvēs sē gerēbant? ...
5. Utra pars cīvitātis magis pollēbat? ...
6. Quibus rēbus plēbs urgēbātur? ...
7. Cūr praedae bellicae populum nōn dītābant? ...
8. Quid factum est iīs quī potentiōribus cōnfīnēs erant? ...

Lēctiō IV

abstrahere
abundantia
actiō
agitāre
antepōnere
artēs
asper
bellicus
cōnfīnis
dilacerāre
diripere
dispergere
dissēsiō
dominatiō
formidō
lascīvia
moderātus
modestia
modestus
nōbilitās
noxius
permixtiō
pessum (dare)
pollēre
polluere
quīvis
vindicāre

Lēctiō grammatica

9. Cum potentiā quid animōs nōbīlium invāsīt? ...
10. Quī nōbīlēs plēbem in libertātem vindicāre cōnātī sunt? ...
11. Quī Gracchōrum āctiōnibus obviam iērunt? ...
12. Quid nōbilitās victōriā suā effēcit? ...

Lēctiō grammatica: versūs 327–383

Exercitium 9

Facienda sunt verba composita ex verbīs simplicibus praepositis praeverbis ad-, con-, dē-, dis-, ex-, in-, ob-, per-, prō-, re-, sub-.

1. ad- + currere > _____	17. ex- + carpere > _____
2. ad- + iacere > _____	18. ex- + fundere > _____
3. ad- + ligāre > _____	19. in- + lūdere > _____
4. ad- + quaerere > _____	20. in- + pellere > _____
5. ad- + spargere > _____	21. in- + statuere > _____
6. ad- + tangere > _____	22. ob- + cadere > _____
7. con- + agere > _____	23. ob- + ferre > _____
8. con- + lābī > _____	24. ob- + premere > _____
9. con- + premere > _____	25. per- + facere > _____
10. con- + rapere > _____	26. per- + regere > _____
11. con- + regere > _____	27. prō- + salire > _____
12. dē- + legere > _____	28. prō- + emere > _____
13. dē- + scandere > _____	29. re- + agere > _____
14. dis- + fidere > _____	30. sub- + capere > _____
15. dis- + gradī > _____	31. sub- + cēdere > _____
16. dis- + placēre > _____	32. trāns- + dare > _____

Exercitium 10

1. dispergere, di_____isse, di_____um esse
2. exārdēscere, ex_____isse
3. explicāre, ex_____isse, ex_____um esse
4. fingere, _____isse, _____um esse
5. obstruere, ob_____isse, ob_____um esse
6. polluere, _____isse, _____um esse
7. recīdere, re_____isse, re_____um esse

CAPITVLVM ALTERVM ET QVINQVAGESIMVM

*Lēctiō prīma: versūs 1–123***Exercitium 1**

1. Sallustius bellum Iugurthīnum _____ [= explānāre] voluit primum quia magnum fuit bellum, _____ [= deinde] quia tunc primum superbiae nōbilitātis obviam itum est.
2. Bellō Pūnicō secundō Hannibal imperium Rōmānum māximē _____ [= dēbilitāverat].
3. In Āfricā Masinissa, rēx Numidārum, Rōmānōs adiūverat; itaque amīcitia eī cum Rōmānīs _____ [= diū mānsit].
4. Micipsa, filius Masinissae, duōs filiōs genuit, et Iugurtham, frātris filium ex _____ [= paelice] nātum, domī habuit.
5. Iugurtha, quem avus prīvātum _____ [= reliquerat], adulēscēns _____ [= pulchrā] fōrmā atque ācrī ingeniō erat.
6. Ille, vīribus _____ [= potēns], _____ [= vītā] ōtiōsam] spernēns plūrimū agēbat: currēbat, _____ [< eques], _____ [< iaculum], vēnābātur.
7. Propter rēs huius _____ [= generis] omnēs glōriā _____ [= antecēdēbat], sed tamen omnibus cārus erat.
8. Micipsa, _____ [= etsī] primō virtūte et glōriā Iugurthae laetus fuerat, tamen cum eum prae liberis suis crēscere vidēret, eō _____ [= eā rē] _____ [= ācriter] permōtus est.
9. Timēbat nātūrā Iugurthae _____ [= cupidissimā] imperiī, sed difficile erat hominem tam acceptum populō dolō opprimere.
10. Ob hanc _____ [< difficilis] statuit eum māximīs periculīs _____ [= obicere].
11. Ergō, quoniam Iugurtha glōriā militārem _____ [= cupidē] petēbat], Micipsa eum ad bellum Numantīnum mīsīt.
12. Ibi Iugurtha ēgregiā virtūte in māximā _____ [< clārus] et _____ [< grātus] pervēnit.
13. In exercitū Rōmānō complūrēs nōbilēs fuērunt, domī _____ [< factiō] atque clārī magis quam honestī.
14. Quī Iugurthae _____ [= pollicēbantur] ‘eum imperiō Numidiae potītūrum esse, quoniam Rōmae omnia _____ essent [= vēnīrent].’
15. Numantiā dēlētā, Scīpiō Iugurtham abdūxit ac _____ [= sine] testibus] monuit ‘ut publicē amīcitiam populī Rōmānī coleret nēve quibus largīrī _____ [= adsuēsceret].’
16. Litterīs ā Scīpiōne acceptīs, quibus virtūs Iugurthae laudābātur, rēx beneficiīs eum sibi conciliāre _____ est [= coepit] eumque adoptāvit et _____ cum filiīs hērēdem instituit.
17. Rēx senex, _____ [= perāctā] suā aetāte, Iugurtham, quī _____ [= nūper] Numantiā redierat, _____ est [= dīs] testibus ōrāvit] ut frātrēs _____ habēret [= dīligeret].
18. “_____ ego” inquit “vōbīs rēgnum trādō firmum, sī bonī eritis, sīn malī, _____ [= infirmum]; nam concordīā parvae rēs crēscunt, discordīā māximae _____ [= in diversās partēs lābuntur].”
19. Postrēmō filiōs monuit ‘ut Iugurtham colerent et _____, virtūtem imitārentur et _____ [= valdē nīterentur] nē pater suus meliōrēs liberōs adoptāvisse vidērētur quam genuisse!’

Cap. LII*Lēctiō I*

aggredi
 agitāre (animō)
 anteīre
 appetere
 atterere
 avidus
 cārum (habēre)
 clāritūdō
 concubīna
 decōrus
 dehinc
 dērelinquere
 difficultās
 dīlābī
 ēnītī
 equidem
 equitāre
 exigere
 expedire
 factiōsus
 ficta
 grātia
 iaculārī
 imbēcillus
 inertia
 īnsuēscere
 mediocris
 (huius) modī
 negōtium
 novissimē
 obiectāre
 observāre
 obtestārī
 pariter
 permanēre
 pollēns
 pollicitārī
 -que ... -que
 quīre
 sapientia
 sēcrētō
 tametsī
 vehementer
 vēnālis

in-cubāre lectō (*dat*)
= cubāre in lectō

20. Iugurtha, quī _____ [< sapiēns] superior erat, rēgem _____ [< fingere] locūtum esse intellegēbat, sed tum benignē respondit, tametsī longē aliter animō _____ [= cōgitābat].
21. Quī litterās nescit, legere nequit; quī litterās scit, legere _____ [= potest], sī haud _____ [= modicō] ingeniō est.
22. Dīdō sōla in domō vacuā maeret lectōque Aenēae relictō
incubat, illum absēns absentem audit _____ *videt* _____.

Exercitium 2

1. Cūr Masinissa in amīcitiā populī Rōmānī erat? ...
2. Quot filiī Masinissae erant? ...
3. Cūr Micipsa sōlus ex tribus frātribus rēgnū accēpit? ...
4. Quōs filiōs Micipsa genuit? ...
5. Cuius filius erat Iugurtha? ...
6. Quōmodo Iugurtha adulēscēns vītā agēbat? ...
7. Quid Micipsa timēbat, cum Iugurtha omnēs glōriā anteīret? ...
8. Cūr rēx Iugurtham in Hispāniā ad bellum Numantīnum mīsīt? ...
9. Quid Iugurtha in Hispāniā effēcīt? ...
10. Quid Rōmānī nōbilēs factiōsī Iugurthae pollicitābantur? ...
11. Quid P. Scīpiō Iugurtham monuit? ...
12. Quālēs litterās Scīpiō Micipsae scrīpsit? ...
13. Litterīs dē virtūte Iugurthae lēctīs, quid fēcīt Micipsa? ...
14. Quid rēx moritūrus Iugurtham obtestātus est? ...
15. Quid Adherbalem et Hiempsalem admonuit? ...
16. Quōmodo Iugurtha ad haec respondit? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 124–241

Exercitium 3

abditus
accūrātē
acquirere
adoptātiō
adulterīnus
anteferre
commodum
commūtātiō
contendere (*bis*)
dēprāvare
disceptāre
distribuere
divulgāre
extollere
flāgitium
frētus
iūsta
largitiō
mōliri
occursāre
patrāre
quīnquennium
quīs (*dat pl*)

1. _____ [= rēgis filiī] rēgī mortuō _____ [= fūnus] magnificē fēcērunt.
2. Postēā convēnērunt ut dē administrandō rēgnō _____ [= dissererent].
3. Ibi Iugurtha “Oportet” inquit “_____ [= quīnque annōrum] dēcrēta omnia _____ [= irrita fierī].”
4. Ad hoc Hiempsal “Idem” inquit “mihi vidētur, “nam tū ipse tribus proximīs annīs _____ [< adoptāre] in rēgnū vēnistī!”
5. Ex eō tempore Iugurtha _____ [= labōrābat] ut Hiempsalem opprimeret.
6. Cum rēgulī ad pecūniā inter sē _____ [= dīvidendam] convēnissent, mīlītēs Iugurthae, parātīs clāvibus _____ [= falsīs], in Hiempsalis hospitium irrūpērunt.
7. Interfectīs iīs quī _____ [= occurrunt], loca _____ [= occulta] _____ [= explōrant], atque Hiempsalem in _____ [= casā] ancillae repertum occīdunt.
8. Fāma tantī sceleris lātē _____ [dis- < vulgus].
9. Adherbal, quī timēbat nē Iugurtha sē oppugnāret, _____ [= fidēs] cōpiīs suīs parābat armīs _____ [= certāre].
10. Adherbal victus in Prōvinciā profūgit atque inde Rōmam _____ [= properāvit].
11. Iugurtha lēgātōs Rōmam mittit, _____ [= quibus] praecipit ut veteribus amīcīs mūnera largiantur et novōs amīcōs _____.

12. Hāc _____ [= largīrī] Iugurtha tantam _____
[= mūtātiōnem] in senātū _____ [= perfēcit], ut ex māximā
invidiā in grātiā nōbilitātis venīret.
13. Adherbal senātōrēs ōrāvit ut sibi _____ [= opem ferrent] neu
paterentur rēgnū Numidiaē _____ [↔ convalēscere]
14. Lēgātī Iugurthae paucīs respondent: 'Hiempsalem ob saevitiā et
_____ [= facta indigna] sua interfectum, Iugurtham petere nē
verba inimicī factis suis _____ [= praeferrent].'
15. Hīs audītīs, senātūs magna pars, largitiōne _____ [= corrupta],
Iugurtham laudibus _____ [= valdē laudābat].
16. Decem lēgātī in Āfricā missī sunt, quōrum prīnceps L. Opīmius ā
Iugurthā _____ [= māximā cum cūrā] receptus est.
17. Iugurtha dandō et pollicendō multa perfēcit, ut plērique lēgātī
_____ rēgis [= quod rēgī prōderat] sequerentur.

rēgulus
rescindere
scrūtārī
subvenire
tābēscere
tugurium

Exercitium 4

- Postquam rēgī mortuō iūsta fēcērunt, quid rēgulī ēgērunt? ...
- Dē quibus negōtiīs disceptātum est in prīmō conventū? ...
- Quid Iugurtha dixit dē quīnquennīi dēcrētīs? ...
- Quārē Hiempsal dē hāc rē cum Iugurthā cōsensit? ...
- Quid secūdō conventū cōstituendum erat? ...
- In oppidō Thirmidā cuius domō ūtēbatur Hiempsal? ...
- Quōmodo militēs Iugurthae in eam domum penetrāre potuerunt? ...
- Ubi Hiempsalem repperērunt et quid eī fēcērunt? ...
- Num Adherbal mortem frātris ultus est? ...
- Quō Adherbal proeliō victus profūgit? ...
- Quōmodo Iugurtha iram senātūs Rōmānī in grātiā convertit? ...
- Dē quibus rēbus Adherbal senātōrēs Rōmānōs admonuit? ...
- Quid Adherbal Rōmānōs ōrāvit? ...
- Quid lēgātī Iugurthae responderunt? ...
- Omnēsne senātōrēs Adherbalī subveniendum esse cēnsēbant? ...
- Quid tum senātus dēcrēvit? ...
- Quōmodo Iugurtha lēgātōs recēpit? ...

Lēctiō tertiā: versūs 242–354

Lēctiō III

Exercitium 5

- _____ [< dīvidere] Numidiaē ita facta est ut pars proxima
Maurētāniae Iugurthae trāderētur, Adherbalī pars altera, quae _____
[= portibus magis ōrnāta] erat.
- Rēgnō dīvisō, Iugurtha incitātus _____ [< pollicitārī] Rōmānōrum
quōs mūneribus explēverat, in rēgnū Adherbalis animum _____.
- Ergō ex _____ [= subitō] finēs eius cum _____
[< praedārī] manū invāsīt, multōs cēpit, aedificia incendit...
- Adherbal lēgātōs ad Iugurtham mīsīt, quī _____ [< contumēlia]
dicta rettulērunt.
- Iugurtha, _____ quī [= quoniam] rēgnū Adherbalis animō
iam invāserat, magnō exercitū bellum intulit.
- Adherbal _____ [*adv* < necessārius] Iugurthae obviū prōcessit,
sed hostēs nocte sērā castra eius invāsērunt et militēs _____
[= nec vigilantēs nec dormientēs] fugāvit.

adulēscētia
adulēscētia
cōfirmāre
contumēliōsus
cōpia
dēfēnsāre
dīvisiō
honōrēs
(ex) imprōvisō
inceptum
īnsequī
intendere
malitia
mātūrāre

necessariō
negōtiātor
ocissimē
pacīscī
pēnūria
pollicitātiō
portuōsus
praedātōrius
quippe (quī)
sēmisomnus

7. Numidae Adherbalem cum paucīs equitibus fugientem Cirtam _____ [= persecūtī] sunt, sed Rōmānī armātī hostēs ā moenibus prohibuērunt.
8. Dum Cirta oppugnātur, lēgātī Rōmā _____ [= properantēs] vērunt quī dē _____ [< malus] Iugurthae quererentur.
9. Iugurtha lēgātīs superbē respondit ‘ab _____ [< adulēscēns] ita sē ēnīsum esse ut ab optimō quōque probārētur...’
10. Lēgātīs Adherbalem appellandī _____ [= occāsiō] nōn fuit.
11. Adherbal intellēxit nūllam esse spem auxiliī neque bellum trahī posse ob _____ [= inopiam] rērum necessariārum.
12. Itaque duōs fortissimōs dēlēgit eōrumque animōs _____ [= fīrmāvit] ut per hostium mūnitiōnēs cum litterīs Rōmam īrent.
13. Litterīs Adherbalis in senātū recitātīs, dēcrētum est ut lēgātī nōbilēs summīs _____ [= magistrātibus] fūctī mitterentur, quī Iugurthae imperārent ‘ut quam _____ [= celerrimē] ad prōvinciam accēderet.’
14. Ille vērō, etsī senātūs verbīs gravēs minae eī nūntiābantur, tamen ab _____ [< incipere] suō nōn dēstitit.
15. Tum Italicī, quī moenia Cirtae _____ [= dēfendēbant], Adherbalī suāsērunt ‘ut sē et oppidum Iugurthae dēderet, tantum ab eō vītā _____ [= condiōnem ferret].’
16. Dēditiōne factā, in primīs Adherbal, tum omnēs pūberēs Numidae et _____ [= mercātōrēs] Italicī armātī interfectī sunt.

Exercitium 6

1. Quōmodo Numidia inter Adherbalem et Iugurtham dīvisa est? ...
2. Dīvisō rēgnō, quid Iugurtha parābat? ...
3. Statimne rēgnum Adherbalis magnō exercitū invāsīt? ...
4. Cūr Adherbal incursiōnem Iugurthae nōn vindicāvit? ...
5. Quōmodo Iugurtha Adherbalem ad bellum coēgit? ...
6. Quid accidit cum castra Adherbalis ante lūcem oppugnāta sunt? ...
7. Quō Adherbal profūgit? ...
8. Cūr milītēs persequentēs Cirtam intrāre nōn potuērunt? ...
9. Quid Iugurtha lēgātīs Rōmānīs adulēscēntibus respondit? ...
10. Quid fēcīt cum Cirtam armīs expugnāre nōn posset? ...
11. Quibus Adherbal persuāsīt ut litterās Rōmam ferrent? ...
12. Litterīs Adherbalis recitātīs quid senātus dēcrēvit? ...
13. Quid lēgātī māiōrēs nātū nōbilēs Iugurthae imperāvērunt? ...
14. Lēgātīs audītīs num Iugurtha ab oppugnātiōne Cirtae dēstitit? ...
15. Quid Italicī quī moenia dēfēnsābant Adherbalī suāsērunt? ...
16. Quam ob rem sē inviolātōs fore cōnfidēbant? ...
17. Dēditiōne factā, quid fēcīt Iugurtha? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 355–483

Exercitium 7

administer
adventāre
arrogāre
artifex
asper
assūmere
augēscere

1. Numidia prōvincia futūrō cōsulī L. Calpurniō Bēstiae sortibus _____ [= ēvēnit], quī exercitum in Āfricā ductūrus erat.
2. Iugurtha filiū et duōs _____ [= amīcōs] Rōmam mīsīt; quī cum Rōmam _____ [< advenīre], ā senātū ex Italiā dēcēdere iussī _____ [= nōn perfectīs] rēbus revertērunt.
3. Calpurnius initiō ācritē bellum gessīt, sed pecūniā Iugurthae corruptus bellum trahere coepit et pācem cum eō fēcīt _____ [= turpem].

4. Pecūniā dandā Iugurtha Scaurum, quī antea eum _____
[= oppugnāverat], sibi _____ [= ministrum] _____
[= sūmpsit].
5. L. Cassius praetor Iugurtham, datā _____ pūblicā, Rōmam
dūxit, ut _____ faceret [= indicāret] dē Rōmānīs noxiīs.
6. Sed Iugurtha C. Baebiō tribūnō plēbis _____ [= māximā]
mercēde persuāsit, ut sē tacere iubēret, nē dēlicta Rōmānōrum nōbīlium
_____ [= aperīrentur].
7. Ita ob _____ [< impudēns] Baebiī populus _____
habitus est, Bēstiae et Scaurō animī _____ [= crēscēbant].
8. Cum Massīva rēgnū Numīdiae peteret, Iugurtha per Bomilcarem
_____ [< īnsidiārī] parāvit, quī eum interficerent.
9. Iī, tālis negōtiī _____ [< ars], itinera et _____ [< ēgredī]
eius, loca ac tempora, explōrāvērunt, sed ūnus ex iīs _____
[= temere] eum aggressus est.
10. Massīvam necāvit, sed ipse dēprehēnsus cum indicium fēcisset, Bomilcar
_____ factus est [= accūsātus est].
11. Iugurtha vērō Bomilcarem clam in Numīdiam dīmīttit, ipse Rōmā ēgressus
“Ō, urbem vēnālem” inquit “et _____ [= mox] peritūram, sī
_____ [< emere] invēnerit!”
12. Q. Caecilius Metellus duōbus proeliīs Iugurtham fūdit; tum rēx dēditiōnem
_____ [= cōgitābat], sed animum mūtāvit.
13. Rūrsus ā Metellō fugātus, Iugurtha per loca _____ [= difficilia]
pervēnit ad Gaetūlōs, quōs contrā Rōmānōs armāvit.
14. Rōmae cōsul creātus est C. Marius, quī homō _____ erat, id est
homō quī prīmus ē gente ignōbilī summum magistrātum obtinet.
15. Is ōrātiōnem ad populum habuit dē _____ [↔ fortitūdine]
et _____ [= inertīā] eōrum quī fortia facta māiōrum memorandō
clārīōrēs sē putant.
16. “_____ [= mea ipsīus] facta” inquit “mihi dīcere licet. Nunc
vidēte quam _____ [= iniūstī] sint: quod ex aliēnā virtūte sibi
_____ [= postulant], id mihi ex meā nōn concēdunt, scīlicet quia
_____ nōn habeō.”

ēgressus
ēmpor
familiāris (*bis*)
fidēs (pūblica)
flāgitiōsus
ignāvia
imāginēs
impudentia
impugnāre
incōsultus
indiciū
īnfectus
īnīquus
īnsidiātor
lūdibriō (habēre)
meamet
mātūrē
meditārī
novus (homō)
obvenīre
patefierī
permagnus
reus
socordia

Exercitium 8

1. Quōs Iugurtha lēgātōs Rōmam mīsīt cum bellum parārī audīret? ...
2. Num iī lēgātī ā senātū receptī sunt? ...
3. Quis tum Numīdiam cum exercitū ingressus est? ...
4. Cūr Calpurnius pācem flāgitiōsam fēcīt cum Iugurthā? ...
5. Quārē Cassius praetor Iugurtham Rōmam arcessīvit? ...
6. Quid C. Memmius, prōductō Iugurthā, in cōntiōne memorāvit? ...
7. Cūr Iugurtha ad haec nōn respondit? ...
8. Quis fuit Massīva et quid petīvit? ...
9. Quōmodo Iugurtha Massīvam occīdendum cūrāvit? ...
10. Quid Iugurtha dēcēdēns dīxisse fertur dē urbe Rōmā? ...
11. Quid Q. Caecilius Metellus in Numīdiā ēgit? ...
12. Quem rēgem Iugurtha socium suum fēcīt? ...
13. Cūr nōbilitās aegrē tulit C. Mariō bellum mandātum esse? ...
14. Cūr C. Marius ‘novus homō’ appellābātur? ...
15. Cōntiōne advocātā, quōs Marius obtrectāvit? ...
16. Quōmodo Marius sē bellī artem didicisse dīxit? ...

Lectiō V

abundē
 ācta
 adniti
 artificium
 asperitas
 capite censi
 cicatrix
 compositus
 consultor
 decima pars
 dona (militaria)
 egens
 (parvi) facere
 facilis (amicitia)
 facundus
 gens
 illicere
 imperitia
 improvisus
 incultus
 iuxta
 largitor
 latrocinium
 phalerae
 praeceptum
 sarcina
 sciens
 strepere
 sustentare
 tumultuosus
 tutari
 vexillum

Lectiō quinta: versūs 484–617

Exercitium 9

- Marius nōn triumphōs maiōrum ostentāre poterat, at militāria _____, ut hastās, _____, _____ [= ōrnāmenta bellica], atque _____ [= vetera vulnera] adversō corpore.
- Ille _____ [= artem] et verba _____ parvī _____ [= aestimābat] nec _____ [< agere] maiōrum aut Graecōrum militaria _____ [< praecipere] legēbat.
- Marius: “Dē Numidiā bonum habēte animum, Quiritēs! Nam quae ad hoc tempus Iugurtham _____ sunt [< tuērī] omnia remōvistis: avāritiam, _____ [< im-perītus] atque superbiam.”
- “Deinde exercitus ibi est locōrum _____ [= quī loca scit]. Quam ob rem _____ [= enītiminī] mēcum! Egomet in proeliō _____ [< cōnsulere] idem et socius periculī vōbiscum aderō, mēque vōsque in omnibus rēbus _____ [= aequē] geram.”
- “Plūra dīcerem, Quiritēs, sī timidīs virtūtem verba adderent – nam strēnuīs _____ [= plūs quam satis] dictum putō.”
- Marius militēs cōscripsit nōn ex classibus, sed _____ [= prōlētariōs] plērōsque.
- Capsa oppidum et moenibus et locōrum _____ [< asper] mūnītum erat, nam circā erant loca vāsta, _____ [= quae nōn colēbantur] atque _____ aquae [= quae aquā egēbant].
- Marius tribus noctibus in locum _____ [< tumulus] prope Capsam clam pervēnit, unde repente equitātum ad portās oppidī obsidendās mīsīt; quod malum _____ [= inexpectātum] oppidānōs, quōrum pars extrā moenia ierat, ad dēditionem coēgit.
- Eō tempore Sulla quaestor in castra vēnit, vir _____ patriciae nōbilis, litterīs ērudītus, _____ [= ēloquēns], amicitia _____ [= benignus], pecūniae _____ [< largīrī].
- Iugurtha vērō Bocchum, rēgem Maurētāniae, magnīs prōmissīs _____ [= allēxit] ut cum exercitū Iugurtham accēderet.
- Rēgēs exercitum Mariī, vix _____ [= 1/10] diēi reliquā, invāsērunt, priusquam militēs _____ colligere quivērunt, ita ut pugna _____ [< latrō] similis fieret.
- Dēnique Rōmānī, orbe factō, vim hostium _____ [= sustinēbant] ac Marius suōs subdūxit in collem, quī ā barbarīs exsultantibus et _____ [> strepitus] circumdatus est.

Exercitium 10

- Quid nōbilēs Rōmānī ostentāre solent? ...
- Quibus rēbus virtūs Mariī dēclārābātur? ...
- Cūr Marius litterās Graecās nōn didicerat? ...
- Quid adhūc Iugurtham tūtātum esse dīxit? ...
- Quid Marius militibus suis prōmīsīt? ...
- Quōs militēs cōscripsit Marius? ...
- Post adventum Mariī quō Iugurtha et Bocchus abiērunt? ...
- Quōmodo Metellus Rōmam reversus acceptus est? ...
- Ubi Marius Iugurtham armīs exuit? ...
- Cūr Marius oppidum Capsam expugnāre cupiēbat? ...
- Quot noctēs adversus Capsam iter fēcīt? ...
- Num necesse fuit Capsam obsidēre? ...

13. Quālis homō fuit Sulla, Marii quaestor? ...
14. Quōmodo Iugurtha Bocchum persuāsit ut cōpiās addūceret? ...
15. Quōmodo Rōmānī circumfūsi vim hostium sustinuērunt? ...
16. Quō Marius cōpiās suās ex proeliō dūxit? ...

Lēctiō sexta: versūs: 618–724

Exercitium 11

1. _____ [= fatigātis] hostibus, Rōmānī dē _____ tubis canere atque clāmāre coepērunt ac portis ērūpērunt.
2. Hostēs, repentinō _____ [= sonō] excitātī, fūsi et fugātī sunt.
3. Exercitū Marii in _____ [= hibernis] positō, Bocchus lēgātōs mīsit, quī ā Mariō indūtiās impetrāvērunt, sed frūstrā ā senātū Rōmānō amicitiam et foedus petivērunt.
4. _____ [= quibus] rēbus cognitīs, Bocchus ā Mariō petivit ut Sullam ad sē mitteret; quī cum _____ [↔ impeditis] equitibus et _____ [< funda] Baleāribus missus est.
5. Bocchus filium suum cum equitātū Sullae _____ [= ad praesidium] mīsit; is dixit 'sē ā _____ [< speculari] cognōvisse Iugurtham prope esse.'
6. Sulla vērō negat 'sē Iugurtham _____ [= expavescere]' et cōpiās suās incolumēs trādūxit, cum Iugurtha _____ [= incertus cūctārētur].
7. Bocchus _____ [< in locō] Sullae prōmīsit 'sē factūrum quae populus Rōmānus vellet, nec flūmen Muluccham ēgressūrum.'
8. Sulla respondit: "Faciendum tibi est aliquid quod Rōmānōrum magis quam tuā _____ vidētur: id in _____ [= facile] est, quia _____ Iugurthae [= Iugurtham in tuā potestāte] habēs; quem sī Rōmānīs trādideris, amicitia et foedus tibi dabitur."
9. Rēx primō _____ [= negābat], tum vērō 'omnia sē ex voluntāte Sullae factūrum' prōmīsit.
10. Dum Bocchus Iugurthae sententiam dē pāce _____ [= quaerit], Iugurtha eum rogāvit ut sibi Sullam trāderet!
11. Bocchus diū haesitābat, sed postrēmō Sullam _____ [= arcessi] iussit et ex illius sententiā Iugurthae insidiās tendit.
12. Dum Iugurtha cum _____ [= propinquīs] suis inermis Sullae obviis prōcēdit, ex insidiis oppressus est ac Sullae trāditus.
13. Victō Iugurthā, spēs populī Rōmānī in Mariō _____ erat.

Exercitium 12

1. Quō sonitū Maurī et Gaetūli ante lūcem excitātī sunt? ...
2. Rōmānisne portis ērumpentibus restitērunt? ...
3. Ubi cōsul victor exercitum in hibernis composuit? ...
4. Quōs lēgātōs rēx Bocchus ad Mariū ac deinde Rōmam mīsit? ...
5. Quid lēgātī Bocchī ā Rōmānīs petivērunt? ...
6. Quem Marius cum praesidiō equitum ad Bocchum mīsit? ...
7. Quis Sullae in itinere obviam vēnit?...
8. Quid Bocchus Sullae prōmīsit? ...
9. Quid Sulla Bocchō faciendum esse respondit? ...
10. Quid Iugurtha ā Bocchō postulāvit? ...
11. Utrum Sullam Iugurthae an Sullae Iugurtham trādīdit Bocchus? ...
12. Cūr Iugurtha ab insidiantibus sē dēfendere nōn potuit? ...
13. Quō diē Marius dē Iugurthā triumphāvit? ...
14. Eō tempore quō metū omnis Italia contremuit? ...

Lēctiō VI

accersere
cōpiam (habēre)
dēfessus
expeditus
exquirere
funditor
haesitāre
hibernācula
ilicō
(dē) imprōvisō
necessārius
negitāre
pertimēscere
praesidiō (mittere)
(in) prōmptū
quīs (abl pl)
rēferre
situs
sonitus
speculātor

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 725–740

Exercitium 13*Addenda sunt verba ex nōminibus facta suffixīs -āre, -ārī, -īre, -īrī.*

1. eques > _____	13. hiberna > _____
2. iaculum > _____	14. laetus > _____
3. sitis > _____	15. pāx > _____
4. blandus > _____	16. finis > _____
5. insidiae > _____	17. iūdex > _____
6. cūstōs > _____	18. mollis > _____
7. ōrdō > _____	19. laus > _____
8. sors > _____	20. nōmen > _____
9. epulae > _____	21. ōsculum > _____
10. pars > _____	22. precēs > _____
11. sacer > _____	23. servus > _____
12. largus > _____	24. comes > _____

Exercitium 14

1. accersere, ac_____isse, ac_____um esse
2. adipīscī, ad_____um esse
3. atterere, at_____isse, at_____um esse
4. cōnfidere, cōn_____um esse
5. disserere, dis_____isse
6. docēre, _____isse, _____um esse
7. illicere, il_____isse, il_____um esse
8. intendere, in_____isse, in_____um esse
9. occidere, oc_____isse, oc_____ūrum esse
10. pacīscī, _____um esse
11. patefierī, pate_____um esse
12. pertimēscere, per_____isse
13. possidēre, _____isse
14. praestāre, prae_____isse
15. quīre, _____isse
16. repellere, _____isse, _____um esse
17. strepere, _____isse, _____um

illiciō -iunt

pate-fit -fiunt

queō queunt

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM TERTIVM

Lēctiō prīma: versūs 1–152

Exercitium 1

1. Rōmānī ā Cimbrīs et Teutonibus ad flūmen Rhodanum victī sunt ingentī _____ [= perniciē].
2. Iugurthā victō, Marius _____ [= iterum] cōsul factus est.
3. Cum bellum Cimbricum _____ [= traherētur] tertiō et et quārtō eī dēlātus est cōsulātus.
4. Cimbrī et Teutonēs, quōrum cōpia _____ [= sine fine] erat, in Italiā victī sunt ā Q. Catulō et C. Mariō.
5. Catulī exercitus ūnum et trīgintā signa Cimbrōrum _____ [= rettulit], Marii duo.
6. Annō _____ ūndēsexāgēsīmō [DCLIX] ab urbe conditā bellum _____ [= socius] in Italiā coeptum est, quod socii Rōmānōrum libertātem sibi aequam _____ [= arrogāre] coepērunt.
7. Mithridātēs, quī Asiā occupāverat, in Achāiā ā Sullā victus est, sed rēx LXX mīlia mīlitum _____ [< legere] auxiliō mīsīt, quī omnēs duōbus proeliis exstīnctī sunt.
8. Dum Sulla cum Mithridātē bellum gerit, Marius et Cinna Rōmam ingressi _____ [< numerus] Rōmānōs nōbilēs interfēcērunt, multōs _____ [= exsulēs nōmināvērunt] atque ipsius Sullae domum _____ [= diruērunt].
9. Mox vērō Sulla urbem ingressus ducēs Mariānōs vīcit ad portam _____ [< collis]; quī sē nōn dēdidērunt in aciē et in fugā occīsi sunt irā victōrum _____ [= quae satiārī nōn potuit].
10. Sulla dē Mithridātē triumphāvit atque Cn. Pompēius dē Āfricā quārtum et vīcēsimum annum _____ [= XXIV annōs nātus].
11. In bellō cīvili _____ [= suprā] CL mīlia hominum periērunt, in iis XXIV cōsulārēs, VII praetōrii, LX _____ [< aedilis], CC ferē senātōrēs.

Exercitium 2

1. Cimbrī et Teutonēs quī fuērunt? ...
2. Quid Rōmānī timuērunt cum cōsulēs ā Cimbrīs et Teutonibus victī essent? ...
3. Quī cōsulēs Cimbrōs et Teutonēs vīcērunt? ...
4. Cūr Pīcentēs, Mārsi Paelignīque bellum in Italiā mōvērunt? ...
5. Quot annōs hoc bellum tractum est et quis eī finem fēcīt? ...
6. Quid fēcīt Sulla antequam adversus Mithridātē profectus est? ...
7. Quid Mithridātēs Ephesi litterārum nūntiō effēcīt? ...
8. Ubi Sulla Archelāum, ducem Mithridātis, vīcit? ...
9. Cōpiis Mithridātis in Achāiā exstīnctīs, quid rēx fēcīt? ...
10. Cūr Sulla ex colloquiō in Italiam festīnāvit? ...
11. Quid Rōmae factum est, dum Sulla in Graeciā bellum gerit? ...
12. Contrā quōs Sulla in Italiā pugnāvit? ...
13. Quis Carbōnem cōsulem in Siciliā interfēcīt? ...
13. Carbōne cōsule interfectō, quō Pompēius trānsgressus est? ...
14. Sulla et Pompēius quōs triumphōs ēgērunt? ...

Cap. LIII

Lēctiō I

aedilicius

agere (annum)

asserere

collinus

ēvertere

infinītus

insatiābilis

interniciō

lēctus

numerōsus

prōscribere

prōtrahere

reportāre

secundō (*adv*)

sescentēsimus

sociālis

ultrā

satiāre = satis dare;
pass satis habēre

Lectiō II

abundāns
 causam (agere)
 celeritās
 commorārī
 compōnere
 congregāre
 disertus
 doctrīna
 ēloquentia
 excellere
 exercitāre
 fervēns
 infestāre
 instituere
 iuvenīlis
 locuplēs
 lūdus (gladiātōrius)
 moderārī
 nervus
 patrōcinium
 patrōnus
 pīrāticus
 praesertim
 remittere
 rhētor
 sagittārius
 successus
 toga virilis

Lectiō secunda: versūs 153–303

Exercitium 3

1. Cum Sulla rem pūblicam _____ [= ordināvisset], Sertōrius in Hispāniā variō _____ [= fortūnā] contrā Rōmānōs pugnāvit.
2. Interim in Asiā, dum Mithridātēs apud Cyzicum _____ [= morātur], Lūcullus eum vīcit et Bȳzantium fugāvit.
3. Eōdem tempore LXXIV gladiātōrēs ē Capuae _____ gladiātōriō effūgērunt ac magnō servōrum exercitū _____ [con- < grex] bellum servīle mōvērunt.
4. L. Lūcullus, fugātō Mithridāte, etiam Tigrānem, rēgem Armeniae, vīcit, quī cum septem mīlibus quīngentīs equitibus et centum mīlibus _____ [< sagitta] vēnerat.
5. Pīrātae, quī omnia maria _____ [< infestus], ā Cn. Pompēiō māximā _____ [< celer] victī sunt.
6. Bellō _____ [< pīrāta] cōfectō, lēx lāta est, ut eīdem Pompēiō mandārētur bellum Mithridāticum, _____ [= praecipuē] cum is in Ciliciā adesset cum exercitū.
7. Cicerō, ōrātor _____ [= ēloquentissimus] quī hanc lēgem suāsīt, erat filius equitis _____ [= dīvitis].
8. Postquam _____ [< vir] sūmpsīt, Cicerō in forō ā Q. Mūciō Scaevolā _____ [= docēbātur] itemque ā Molōne, _____ [= magistrō dīcendī] Graecō.
9. Simul ōrātōrēs quī tum _____ [= praestābant] assiduē audiēbat.
10. Hīs magistrīs in _____ [< ēloquēns] _____ [< exercēbātur], ut _____ agere [= reōs dēfendere] disceret.
11. Sex. Rōsciō, parricīdiī reō, _____ [= dēfēnsor] fuit, eōque _____ [< patrōnus] māximam laudem meruit.
12. Sed ōrātor _____ [= ardēns] ita in dīcendō omnēs _____ contendēbat ut vōx et vīrēs eum dēficerent.
13. Ergō in Graeciam et Asiam profectus est, ut vōcem _____ [↔ contenderet] et ōrātiōnī _____ [= superfundentī] _____ [= temperāret].
14. Cicerō ipse dē _____ [< doctor] suā _____ [< iuvenis] nārrat in librō cui titulus est 'Brūtus' sive 'Dē clārīs ōrātōribus'.

Exercitium 4

1. Bellō cīvīlī in Italiā compositō, quis bellum in Hispāniā mōvit? ...
2. Quō successū Metellus et Pompēius cum Sertōriō pugnāvērunt? ...
3. Num Sertōrius ā Rōmānīs occīsus est? ...
4. Dardanīs victīs quō ūsque C. Scribōnius Curiō penetrāvit? ...
5. Cūr P. Serviliō cognōmen 'Isauricō' datum est? ...
6. Quī triumphī tum simul āctī sunt? ...
7. Quem Nīcomēdēs, rēx Bīthȳniae, hērēdem fēcīt? ...
8. Quī in Bīthȳniam adversus Mithridātem missī sunt? ...
9. Quod bellum in Italiā ā Spartacō mōtum est? ...
10. Quid fēcīt L. Lūcullus postquam Mithridātem ad Cyzicum vīcit? ...
11. Ā quō receptus est Mithridātēs ē rēgnō suō fugātus? ...
12. Victīs Mithridāte et Tigrāne, cūr bellum renovātum est? ...
13. Quod bellum Cn. Pompēius paucīs mēnsibus cōnfēcīt? ...
14. Quam lēgem tulit C. Mānīlius et quis eam lēgem suāsīt? ...
15. Quārē pater Cicerōnis Rōmam migrāvit? ...

16. Quōs ōrātōrēs excellentēs Cicerō in forō audiēbat? ...
17. Quem parricīdī reum Cicerō dēfendit? ...
18. Quārē Cicerō in Graeciam Asiamque profectus est? ...

Lēctiō tertiā: versūs 304–412

Exercitium 5

1. Cicerō adulēscēns noctēs et diēs in omnium doctīnārum _____ [*< meditārī*] versābātur, neque ūllus diēs ab _____ [*< exercitāre*] ōrātōriīs vacuus erat.
2. Ōrātiōnēs _____ [= *mente praeparābat*] atque _____ [= *dēclāmābat*] cum Latīnē tum Graecē, quia lingua Graeca plūra ōrnāmenta _____ [= *offert*].
3. Post ōrātiōnem prō S. Rōsciō, quae māximam _____ [*< commendāre (= laudāre)*] habuit, aliās multās ōrātiōnēs dīligenter _____ [= *labōre perfectās*] atque _____ [= *nocte ēlabōrātās*] habuit.
4. Cum _____ [= *duōs annōs*] in causīs agendīs versātus esset, iam nōmen Cicerōnis in forō _____ [= *celebrē*] erat.
5. Eō tempore Cicerōnī erat summa _____ [*< gracilis*] et _____ [*< infirmus*] corporis atque collum _____ [= *altum et longum*] et tenue.
6. Ea _____ [= *fōrma*] vītāe perīculum afferre putātur, nisi quiēs labōrum datur.
7. Cicerō vērō omnia sine _____ [*< remittere*] et sine _____ [*< varius*] dīcēbat vī summā vōcis et laterum magnā _____ [*< contendere*].
8. Sed suādētibz amīcīs et medicīs, cum intellegeret remissiōne et _____ [*< moderārī*] vōcis opus esse, in Asiam profectus est, ut disceret _____ [= *moderātius*] dīcere.
9. Rhodī Cicerō sē _____ [= *sē adiūnxit*] ad Molōnem, cum _____ [*< agere*] causārum, tum scrīptōrem _____ [= *excellentem*].
10. Is Cicerōnem nimis _____ [= *abundantem*] iuvenīlī dīcendī _____ [*< impūne*] _____ [*< re- + premere*] et quasi extrā rīpās _____ [*< dis + fluere*] coercuit.
11. Bienniō post Cicerō Rōmam revertit _____ [= *mūtātus*], cum nimia contentiō vōcis _____ [= *sēdātus*] esset et ōrātiō quasi _____ [= *fervēre dēsiisset*].
12. Ōrātōrēs duo tum excellēbant, alter _____ [*< remittere*] et _____ [*< ācer*], alter _____ [*< ōrnāre*] et ācer.
13. Postquam Cicerō ūnum annum in Siciliā _____ [= *officiō quaestōris*] fūctus est, ēloquentia eius _____ [*< mātūrus*] quandam habēre vidēbātur.
14. Cicerō, _____ [: *futūrus*] aedīlis, in patrōciniō Siciliēnsī certāvit cum Hortēnsiō, dēsignātō cōnsule.
15. Cicerō autem nōn dēsistēbat omnī genere exercitātiōnis ac māximē _____ [= *arte scrībendī*] ingenium illud suum augēre, _____ [= *quidquid*] et _____ erat, ut ipse ait.
16. Animōs hominum ad sē convertit propter _____ [*< assiduus*] et industriam in causīs agendīs et propter _____ [= *accūrātum*] et minimē _____ [*< vulgus*] ōrātiōnis genus.

Lēctiō III

āctor
applicāre
assiduitās
biennium
celebrātus
commendātiō
commentārī
commūtāre
contentiō
dēclāmitāre
dēfervēscere
dēsignātus
diffluere
ēlabōrāre
ēlūcubrāre
exercitātiō
exquīsitus
figūra
gracilitās
impūnitās
infirmitās
lēnis
mātūritās
meditātiō
moderātiō
ōrnātus
perspicere
praestāns
praetūra
prōcērus
prōpositum
quaestūra
quantuscumque
quicquid
redundāre
remissiō
remissus
reprimere
residere
stilus
suppeditāre
temperātus
varietās
vulgāris

17. Post aedilitatem Cicerō magnā populī voluntate _____ [< praetor] atque cōsulātum adeptus est.
18. Huic sermōnī Cicerōnis _____ est [= cōsiliū est] ut labōrem et industriam eius _____ [= plānē videāmus].

Exercitium 6

1. Quibus doctōribus Cicerō adulēscēns sē dēdidit? ...
2. Cūr Cicerō nōn modo Latīnē, sed etiam Graecē dēclāmābat? ...
3. Quam causam pūblicam Cicerō prīmam ēgit? ...
4. Eō tempore quī habitus corporis et quae figūra Cicerōnī erat? ...
5. Cūr amīcī et medicī eum hortābantur ut causās agere dēsisteret? ...
6. Quid fēcit Cicerō ut cōsuētūdinem dīcendī mūtāret? ...
7. Quod studium Cicerō Athēnīs renovāvit? ...
8. In Asiā quibus rhētoribus Cicerō studuit? ...
9. Quis Cicerōnem Rhodī artem ōrātōriam docuit? ...
10. Quālis Cicerō Rōmam sē recēpit? ...
11. Quī duo ōrātōrēs tum Rōmae excellēbant? ...
12. Quem honōrem Cicerō petīvit, cum ex Asiā rediisset? ...
13. Cūr Cicerō patrōnus Siculōrum factus est? ...
14. Cūr Cicerō tantā populī voluntate cōsul creātus est? ...

*Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica: versūs 413–435***Exercitium 7**

Nōmina adiectīva faciēda sunt additīs suffixīs -ālis, -ānus, -āris, -ārius, -ātus, -(i)ēnsis, -eus, -icus, -īlis, -īnus, -ius, -ōsus.

1. aetās puer_____	22. mīles glōri_____
2. animus host_____	23. mōns Alb_____
3. ānulus aur_____	24. mōrēs urb_____
4. ars poēt_____	25. mūrus lapid_____
5. ars ōrātōr_____	26. nāvis mercātōr_____
6. bellum cīv_____	27. nāvigātiō perīcul_____
7. bellum pīrāt_____	28. ōstium Tiber_____
8. campus Mārt_____	29. patr_____ potestās
9. castra naut_____	30. praeda bell_____
10. cīvitatēs foeder_____	31. proelium nāv_____
11. columna marmor_____	32. pāx flāgitī_____
12. cubiculum hospit_____	33. sermō vulg_____
13. currus triumph_____	34. tempestās repent_____
14. diī immort_____	35. toga vir_____
15. discipulus studi_____	36. vāsa argent_____
16. fēmina fōrm_____	37. verba contumēli_____
17. fōrma dīv_____	38. vestis preti_____
18. homō pecūni_____	39. vir tog_____
19. lēgēs agr_____	40. virginēs Vest_____
20. lūdī circ_____	41. vīta ōti_____
21. lūdī scaen_____	42. vocābulum fēmin_____

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVARTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–93

Exercitium 1

1. Mithridātēs sociīs et _____ Rōmānōrum [= iīs quī vectīgālia pendent Rōmānīs] bellum intulit.
2. Tigrānēs ā Rōmānīs ad bellum _____ [= prōvocātus] est.
3. Ex Asiā afferuntur litterae ‘ūnum Pompēium ab omnibus cīvibus et sociīs ad id bellum imperātōrem dēposcī atque _____ [= petī]’.
4. In eō bellō _____ [= in periculō est] glōria populī Rōmānī.
5. Etenim rēx quī tōtā in Asiā omnēs cīvēs Rōmānōs necandōs cūrāvit ēmergere nōndum poenam tantī sceleris _____ [= accēpit]!
6. Illa _____ [= lābēs] iam _____ [= haerēns factus est] ac nimis _____ [in- < vetus] in populī Rōmānī nōmine.
7. Rēx ille scelerātus sē nōn Pontī _____ [< latēre] occultat, sed _____ [= exit] ē rēgnō suō et in sociīs Rōmānōrum versātur!
8. Lēgātīs Rōmānīs _____ [< iniūria] tractātīs, Corinthus dēlēta est – at Mithridātēs impūne tot cīvēs Rōmānōs necāvit!
9. Populus Rōmānus sociīs _____ [= dē sociīs cūram habēre] dēbet itemque cīvibus multīs quī bona sua āmisērunt.
10. Vectīgālibus Asiae āmissīs, Rōmānī et pācis ōrnāmenta et subsidia bellī _____ [= dēsiderābunt].
11. Mithridātēs, postquam ā Sullā victus est, omne reliquum tempus ad _____ [< comparāre] novī bellī cōtulit.
12. In Hispāniam lēgātōs mīsīt, ut duōbus locīs _____ [= dīversīs] ancipitī _____ [< contendere] bellum gererētur.
13. In Hispāniā exercitus Sertōriānus, quī māximum _____ [< firmāre] habēbat, Cn. Pompēiī _____ [< singulī] virtūte dēvictus est.
14. In Asiā L. Lūcullus initiō praeclārās rēs gessit, quās nūlla umquam _____ [< oblivīscī] dēlēbit, etsī adversa fortūna secūta est.
15. Mīlitēs enim prōgredi recūsāvērunt, id quod Cicerō ‘nōn culpaē imperātōris, sed fortūnae _____ esse’ dīcit.
16. Ōrātiōne Cicerōnis neque vērā laus Lūcullō dētracta, neque falsa _____ [= fingendō adiecta] esse vidētur.
17. _____ [= exōrdium] ōrātiōnis est dē dignitāte atque glōriā imperiī Rōmānī.
18. _____ est vir quī nāvem mercātōriam possidet.

Exercitium 2

1. Ā quibus rēgibus bellum sociīs Rōmānōrum illātum est? ...
2. Quid litterīs ex Asiā dē bellō nūntiābātur? ...
3. Quem sociī et cīvēs ad id bellum imperātōrem dēposcēbant? ...
4. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridāticō? ...
5. Quod scelus Mithridātis atrōcissimum inultum relinquebātur? ...
6. Quī imperātōrēs dē Mithridāte triumphāvērunt? ...
7. Quid rēx fēcīt ut in duōbus locīs dīversīs bellum gererētur? ...
8. Quis bellō Hispāniēnsī finem dedit? ...
9. Cūr L. Lūcullus Mithridātem nōn dēvīcit? ...
10. Quae causa fuit bellī Achāicī et Corinthī dēlendae? ...

Cap. LIV

Lēctiō I

affingere
agī
comparātiō
cōnsulere (+dat)
contentiō
disiūctus
ēmergere
exōrsus
expetere
firmāmentum
iniūriōsus
īnsidere
inveterāscere
laccessere
latebra
macula
nāviculārius
obliviō
requirere
singulāris
suscipere (poenam)
tribuere
vectīgālis

Lēctiō II

antecellere
 commendāre
 cultūra
 cūstōdia
 decuma
 differre
 diūtissimē
 excursiō
 exercēre
 exigere
 exportāre
 fructus
 gnāvus
 hūmānitās
 irruptiō
 mānsuētūdō
 negōtiārī
 opīmus
 pāstiō
 pecua
 pēnsitāre
 perbrevis
 propter (*adv*)
 pūblicānus
 ratiōnem habēre
 retardāre
 scriptūra
 sēiungere
 temperantia
 ūbertās
 ūtilitās

Lēctiō secunda: versūs 94–178

Exercitium 3

1. Socii Rōmānōrum Pompēium, quī _____ [= prope] erat, imperātōrem contrā Mithridātēn dēposcēbant, cuius adventū in Asiam impetūs hostium _____ [re- < tardus] esse intellegēbant.
2. Quoniam iīs nōn licēbat liberē loquī, tacitī Rōmānōs rogābant ut salūtem suam Cn. Pompēiō _____ [= committerent].
3. Hoc eō magis cupiēbant quod sciēbant Pompēium esse māximā _____ [< temperāns], _____ [= clēmētiā], _____ [< hūmānus].
4. Ita ille ā cēterīs imperātōribus _____ [= dissimilis erat].
5. Asia tam _____ [< opēs] ac fertilis est ut omnibus terrīs _____ [= praestet] _____ [< ūber] agrōrum et varietāte _____ [= frūgum] et magnitūdine _____ [< pāscere].
6. Multae mercēs ex Asiā _____.
7. Sed cum hostēs appropinquant, etiam sī nōndum _____ [< irrumpere] facta est, _____ [= pecudēs] relinquuntur, agrī _____ [< colere] dēseritur, nāvigātiō cessat.
8. Ergō vectīgālia ex _____ [¹/10 frūgum] et ex _____ [< scribere: mercēde prō pāstiōne] āmittuntur.
9. Necesse est vectīgālēs, quī vectīgālia _____ [= pendent], et _____ [< pūblicus], quī vectīgālia _____ [= administrant] atque _____ [= exposcunt], nōn modo calamitāte, sed etiam formīdine calamitātis liberāre.
10. Ūnā _____ [< excurrere] equitātūs hostium _____ [= brevissimō] tempore tōtīus annī vectīgal auferrī potest.
11. Pūblicānī, quī magnās familiās habent in agrīs et in portibus et in _____ [< cūstōs], Rōmānīs fructuī et _____ [< ūtilis] sunt.
12. Multī cīvēs Rōmānī _____ [= impigrī] et industriī in Asiā _____ [< negōtium] aut illic pecūniās magnās collocātās habent, quōrum _____ habenda est [= quibus cōsulendum est].
13. Nōn semper beātissimus est quī _____ [*sup* < diū] vīvit.

Exercitium 4

1. Quis fuit Ariobarzānēs et quid eī accidit? ...
2. Quī duo rēgēs tōtī Asiae imminēbant? ...
3. Cūr socii certum imperātōrem dēposcere nōn audēbant? ...
4. Quā dē causā Pompēius in Asiam advēnerat? ...
5. Quālem imperātōrem socii Pompēium esse audīverant? ...
6. Quae bella Rōmānī propter sociōs suōs gessērunt? ...
7. Cūr hōc bellō salūs sociōrum studiōsius dēfendenda erat? ...
8. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? ...
9. Quid fierī solet cum hostēs appropinquant? ...
10. Quid est negōtium pūblicānōrum? ...
11. Quī cīvēs Rōmānī timēbant nē rem ac fortūnās āmitterentur? ...
12. In bellō Mithridāticō quae rēs dēfendēbantur? ...

*Lectiō tertia: versūs 179–272***Exercitium 5**

1. Cicerō dīcit 'ā L. Lūcullō urbem Cyzicum obsidiōne liberātam esse, classem hostium _____ [= dēmersam], magnās hostium cōpiās dēlētās, urbēs in quibus erant _____ [= domūs] rēgis et _____ [= plūrimās] aliās urbēs captās, atque ipsum rēgem spoliātum ē rēgnō patriō expulsum esse.'
2. Hīs verbīs Cicerō _____ [= arbitrātur] sē L. Lūcullō satis laudis _____ [= tribuisse].
3. Rēx fugiēns aurum et argentum ac rēs pretiōsissimās, quās in rēgnum suum _____ [= contulerat], reliquit.
4. _____ [< colligere] hārum rērum mīlītēs Rōmānōs in persequendī studiō _____ [< tardus].
5. Tigrānēs, _____ [< miser + cor] commōtus, Mithridātē fugientem excēpit eumque _____ [= perculsum] ērēxit perditumque _____ [= rūsus vigentem fēcit].
6. _____ [< opīnārī] erat Armeniōrum 'exercitum vēnisse fānī dīvitissimī et _____ [= sacerrimī] dīripiendī causā.'
7. Mīlītēs Rōmānī, commōtī nimīā _____ [< longinquus] locōrum ac _____ [< dēsiderāre] suōrum, reditum magis quam _____ [< prōgredī] quaerēbant!
8. Mithridātēs autem, quī magnīs _____ [< adventus] auxiliīs iuvābātur, rūsus in exercitum Rōmānum impetum fēcit.
9. Hīc Cicerō gravissimam bellī _____ [= calamitātem] _____ [= praetermittit].
10. Fortasse Lūcullus iīs _____ [↔ commodīs] aliquā ex parte _____ [= remedium dare] potuisset, sed tum eī successor missus est M'. Glabriō.
11. Certē Rōmānī ea quae Cicerō _____ [= cōnsiliō] praeterit _____ perspicere [: intellegere] poterant.
12. Medēam _____ [= nārrant] in fugā frātre suum necāvisse et membra eius _____ [= dispersisse], ut patrem persequentem retardāret.

Exercitium 6

1. Postquam dē genere bellī dīxit, dē quā rē dīcit Cicerō? ...
2. Cui imperātōrī Cicerō magnam laudem dēbērī dīcit? ...
3. Quam urbem ā Mithridātē obsessam L. Lūcullus liberāvit? ...
4. Quid Lūcullus in Pontō effēcit? ...
5. Ex rēgnō suō expulsus quō Mithridātēs profūgit? ...
6. Quid Rōmānōs in rēge persequendō tardāvit? ...
7. Quōmodo Mithridātēs ā rēge Tigrāne receptus est? ...
8. Quid effēcit exercitus Rōmānus in Armeniā? ...
9. Quae opīniō per animōs gentium barbarārum pervāserat? ...
10. Cūr mīlītēs Rōmānī ē Pontō prōgredī nōluērunt?
11. Quid tum fēcit Mithridātēs? ...
12. Cūr Lūcullus huic calamitātī medērī nōn potuit? ...
13. Cui imperātōrī exercitus Rōmānus trāditus est? ...
14. Cūr Cicerō hōc locō multa praeterit? ...

Lectiō III

adventicius
affligere
collēctiō
congerere
coniectūra
cōsultō
dēprimere
dēsiderium
dissipāre
domicilium
impertire
incommodum
longinquitās
medērī
misericordia
offēnsiō
opīnārī
opīniō
permultī
praedicāre
praeterire
prōgressiō
recreāre
religiōsus
tardāre

Lectiō IV

adornāre
antīquitās
attenuāre
concertāre
concupiscere
dēliberātiō
extrēmus
imperātōrius
inaudītus
ineunte
pār
prō!
prōsternere
quaestus
restat
scientia
taeter
tempestivus
ūndēquīnquāgēsīmus

Lectiō quārta: versūs 273–373

Exercitium 7

1. Postquam Cicerō dē magnitudīne bellī dīxit, _____ [= reliquum est] ut dīcat dē imperātōre ad bellum dēligendō.
2. Cicerō dīcit ‘nōn difficīlem esse hanc _____ [< dēliberāre], quia ūnus sit Cn. Pompēius quī omnēs hominēs cum nostrae aetātis tum _____ [< antīquus] virtūte superet.’
3. Quattuor hās rēs in summō imperātōre inesse oportet: _____ reī militāris, virtūtem, auctōritātem, fēlicitātem.
4. Pompēius iam puer militiam discere _____ [= cupīvit], adulēscens imperātor fuit, saepius cum hoste cōnflīxit quam quisquam cum inimicō _____ [= certāvit].
5. Pompēiī virtūs _____ [< imperātor] tanta est ut nūlla ōrātiō eī _____ esse [= eam aequāre] possit; dē quā nihil cuiquam novum aut _____ [= nōn iam audītum] afferrī potest.
6. Plūrimī hostēs ab hōc superātī ac _____ [= dēlētī] sunt.
7. Bellum servīle _____ [= horribile] et periculōsum iam exspectātiōne eius _____ [ad- < tenuis] est, adventū sublātum.
8. Bellō pīraticō, nōndum _____ [= opportunō] ad nāvigandum marī, Pompēius Siciliam adiit, Āfricam explōrāvit, inde in Sardiniam et in Italiam vēnit: nēmō cōsequendī _____ [= lucrī] causā tam brevī tempore tot loca adiit.
9. Postquam Italiae duo maria firmissimīs praesidiīs _____ [= ōrnāvit], Brundisiō profectus _____ [XLIX] diē Ciliciam ad imperium Rōmānum adiūnxit.
10. “_____ [= Ō], dī immortalēs!” exclāmat Cicerō, “Tantum bellum, tam longē lātēque dispersum, Cn. Pompēius _____ hieme apparāvit, _____ [= prīmō] vēre suscēpit, mediā aestāte cōnfēcīt!”

Exercitium 8

1. Dē quā rē est ōrātiōnis pars quae sequitur? ...
2. Cūr haud difficilis est dēliberātiō dē imperātōre dēligendō? ...
3. Quās rēs Cicerō exīstimat in summō imperātōre inesse oportēre? ...
4. Quōmodo Pompēius ad scientiam reī militāris ērudītus est? ...
5. Quā aetāte Pompēius prīmus imperātor factus est? ...
6. Quae bella ā Pompēiō gesta sunt? ...
7. Quae vulgō virtūtēs imperātōriae exīstimantur? ...
8. Quōs testēs virtūtis Pompēiī affert Cicerō? ...
9. Cūr ante bellum pīraticum periculōsa erat nāvigātiō? ...
10. Cūr multae īnsulae tum dēsertae erant? ...
11. Omnēsne praedōnēs procul ā Rōmā nāvigābant?
12. Quid Pompēius bellō pīraticō effēcīt? ...
13. In hōc bellō quid māximē Cicerō admīrātur? ...
14. Quō annī tempore Pompēius bellum pīraticum suscēpit et quō tempore cōnfēcīt? ...

*Lectiō quīnta: versūs 374–492***Exercitium 9**

1. Nōn solum bellandī virtūs in summō imperātōre quaerenda est, sed aliae multae artēs _____ [= ministrae] sunt huius virtūtis, ut _____ [< innocēs], temperantia, fidēs, _____ [< facilis], hūmānitās.
2. Quīdam imperātōrēs _____ [= dignitātēs centuriōnum] vëndunt aut pecūniam ex aerariō _____ [= prōptam] propter avāritiam Rōmae in _____ relinquunt.
3. Ex _____ [= murmur^e assentium] cīvium Cicerō intellegit eōs agnōscere quī haec fēcerint, etsī nēminem nōminat; quārē sī quis eī _____ [= irātus fit], ipse dē sē cōfitētur!
4. Propter avāritiam imperātōrum exercitūs Rōmānī, _____ [= in quemcumque locum] vērunt, magnās calamitātēs afferunt, id quod etiam cīvēs Rōmānī _____ [= reminiscuntur].
5. Neque enim exercitum _____ [= coercere] potest imperātor quī ipse sē nōn continet.
6. Pompēius vērō tantā _____ [< continēs] est ut nēminī pācātō noceat neque cuiquam vim afferat ut _____ [= impensam] faciat in milītēs.
7. Hiberna sunt hiemis, nōn avāritiae _____ [< perfugere]!
8. Pompēium ad ultimās terrās properantem nihil _____ est [= retardāvit]: nōn avāritia eum ad praedam _____, nōn _____ [< amoenus] ad _____ [< delectare], nōn nōbilitās urbis ad _____ [< cognoscere].
9. Ita facilēs aditūs ad eum prīvātōrum, ita liberae _____ [= querēllae] dē iniūriīs sunt, ut facilitāte infimīs pār esse videātur.
10. Pompēius, quī etiam dīcendī _____ [< gravis] et cōpiā valet, auctōritāte plūrimū potest.
11. Nam quō diē pīraticō bellō praefectus est, nōmine Pompēiī māxima _____ [< vilis] ex summā _____ [< cārus] cōsecuta est.
12. Huius adventus in Asiam Mithridātem _____ [↔ solitā] victōriā _____ [= superbum factum] continuit et Tigrānem Asiae magnīs cōpiīs _____ [= minantem] retardāvit.
13. Cicerō dīcit 'imperīi Rōmānī _____ [< splendēre] lūcem afferre nātiōnibus exterīs.'
14. _____ dīcuntur quī rēmigant.

Exercitium 10

1. Quae virtūtēs praeter bellandī in imperātōre quaerenda sunt? ...
2. Num innocentēs et temperantēs fuērunt imperātōrēs Rōmānī? ...
3. Cūr nēmō Cicerōnī imperātōrum vitia memorantī irāscitur? ...
4. Num exercitūs Rōmānī hostium tantum urbēs delēverunt? ...
5. Quem ad modum Pompēiī milītēs in Asiā hibernant? ...
6. Quae rēs cēterōs imperātōrēs remorārī solent? ...
7. Cūr Pompēius celerius quam cēterī imperātōrēs prōgredi potuit? ...
8. Prīvātīsne dē iniūriīs querentibus difficile est Pompēium adire? ...
9. Pompēiō bellō pīraticō praepositō, quid Rōmae effectum est? ...
10. Quid in Asiā effectum est adventū Pompēiī? ...
11. Quid Cicerō Pompēium auctōritāte suā perfectūrum esse spērat? ...

Lectiō V

administra
 admurmuratiō
 amoenitās
 centuriātus
 cognitiō
 continentia
 continēre
 cāritās
 delectatiō
 depromere
 devocāre
 facilitās
 gravitās
 inflāre
 innocentia
 insolitus
 irāscī
 minitārī
 perfugium
 (in) quaestū
 querimōnia
 quōcumque
 recordārī
 rēmex
 remorārī
 splendor
 sūmptus
 vilitās

Lectiō VI

amplitūdō
coniūrāre
coniūrātī
coniūrātiō
cōnsalūtāre
cōspirātiō
dēferre (ad)
ēruere
impudēns
ingrātus
lacrimābilis
moderātiō
obsecundāre
obtemperāre
opportunitās
petitiō
prōficere
repulsa
succēdere

Lectiō sexta: versūs 493–617

Exercitium 11

1. Dē fēlicitāte Pompēiī Cicerō _____ [< moderārī] dīcendī ūtitur, nē dīs _____ [↔ grātus] esse videātur.
2. Nōn dīcit 'fortūnā dīvīnā eum tantās rēs gessisse ut eius voluntātī nōn modo sociī et hostēs _____ [= oboedīverint], sed etiam ventī tempestātēsque _____ [= obsecūtae sint]!'
3. Hoc tantum dīcit: 'nēminem umquam tam _____ [= sine pudōre] fuisse quī tantās rēs tacitus auderet optāre quantās dī ad Pompēium _____ [= Pompēiō dedērunt].'
4. Ad cēterās ūtilitātēs haec quoque _____ [< opportūnus] accēdēbat ut Pompēius in Ciliciā esset cum exercitū.
5. Mithridātēs victus, cum venēnō sūmptō parum _____ ad mortem, ā milite petivit ut sē interficeret.
6. L. Catilina in _____ [< petere] cōsulātūs bis _____ [< repellere] passus est.
7. Tum cum Lentulō, Cethēgō aliisque _____ [= iūre iūrāndō sē cōsociāvit] dē caede cōsulum et senātūs et incendiō urbis.
8. Ea _____ [< coniūrāre] ā M. Tulliō Cicerōne cōsule _____ [= dētēcta] est.
9. Catilinā ex urbe pulsō, reliquī _____ [= quī coniūrāvērunt] capitis damnātī sunt.
10. Pompēius, Crassus, Caesar inter sē _____ [= societātem] fēcērunt.
11. Pompēius dē Mithridāte triumphāns ab omnibus cīvibus 'Magnus' _____ [= simul salūtātus] est propter _____ [< amplus] rērum gestārum.
12. Postquam Caesar Galliam subēgit, bellum cīvile _____ [= secūtum est] exsecrandum et _____ [< lacrimāre].

Exercitium 12

1. Cūr Cicerō timidē et pauca dīcit dē fēlicitāte? ...
2. Sōlāne virtūte summī imperātōrēs rēs magnās gessērunt? ...
3. Quid dīcit Cicerō dē fēlicitāte Pompēiī? ...
4. Cūr dubitandum nōn erat, quīn id bellum Pompēiō mandārētur? ...
5. Quid Pompēius in Oriente ēgit? ...
6. Quās terrās rēgī Tigrānī adēmit? ...
7. Mithridātem persecūtus quō ūsque Pompēius penetrāvit? ...
8. Quam prōvinciam Pompēius imperiō Rōmānō addidit? ...
9. Quid fēcit Mithridātēs ā Pharnāce filiō obsessus? ...
10. Quae cōnsilia nēfāria cēpit Catilinā? ...
11. Quis coniūrātiōnem Catilīnae dētēxit atque ēruit? ...
12. Quī fuērunt prīncipēs cīvītātis trēs quī cōspirātiōnem fēcērunt? ...
13. Quod cognōmen Pompēiō triumphantī datum est? ...
14. Quid ēgit C. Iūlius Caesar in Galliā Trānsalpīnā? ...
15. Num M. Licinius Crassus Parthōs vīcit? ...
16. Cūr Caesar victor bellum cīvile mōvit? ...
17. Ubi Pompēius victus est ā Caesare? ...
18. Quō Pompēius fūgit et quid eī accidit? ...

*Lectiō grammatica: versūs 618–642**Lectiō grammatica***Exercitium 13***Ex hīs verbīs faciendā sunt nōmina āctiōnis:*

1. adīre > _____	29. flēre > _____
2. admīrārī > _____	30. furere > _____
3. aedificāre > _____	31. gemere > _____
4. arguere > _____	32. horrēre > _____
5. ārdēre > _____	33. impedīre > _____
6. cadere > _____	34. imperāre > _____
7. calēre > _____	35. largīri > _____
8. clāmāre > _____	36. lūgēre > _____
9. cognōscere > _____	37. maerēre > _____
10. colligere > _____	38. meditārī > _____
11. colloquī > _____	39. movēre > _____
12. convenīre > _____	40. nāvigāre > _____
13. cōgitāre > _____	41. oppugnāre > _____
14. cōfitērī > _____	42. parere > _____
15. cōspicere > _____	43. pavēre > _____
16. decēre > _____	44. plaudere > _____
17. dēdere > _____	45. pudēre > _____
18. dēsiderāre > _____	46. rīdēre > _____
19. discēdere > _____	47. sacrificāre > _____
20. dīvidere > _____	48. sentīre > _____
21. docēre > _____	49. splendēre > _____
22. dolēre > _____	50. studēre > _____
23. dūcere > _____	51. supplēre > _____
24. errāre > _____	52. terrēre > _____
25. exīre > _____	53. ūtī > _____
26. exspectāre > _____	54. vestīre > _____
27. favēre > _____	55. vigēre > _____
28. fīrmāre > _____	56. vāgīre > _____

Exercitium 14

1. affingere, af_____isse, af_____um esse
2. afflīgere, af_____isse, af_____um esse
3. concupīscere, con_____isse
4. dēfervēscere, dē_____isse.
5. dēprimere, dē_____isse, dē_____um esse
6. dēprōmere, dē_____isse, dē_____um esse
7. ēruere, ē_____isse, ē_____um esse
8. inveterāscere, in_____isse
9. lacescere, _____isse, _____um esse
10. resīdere, re_____isse

*Cap. LV**Lectiō I*

abūtī
 aprīcus
 assīdere
 atquī
 attinēre
 commodum
 conquīrere
 cōnsiderātiō
 disputāre
 fēriae
 fēriātī
 interventus
 investigāre
 nancīscī
 pariēs
 paululum
 pergrātus
 prātulum
 propter
 puer
 relaxāre
 sērō
 sīquidem
 vel (+ *sup*)
 ventitāre
 vicissim

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVINTVM

*Lectiō prīma: versūs 1–106***Exercitium 1**

1. _____ Latīnīs P. Scīpiō Aemiliānus in hortīs esse cōstituit ut corpus et animum _____ [= ōtiō remitteret].
2. Familiārēs eius 'sē ad eum frequenter _____ [= saepe ventūrōs] esse' dīxerant.
3. Prīmus vēnit Q. Tūberō. "Permagnū est" inquit, "tē _____ [= invenīre, adipīscī] ōtiōsum. Sumus multī parātī, sī tuō _____ fierī potest, _____ [= plānē ūtī] tēcum hōc ōtiō."
4. Scīpiō et Tūberō _____ [= disserere] coepērunt dē duōbus sōlibus quōs multī sē vīdisse dīcēbant, nam Tūberō eius modī rēs caelestēs _____ [in- < vestīgium] studēbat.
5. Scīpiō dīxit 'sē nōn nimis assentīrī Panaetiō, quī haec caelestia _____ studiōsissimē _____ [= quaerere] solēret, sed potius Sōcratī, quī eius modī rēs nihil omnīnō ad vītā hominū _____ [= pertinēre] cēnsēret.'
6. Hunc sermōnem dirēmit _____ [< intervenīre] L. Philī et P. Rutiliī, quōrum alterum Scīpiō in lectō suō collocāvit, alterum _____ [= prope] Tūberōnem iussit _____ [= cōnsīdere].
7. Vix repetītus erat sermō, cum _____ [= servus] nūntiāvit 'venīre Laelium'; cuius adventus Scīpiōnī _____ [= valdē grātus] fuit.
8. Cum _____ [= paulum] collocūtī essent in porticū, amīcī _____ [< fēriae] in _____ [= āreā herbā opertā] cōnsēdērunt in locō _____ [↔ opācō], ibique dē istō alterō sōle disputāre perrēxērunt.
9. Laelius ā Philō quaesīvit 'num satis explōrāta essent quae in rē pūblicā agerentur, _____ [= quoniam] quaerent quid agerētur in caelō?'
10. _____ [= at tamen] Laelium ipsum, ut omnēs avidōs sapientiae, ipsa rērum cognitiō et _____ [< cōnsiderāre] dēlectābat.
11. Militiae Scīpiōnem ut deum colēbat Laelius, domī _____ [= contrā] Laelium observābat in parentis locō Scīpiō.
12. Domus nostra est quam _____ nostrī cingunt.
13. Potius _____ [↔ mātūrē] quam numquam auxilium ferendum est.

Exercitium 2

1. Ubi P. Scīpiō Aemiliānus fuit fēriīs Latīnīs annō DCXXV a. u. c.? ...
2. Sōlusne Scīpiō tunc in hortīs fuit? ...
3. Quārē familiārēs eius iīs diēbus ad eum ventitāvērunt? ...
4. Dē quā rē Tūberō prīmum cum Scīpiōne disserere voluit? ...
5. Quī sermōnī eōrum intervērunt? ...
6. Quem deinde puer venīre nūntiāvit? ...
7. Quālis amicitia fuit inter Scīpiōnem et Laelium? ...
8. Cūr in aprīcō locō cōnsēdērunt disputantēs? ...
9. Quid Laelius cēterōs interrogāvit? ...
10. Dē quibus rēbus Laelius disputāre māluit? ...
11. Laeliusne sermōnem cēterōrum impedīvit? ...

Lectiō secunda: versūs 107–214

Lectiō II

Exercitium 3

1. Archimēdēs in _____ sive _____ aēneā certōs et _____ [= ratiōne cōstitutōs] astrōrum mōtūs dēclārāvit.
2. Laelius _____ [< disputāre] dē rēbus caelestibus inūtilēs esse cēnsēbat nec Tūberō _____ [↔ cōsentiēbat].
3. Laelius dīxit 'id esse praeclārissimum sapientiae _____ [= officium] ut discāmus eās artēs quae efficiant ut _____ [dat < ūsus] cīvitatī sīmus.'
4. Ergō Scīpiōnem rogāvit ut _____ [= explānāret] quem exīstimāret esse optimum _____ [< stāre] cīvitatīs.
5. Cēterī id admodum _____ [= probāvērunt].
6. Scīpiō _____ [= saepissimē] dīxerat 'optimum statum cīvitatīs esse quem māiōrēs nostrī nōbīs reliquissent.'
7. Antequam _____ est in disputatiōnem [= coepit disputāre] dē rē pūblicā, Scīpiō explicāvit quid esset 'rēs pūblica'.
8. "Rēs pūblica" inquit "est 'rēs populī', populus autem _____ [< coīre] multitudinis iūris cōsēnsū et utilitātis _____ [< commūnis] sociātus."
9. _____ [< coniungere] tēctōrum domiciliōrum causā cōstitutā 'oppidum' vel 'urbs' appellātur dēlūbris _____ [: īnsignis] spatiisque commūnibus.
10. Cīvitas, quae est '_____ [< cōstituere] populī', regenda est aut ab ūnō, quī 'rēx' vocātur, aut ā dēlēctīs, quī 'optimātēs' dīcuntur, aut ā populō, quae cīvitas appellātur '_____'.
11. Ex hīs tribus generibus Scīpiō nūllum perfectum esse cēnsēt, sed tolerābile esse _____ [= quodlibet], sī teneat illud vinculum quod hominēs rei pūblīcae societate _____ [= vincit].
12. In rēgnō nimis expers est populus commūnis iūris et cōsiliī, et in optimātium _____ [< dominārī] vix _____ [↔ expers] libertātis est multitudō.
13. Cum omnia geruntur per populum, _____ iūstum [= etiam sī iūstissimus est], tamen ipsa _____ [< aequābilis] affert _____ [< inīquus], cum nūllōs gradūs dignitātis habeat.
14. Ex librō antīquō aliquot pāginae _____ [< ex + cadere].
15. Sī valēs, gaudeō, sīn _____ [= aliter], ad tē properābō.

aequābilitās
 approbāre
 coetus
 commūniō
 coniūctiō
 cōstitutiō
 dēvincire
 disputatiō
 dissentire
 distinguere
 dominātus
 excidere
 explicāre
 globus
 ingredi (in)
 inīquitās
 mūnus
 particeps
 persaepe
 populāris
 quamvis
 quī- quae- quodvis
 ratus
 secus
 sphaera
 status
 ūsuī esse

Exercitium 4

1. Dē quibus rēbus amīcī disputāre coepērunt? ...
2. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
3. Quid Laelius dē eius modī disputatiōnibus cēnsēbat? ...
4. Quae Laelius māiōra esse intellegēbat? ...
5. In quās partēs populus Rōmānus eō tempore dīvisus erat? ...
6. Quid efficiendum erat ut Rōmānī melius et beātius vīverent? ...
7. Quid Laelius Scīpiōnem rogārī voluit? ...
8. Quid Scīpiōnem dē rē pūblicā Rōmānā dīxisse meminerat? ...
9. Quid fēcīt Scīpiō antequam dē rē pūblicā disputāre coepit? ...
10. Quae sunt tria genera cīvitatīs? ...
11. Quārum rērum expers est populus in rēgnō et in optimātium dominātū? ...

Lectiō III

accommodāre
 adultus
 asciscere
 assequi
 bēlua
 communicāre
 comparere
 cōfusiō
 cooptare
 cūnābula
 discriptiō
 exsistere
 ferocitās
 fertur
 firmitūdō
 fulcīre
 impulsus
 interitus
 labefactāre
 locuplētāre
 nūcupāre
 obscurāre
 orātrix
 perceleriter
 perhibere
 recidere
 silvestris
 subagrestis
 temperare

Lectiō tertia: versūs 215–344

Exercitium 5

- Scīpiōnis sententiā praestat genus rei publicae quod est aequatum et _____ [= ratione mixtum] ex tribus primis generibus.
- Haec res publica cum aequabilitatem, tum _____ [< firmus] habet, nam ē rege tyrannus _____ [= oriri] potest, ex optimatibus factio, ē populō turba et _____ [= tumultus].
- Scīpiō rem publicam Rōmānam cōstitutiōne et _____ [< describere] potestatis ceteris omnibus praestare cēset.
- Ergō ad exemplum rem publicam Rōmānam expōnet, atque ad eam _____ [< ad + commodus] omnem suam orationem de optimo statu civitatis.
- Rōmulus et Remus _____ [< silva] _____ [= ferae] ūberibus sustentati esse _____ [= existimantur].
- Novā urbe conditā, Rōmulus _____ [= celerrimē] rem publicam firmavit, nam, raptis virginibus Sabīnis, cum rege T. Tatiō foedus icit, quō Sabīnōs in civitatem _____ [= assumpsit] sacris _____ [< communis].
- Ipsae Sabīnae fuerant _____ [< orare] pacis.
- Post _____ [< interire] Tatiī dominatus ad Rōmulum _____ [< re- + cadere].
- Is in regium cōsiliū dēlegit principēs, quō cōsiliō _____ [= sustentatus] bella prospera gessit atque ex praedā civēs suōs _____ [< locuplēs].
- Rōmulus, quī ipse auspiciis ūsus est, trēs augurēs sibi _____ [= sociōs ascivit].
- Rōmulus rex tantum _____ [= cōsecutus] est ut, cum subito sōle _____ [< obscurus] nōn _____ [= apparuisset], deus factus esse putāretur.
- Proculus Iūlius, vir _____ [= satis agrestis], _____ patrum [= ā patribus impulsus] dixisse _____ [= narratur] 'sibi in colle Quirīnālī obvium fuisse Rōmulum deum.'
- Rōmulus deus 'Quirīnus' _____ [= nōminatus] est.
- Rōmulus novum populum nōn ut in _____ [= cūnis] vāgentem, sed iam _____ [< adolescere] reliquit.
- Scīpiō ob Gracchōrum _____ [< ferōx] rem publicam _____ [= quassatam] esse cēnsēbat.

Exercitium 6

- Quod rei publicae genus Scīpiō ceteris praestare dicit? ...
- Quid rei publicae firmitudine prohibendum est? ...
- Quis rem publicam Lacedaemoniorum cōstituit? ...
- Num res publica Rōmāna ūnius ingenio cōstituta est? ...
- Unde incipit oratio Scīpiōnis de re publicā Rōmānā? ...
- Cūr Rōmulus et Remus ā rege Amūliō expōnī iussī sunt? ...
- Amūliō occisō, quid fecit Rōmulus? ...
- Virginibus raptis, quōmodo pax cum Sabīnis facta est? ...
- Quōmodo Rōmulus civēs locuplētavit? ...
- Quae duo firmamenta rei publicae Rōmulus peperit? ...
- Cūr Rōmulus mortuus in deōrum numero collocatus putābatur? ...

*Lectiō quārta: versūs 345–471***Exercitium 7**

1. Platō _____ [= spatium] sibi sūmpsit in quā cīvitatē exstrueret
_____ [= arbitriō] suō.
2. Scīpiō disserit nōn vagantī ōrātiōne, sed dēfixā in certō _____
[= exemplō] reī pūblīcae.
3. Post _____ [< excēdere] Rōmulī, cum populus novum rēgem
_____ [= valdē posceret], senātus 'interrēgnū' instituit, quoad
certus rēx dēclārātus esset.
4. Lycūrgus rēgem habendum _____ [= putāvit] quī esset nōbilissimā
stirpe _____ [= genitus], _____ [: seu bonus seu malus]
vir esset.
5. Sed populus Rōmānus intellēxit nōn _____ [= orīginem], sed
virtūtem et sapientiam rēgalem quaerendam esse.
6. Itaque Numam Pompiliū rēgem sibi ascīvit, etsī _____
[= peregrīnus] erat.
7. Ille agrōs bellō captōs cīvibus _____ [= singulīs virīs] dīvisit, ut in
pāce sine _____ [< dēpopulārī] colendīs agrīs omnibus commodīs
_____ [< abundē], nam bellō impeditur cultus agrōrum et
_____ [= collēctiō] frūgum.
8. Idem Numa cīvēs studiō bellandī _____ [= saevōs] ac ferōs
religiōnis _____ [= rītibus] mītigāvit.
9. Simul omnēs conveniendī causās et _____ [< celeber], ut mercātūs
et lūdōs, invēnit.
10. Scīpiō rēgēs quattuor quī Numam secūtī sunt haud iniūstōs fuisse putat,
_____ [= quamquam] tum populus libertāte careret.
11. At Tarquinius Superbus, rēgis Serviī caede _____ [< macula],
exsultābat crūdēlitāte atque insolentiā.
12. Itaque cum Lucrētia, mulier _____ [= pudīca], ā filiō rēgis stuprāta
esset, L. Brūtus rēgem et liberōs eius exsulēs esse iussit, cum populus et hōc
scelere concitātus esset et _____ [< recordārī] iniuriarū Tarquiniī.
13. Hōc exemplō vidētur ut ūnīus vitiō rēs pūblica ex bonā in _____
[= pessimam] convertī possit.
14. Rēgnū sānē bonum est reī pūblīcae genus, sed tamen _____
[= inclīnātum] ad perniciosissimū statum.
15. Sī rēx sē _____ [= flectendō vertit] in dominātum iniūstum, fit
tyrannus, quō nec taetrius nec dīs hominibusque _____ [< invidēre]
animal ūllum est.
16. Nēmō hunc 'hominem' _____ [= iūre] dīcet quī _____
[< immānis] vāstissimās vincit bēluās.
17. Huic oppōnitur bonus et sapiēns tūtor et _____ [< prō-cūrāre] reī
pūblīcae, quī cōsiliō et operā cīvitatē tuētur.
18. _____ [= posterō diē] Scīpiō dē iūstitiā disseruit.
19. Tertiō diē disputātum est dē bonīs _____ [< regere] rērum
pūblicarū et dē praemiīs quae iīs dēbentur, ut statuae et triumphī.
20. Scīpiō dixit 'alia _____ [< stāre] genera praemiōrum in caelō iīs
servāta esse in vītā animōrum _____ [= aeternā], dē quibus rēbus
avus suus sibi in somniō locūtus esset.'

Lectiō IV

ārea
 abundāre
 aliēnigena
 arbitrātus
 caerimōnia
 celebritās
 dēpopulātiō
 dēterrimus
 dūcere
 excessus
 exemplar
 flāgitāre
 generāre
 immānis
 immānitās
 inflectere
 invīsus
 maculātus^{re}
 perceptiō
 postrīdiē
 prōcūrātor
 prōgeniēs
 prōnus
 pudēs
 quālisumque
 quāmvīs
 recordātiō
 rēctor
 rīte
 sempiternus
 stabilis
 virītim

Exercitium 8

1. Quis est “prīnceps ille quō nēmō in scribendō praestantior fuit”? ...
2. Quālis est rēs pūblica quam Platō dēscripsit? ...
3. Quam rem pūblicam dēscribit Scīpiō? ...
4. Num Lycūrgus rēgem dēligendum esse dūxit? ...
5. Post interrēgnū unde Rōmānī novum rēgem accīvērunt? ...
6. Quid rēx Numa Rōmānōs docuit? ...
7. Quōmodo Numa animōs cīvium bellicōsōs mītigāvit? ...
8. Quālis fuit ultimus rēx Rōmānōrum? ...
9. Quid fēcit filius rēgis cum suam libīdinem regere nōn posset? ...
10. Quōmodo L. Brūtus mortem Lucretiae ultus est? ...
11. Quid Scīpiō dīcit dē tyrannō iniūstō? ...
12. Dē quibus rēbus tertiō diē disputātum est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 472–481

Exercitium 9

*Ex his adiectivis facienda sunt nomina feminina qualitatis additis suffixis
-ia, -itia, -itās, -itūdō:*

1. altus > alt_____	21. laetus > laet_____
2. amīcus > amīc_____	22. longus > long_____
3. amplus > ampl_____	23. maestus > maest_____
4. audāx > audāc_____	24. magnus > magn_____
5. avārus > avār_____	25. malus > mal_____
6. celeber > celebr_____	26. miser > miser_____
7. concors > concord_____	27. multī > mult_____
8. cōstāns > cōstant_____	28. nōbilis > nōbil_____
9. crūdēlis > crūdēl_____	29. patiēns > patient_____
10. dignus > dign_____	30. paucī > pauc_____
11. dīligēns > dīligent_____	31. perfidus > perfid_____
12. fēlix > fēlic_____	32. potēns > potent_____
13. firmus > firm_____/firm_____	33. pudīcus > pudīc_____
14. foedus > foed_____	34. pulcher > pulchr_____
15. fortis > fort_____	35. saevus > saev_____
16. grātus > grāt_____	36. sōlus > sōl_____
17. gravis > grav_____	37. stultus > stult_____
18. hūmānus > hūmān_____	38. trīstis > trīst_____
19. īnsānus > īnsān_____	39. superbus > superb_____
20. iūstus > iūst_____	40. ūtilis > ūtil_____

Exercitium 10

1. asciscere, a_____isse
2. distinguere, di_____isse, di_____um esse
3. excidere, ex_____isse
4. exsistere, ex_____isse
5. fulcīre, _____isse, _____um esse
6. nancīscī, _____um esse
7. placēre, _____isse / _____um esse
8. recidere, _____isse
9. solēre, _____um esse

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM SEXTVM

Cap. LVI

Lēctiō prīma: versūs 1–60

Lēctiō I

Exercitium 1

1. Bellō Pūnicō tertiō Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem complexus _____ [= lacrimāvit] ac suspiciēns ad caelum grātiās ēgit Sōlī et reliquīs _____ [= caelestibus] ‘quod in suō rēgnō cōspiceret P. Cornēlium Scīpiōnem...’
2. Deinde multīs verbīs ultrō _____ que habitīs sermōnem dē Scīpiōne Āfricānō in _____ [: sēram] noctem prōdūxērunt.
3. Ut _____ [< cubāre] discessit, Scīpiō in somnīs vīdit avum suum Scīpiōnem Āfricānum stantem inter stēllās in _____ [= celsissimō] et _____ [= clārissimō] locō.
4. Avum agnōscēns _____ [= co- < horrēre] Scīpiō; ille vērō Karthāginem ostendēns “Hanc urbem” inquit “hōc bienniō cōnsul _____ [= exscindēs], eritque cognōmen id tibi per tē partum quod habēs adhūc _____ [< hērēs] ā nōbīs.”
5. Postrēmō praedixit ‘cum _____ [8×] septēnōs aetātis annōs cōnfēcisset, quae esset summa _____ [< fātum], Scīpiōnem dictātōrem fore, sī impiās propinquōrum manūs effūgisset.’
6. Haec Scīpiōnem narrantem audiēns _____ [= gemere coepit] Laelius, sed Scīpiō _____ [= ad eum rīdēs] eum rogāvit ‘nē sē ē somnō excitāret!’ et somnium nārrāre perrēxit.
7. Nihil exsulī _____ est [= nihil exsul māvult] quam ut patriam suam videat.
8. Numantiā reversus Scīpiō rem pūblicam cōnsiliīs Gracchōrum perturbātam _____ [= invēnit].
9. Sōlis _____ [= cursū annuō] cōnficitur annus.
10. In discrīmine salūs cīvitātis _____ [= sita est] in dictātōre.

ānfractus
arridēre
caelitēs
citrō
cohorrēscere
collacrimāre
cubitum (supīnum)
ēvertere
excelsus
fātālis
hērēditārius
illūstris
ingemēscere
(in) multam (noctem)
nītī (in)
octiēs
offendere -disse
potius (est)

Exercitium 2

1. Cūr P. Scīpiō Aemiliānus rēgem Masinissam convenīre cupīvit? ...
2. Quōmodo Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem accēpit? ...
3. Dē quō Masinissa in multam noctem locūtus est? ...
4. Cum cubitum discessit, quid Scīpiō in somnīs vīdit? ...
5. Quōmodo Scīpiō avum suum agnōvit? ...
6. Quam urbem Scīpiō Āfricānus nepōtī suō ostendit? ...
7. Quās rēs eum in Āfricā et in Hispāniā gestūrum esse praedixit? ...
8. Quid dīxit de fortūnā nepōtis cum dē Numantiā triumphāvisset? ...
9. Num Scīpiō Aemiliānus dictātor creātus est? ...
10. Quibus Scīpiō somnium suum nārrāvit? ...

Lēctiō secunda: versūs 61–139

Lēctiō II

Exercitium 3

1. In somnīs Scīpiō avum dīcere audīvit ‘bonīs _____ [< cōservāre] cīvitātum certum esse in caelō _____ [dē- < fīnis] locum, ubi beātī _____ [= aetāte] sempiternō fruuntur.’
2. Interrogātus ‘viveretne ipse et aliī quōs nōs _____ [: mortuōs] arbitrārēmur’ respondit ‘hōs vīvere quī ē corporum _____ [= vinculis] tamquam ē carcere ēvolāvissent.’
3. Hīc Paulus pater appāruit et filium, quī _____ [= prōmptus] erat ad migrandum in caelum, monuit ‘nē iniussū deī ex hominum vītā migrāret, nē mūnus hūmānum assignātum ā deō _____.’

aevum
alacer
animāre
cadūcus
candor
circus
citimus
cōnectere
cōservātor

dēfinīre
dēfugere
ēlūcēre
exstīnctus
extimū
fulgor
globōsus
īnfigere
lacteus
laxāre
lūstrāre
moderātor
nūtus
pietās
pūnctum
quī (+ *coni*)
quoūsq̄ue
radius
rutilus
subicere
subter
tellūs
temperātiō
templum
vinculum
volvī

4. "Hominēs enim" inquit "sunt hāc lēge generātī, _____ [: ut] tuērentur illum globum quem in hōc _____ [= spatiō sacrō] vidēs, quae 'terra' dīcitur, iisque animus datus est ex illis sempiternīs stēllīs quae _____ [< globus] et rotundae, dīvīnīs _____ [< anima] mentibus, _____ [= orbēs] suōs cōficiunt celeritāte mīrābilī."
5. Ergō Paulus filium suum hortātus est ut iūstitiam et _____ [< pius] coleret, eam enim vītā viam esse in caelum et in coetum eōrum quī corpore _____ [= solūtī] illum incolerent locum quī 'orbis' _____ [< lac] nūcupātur.'
6. Orbis lacteus est circus splendidissimō _____ [= colōre candidō] inter stēllās _____.
7. Ūniversus mundus cōstat ex novem orbibus vel globīs, quī _____ [= circum aguntur] cursū sempiternō, quōrum _____ [= extrēmus] est 'caelestis', in quō plūrimae stēllae _____ [= fixae] sunt.
8. Eī _____ sunt [= sub eō positī sunt] septem, ex quibus medium Sōl obtinet, dux et _____ [< moderārī] lūminum reliquōrum, mēns mundī et _____ [= vīs temperāns], quī cūcta _____ suis _____ [= illūstrat].
9. In īnīmō orbe vertitur lūna, ultima ā caelō, _____ [↔ ultima] ā terrā, quae sōlis _____ [< fulgēre] illūstrātur.
10. Suprā lūnam sunt aeterna omnia, _____ [= īnfrā] nihil est nisi mortāle et _____ [< cadere].
11. _____ [= terra], quae in mediō mundō posita est, nōn movētur et in eam feruntur omnia pondera _____ suō.
12. Ita philosophī affīrmant novem orbibus _____ [= coniūcta] esse omnia.
13. Scīpiō: "_____ [= quamdiū] in duās partēs dīvīsus populus Rōmānus erit?"
14. Color sōlis occidentis _____ [= ruber] est.
15. _____ [.] est nota minima.

Exercitium 4

1. Quid Scīpiō Āfricānus māior nārrāvit dē fortūnā mortuōrum? ...
2. Quem tum Scīpiō Aemiliānus vīdit ad sē venientem? ...
3. Num Paulus pater Scīpiōnī permīsit ut ē vītā hominum migrāret?...
4. Quid filiō colendum esse dīxit? ...
5. Quem locum eōs quī iam vīxissent incolere dīxit? ...
6. Quae stēlla minima est et terrae proxima? ...
7. Ex orbe lacteō quantum vidētur imperium Rōmānum? ...
8. Ex quot orbibus ūniversum mundum cōstāre dīxit Scīpiō? ...
9. Quī orbis extrēmus esse dīcitur reliquōs omnēs complectēns? ...
10. Quae stēlla omnium māxima esse vidētur? ...
11. Quōmodo lūna et stēllae errantēs illūstrantur? ...
12. Quem globum Scīpiō dīxit medium esse? ...

*Lectiō tertia: versūs 140–231***Exercitium 5**

1. Mōtū orbium efficitur _____ [< con- + cantus], cum sonōs acūtōs cum _____ temperantur _____ [< aequē].
2. Orbēs caelī enim coniunguntur intervāllis imparibus, sed tamen prō _____ parte ratiōne _____ [= dīvisīs inter sē].
3. Ita summus orbis _____ [= stēllās ferēs], cuius _____ [< convertere] est _____ [= citior], _____ movētur sonō, gravissimō autem orbis _____ [< lūna] atque īnfimus.
4. Terra autem silentiō _____ [= quae nōn movētur] ūnō locō manet in mediō mundō.
5. Illī octō orbēs sive _____ [= globī] septem sonōs distīctōs efficiunt, quia eadem vīs est duōrum, primī et octāvī; septem enim quasi _____ est omnium numerōrum.
6. Itaque fidēs quoque septem _____ habent.
7. Sonitū caelestī opplētae aurēs hominum _____ [= surdae factae sunt], sicut surdī sunt iī quī Catadūpa _____ [= ad C. incolunt] ubi Nīlus māximō sonitū ex altissimīs montibus _____ [= praecipitātur].
8. Nam nōbīs _____ [< sentīre] audiendī _____ [= obtūsus] est, ut tantum sonitum capere nōn possīmus; sicut sōlem adversum intuērī nequīmus eiusque radiīs _____ [= vīs videndī] nostra sēnsusque videndī vincitur.
9. Ipsa terra quasi quibusdam _____ sive zōnīs _____ [= circumdata vinculīs] esse vidētur, ē quibus duae extrēmae caelī verticibus _____ [< sub + nītī] frīgore _____ [= rigidī factae sunt], media autem sōlis ārdōre torrētur.
10. Duae zōnae temperātae _____ [< habitāre] sunt, sed quī zōnam _____ [↔ septentriōnālem] incolunt nōn tantum _____ [trāns + < vertere], sed etiam _____ [= stant] nōbīs.
11. Ita hominēs quī terram incolunt _____ [= inter sē abruptī] sunt, neque cuiusquam nōmen atque glōria in omnibus terrīs _____ [= lātē extendī] potest.
12. Quid autem meā _____ [= rēfert] ā posterīs sermōnem fore dē mē?
13. Necesse est tempore certō _____ et _____ [< exūrere] terrārum accidere.
14. Hominēs _____ [= vulgō] annum ūnō sōlis ānfractū _____, sed tum dēmum cum cūcta astra eōdem reversī eandem tōtīus caelī _____ [< descrībere] rettulerint, ‘magnus annus’ explētus est; cuius adhūc vix _____ pars [¹/₂₀] conversa est.
15. Interdum necesse est membrum vulnerātum ā medicō _____ [= secandō removērī].
16. Hieme noctibus frīgīdīs terra _____ quasi nive operītur.
17. Horātius Cocles ponte ruptō Tiberim _____ [= trāns Tiberim nāvit].

Exercitium 6

1. Quem sonum Scīpiō in somnīs audiēbat? ...
2. Quōmodo cantus sphaerārum efficitur? ...
3. Omnēsne orbēs eundem sonum ēdunt? ...
4. Cūr aurēs hūmānae hunc sonitum nōn audiunt? ...
5. Quot sunt nervī fidium? ...
6. Cūr sōlem adversum intuērī nequīmus? ...

Lectiō III

accollere
 aciēs
 acūtus (sonus)
 adversus
 aequābilis
 amputāre
 austrālis
 cingulus
 concentus
 concitātus
 conversiō
 dīlātāre
 discriptiō
 distinguere
 ēluviō
 exustiō
 gravis (sonus)
 habitābilis
 hebes
 immōbilis
 īnsistere
 interest
 interrumpere
 lūnāris
 mētīrī
 nervus
 nōdus
 obrīgēscere
 obsurdēscere
 populārīter
 praecipitāre
 pruīna
 ratus (prō ratā parte)
 redimīre
 sēnsus
 sphaera
 stēllifer
 subnīxus
 trānatāre
 trānsversus
 vīcēsima (pars)

Lectiō IV

aestivus
aestuōsus
aliunde
āridus
ciēre
contuērī
exagitāre
fābulōsus
fragilis
illecebra
inanimus
inhospitālis
integer
obruere
ōcius
perennis
pervolāre
pharetra
posteritās
pulsus
quōcircā
renāscī
torridus
volūtāre

7. Cūr hominēs quī terram incolunt interruptī sunt? ...
8. Quibus quasi cingulīs vel zōnīs circumdatur terra? ...
9. Quae zōnae habitābilēs sunt? ...
10. Cūr nec zōna media nec zōnae extrēmae habitārī possunt? ...
11. Quō marī terra habitābilis circumfunditur? ...
12. Ubi situm est flūmen Gangēs et mōns Caucasus? ...
13. Cūr hominēs nōn modo nōn aeternam, sed nē diūturnam quidem glōriam assequī possunt? ...

Lectiō quārta: versūs 232–325

Exercitium 7

1. In somnīs Scīpiō Āfricānus māior nepōtem suum monuit ‘ut aeternam domum caelestem _____ [= intuērētur] nēve in glōriā aut praemiīs hūmānīs spem pōneret, sed ipsius virtūtis _____ [< illicere] ad vērū decus traherētur.’
2. “Neque” inquit “tē sermōnibus vulgī dederis! Sermō omnis ille et angustīs cingitur nec umquam dē ūllō _____ [= perpetuus] fuit et _____ hominum interitū et obliviōne _____ [< posterī] exstinguitur.”
3. Aeternum est quod ā sē ipsō _____ [= movētur], nec quisquam negābit hanc esse nātūrā animī; _____ [= sine animā] est enim omne quod agitātur _____ [= ex aliā rē] vel _____ [< pellere, = impulsū] externō.
4. Ut mundum mortālem ipse deus aeternus, sīc _____ [< frangere] corpus animus sempiternus movet.
5. Animus _____ [= innocēns] quī, dum inclūsus est in corpore, optimīs in rēbus sē exercuit, _____ [= celerius] in domum suam caelestem _____ [= perveniet volandō].
6. “Namque” inquit Āfricānus “eōrum animī quī sē voluptātibus dēdidērunt, corporibus ēlāpsī circum terram ipsam _____ [= volvuntur] nec hunc in locum, nisi multīs _____ [= vexatī] saeculīs, revertuntur.”
7. Corpus mortuum _____ [= rūsus nāscī] nōn potest.
8. Periculōsum est iter facere per Syrtēs _____ [= turbidās] aut per _____ [↔ hospitālem] Caucasum aut per ea loca quae Hydaspsēs, flūmen _____ [< fābula], lambit.
9. In zōnā frīgidā nūlla arbor aurā _____ [< aestās] recreātur.
10. In zōnā _____ [< torrēre] terra est _____ [= sicca] et nūda; _____ [= itaque] ea terra ab Horātiō dīcitur ‘domibus negāta.’
11. Ut gladius vāgīnā, ita sagittae _____ continentur.

Exercitium 8

1. Cūr Āfricānus nepōtem suāsīt nē hominum glōriam quaereret? ...
2. Quid Scīpiō avō suō prōmīsīt? ...
3. Quid Āfricānus eī dīxit dē nātūrā animī? ...
4. In quibus rēbus animum exercendum esse dīxit? ...
5. Quem dīcit Horātius armīs nōn egēre in locīs periculōsīs? ...
6. Quōmodo poēta id ita esse probat? ...
7. Ubi Horātius lupō occurrit et quid ibi faciēbat? ...
8. Quae est Lalagē? ...
9. Quae terra ab Horātiō ‘Iubae tellūs’ dīcitur? ...
10. Quae est regiō ubi ‘nūlla arbor aestīvā recreātur aurā’? ...
11. Quae est ‘terra domibus negāta’ sub sōle nimium propinquō? ...
12. Quid poēta pollicētur sē factūrum ubicumque positum erit? ...

Lēctiō grammatica: versūs 326–359

Lēctiō grammatica

Exercitium 9

Ex hīs verbīs incohātiva facienda sunt additō suffixō -(ē)scere ad thema praesentis:

1. ārdēre > ex_____, ex_____isse
2. fervēre > dē_____, dē_____isse
3. gemere > in_____, in_____isse
4. horrēre > co_____, co_____isse
5. latēre > dē_____, dē_____isse
6. lūcēre > il_____, il_____isse
7. pallēre > _____, _____isse
8. pavēre > ex_____, ex_____isse
9. rigēre > ob_____, ob_____isse
10. rubēre > ē_____, ē_____isse
11. stupēre > ob_____, ob_____isse
12. tacēre > con_____, con_____isse
13. timēre > per_____, per_____isse
14. tremere > con_____, con_____isse
15. valēre > con_____, con_____isse

Exercitium 10

Ecce strophē Sapphica cuius singulī versūs notīs in pedēs (trochaeōs, spondēōs, dactylōs) dīvīsī sunt:

Pōne | mē pig|rīs ubi | nūlla | campīs
arbo|r^aestī|vā re|cre|ātu|r^aurā,
quod la|tus mun|dī nebu|lae ma|lusque
Iuppiter|r^urget;

Eōdem modō notandī sunt hī versūs:

1. pōne sub currū nimium propinquī
2. sōlis^in terrā domibus negātā:
3. dulce rīden tem Lalagēn^amābō,
4. dulce loquentem!

Index Grammaticus

A

ablātīvus instrūmentī 36.1
 - limitātiōnis 39.6; 44.16
 - quālitātis 45.7
 - sēparātīvus 37.10
 - temporis 36.13
 - /acc. post *in, sub, super* 42.15
 - , praepositio + abl. 42.17
 - , verba + abl. 37.10; dēp. 44.6
ablātīvus absolūtus + nōmen 45.10
 - + part. perf. 37.6
 - + part. praes. 37.5
 - *abus* dat./abl. pl. f. 36.8
accūsātīvus temporis 36.13
 - /gen. 39.2
 - + gerundivum + *cūrāre* 36.10
 - , praepositio + acc. 42.17
 - , *pudet, taedet, paenitet* + acc. 40.12
accūsātīvus + **inf.** 38.5; 41.11; 43.7
 - /nōm. + **inf.** 36.3; 39.12
 - , acc. + **inf.** pass. + *iubēre* 37.2
a. C. n. (ante Christum nātum) 46.6
acūtae, syllabae, 36.16
adverbium 45.18
 - loci 42.4
alter, pl. *alteri* 43.4
annō... 46.6
anteaenultima, syllaba, 36.16
antequam/priusquam + ind./coni. 42.7
 - *at* ind./coni. praes. 39.14
a. u. c. (ab urbe conditā) 46.6
C
cāsus 37.12; 41.13; 44.19
composita, verba 51.9
coniūctīvus hortātīvus 41.2
 - irreālis, *sī, nisi* + coni. 43.10
 - , *antequam/priusquam* + coni. 42.7
 - , ōrātiō obliqua 44.4
 - , *quī quae quod* + coni. 42.1
 - , *ut/nē* + coni. 39.8; 46.2
contractiō verbōrum 49.7
contrāria 39.4
cum inversum + ind. 38.8
-cumque 41.8
D
datīvus commodi 45.1
 - finālis 45.1
 - possessivus: *esse* 40.4
 - , *ēī* nōmen est *Titō*, 44.14
dea, deabus 36.8
dēclīnātiō 41.13; 44.19
 - III acc. -*im*, abl. -*ī* 44.9
deōrum nōmina 36.8
dēpōnentia, verba, 47.6
 - + abl. 44.6
 - , perf. 38.3
dubitāre num/*quīn* + coni. 40.2
dum + praes. ind. 37.5
E
 - *er -r|a -r|um, -er -r|is -r|e* 36.4
 - *ēre (~ērunt)* ind. perf. 3 pl. 42.18
 - *errimus* sup. 36.4
 - *et* fut./praes. ind./praes. coni. 38.12
eō adv. 42.4

F

febris -is, acc. -*im*, abl. -*ī* 44.9
finālis, coni., 42.1, 9
 - , datīvus, 45.1
fungi + abl. 44.6

G

genetīvus 46.12
 - quālitātis 45.4
 - *mei, tui, sui, nostri, vestri* 40.10
 - , adi. + gen. 39.2
 - , *misereri* + gen. 40.10
genus nōminis 37.12; 41.13; 44.19
 - verbī 40.15
gerundium + acc. 42.11
gerundivum 37.2
 - + acc./gen./abl. 42.11
 - + acc. + *cūrāre* 36.10
 - *ad* + ger. 42.9
 - , gen. + *causā* 42.9

H

hic haec hoc 38.11
hic, hinc, huc 42.4
hortātīvus, coni., 41.2

I

-*ī* abl. dēcl. III 44.9
ibi 42.4
illuc, illinc, illuc 42.4
 -*im* acc. dēcl. III 44.9
impersōnāle, passivura, 45.13
 - , verbum, + acc. + **inf.**/gen. 40.12
imperātīvus 40.14
in + abl./acc 42.15
incohātiva, verba, 56.9
inde 42.4
infimus -a -um 36.6
infinitīvus praes. 43.15
 - praes. pass. + *iubēre* 37.2
 - praes. prō ind. 44.13
 - *it -iunt -ire/-it -unt -ere/-it -iunt -ere/*
 -*it -eunt -ire* 39.15
iubēre + acc. + **inf.** pass. 37.2; 39.12

M

medius -a -um 36.6
mei gen. < *ego* 40.10
misereri + gen. 40.10
modus verbī 40.15
modus, eius/huius modi 45.4

N

nē (= *ut nē*) + coni. 46.2
neuter, pl. *neutri* 43.4
nōminātīvus 37.13
 - + **inf.**, *dicitur/narratur/putatur* 36.3;
 iubetur 39.12
nostrī gen. < *nōs* 40.10
 numerus nōminis 37.12, 41.13, 44.19
 - verbī 40.15

O

oblivisci + gen. 40.10
ōrātiō obliqua 43.7
 - , acc. + **inf.** / coni. 44.4
 - , *sē, sibi, suus* 38.5
ōrātiō rēcta et obliqua 43.7, 50.13

P

paenitet + acc. + **inf.**/gen. 40.12

paenultima, syllaba, 36.16

participium perf. 41.5

- praesentis 37.8

passivum, impersōnāle, 45.13

p. C. n. (post Christum nātum) 46.6

pedēs, dactylī, spondēi 36.14

persōna verbī 40.15

potiri + abl. 44.6

praenōmina 46.9

praepositio + acc./abl. 42.17

praeverbia 51.9

priusquam/antequam + ind./coni. 42.7

prōnōmen dēmōnstrātīvum *hic* 38.11

- persōnāle, gen. *mei, tui, sui...* 40.10

- reflexivum *sē, sibi, suus* 38.5; 43.7

- relātīvum + coni. 42.1; post [;] 38.1

pudet + acc. + **inf.**/gen. 40.12

puppis -is, acc. -*im*, abl. -*ī* 44.9

Q

quam, quantus, quālis, quot...! 40.7

quī quae quod + coni. finālis 42.1

- post [;] 38.1

quī-cumque quae- quod- 41.8

quīn/num + coni. 40.2

quō 42.4

S

sē, sibi, suus in acc. + **inf.** 38.5; 43.7

secūris -is, acc. -*im*, abl. -*ī* 44.9

sēparātīvus, abl., 37.10

sī, nisi + ind./coni. (irreālis) 43.10

sitis -is, acc. -*im*, abl. -*ī* 44.9

sub + abl./acc. 42.15

sui gen. < *sē* 40.10

summus -a -um 36.6

super + abl./acc. 42.15

suffixa 52.13; 53.7; 55.9; 56.9

superlātīvus -*errimus* 36.4

supinum I 42.9

syllabae acūtae 36.16

T

taedet + acc. + **inf.**/gen. 40.12

tempus verbī 38.12; 40.15

terminātiōnēs 48.17

thema et terminātiō

tui gen. < *tū* 40.10

turris -is, acc. -*im*, abl. -*ī* 44.9

U

-*um* = -*orum* gen. pl. 47.3

unde 42.4

ut cōsecūtīvum 43.2

ut fināle 42.9

ut/nē + coni. 39.8; 46.2

uter, pl. *utri* 43.4

uterque, pl. *utrique* 43.4

utrimque 43.4

V

verba composita 51.9

verba dēpōnentia 47.6

- + abl. 44.6

- , perf. 38.3

versūs 36.14

vesci + abl. 44.6

vestri gen. < *vōs* 40.10

vocātīvus 40.14

This is the Focus edition of *Exercitia Latina II*, designed to accompany *Lingua Latina II Roma Aeterna*, the outstanding international book by Hans Ørberg which uses the Natural Method to provide an introduction to the Latin language. This edition is identical to the most current edition published in Denmark and is the version available for sale in North America, South America, Australia and New Zealand and other English speaking countries throughout the world.

Further information on the complete series can be found at www.pullins.com.

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com

ISBN 978-1-58510-067-5

